

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI
KÜLTÜRLERARASI ÇEVİRİBİLİM PROGRAMI

DOKTORA TEZİ

THOMAS HARDY’NİN ESERLERİNDEKİ KADIN SÖYLEMİNİ
ÇEVİRİ SOSYOLOJİSİ EKSENİNDE OKUMAK

SELMA YAVUZ
18726001

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. EMİNE BOGENÇ DEMİREL

2024

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI
KÜLTÜRLERARASI ÇEVİRİBİLİM PROGRAMI

DOKTORA TEZİ

THOMAS HARDY’NİN ESERLERİNDEKİ KADIN SÖYLEMİNİ
ÇEVİRİ SOSYOLOJİSİ EKSENİNDE OKUMAK

SELMA YAVUZ
18726001
ORCID NO: 0000-0002-2588-2965

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. EMİNE BOĞENÇ DEMİREL

MAYIS 2024

Selma YAVUZ tarafından hazırlanan “Thomas Hardy’nin Eserlerindeki Kadın Söylemini Çeviri Sosyolojisi Ekseninde Okumak” başlıklı çalışma, **17/05/2024** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunmuş ve jürimiz tarafından Batı Dilleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı Kùltürlerarası Çeviribilim Programında **DOKTORA** tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman

İmza

Prof. Dr. Z. Emine DEMİREL

.....

Jüri Üyeleri

İmza

Prof. Dr. Füsün ATASEVEN

.....

Doç. Dr. Lale ARSLAN ÖZCAN

.....

Doç. Dr. Pınar GÜZELYÜREK ÇELİK

.....

Doç. Dr. Deniz KURMEL

.....

Dr. Öğr. Üye. Ayşe AYHAN

.....

Doç. Dr. Javid ALİYEV

.....

ÖZET

THOMAS HARDY NİN ESERLERİNDEKİ KADIN SÖYLEMİNİ ÇEVİRİ SOSYOLOJİSİ EKSENİNDE OKUMAK

Bu doktora tez çalışması Thomas Hardy'nin *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* adlı eserindeki kadın temasını ve söylemini çeviri sosyolojisi yöntemsel yaklaşımı çerçevesinde ele alarak Türkçe çevirileri üzerinden Türk yazın alanında dolaşımını ve konumlanışını sorgulayarak yeniden okumayı amaçlamaktadır. İngiliz Edebiyatı'nın önde gelen isimlerinden Thomas Hardy, 1840 ile 1928 yılları arasında Victoria Dönemi'nde İngiltere'de yaşamıştır, bu nedenle eserlerinde dönemin etkileri oldukça belirgindir. Yazar, eserlerinde dönemin çağdaş yeniliklerini yansıtarak kendi özgün tarzını oluşturmuş ve genellikle bu dönemin kadın sorunlarına odaklanmıştır. Hardy ataerkil İngiliz toplumunun kadınlara yönelik tutumunu eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirerek özellikle aile, evlilik ve din gibi kurumların kadınları nasıl baskı altına aldığını vurgulamıştır. Özellikle kadınların ahlaki kodlar altında ezilmesine karşı çıkan ve bu zulme yol açan toplumsal yapıları eleştiren bir yazar olarak öne çıkmaktadır. Eserinde zamanının kadın sorunlarına gerçekçi bir bakış açısıyla yaklaşır ve kadının sesinin çıktığı, daha belirgin ve görünür olduğu bir yapıt sunar. Bu bağlamda çalışmada Thomas Hardy'nin toplumdaki cinsiyet eşitsizliğini ele alan yapıtı *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* başlıklı eserinin çeviri sürecindeki dönüşümleri, toplumsal koşullarla birlikte değerlendirilerek çözümlenmesi yazarın Türk edebiyat alanındaki konumunu ve feminist söylem etiketinin hedef metinlerdeki dönüşümünü incelemek, çeviri eylemini odağa alan bir yaklaşım ve saha çalışması aracılığıyla mümkündür. Çeviri sosyolojisi, çeviri pratiğini sadece metin boyutuyla sınırlamayıp, çeviri eyleminin altında yatan mekanizmalara da ışık tutarak daha geniş bir bakış açısı sunar ve çeviriyi sadece metnin başka bir dile ve kültüre aktarılması olarak değil, aynı zamanda içinde bulunduğu toplumsal koşulların etkisi altında nasıl şekillendiğini ve etkilendiğini değerlendirir. Pierre Bourdieu'nün düşünsel bakış açısını temel alarak, günümüz toplumlarının en sık maruz kaldığı şiddet biçimi olan simgesel şiddet ve eril tahakküm araştırmanın ana kavramı ve yol göstericisi olarak ele alınmıştır. Buradan hareketle çalışmanın tezi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sürdürülmesinde simgesel şiddet ve eril tahakkümün bir rolünün olduğu üzerinedir. Eserin Türkçedeki altı farklı çevirisi çeviri sosyolojisi yöntemsel yaklaşımı ile incelenmiş, çeviri metinlerinde kullanılan stratejiler, kadın söylemi etiketiyle Bourdieu kavramları ve toplumsal cinsiyet çalışan kuramcılarının görüşleri ışığında değerlendirilmiştir. Bourdieu sosyolojisine ilişkin okumalar sonucunda bulgular, eril baskının, eşitsizliğin ve ikili ayrımcılığın simgesel şiddet yoluyla nasıl tekrarlandığını, içselleştirildiğini, devam ettirildiğini ve meşrulaştırıldığını ortaya koymuştur. Bu döngüyü kırmak için çeviri eylemlerinde çevirmen geleneksel söylemin dışına çıkmalı ve kadının var olan "ikincil" konumuna karşı çıkarak, ataerkil dünyada kadınlara da yer açarak kadınların sesini daha duyulur, kendisini daha görülür hale getirmelidir.

Anahtar Kelimeler: Thomas Hardy, *Tess of the d'Urbervilles*, Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği, Pierre Bourdieu, Sembolik Şiddet, Eril Tahakküm

ABSTRACT

READING WOMEN'S DISCOURSE IN THOMAS HARDY'S WORKS IN THE CONTEXT OF SOCIOLOGY OF TRANSLATION

This dissertation aims to reread the theme and discourse of women in Thomas Hardy's *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* by questioning its circulation and positioning in the Turkish literary field through its Turkish translations. Thomas Hardy, one of the leading names in English literature, lived in England during the Victorian Era between 1840 and 1928. Therefore, the effects of that period are quite evident in his works. The author creates his unique style by reflecting the contemporary innovations of the period in his works and generally focuses on women's problems of this period. Hardy critically evaluates the patriarchal British society's attitude towards women and emphasizes how institutions such as family, marriage, and religion oppress women. He stands out as a writer who opposes the oppression of women under moral codes and criticizes the social structures that lead to this oppression. In his work, he approaches the women's problems of his time from a realistic perspective and presents a work in which women's voices are more prominent and visible. In this context, the analysis of Thomas Hardy's *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman*, which deals with gender inequality in society, by evaluating the transformations in the translation process together with social conditions, the position of the author in the Turkish literary field and the transformation of the feminist discourse label in the target texts is possible through an approach and fieldwork focusing on the act of translation. The sociology of translation offers a broader perspective by shedding light on the mechanisms underlying the act of translation, not only as the transfer of a text into another language and culture but also how it is shaped and influenced by the social conditions where it takes place. Based on Pierre Bourdieu's reflexive perspective, symbolic violence and masculine domination, the most common forms of violence in contemporary societies, are taken as the research's central concept and guiding principle. Thus, the thesis of the study is that symbolic violence and masculine domination play a role in the perpetuation of gender inequality. Six different translations of the work in Turkish were analyzed with the methodological approach of the sociology of translation, and the strategies used in translation texts were evaluated in the light of Bourdieu's concepts and the views of theorists working on gender with the label of women's discourse. As a result of reading Bourdieu's sociology, the findings reveal how masculine oppression, inequality, and binary discrimination are repeated, internalized, perpetuated, and legitimized through symbolic violence. In order to break this cycle, translators should go beyond the traditional discourse and make women's voices more audible and themselves more visible by opposing the existing "subordinate" position of women and making room for women in the patriarchal world.

Keywords: Thomas Hardy, *Tess of the d'Urbervilles*, Gender Inequality, Pierre Bourdieu, Symbolic Violence, Masculine Domination

ÖN SÖZ

Tez konusunda başından beri desteğini esirgemeyen, düşmeme, umutsuzluğa kapılmama hiç izin vermeyen, hayat enerjisi ve bol kahkahalı çalışmalarımızda bana ışık olan takdir ve teşviklerini her zaman hissettiğim değerli hocam ve danışmanım, idolüm Prof. Dr. Emine Bogenç Demirel'e içtenlikle sonsuz teşekkür etmek isterim. Bu süreçte benim için her zaman bir danışman hocadan çok daha fazlası oldu, her konuda yolumu aydınlattı. Hocamın sağladığı bilgi birikimiyle birlikte gösterdiği ilgi, sabır ve özveri, bu çalışmanın başarılı bir şekilde tamamlanmasında büyük önem taşımaktadır. Tez izleme komite toplantılarında her zaman özveriyle bulunan ve bu doktora tezinde desteklerini hep hissettiğim kıymetli hocalarım Prof. Dr. Füsün Bilir Ataseven ve Doç. Dr. Lale Arslan Özcan'a içtenlikle teşekkür ederim. Geliştirici, yapıcı ve her zaman motive edici değerlendirmeleri ve yorumlarıyla bu teze önemli katkılarda bulundular. Değerli görüş ve önerileriyle bu tezin zenginleşmesine katkı sunan değerli Jüri üyeleri Doç. Dr. Deniz Kurmel ve Doç Dr. Pınar Güzelyürek Çelik'e en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Doktora sürecim boyunca Çeviribilim'in farklı dallarıyla tanışmamı sağlayan ve vermiş oldukları derslerle ufkumu ve vizyonumu genişleten, bilgileri, samimiyetleri ve sabırlarıyla her zaman yanımda olan kıymetli hocalarım Prof. Dr. Sündüz Öztürk Kasar ve Prof. Dr. Ayşe Banu Karadağ'a en derin teşekkürlerimi sunarım.

Yıldız Teknik Üniversitesi'nde doktora macerama birlikte başladığım ve bu zorlu yolda beraber yol aldığımız kıymetli dostlarım Kübra Çelik, Halise Gülmüş Sırkıntı, Dilara Duymaz ve Ahmet Akıllı'ya teşekkür eder birlikte gerçekleştireceğimiz nice çalışmaların devamını dilerim.

İnançları ve güvenleriyle her zaman yanımda olan, duaları ve iyi niyetleriyle yolumu aydınlatan sevgili aileme teşekkür ederim. Yeğenlerim sevgili Nisanur ve Buğlem, sizin sevgi dolu gülüşleriniz ve neşeniz, hayatıma anlam ve mutluluk kattığı gibi aynı zamanda en büyük ilham kaynağım da oldu, varlığınıza teşekkürü borç bilirim, iyi ki varsınız canım ailem.

Sevgili Dostum Seza, sana kalbimin derinliklerinden gelen çok içten bir teşekkürle buradayım. Bu uzun ve zorlu yolculukta desteğini bir gün bile esirgemedin ve bana olan inancını hiçbir zaman yitirmedin, varlığın bu yolculuğun her anında beni güçlendirdi ve motive etti. Sadece bu doktora tezi değil, bu süreçte yaşadığım her zorluğun üstesinden gelmemde ve başarıya ulaşmamdaki desteğin için teşekkürlerin en büyüğünü sana borçluyum.

Son olarak, doktora sürecim boyunca yanımda olan ve değerli fikirleriyle bu teze büyük katkılar sunan Kadriye Tabak ve Umut Kadir Oğuz'a en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Sizin desteğiniz ve önerileriniz, bu çalışmanın daha kapsamlı ve nitelikli olmasını sağladı. Her zaman yanımda olduğunuz için minnettarım.

Doktora programına kayıt yaptığımdan tez çalışmamın tamamlanmasına kadar olan bu yoğun süreçte bana destek olan ve adını anamadığım herkese içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Selma YAVUZ

Mayıs, 2024; İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı ve Araştırma Soruları	4
1.2. Araştırmanın Yöntemi.....	5
1.3. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	6
1.4. Araştırmanın Tasarım.....	7
2. İNGİLİZ EDEBİYATINDA VICTORIA DÖNEMİ (1837-1901)	10
2.1. Kraliçe Victoria	10
2.2. Victoria Döneminde Toplum ve Ahlak Anlayışı.....	10
2.3. Victoria Döneminde Kadın	14
2.4. Victoria Dönemi Edebiyatı	20
2.5. Değerlendirme	22
3. CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET	24
3.1. Toplumsal Cinsiyet Kavramı	24
3.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Tarihçesi	26
3.3. Feminist Kuram ve Feminizm Akımları	31
3.3.1. Feminizm	32
3.3.2. Başlıca Feminizm Akımları.....	35
3.3.2.1. Liberal Feminizm	36
3.3.2.2. Marksist Feminizm	38
3.3.2.3. Radikal Feminizm	39
3.3.2.4. Sosyalist Feminizm	41
3.3.2.5. Postmodern Feminizm.....	42
3.4. Feminist Söylem ve Kadın Yazını	43
3.5. Değerlendirme	49
4. THOMAS HARDY: EDEBİ KİŞİLİĞİ VE ÖNE ÇIKAN TEMALARI.....	50
4.1 Thomas Hardy (1840-1928)	51
4.2. Victoria Döneminde Thomas Hardy'nin Kadın Temsilleri ve Kadın Karakterlerinin İncelenmesi	57
4.2.1. Far From the Madding Crowd Çözümlemesi (1874).....	60
4.2.2. The Return of the Native Çözümlemesi (1878)	66
4.2.3. The Woodlanders Çözümlemesi (1887)	72
4.2.4. Tess of the d'Urbervilles A Pure Woman Çözümlemesi (1891)	77
4.2.4.1. Tess Durbeyfield ve Aile.....	81

4.2.4.2. Tess Durbeyfield- Evlilik ve Cinsellik.....	89
4.2.4.2.1. Tess Durbeyfield- Alec d’Urberville İlişkisi.....	90
4.2.4.2.2. Tess Durbeyfield- Angel Clare İlişkisi	104
4.2.4.3. Tess Durbeyfield Kadın ve Çalışma Hayatı	116
4.2.5. Jude the Obscure Çözümlemesi (1895).....	120
4.3. Değerlendirme	127
5. YÖNTEMSEL YAKLAŞIM: ÇEVİRİ SOSYOLOJİSİ YAKLAŞIMI VE	
BOURDIEU SOSYOLOJİSİ.....	129
5.1. Çeviriye Genel Bakış	129
5.2. Çeviri Sosyolojisi ve Yaklaşımlar	131
5.2.1. Bourdieu Sosyolojisi ve Temel Kavramları	140
5.3. Şiddet ve Bourdieu Sosyolojisinde Simgesel Şiddet.....	152
5.3.1. Şiddet	153
5.3.2. Simgesel Şiddet	154
5.4. Toplumsal Cinsiyet Rollerini Üzerinden Simgesel Şiddet.....	158
5.4.1. Eril Tahakküm	159
5.4.2. Dilde Eril Tahakküm.....	166
5.4.3. Feminist Literatürde Bourdieu’nün Yeri.....	168
5.5. Feminist Hareketin Çeviri Eylemine Etkisi.....	172
5.6. Kaynak ve Erek Dizgede Tess of the d’Urbervilles: A Pure Woman	177
5.6.1. Kaynak Dizgede Tess of the d’Urbervilles: A Pure Woman Başlıklı Eserin Dolaşımı.....	177
5.6.2. Erek Dizgede Tess of the d’Urbervilles: A Pure Woman Başlıklı Eserin Dolaşımı.....	180
5.7. Tess of the d’Urbervilles: A Pure Woman Başlıklı Eserin Çeviri Eylemi Odağından Tarihsel Bağlamda Yayınevi ve Eyleyicileri Odağından Konumlanması	181
5.7.1. Edebiyat Alanında Bir Eyleyici: Martı Yayınevi	182
5.7.1.1. Martı Yayınevi Çevirmeni Özgür Umut Hoşafçı.....	182
5.7.2. Edebiyat Alanında Bir Eyleyici: Koridor Yayıncılık	186
5.7.2.1. Koridor Yayıncılık Çevirmeni Handan Ünlü Haktanır	186
5.7.3. Edebiyat Alanında Bir Eyleyici: Can Yayınları	190
5.7.3.1. Can Yayınları Editörü Şirin Etik	194
5.7.3.2. Can Yayınları Çevirmeni Suat Ertüzün	197
5.8. Değerlendirme	201
5.9. Kitap Kapakları.....	203
5.10. Kitap Kapakları Değerlendirme.....	204
6. KADIN SÖYLEMİ BAĞLAMINDA TESS OF THE D’URBERVILLES:	
A PURE WOMAN ADLI ESERİNİN ALTI FARKLI ÇEVİRİSİNİN	
İNCELENMESİ.....	209
6.1. Değerlendirme	234
7. SONUÇ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	235
KAYNAKÇA	248
EKLER.....	254
Ek 1. Etik Kurul Onay Beyanı.....	254
Ek 2. Çevirmenler için Hazırlanan Çevrim içi Görüşme Soruları	255
Ek 3. Yayınevi ve Editörler için Hazırlanan Görüşme Soruları	257

Ek 4. Özay Süsoy Thomas Hardy Tess Kitap Kapağı	258
Ek 5. Suna Güler Tess Kitap Kapağı	259
Ek 6. Özgür Umut Yalan Bahçesinde Bir Gül Tess Kitap Kapağı	260
Ek 7. Ayşen Türkmen Terasa Kitap Kapağı.....	261
Ek 8. Handan Ünlü Haktanır Tess Kitap Kapağı.....	262
Ek 9. Suat Ertüzün Thomas Hardy'nin Tess Kitap Kapağı	263

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. <i>Far From the Madding Crowd</i> Kadın Söylemi Örneği.....	61
Tablo 2. <i>Far From the Madding Crowd</i> Kadın Söylemi Örneği.....	62
Tablo 3. <i>Far From the Madding Crowd</i> Kadın Söylemi Örneği.....	63
Tablo 4. <i>Far From the Madding Crowd</i> Kadın Söylemi Örneği.....	64
Tablo 5. <i>The Return of the Native</i> Kadın Söylemi Örneği	68
Tablo 6. <i>The Return of the Native</i> Kadın Söylemi Örneği	69
Tablo 7. <i>The Return of the Native</i> Kadın Söylemi Örneği	69
Tablo 8. <i>The Return of the Native</i> Kadın Söylemi Örneği	70
Tablo 9. <i>The Return of the Native</i> Kadın Söylemi Örneği	70
Tablo 10. <i>The Return of the Native</i> Kadın Söylemi Örneği	70
Tablo 11. <i>The Woodlanders</i> Kadın Söylemi Örneği.....	75
Tablo 12. <i>The Woodlanders</i> Kadın Söylemi Örneği	76
Tablo 13. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	82
Tablo 14. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	84
Tablo 15. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	85
Tablo 16. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	85
Tablo 17. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	87
Tablo 18. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	88
Tablo 19. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	91
Tablo 20. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	91
Tablo 21. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	92
Tablo 22. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	92
Tablo 23. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	94
Tablo 24. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	94
Tablo 25. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	96
Tablo 26. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	96
Tablo 27. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	97
Tablo 28. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	99
Tablo 29. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	99
Tablo 30. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	100
Tablo 31. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	102
Tablo 32. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	102
Tablo 33. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	104
Tablo 34. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	105
Tablo 35. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	107
Tablo 36. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	108
Tablo 37. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	108
Tablo 38. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	109
Tablo 39. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	110
Tablo 40. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	111
Tablo 41. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	112
Tablo 42. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	112
Tablo 43. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	113
Tablo 44. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	114
Tablo 45. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	115
Tablo 46. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	116
Tablo 47. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	117

Tablo 48. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	119
Tablo 49. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Kadın Söylemi Örneği	119
Tablo 50. <i>Jude the Obscure</i> Kadın Söylemi Örneği.....	121
Tablo 51. <i>Jude the Obscure</i> Kadın Söylemi Örneği.....	123
Tablo 52. <i>Jude the Obscure</i> Kadın Söylemi Örneği.....	124
Tablo 53. <i>Jude the Obscure</i> Kadın Söylemi Örneği.....	124
Tablo 54. <i>Jude the Obscure</i> Kadın Söylemi Örneği	125
Tablo 55. <i>Jude the Obscure</i> Kadın Söylemi Örneği.....	125
Tablo 56. <i>Jude the Obscure</i> Kadın Söylemi Örneği.....	126
Tablo 57. Çevirmen Özgür Umut Hoşafçı ile Görüşme.....	183
Tablo 58. Çevirmen Handan Ünlü Haktanır ile Görüşme.....	186
Tablo 59. Editör Şirin Etik ile Görüşme.....	194
Tablo 60. Çevirmen Suat Ertüzün ile Görüşme	197
Tablo 61. Kitap Kapakları	203
Tablo 62. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Hedef Metin Örneği 1	210
Tablo 63. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Hedef Metin Örneği 2	212
Tablo 64. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Hedef Metin Örneği 3	213
Tablo 65. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Hedef Metin Örneği 4.....	213
Tablo 66. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Hedef Metin Örneği 5.....	213
Tablo 67. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Hedef Metin Örneği 6.....	214
Tablo 68. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Hedef Metin Örneği 7	214
Tablo 69. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Hedef Metin Örneği 8.....	214
Tablo 70. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Hedef Metin Örneği 9.....	216
Tablo 71. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Hedef Metin Örneği 10.....	217
Tablo 72. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Hedef Metin Örneği 11	218
Tablo 73. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Hedef Metin Örneği 12.....	219
Tablo 74. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Hedef Metin Örneği 13.....	220
Tablo 75. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Hedef Metin Örneği 14.....	221
Tablo 76. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Hedef Metin Örneği 15.....	222
Tablo 77. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Hedef Metin Örneği 16.....	225
Tablo 78. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Hedef Metin Örneği 17	226
Tablo 79. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Hedef Metin Örneği 18.....	228
Tablo 80. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Hedef Metin Örneği 19.....	229
Tablo 81. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Hedef Metin Örneği 20.....	232
Tablo 82. <i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> Hedef Metin Örneği 21	233

1. GİRİŞ

Thomas Hardy İngiltere’de Victoria döneminde yaşamış ve tüm eserlerini bu dönemde ortaya koymuştur. Victoria Dönemi, 1837’de Kraliçe Victoria’nın tahta çıkmasıyla başlamış ve 20. yüzyılın başlarında, 1901’de Kraliçe Victoria’nın ölümüyle sona ermiştir. Bu dönem, özellikle kadınlar için zorlu bir süreç olmuştur; çünkü kadınların belirlenmiş sınırların dışına çıkması engellenmiştir. Victoria Dönemi, İngiltere tarihinde önemli bir dönemeç olarak kabul edilir çünkü ekonomik, dini ve sosyal alanlarda derin değişimlere sahne olmuştur. Endüstri Devrimi, bu dönemde toplumun her kesiminde ahlaki değerleri kökten değiştirmiştir. Victoria Dönemi’nde, kadınların özel alanı ile erkeklerin kamusal alanı arasında keskin bir ayrım oluşmuş ve kadınlarla erkekler arasındaki cinsiyet rolleri net bir şekilde ayrılmıştır.

Hardy, çağının toplumsal cinsiyet sorunlarına duyarlı bir yazar olarak bilinmektedir. Eserlerinde, sınıf farkları ve cinsiyet rolleri gibi temel konulara odaklanırken, kırsal hayatın güçlükleri, insanın yazgısı, tabiatın topluma etkisi gibi unsurları da işlemektedir. Hardy’nin eserleri, edebiyat dünyasında, edebi realizm ve natüralizmin önemli temsilcileri olarak kabul edilir. Doğa tasvirleri ve karakter derinliğiyle tanınan Hardy, içsel çatışmaları ve dışsal zorlukları betimlerken, aynı zamanda toplumsal değişim ve modernleşmenin etkilerini de inceler. Eserleri, edebiyat tarihinde önemli bir yere sahiptir ve günümüzde hala ilgiyle okunmaktadır. Hardy’nin toplamda on altı romanı bulunmaktadır ve bunlardan yedisi Türkçeye çevrilerek Türk okuyucusuyla buluşmuştur. Bu çalışmanın konusu olan *Tess of the d’Urbervilles: A Pure Woman*, Hardy’nin en ünlü ve ses getiren eserlerinden biridir ve 1891’de yayımlanmıştır. Bu eser, Hardy’nin edebi başarılarına önemli bir katkı yapmıştır, özellikle ana karakter Tess aracılığıyla kadın karakterlerin güçlüklerle dolu hayatlarını toplumsal sınıfların etkileriyle gözler önüne sermiştir.

Eserde, ana karakter Tess Durbeyfield’in yaşam hikâyesi anlatılmakta ve çevresinde gelişen olaylar, toplumsal baskılar, aşk, cinsellik ve ahlaki kodlar gibi temalar ele alınmaktadır. Tess, katı toplum normlarıyla mücadele ederken, yaşadığı zorlu deneyimler ve aldığı kararlarla kendi kimliğini bulmaya çalışmaktadır. Bu eser, farklı

dönemlerde çeşitli yorumlara ve incelemelere konu olmuş böylece edebi çevrelerde ve okurlar arasında önemli bir etki bırakmıştır. Eser cinsellik, kadının rolü ve toplumsal normlar gibi konuları derinlemesine bir şekilde ele alarak edebi dünyada prestijli bir konuma sahiptir. Aynı zamanda, eser Victoria Dönemi İngiliz toplumunun sınıf ayrımcılığı, kadınların konumu, cinsellik ve ahlaki değerler gibi konularını eleştiren bir bakış açısı sunar. Hardy, toplumsal yapıdaki eksiklikleri ve çatışmaları vurgulayarak eleştirel bir bakış sunar. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* hem karakterlerin derinlemesine analizleri hem de toplumsal eleştirileriyle öne çıkar ve cinsiyet eşitsizliğini tartışan bir yapıt olmasıyla dikkat çeker. Ele aldığı konunun yanı sıra yazıldığı dönemin egemen değerlerine karşı çıkan ideolojisiyle de dikkat çeker. Söz konusu eserin Türk yazın alanında altı farklı özgün çevirisi tespit edilmiş ve bu çeviriler çalışmanın bütüncesini oluşturmuştur.

Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman, Victoria Dönemi'nde, İngiltere'nin toplumsal, kültürel ve siyasi alanında derin değişimlerin yaşandığı bir dönem olduğu için bu dönemdeki toplumsal ve kültürel normlar, bireylerin yaşamlarını ve ilişkilerini şekillendirmiştir. Hardy'nin eseri, dönemin ruhunu yansıtmakla kalmayıp aynı zamanda dönemin toplumsal ve kültürel dinamiklerini derinlemesine işler. Dolayısıyla, eserin çevirisini yaparken Victoria Dönemi'nin egemen koşullarının ve bu koşulların eserin anlamını ve içeriğini nasıl etkilediğini anlamak son derece önemlidir. Bu bağlamda, çeviri incelemesi sürecinde yöntemsel yaklaşım olarak çeviri sosyolojisinin kullanılması, eserin daha derinlemesine anlaşılmasına ve çeviri sürecindeki toplumsal etkileşimleri göz önünde bulundurmasına olanak sağlar. Çeviri sosyolojisi, çeviri eyleminin sadece dilbilimsel boyutunu değil, aynı zamanda çeviri sürecinin sosyal, kültürel ve tarihsel bağlamını da ele alarak daha kapsamlı bir anlayış sunmaktadır. Bu bağlamda, *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman*, eserin Türkçe çevirilerini kültürel ürün olarak ele alıp çözümleme yapabilmek için çeviri sosyolojisinin kuramsal çerçeve olarak seçilmesi, eserin Victoria Dönemi İngiltere'sindeki toplumsal, kültürel ve tarihsel bağlamını daha iyi anlamak ve bu bağlamı çeviri sürecine dahil etmek için önemli bir husustur.

Çeviri sosyolojisi, çeviri etkinliğini bütüncül bir bakış açısıyla ele alır ve çeviri sürecinde rol alan tüm aktörleri ve toplumsal koşulları dikkate alır. Bu çerçevede, çevirmenin, yayınevinin ve diğer eyleyicilerin tercihleri ve stratejileri incelenirken, toplumsal bağlamın etkisi de göz önünde bulundurulur. Çeviri sürecindeki kararlar ve

çeviri stratejileri; toplumsal normlar, değerler ve ideolojiler tarafından da şekillenir. Böylece çeviri sosyolojisi, çeviri ürününün ortaya çıkma sürecini ve bu sürecin arkasındaki görünmeyen yapıları inceleyerek çeviri etkinliğinde sürdürülebilir iyileşme için çözüm önerileri sunar. Bu tez çalışmasında çeviri sosyolojisinin kuramsal çerçeve olarak seçilmesi, *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman*'ın çevirisini yaparken dönemin toplumsal ve kültürel koşullarını anlamak ve eserin toplumsal bağlamda nasıl algılandığını değerlendirmek için önemlidir. Çünkü çeviri, sadece bir çevirmenin bireysel eylemiyle sınırlı değildir; aynı zamanda toplumsal kurumların, yayınevlerinin ve ilgili tüm eyleyicilerin rolü göz önüne alınarak ele alınmalıdır. Çeviri, toplumsal bağlam içinde değerlendirildiğinde, çevirmenin bireysel eyleminin ötesine geçen bir eylem ve süreç olarak ortaya çıkar (Bogenç Demirel, 2014, s. 403-404). Bu çalışma aynı zamanda toplumsal incelemeye katkıda bulunmak amacıyla ortaya konmuş olup sosyolojinin önemli isimlerinden Pierre Bourdieu'nün simgesel şiddet ve eril tahakküm kavramları bağlamında toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik bakışına odaklanır. Bourdieu'nün düşünümsel bakış açısından beslenen bu araştırmada, günümüz toplumlarında en yaygın gözlenen şiddet biçimi olan simgesel şiddet, çalışmanın temel kavramı olarak öne çıkarılmıştır. Bu bağlamda, araştırmanın öncelikli amacı, simgesel şiddetin ve eril tahakkümün, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin devamını sağlamadaki rolünü daha derinlemesine ortaya çıkarmaktır. Bourdieu'nün toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve erkek tahakkümü bağlamında ortaya attığı görüşleri feminist literatüre yenilikçi bir katkı sağlaması araştırmanın diğer bir boyutunu oluşturur. Bu bağlamda, simgesel şiddetin toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin oluşumundaki rolünü ortaya koymak, anlaşılması zor olan davranış örüntülerini açığa çıkarması bakımından önem arz eder. Simgesel şiddet, tüm toplumsal kurumlarda varlığını hissettirmesinin yanı sıra günlük hayatta da sıkça rastladığımız kapsamlı bir inceleme konusudur. Ancak bu doktora tezinde simgesel şiddet kavramının yalnızca toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerinden çalışılması amaçlanmaktadır.

Bourdieu'nün katkılarıyla sosyolojik literatüre kazandırılan simgesel şiddet, belirli algı ve değerlendirme kalıplarıyla yüklü mekanizmaları üreterek toplumsal kurallara uygun eyleyicilerin oluşturulmasını amaçlar. Bu tür şiddet, failin psikolojisini derinden etkileyen bir özelliğe sahiptir. Aynı zamanda, tahakküm altındaki kişilerin, tahakküm edenlerin kullandığı kategorileri benimsediğini öne süren şiddetin bu türünde, şiddetin gerçekleştirilmesinde şiddet görenlerin de etkili olduğunu vurgular (Bourdieu, 2015,

s. 180-81). Bu noktada ise Bourdieu'nün toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında ortaya attığı eril tahakküm kavramı ele alınır. Buradan hareketle, toplumsal cinsiyet kavramı ve onun tarihsel gelişimi, feminist kuramlar, Bourdieu'nün toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yaklaşımı ve feminist literatürde Bourdieu'nün yeri gibi başlıklar bu çalışmanın ele aldığı konular arasındadır.

Toplumsal cinsiyet kavramı, biyolojik cinsiyete atıfta bulunmadan, kültürel olarak belirlenen rollerin eril ve dişil yönleriyle ilgilenererek, kadın-erkek eşitsizliğini aşmayı amaçlayan bir kavramdır. Bourdieucü bakışla ele alındığında, kadınlar ve erkekler arasındaki bu eşitsizliğin, toplumun söylemsel manipülasyonlarıyla meşrulaştırılan bir düzenin sonucu olduğu iddia edilebilir. Simgesel ilişkilerin güç ilişkileri olduğunu vurgulayan Bourdieu, tahakküm altındakilerin bu ilişkilerden kurtulamamasının, onay mekanizmaları aracılığıyla gerçekleştiğini öne sürer. Bütün kurumlarıyla birlikte toplumsal düzen eril tahakkümü onayladığı için, bireyler bu düzenin içinde doğar doğmaz yapısal baskıları normalleştirme eğilimindedirler (Bourdieu, 2018, s. 22). Bu nedenle, Bourdieu'nün belirttiği simgesel şiddetin, toplumsal kurumların her birinde karşımıza çıkması kaçınılmazdır. Buradan hareketle, simgesel şiddetin, her düzeyde ve her kurumda mevcut olduğunu görmek, toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle mücadelede ele alınacak hususları belirlemede önemli bir adımdır.

Bu doktora tezi Thomas Hardy'nin *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* başlıklı eserinin çeviri sürecindeki dönüşümleri, toplumsal koşullar göz önüne alınarak çözümlenmesi, çeviri çalışmalarının disiplinlerarası alandaki etkin rolünü ön plana çıkarması açısından önem arz etmektedir. Bu tez, çeviri sürecindeki bu toplumsal dinamiklerin anlaşılmasını sağlayarak, çeviri çalışmalarına yeni bir bakış açısı sunmaktadır.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Araştırma Soruları

Bu çalışmada amaçlanan, İngiliz yazar ve şair Thomas Hardy'nin *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* başlıklı eserindeki kadın temasını ve söylemini çeviri sosyolojisi yönetsel yaklaşımı çerçevesinde ele alarak Türkçe çevirileri üzerinden Türk yazın alanında dolaşımını ve konumlanışını sorgulamaktır. Çalışma şu sorular üzerine temellendirilmiştir:

- Thomas Hardy eserlerini yayımlayan yayınevlerinin motivasyonları nelerdir?

- Thomas Hardy eserlerini çevirirken çevirmenlerin kararları hangi toplumsal dinamiklere göre şekillenmiştir?
- Yazarın Türk yazın alanında çeviri eserlerle aldığı konumlarda hangi eyleyiciler hangi çıkarlara göre eylemde bulunmuşlardır?
- Çeviri pratiğini üreten çevirmenler, yayınevleri, editörler gibi eyleyicilerin habitusları veya çeviri stratejileri nasıl yeniden inşa edilmektedir?
- Türkiye'nin egemen koşulları içinde bulunduğu toplumsal hareketlilikler Thomas Hardy eserini hedef kültürde simgesel şiddete maruz bırakmış mıdır?
- Thomas Hardy kendisine biçilen feminist etiketin temelini nereden almaktadır?

Toplumsal cinsiyet farkındalığı, dil aracılığıyla nasıl oluşturulur ve pekiştirilir?

- Eserin Türkçe çevirilerinde feminist söylem korunuyor mu yoksa eril tahakküme boyun mu eğiyor? Feminist söylem izleri çeviride kayboluyorsa bunun sebebi veya sebepleri nedir?

Bu tez, araştırma soruları doğrultusunda çeviri sosyolojisi yaklaşımı odağında çevirmenlerin çeviri sürecindeki kararlarını sorgulayarak toplumsal cinsiyet odaklı çeviri çalışmalarına bir bakış açısı getirmeyi amaçlamaktadır.

1.2. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma, çeviri sosyolojisi bağlamında *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* başlıklı eserin çeviri metinleri ve çevirmenlerinin deneyimlerini derinlemesine bir şekilde incelemeyi hedeflemektedir ve nitel bir yaklaşımı benimsemektedir. Bu metodoloji doğrultusunda, yazın çevirmenlerinin çeviri deneyimlerine dair kapsamlı bir bilgi edinmek için saha çalışması yapılmıştır. Bu çalışmada, çevirim içi açık uçlu anket tekniği, veri toplama aracı olarak tercih edilmiştir. Bu yaklaşım ile çevirmenlerinin çeviri süreci ve deneyimleri hakkında derinlemesine bir kavrayış elde edilmesi amaçlanmaktadır.

Thomas Hardy'nin eserlerinin Türkçe çevirileri, çeviri sosyolojisi yöntemsel yaklaşımı çerçevesinde incelenecektir. Çalışmada Bourdieu sosyolojisine dayanan çeviri sosyolojisi, Thomas Hardy'nin çevirilerini toplumsal koşullar, yayınevi stratejileri ve çevirmen eğilimleri açısından değerlendirmeyi mümkün kılar. Bu

değerlendirme için temel veriler, çeviri metinleri ile saha çalışması kapsamında yürütülen yayınevi ve çevirmen görüşmelerinden elde edilmektedir.

Araştırmanın ilk aşamasında, analiz için kullanılacak olan çeviri metinlerin örneklemini belirlenmiştir. Bu yönde yapılan araştırmada, Hardy'nin *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* başlıklı eserinin Türkçedeki altı farklı çevirisi ile tamamlanmıştır. Çeviri metinlerinde izlenen stratejiler, Bourdieu kavramları ile birlikte kadın söylemi etiketi üzerinden incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Söz konusu çeviri metinler aşağıdadır:

- *Hayat Bağları*, Altın Kitaplar, Çev. Özay Süsoy, (1972). (Aynı çeviri 1982'de 2. baskısında *Tess* başlığı ile yayımlanmıştır.
- *Tess*, Gümüş Yayınevi, Çev. Suna Güler, (1986).
- *Teresa*, Altınpost Yayınevi, Çev. Ayşen Türkmen, (2013).
- *Yalan Bahçesinde bir Gül Tess*, Martı Yayınevi, Çev. Özgür Umut Hoşafçı, (2016).
- *Tess*, Koridor Yayınları, Çev. Handan ünlü Haktanır, (2021).
- *Tess*, Can Yayınları, Çev. Suat Ertüzün, (2021).

Araştırmanın ikinci aşaması olan saha çalışmasında veri toplama süreci, Türkiye'de Thomas Hardy'nin eserlerinin yayılmasında etkin rol oynayan tüm eyleyicilerden bilgi elde etmeye odaklanmıştır. Bu süreçte, yayınevleri ve çevirmenlerle yapılan nitel görüşmeler özel bir öneme sahiptir. Çevirmenlerle gerçekleştirilen görüşmelerde, çevirmenlerin tercih ve stratejileri mercek altına alınmıştır. Böylece, *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman*'ın çeviri sürecinde karşılaşılan zorlukları çözme yöntemleri, uygulanan stratejilerin toplumsal boyutu, Hardy'nin diğer eserlerine ve kadın söylemine yaklaşımları, hedef kitleyi belirleme süreçleri, yayınevlerinin müdahalelerinin olup olmadığı gibi konular ele alınmıştır. Bu şekilde, saha çalışması aracılığıyla çeviri sürecine ve çevirmenlerin kararlarını etkileyen hususlara daha derinlemesine bir irdelemeyle yaklaşılmıştır.

1.3. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Bu araştırma Thomas Hardy'nin kaynak kültürdeki kadın söylemi ve feminist bakış açısının merkezine aldığı tüm eserlerini kapsamaktadır. Bu eserleri ayrıntılı bir şekilde incelenecek ve çeviri sürecine dahil edilmeyen kitapların içeriği, çalışmanın genel bağlamında Hardy'nin düşünsel yapısı ve habitusu açısından değerlendirilecektir.

Araştırmanın kadın söylemi etiketi odaklı olmasının nedeni, Thomas Hardy'nin ulusal ve uluslararası alanda feminist bir yazar olarak tanımlanması ve feminist etiketinin yazın alanındaki tartışmalarda merkezi bir rol oynamasıdır. Bu nedenle, çalışma Hardy'nin eserlerini feminist bir bakış açısıyla ele alarak, kadın söylemi ve feminist etiketinin literatürdeki yerini belirlemeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın kapsamı, söz konusu araştırma nesnesi *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* başlıklı eserin çevirmenlerinin çeviri kararlarını çeviri sosyolojisi odağında irdelemeyi ve çevirmenlerinin çeviri sorunlarına çeviri sosyolojisi odağında çözüm önerileri üretmeyi içermektedir.

1.4. Araştırmanın Tasarımı

Bu tez, çevirmenlerin Hardy'nin eserlerindeki kadın temasını ve söylemini çevirirken aldıkları kararların hangi toplumsal dinamiklere dayandığını sorgulayan ve çeviri sosyolojisi odağından çözüm önerileri sunmayı hedefleyen bir çalışmadır ve bu bağlamda yedi bölümden oluşmaktadır.

İlk bölüm, araştırmanın genel çerçevesini çizerek, arka planını, amacını ve önemini açıklamaktadır. Ayrıca, araştırma yönteminin ana hatlarını belirleyerek, çalışmanın kapsamını ve sınırlılıklarını ortaya koymaktadır. Bu sayede, araştırmanın bütünsel yapısı okura net bir bakış açısı sunmaktadır.

İkinci bölüm, Kraliçe Victoria hakkında verilen bilginin yanısıra Victoria Döneminde toplum ve ahlak anlayışı, Victoria döneminde kadının konumu ve son olarak Victoria Dönemi Edebiyatı alt başlıklarını işlemiştir. Kraliçe Victoria'nın hüküm sürdüğü Victoria Dönemi, toplum, ahlak ve edebiyat alanlarında derin etkiler bırakan bir dönemdir ve bu dönemde, İngiltere'nin toplumsal, ekonomik ve kültürel yapısı önemli ölçüde değişmiştir.

Üçüncü bölüm, toplumsal cinsiyetin nasıl şekillendiğini ve tarih boyunca toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin nasıl evrildiğini ele almıştır. Ayrıca, Liberal Feminizm, Marksist Feminizm, Radikal Feminizm, Sosyalist Feminizm ve Postmodern Feminizm gibi farklı feminist kuramların farklı yaklaşımlarını incelenmiştir. Daha sonra, feminist söylem ve kadın yazını üzerinde durulmuştur. Bu bölüm, toplumsal cinsiyetin karmaşıklığını ve feminizmin farklı yönlerini anlamak için geniş bir çerçeve sunar. Ayrıca, feminizmin tarihini, günümüzdeki durumunu ve geleceğini derinlemesine

analiz ederek cinsiyet eşitsizliğiyle mücadelede daha etkili stratejilerin geliştirilmesine katkıda bulunur.

Dördüncü bölüm, Thomas Hardy'nin kadın temsilleri ve kadın karakterlerinin incelenmesi bölümün yapı taşı niteliğindedir. Özellikle Victoria Dönemi'nde Thomas Hardy'nin eserlerindeki kadın figürlerin rolü ve temsilleri üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda, Hardy'nin ana temasının kadın olduğu eserlerinden *Far From the Madding Crowd*, *The Return of the Native*, *The Woodlanders*, *Jude the Obscure* ve çalışmanın araştırma nesnesini oluşturan eseri *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* eserlerindeki kadın karakterler, Victoria Dönemi'nin toplumsal dinamikleri ve kadınların yaşadığı zorluklar üzerinde derinlemesine incelenmiştir. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* eseri, çalışmanın temel odak noktası olduğundan, başkarakter Tess'in macerası, Tess Durbeyfield ve ailesi, Tess Durbeyfield'in evlilik ve cinsellikle ilişkisi, Tess Durbeyfield ve Alec d'Urberville ilişkisi, Tess Durbeyfield ve Angel Clare ilişkisi ve Tess Durbeyfield'in kadın ve çalışma hayatı gibi alt başlıklar altında daha derinlemesine bir veri çözümlemeye sunulmuştur.

Beşinci bölüm araştırmanın yöntemsel çerçevesini oluşturan çeviri sosyolojisinin ana hatlarını sunmanın yanı sıra toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden simgesel şiddet, eril tahakküm ve feminist hareketin çeviri eylemine etkisi gibi başlıkları ele almıştır ve bu çerçevede Bourdieu'nün sosyolojik yaklaşımı ile temel kavramlarını ele almıştır. Çalışma, çeviri sosyolojisi şemsiyesi altında Bourdieu'nün bakış açısından yazınsal alanı değerlendirmekte ve saha verisinin analizinde kullanılacak olan Bourdieu'nün alan çözümleme basamaklarını detaylı bir şekilde açıklamaktadır. Tüm bu değerlendirmeler, çalışmanın araştırma nesnesini oluşturan *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* başlıklı eserin kaynak ve erek dizgede dolaşımı ve tarihsel bağlamda yayınevi ve çevirmenlerin odağından konumlanışı çeviri sosyolojisi yaklaşımıyla ele alınmıştır.

Altıncı bölümde, kadın söylemi odağında Thomas Hardy'nin *Tess of the d'Urbervilles A Pure Woman* adlı eserinin Türkçedeki altı farklı çevirisi çeviri sosyolojisi yöntemsel yaklaşımı ile incelenmiştir. Çeviri metinlerinde kullanılan stratejiler, bu etiketle birlikte ele alınmış ve Pierre Bourdieu'nün kavramları ve toplumsal cinsiyet çalışmaları kuramcılarının görüşleri ışığında değerlendirilmiştir.

Yedinci bölüm, araştırma sorularıyla birlikte çalışmanın sonuçlarının değerlendirildiği ve tartışıldığı sonuç bölümüdür. Bu bölümde Thomas Hardy'nin eserlerinin Türk yazın alanında dolaşımını, çeviri pratiği aracılığıyla hedef metinlerde edindiği yansımaları ve bu yansımaların sebeplerini birlikte incelenmektedir. Çeviri sosyolojisinin sunduğu kapsamlı bakış açısı, metinsel analizlere ek olarak, çevirmenlerin, yayınevlerinin ve çeviri pratiğinin toplumsal bağlamını göz önünde bulundurarak çeviri pratiğini şekillendiren unsurları incelemek için bir yöntem sunmaktadır. Bu sayede, çeviri sosyolojisi, toplumsal cinsiyet ve feminist söylem Thomas Hardy'nin eserleri gibi farklı disiplinlerin bir araya getirilerek çeviribilimin disiplinlerarası doğası vurgulanmıştır.

2. İNGİLİZ EDEBİYATINDA VICTORIA DÖNEMİ (1837-1901)

2.1. Kraliçe Victoria

Kraliçe Victoria, 20 Haziran 1837’de tahta çıkmış ve 22 Ocak 1901’e kadar Birleşik Krallık’ı yöneten uzun süreli hükümdardır. Tam adı Alexandrina Victoria olan Kraliçe, 24 Mayıs 1819’da doğmuştur. 64 yıl boyunca tahtta kalan Victoria, tarihte İrlanda Birleşik Krallığı Kraliçesi olarak bilinmesinin yanı sıra Hindistan İmparatoriçesi olarak da anılmaktadır. Saltanatı boyunca, Birleşik Krallık’ta siyasi, bilimsel ve askerî açıdan büyük değişimlere tanıklık etmiş ve Britanya İmparatorluğu’nun genişlemesinde önemli bir rol oynamıştır.

Victoria Dönemi olarak bilinen bu dönem, İngiltere’nin siyasi sahnesindeki değişimleri denetlerken, aynı zamanda imparatorluğunun genişlemesine liderlik etmiştir. Victoria’nın saltanatı, Britanya İmparatorluğu’nun en güçlü ve geniş olduğu zamanlara denk gelmektedir. 1901 yılında vefatının ardından, oğlu VII. Edward tahta geçmiştir. Victoria’nın uzun süren saltanatı ve imparatorluğunun genişlemesi, onu tarihte önemli bir figür haline getirmiştir.

2.2. Victoria Döneminde Toplum ve Ahlak Anlayışı

Victoria Dönemi, 1837’de Kraliçe Victoria’nın tahta çıkmasıyla başlayıp, 1901’de Kraliçe’nin ölümüyle sona eren önemli bir dönemdir. Bu dönemde, toplumun değer yargıları ve davranış biçimleri önemli ölçüde değişmiştir. İngiliz Edebiyatının en önemli eserlerini Türk Edebiyatına kazandıran İngiliz Edebiyatı profesörü, yazar, filolog ve çevirmen Mina Urgan’a göre, bu dönemde insanlar ülkelerinin toplumsal düzenine ve kendi kişiliklerine büyük bir saygı duymuşlar ancak aynı zamanda maddi kazanç ve sosyal statüye de büyük bir önem vermişlerdir (2010, s. 947). Örneğin, piyanoların ayaklarına pahalı kumaşlarla süslenmiş kılıflar geçirilmesi gibi, gösteriş ve zenginlik göstergeleri önemlidir. Ancak, bu dönemde ekonomik, dini ve sosyal alanlarda derin değişiklikler yaşanmış, bu değişimler, Victoria Dönemi’ni İngiltere tarihinde önemli bir dönüm noktası haline getirmiştir.

Endüstri devrimi, Victoria Dönemi için toplumun her kesimindeki ahlaki değerleri alt üst ettiği bir dönem olarak ifade edilmektedir. Bu dönemde alt tabakadaki insanlar, hırsla ve çalışma zorunluluğuyla boğulmuş ve adeta çalışmanın kölesi haline

getirilmiştir. Ticaret hırsının orta sınıfın günlük yaşamına yayılması, köylerden kentlere göçü hızlandırmıştır. Özellikle Victoria Dönemi'nde hem işçi sınıfı için hem de orta sınıf için yeni bir çağın başladığı görülür; bu dönemde orta sınıf burjuvazisi olarak adlandırılan yeni bir sınıf ortaya çıkmıştır. Bu sınıf için ticaret, en önemli değerken eğitim ve öğretim, özellikle yükseköğrenim, çalışma ve servet yapma arzusu karşısında geri planda kalmıştır; çünkü öğrenim para kazandırmazken, ancak para, saygınlık ve güç getirmiştir. Burjuva sınıfının artan zenginliği ve aristokrat sınıfın saygınlığının azalmasıyla sınıflar arasındaki engeller yıkılmaya başlamış ve bu durum, ekonomik rekabeti daha da hızlandırmıştır (Houghton, 1957, s. 125-132).

Victoria Dönemi'nde, toplumda aile, yuva ve kadın gibi kavramlar önemli bir rol oynamaya başlamıştır. Bu dönemde, maddeciliğin etkisi altındaki insanlar, evlerine ve ailelerine sığınarak rahatlama ve huzur bulma eğilimindedirler. Ev, özellikle erkekler için yoğun iş yaşamlarının dışında bir sığınak haline gelir ve artık tam anlamıyla bir yuva olarak görülür. Bu yuva, çağdaş yaşamın aşındırdığı erdemlerin muhafaza edildiği, dış dünyadan izole edilmiş bir mekân olarak görülür. Evdeki hayatın bu dönemde iki önemli özelliği vardır: Bir yandan insanların modern yaşamın baskılarından, streslerinden uzaklaşıp iç huzuru bulabileceği bir sığınak olması, diğer yandan da ticari ve eleştirel zihniyetin tehdidi altında olan ahlaki ve manevi değerler için bir koruma sağlamasıdır. Bu nedenle, toplumda aile, kutsal ve tapınak benzeri bir yer olarak görülür. Aile, Victoria Dönemi yaşamında merkezi bir konuma sahiptir; tipik aile sahneleri resmedilir, ev halkı bir araya gelip topluca dua eder, Pazar günleri özel olup, kilise günüdür sonrasında akşamları ailece kitap okunur ve yılda bir tatil yapılır. Oturma odalarında genellikle aile albümü gibi semboller bulunur. Houghton, bu durumu şu şekilde açıklar: “Victoria Dönemi'ndeki bu gelişme, kadınların zaten ev işleriyle ilgili olduğu düşüncesiyle erkeklerin ev yaşamına yönelik tutumlarının değişmesiyle bağlantılı olmalıdır¹” (Houghton 1957, s. 210).

18. yüzyılda, genellikle kahvehaneler erkek sosyal hayatının merkeziydi, ancak 19. yüzyılda yaşam şekli değişmeye başlamış ve geniş aile kavramı benimsenerek ev yaşamı önem kazanmıştır. Bu büyük aile dinamiği, tıbbın ilerlemesi, bebek ölümlerinin önemli ölçüde azalması ve aile planlamasındaki gelişmelerin bir sonucudur. Ailenin büyümesiyle birlikte, ev yaşamının zorlukları da artmış ve bu durum erkekleri ev işlerine daha fazla zaman ve dikkat ayırmaya zorlamıştır. Orta

¹ Aksi belirtilmedikçe tüm çeviriler araştırmacı tarafından yapılmıştır.

sınıfta, bu zorunluluk toplumsal ilerlemenin bir parçası olarak da teşvik edilmektedir. Ailenin toplumsal statüsünü yükseltebilmek için erkek çocuk babaları Oxford ve Cambridge'in seçkin kolejlerine çocuklarını göndermek veya onlara üst düzey bir meslek edindirmek, kızlarını da soylu ailelerle evlendirmek için çaba harcamışlardır. 19. yüzyılda aile yaşamındaki bu sıradışı değişimi John Stuart Mill, 1869'da *The Subjection of Women* adlı eserinde şu şekilde ifade etmiştir:

Günlük yaşamda, erkeklerin kadınlarla ilişkileri eskisinden daha yakın ve iç içedir. Erkeklerin yaşamı daha evcilleşmiş, önceki dönemlerde zevkleri ve tercih ettikleri uğraşlar genellikle erkekler arasında ve erkeklerin kendi çevrelerinde sınırlı kalırdı; eşleriyle genellikle sadece yaşamlarının bir parçası olarak görülürdü (1986, s. 83).

Dönemin toplumu gösteriş meraklısı ve iki yüzlüdür. Urgan, Victoria Dönemi'ni anlatırken "Victoria çağı insanları, saygıdeğer görünebilmek için iki yüzlü davranırlardı" diye ifade etmiştir (2010, s. 947). Bir kişinin maddi durumu olmadığı zamanlarda, insan olarak kabul edilmediği bir dönemdir. İnsanların becerisi ve deneyimi hiçbir değer taşımazken, onlar için öncelik para ve zenginlik olmuştur. Urgan, bu durumu şöyle ifade eder:

Bir yandan yüce ülkeleriyle övünüp böbürlenirken, bir yandan da paraya öyle düşkündüler ki ne denli yetenekli olurlarsa olsunlar, parasızların hiçbir saygınlığı yoktu onların gözünde. Yüce ruhlu geçinirlerdi; ama sanata da her türlü güzelliğe de düşmandılar (2010, s. 947).

Bu dönemin adı ve yaşam tarzı iç içe geçmiş olup birbiriyle örtüştüğü söylenebilir. Şöyle ki; "Victorian" ifadesi Urgan tarafından "Genellikle Victoria Çağı"nda yaşayanların nitelikleri sayılan saygıdeğer olma merakını, cinsel konularda yapay çekingenliği, dinsel yobazlığı gösteren" diye açıklanır (Urgan, 2010, s. 947). Bu durum, yapay zevklerin ve bayağılığın hayatın her alanında kökleştiğini gösterir. D. H. Lawrence, bu konuyu şöyle ele alır:

Bunu belki hiç kimse bilmediği halde 19. yüzyılda insan ruhuna gerçekten ihanet eden şey çirkinlikti. Victoria Dönemi'nin refah günlerinde paralı sınıfların ve sanayide kalkınmayı sağlayanların işledikleri büyük cinayet, emekçileri çirkinliğe, çirkinliğe ve gene çirkinliğe mahkûm etmektir. Bayağı, biçimsiz, çirkin giysiler, çirkin mobilyalar, çirkin evler, çalışanlarla işverenler arasında çirkin ilişkiler. İnsan ruhunun, emekten fazla güzelliğe gereksinimi vardır (Urgan, 2010, s. 948).

Victoria Dönemi, özellikle kadınlar için zorlu bir dönemdir. Bu süreçte, kadınlar kendileri için belirlenmiş sınırlar içinde hareket etmek zorunda kalırlar. Orta çağın gerici zihniyeti, kadını şiddete boyun eğdirerek ona kutsallık atfederken, 19. yüzyılın başlarında Victoria Dönemi İngiltere’inde kadının rolü evde iyi bir eş ve anne olarak tanımlanır ve “evdeki melek” imgesiyle yüceltilir. Orta çağın Kilise merkezli düşünce yapısı ve kadına karşı tutumu, Rönesans Dönemi’nyle birlikte bu düşünce anlayışı insanı merkeze alan bir sisteme evrilirken, kadının beden gücü zayıflığı, bekâreti, diğer ahlaki değerleri, annelik ve eşlik rollerine vurgu yapılır. Bu dönemde, erkek ve kadın arasında belirgin bir iş ayrımı söz konusudur. Bu ayrım, kadının hareket alanını sınırlamakla kalmaz, kadını aynı zamanda iyi bir anne ve kocasına son derece sadık bir eş olma yükünü taşımaya zorlar.

Victoria Dönemi’ndeki cinsiyet ilişkisini Bock şöyle ifade eder:

Erkek ile kadının alanları birbirinden kesin olarak ayrılmıştır; kadının özel alanı ile erkeğin kamusal alanı arasında kesin bir sınır vardır; özellikleri hem birbirine zıt olan hem de birbirini tamamlayan cinsiyet özellikleri “ontolojik temelde” kutuplaştırılmıştır. Çalışma hayatı ve “dünya” erkek işi, ev ve evcimenlik kadının işidir; bu anlayış, dönemin bir özdeyişinde de görülür: “Devlet erkeğin, aile kadının (2004, s. 99).

Bu anlayışla birlikte, toplumda “Evdeki Melek” kavramı şekillenmiştir. Bu düşünce, kadınların yaşamlarını, erkeklerin genel egemenliğini tehlikeye atmamak için belirli bir alanda sınırlamıştır. Kadınlar, sadece iyi bir anne ve kocalarına sadık birer eş olmak için şartlandırılmıştır. Ve sadece kendi evlerinin içinde kocalarına çekici görünmeye çalışmalıdırlar. Kadının bedeni üzerinde hakimiyet kurabildiği tek yer kendi evidir. Toplumdaki erkek üstünlüğü, kadının erkeğe bağımlı olmasını beklemektedir. Bir kadının kocasına sadakatini ve iffetini temin etmesi için evlilik öncesi bâkire olması gerekmektedir. Bekâret kavramı, aslında bir kadının bekâretinin kendisine değil, gelecekteki eşine ait olduğu düşüncesini güçlendirmek için evin meleği göstergesinin en büyük etkin aracıdır.

(Vicus, 1972, s. 167-168).

Ahlaki ve toplumsal düzen açısından, 19. yüzyılın ortası, birçok çelişkiyle dolu bir dönemdir. İngiliz toplumu, bir yandan cinsel tabulara sıkı sıkıya bağlı görünürken, aşk ve sevgi yoksunu evlilikleri kutsal saymaktadır. Ancak diğer yandan, kentler, aklıktan

kurtulmak için bedenlerini satan kadınlarla dolup taşarken fuhuş da giderek yaygınlaşmıştır. Dini açıdan bakıldığında, dar görüşlülük devam ederken, Anglikan Kilisesi giderek daha da güçlenmiştir. Bununla birlikte, biyoloji ve jeoloji uzmanları olan bilim insanlarının, örneğin Charles Darwin veya Thomas Huxley gibi, buluşları Hristiyanlığı kökten sarsmıştır. Tüm bu çelişkilerle birlikte, Victoria Dönemi hem olumlu hem de olumsuz yönleriyle son derece ilginç bir dönemdir. Roman, bu dönemin en önemli hatta tek önemli edebiyat türü olarak öne çıkmaktadır. Elizabeth Dönemi tiyatro oyunları, Kraliçe Anne Dönemi taşlamaları ve Romantik Dönem şiirleri gibi, Victoria Dönemi de romanları sayesinde yaşamaktadır (Urgan, 2010, s. 951).

2.3. Victoria Döneminde Kadın

Victoria Dönemi toplumu, ataerkil bir düzen üzerine kurulmuştur ve erkekleri kadınlardan doğal olarak üstün gören temel bir ideolojiye dayanır. Thomas Hardy'nin eserlerinde kadınlar, kendilerini doğuştan gelen herhangi bir kusur veya zayıflık nedeniyle değil, erkeklere doğal bir şekilde güç verildiği gerçeği nedeniyle daha aşağı bir konumda bulurlar. Bu toplumda erkeklerin rolleri, ilişkileri tanımlamak veya şekillendirmek, yasaları oluşturmak, mülkiyet sahibi olmak ve toplumsal, ekonomik ve politik olarak cinsiyet rollerini belirlemektir.

Ataerkil kültür ve kurumlar, 19. yüzyıl İngiltere'sinde toplumun temelini oluştur ve Thomas Hardy'nin eserlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle kilise ve evlilik gibi sosyo-kültürel kurumlar, kadının toplumdaki rolünü belirlemede öncü bir rol üstlenir ve bu kurumlar ataerkil düşünce tarzını desteklemektedir. Bu zihniyet, erkeklerin kadınlar üzerindeki doğal fiziksel üstünlüğünü kabul ederek, kadınlara belirli bir çerçevede kalma ve belirli rolleri kabul etme baskısına dayanmaktadır. Bu durum, erkeklerin kadınları fiziksel, zihinsel, ahlaki ve sosyal olarak kontrol etme ve sınırlama isteğini daima güçlendirmiştir.

Bu toplumda, kadınların ahlaki, entelektüel ve fiziksel sınırları, erkeklerden farklı olduğu düşünüldüğünden, kadınların yasal ve sosyal kısıtlamaları haklı görülmüştür. Bu bakış açısına göre, kadınlar erkeklere kıyasla engelli sayılmış ve bu nedenle kadınların her türlü faaliyeti kısıtlanmıştır. Bu düşünceye göre, kadınların baskın bir rol oynaması imkânsızdır, çünkü erkekler, toplum ve ailenin güvenliğini sağlamak için üstlendikleri önemli görevlerle birlikte kadın egemenliğinin reddedilmesine neden

olmuşlardır. *Girls' Realm* (1898-1915) adlı bir kadın dergisinden alıntı yaparak toplumun kadınlara atfettiği konum ve rol açıkça ifade edilmiştir.

Öğrenmek kadınsı olmamaktır. Cehalete dayalı masumiyet; çekici olan budur. Bir kadın öğrenerek ne elde edebilir? Asıl o evi nasıl çekip çevireceğini, kocasının ve çocuklarını daha nasıl rahat ettirebileceğini öğrensin! Şayet hiç evlenmezse, arka koltuğa geçsin, iffetli teyze rolünü oynasın ve şükretsin (Victoria Women's Magazines, 2001).

Bu şekilde, Victoria Döneminde, kadınların yaşamlarını sınırlı bir alana hapseden “Evdeki Melek” fikri ortaya çıktı. Coventry Patmore, 1854 yılında yayınladığı “Angel in the House” adlı şiiriyle bu kavramı öne çıkarmıştır. Patmore bu şiiriyle Victoria dönemindeki kadını, evine, kocasına ve çocuklarına bağlı, sessiz ve sakin, iffetli ve erdemli biri olarak tasvir eder. Aynı zamanda, kadının ev işleriyle sınırlı bir yaşama sahip olduğunu ve bireyselliğini kaybederek ev içindeki bir karaktere dönüştüğünü aktarır. Bu şiir, ataerkil yapıyı destekler ve kadını yalnızca kocasıyla tamamlanmış kabul eder; kocası olmayan kadını ise eksik ve tamamlanmamış olarak görür. Virginia Wolf ise 1931 yılında kaleme aldığı “Professions for Women” başlıklı makalesinde Victoria Çağının “Evdeki Melek” imgesine şöyle değinir:

Evdeki Melek. [...] Benim huzurumu kaçıran, sürekli zihnimi meşgul ederek beni yoran hatta bana eziyet eden oydu ki sonunda onu öldürdüm. Daha genç ve daha mutlu bir nesilden gelen sizler, onun adını duymamış olabilirsiniz- Evdeki Melek ile ne demek istediğimi bilmiyor olabilirsiniz. Onu elimden geldiğince kısa bir şekilde anlatacağım. Evdeki melek son derece sevimli ve anlayışlıdır. Hiçbir zaman önceliği kendisi olmamıştır. Aile hayatının zor sanatlarında her zaman mükemmeldir. Çünkü her gün kendini feda etmekten geri kalmaz [...] kısacası o kadar kurgulanmış bir karakterdir ki hiçbir zaman kendine ait bir fikri veya arzusu olamaz ancak her zaman başkalarının düşünceleri ve istekleriyle ilgilenmeyi tercih eder. Söylemeye gerek bile yok ama o her şeyden önce tertemiz ve saf bir melektir. Saflığı, zarafeti ve mağrur yüzü Evdeki Melek'in en önemli güzelliği olması gerekiyordu. Kraliçe Victoria'nın son zamanlarında artık her evin bir Meleği vardı (Wolf, 1931, s. 168).

Wolf'un eleştiri yazısında belirttiği gibi, “Evdeki Melek” ideale uymayan kadınlar, Victoria Dönemi'nde “Düşmüş Kadın” olarak adlandırılmaktadır. Toplumsal normlara

göre, evlenmek ve saygınlık kazanmak isteyen bir kadının öncelikle dindar, saf ve itaatkâr olması gerekmektedir. Çünkü toplumun kabul ettiği ideale göre, sadece bakire, masum ve cinsellik konusunda bilgisiz bir kadın evlenmeye uygun ve “saf” olarak kabul edilmektedir. Ancak bu özelliklere sahip olmayan kadınlar, “düşmüş” olarak damgalanır ve toplum tarafından dışlanmışlardır.

Vicinus’a göre kadınlar tarih boyunca hep uç noktalarda tanımlanarak keskin sınıflandırmalara maruz kalmışlardır. Onlar “ya cömert hizmetkâr meleklerdi ya da aşırı çekici erkekleri cezbeden şeytani varlıklardı” (1972, s. 167-168). Kadınların cinselliği ve evlilikteki konumlarına ilişkin fikirler bile, kadınları evlerinin melekleri olarak gören ve tek işi ev işlerini göğüslemek olan ve kocalarını yüceltmenin esas görevi olması üzerine temellendirilir. Hellerstein, Victoria Dönemi’nde kadınların kişisel yaşamlarının ev, koca ve çocuklar etrafında yoğunlaştığını belirtmektedir. Ona göre, evdeki kadınlar, geleneği sürdüren ve erkeklerin katıldığı karmaşık kamusal alandan uzaklaşarak duygusal ve dini yaşamda ustalaşan ideal bireylerdir (1981, s. 118).

Bu dönemde, Victoria Dönemi kadınlarına toplumun hâkim mükemmeliyetçi rolü dayatılarak kadınların bireysel, düşünsel ve cinsel dünyalarına zincirler vurulmuştur. Kadın, hatasız bir melek olarak tasvir edilerek evliliğinin ve kocasının isteklerine tabi olarak evin içine hapsedilmiştir. Genel olarak, Victoria Dönemi toplumunda kadınlar, kocalarının ihtiyaçlarını karşılayan bir hizmetkâr sınıfı olarak görülmüştür. Bu düşünceyi yansıtan bir örnek ise 1868’de bir kilise vaazında Papaz C.H. Spurgeon’un kadınların itaatkâr varlıklar olduğuna dair ifadeleridir: “Efendinize yarı uyukluymuş gibi hizmet etmeyin, uyuşuk elleriniz ve yarı kapalı gözlerinizle çalışmayın, ona karşı tüm gücünüzü ve tutkularınızı harekete geçirin” (Spurgeon’s Sermons).

Papaz Spurgeon’ın ifadelerinden de anlaşılacağı gibi, erkek egemen ataerkil toplumda kadınlardan hem ev işlerinde hem de cinsel olarak erkeklerin hizmetinde olmaları beklenirdi. Bu dönemdeki egemen koşullar, kadınların bu derecede erkeklerin denetimi altında olmasını sağlarken, kadın cinselliği üzerindeki erkek egemen gücünü de pekiştirmiştir. Başka bir deyişle, dönemin cinsel ahlak anlayışı, karı-koca ilişkisini efendi-köle ilişkisi bağlamında ele almıştır. Bu nedenle, kadının evlenmeden önce bekâretini ve iffetini koruması, kocasına, yani efendisine olan bağlılığını göstermesi için oldukça önemli hale gelmiştir. Bekâretin korunması, kadının evdeki meleğin en

önemli niteliği olması için değil, efendisine veya müstakbel kocasına ait olduğunu vurgulamak amacıyla gerçekleşmiştir.

Vicinus'un belirttiği gibi, bu durum Victoria döneminin en belirgin özelliklerinden biridir. *Suffer and Be Still: Women in the Victorian Age* kitabının girişinde şu ifadeler yer almaktadır: “Önceden evlenmemiş bir genç kız, genellikle tamamen masum ve cinsellik konusunda bilgisiz bir şekilde yetiştirilirdi. O dönemin egemen ideolojisine göre, aile sevgisi ve annelik arzusu doğuştan gelirken, kadının cinsel duygularının ve arzularının çok az olduğu düşüncesi hâkimdir” (1972, s. ix).

Bu ideoloji, erkeklerin eşlerine karşı sahiplenici tavırlarını güçlendirir ve kadınları nesneleştirir. Kadınlar, sosyal ve dini sistemler içinde günah keçisi haline gelirken, ataerkil değerlerin hüküm sürdüğü ve kadın haklarının ve arzularının ihmal edildiği çarpık cinsiyet ilişkileri bağlamında tanımlanır ve kurumsallaştırılır. Kadınların cinsel doğasının pasif olduğuna dair idealize edilmiş bir inanç, kadınları ataerkil erkek egemenliğinin bir parçası olarak görülen bir yapıya katkıda bulunur. Ahlaklı bir kadın, bu erkek egemen toplumda seks arzusunu bastırmalıdır. Cinsellik eril olarak görüldüğünden, kadınlar yalnızca erkeklere yönelik arzu nesneleri olarak kabul edilirler. Kadınların cinselliği ve bireyciliği üzerindeki bu durum hem bilim hem de sosyal kurumlar tarafından pekiştirilir. Bu nedenle, bu durum erkeklerin kadınlar üzerindeki kontrolünü güçlendirir. Kilise gibi bir dini kurum, kadın doğasının ahlaki açıdan kendine hâkim olma konusunda erkeklerinkinden daha fazla idealize eder. Bu, erkeklerin cinsel dürtülerinin güçlü olduğunu ancak kadınlarınkinden daha az olduğu inancını dolaylı olarak destekler. Dönemin anlayışına göre, kadınların cinsel soğukluğunun doğalarında yer aldığı düşünüldüğünden, kadının cinsel arzusu yalnızca üreme amaçlı olarak kabul edilmiştir. Dönemin yazar ve bilim insanı olan William Acton, *The Function and Disorders of the Reproductive Organ* isimli eserinde kadınların cinsel arzularının belirsiz olduğunu belirtir.

Kadınların çoğu (toplum için ne mutlu ki) herhangi bir cinsel arzu telaşında ve bunun sıkıntısında değiller... En iyi anneler, eşler ve hane yöneticileri cinsel hazlar hakkında çok az şey biliyorlar ya da hiçbir şey bilmiyorlar. Hissettikleri tutkular sadece ev sevgisi, çocuklar ve ev işlerine yöneliktir. Genel bir kural olarak, namuslu bir kadın nadiren kendisi için herhangi bir cinsel tatmin arzular. Kadın kocasına sadece onu memnun etmek için teslim olur (Boumelha, 1982, s. 14).

Acton, Victoria döneminin tıp bilimini tam anlamıyla temsil etmese de sözleri kadınlarda cinsel duyguların eksikliği konusunda dönemin görüşlerine örnek teşkil etmektedir. Dolayısıyla, görüşleri erkeklerde cinselliği doğal olarak kabul ederken kadında sapkın ve tehlikeli olarak gören egemen görüşü destekler niteliktedir. Acton, çocukların ve saygın kadınların cinsel duygulardan mustarip olmadığına inanıyordu. Ancak arzunun, erkeklerin ve “düşmüş” kadınların bedenlerinde doğal bir güç olarak var olduğunu ve kontrol edilmezse yıkıma neden olabileceğini savunmaktadır. (Garton, 2004, s. 4).

Bu keskin cinsiyet sınıflandırmaları, kadınları erkeklerden ayrılmış bir alana hapsederek tasarlanmıştır. Erkekler özgürce hareket edebilirken, kadınların hareket alanı genellikle evle sınırlıdır. Kadınların güç ve kişisel tatminini, itaatkâr olmaları ve ev ile ailelerine olan bağılıklarında aramaları beklenmektedir. Dolayısıyla, tipik bir Victoria Dönemi kadınının geleneksel kaderi, babasının evinden kocasının evine taşınmaktır. Kadının erkeğe tabi konumunu devam ettirmek için, evlilik ve boşanma yasaları da kadının itaatini yeniden üretecek şekilde tasarlanmıştır. Evlilik, bir nevi efendi ile hizmetçi arasında yapılan bir sözleşmeyi anımsatmaktadır. Evlilik sözleşmesine göre, bir koca, karısının kendisine hizmet etme ve itaat etme sözü vermesi karşılığında karısına destek olacağına söz vermiş kabul edilir. Dolayısıyla, kanunen evli bir kadın kocasının mülkiyetine geçer ve malları da kocasına ait olmaktadır.

Hellerstein, Victoria döneminde evliliğin ortaklık olarak nasıl anlaşıldığını sorgular. “Romantik aşk idealini yansıtan evlilik, sevgi dolu birliktelik ve karşılıklı güven imajını çağrıştıran, kadın, eşinin sahip olduğu yasal ve ekonomik haklardan hiçbirine sahip olmadığı bir “ortaklığa” girmiştir. Bu koşullarda kadın nasıl aktif, sevgi dolu bir ortak olup aynı zamanda bir melek olarak kalabilir” (Victorian Women, 1981, 122). Kadın hareketleri öncülerinden Millicent Garrett Fawcett, *What I Remember* adlı kitabında, kadınların evlilikte mülkiyet haklarından yoksun olduklarına değinir (1925).

Hellerstein, Victoria döneminde evliliğin bir ortaklık olarak nasıl algılandığını sorgulamaktadır. “Romantik aşk idealini yansıtan evlilik, sevgi dolu birliktelik ve karşılıklı güven imajını çağrıştıran, kadın, eşinin sahip olduğu yasal ve ekonomik haklardan hiçbirine sahip olmadığı bir ‘ortaklığa’ girmiştir. Bu şartlar altında kadın,

nasıl aktif, sevgi dolu bir ortak olabilirken aynı zamanda bir melek olarak kalabilir?” şeklinde ifade eder.

John Stuart Mill, *Subjection of Women* adlı eserinde, İngiltere hukukunun, birçok ülkenin yasalarındaki kölelerin konumundan daha kötü olduğuna dikkat çeker. Roma hukukunu örnek göstererek, belirli şartlar altında bir kölenin Roma’da ekonomik konularda haklara sahip olabileceğini, ancak İngiltere’de evli bir kadının kendi gelirine sahip olmadığını belirtir. (1911). Eskiden evlilik yasalarıyla birlikte boşanma yasaları da kadınların erkeklere tabi olmasını destekler nitelikte baş göstermektedir. İdeal evlilik anlayışıyla uyumsuz olduğu için boşanma, neredeyse imkânsızdır. Kadının zina yapması, genellikle kocanın boşanma talebine yol açsa da kadınlar kocanın zinasına dayanarak boşanma davası açamamaktadırlar. Çoğu evliliğin sürdürülebilirliği çeşitli faktörlere bağlıdır: Birçok kadın geçimini sağlamakta güçlük çekerken aynı zamanda toplumda “boşanmış” olarak damgalanmıştır. Boşanmış bir kadının sosyal konumu, neredeyse tam bir izolasyon anlamına gelir; bu kadınlar, toplum içinde değil, toplumdan ayrı bir şekilde yaşamak zorunda kalırlar.

Victoria Dönemi’nde ideal kadın, toplumda pasif ve erkeğe tabi olması gerektiği şeklinde tanımlanmıştır. Bu ideal, kadının cinsel arzusunun sadece üremek için var olduğunu ve kocasını memnun etmek amacıyla cinsel ilişkiye girebileceğini öngörür. İdeal kadın, “baba” evinden ayrıldıktan sonra “iffetini” korumuş bir şekilde “koca” evine gider ve bekâretini eşi için saklar. Ayrıca, ideal kadın kocasına itaat etmeli ve ev işlerinde olduğu kadar cinsel ilişkide de kocasını tatmin etmelidir. Toplumsal normlar ve yasalar, kadının bu pasif rolünü yeniden üretecek şekilde belirlenmiştir. Dini kurumlar, kadının evde itaat eden ve ev içinde sınırlı bir rolde olmasını desteklerken, hukuk da evliliği efendi-köle ilişkisine benzer biçimde onaylar. Kadın, cinselliği bastırılan, ekonomik karar alma yetkisinden yoksun ve eşine tabi bir konumdadır. Dönemin egemen toplumsal yapısı ve kurumları, kadının bu rolünü yeniden üretecek biçimde işlemektedir.

2.4. Victoria Dönemi Edebiyatı

Victoria Dönemi, İngiliz Edebiyatının altın çağlarından biridir ve Kraliçe Victoria’nın saltanatı (1837-1901) boyunca İngiltere’de edebiyatın zirvesine ulaşmıştır. Bu dönemde, İngiliz Edebiyatı farklı türlerde önemli eserler üretmiş, edebi akımların ve tarzların zengin bir çeşitliliğini sunmuştur. Roman, şiir, drama ve eleştiri gibi alanlarda

önemli eserler ortaya çıkmıştır. Victoria Dönemi edebiyatı, sosyal değişimlerin ve endüstri devriminin etkilerini yansıtan, aynı zamanda İngiliz İmparatorluğunun genişlemesiyle şekillenen bir dönemin ürünüdür. Bu dönemin yazarları, sınıf farklılıkları, kadın hakları, bilim ve teknoloji gibi konuları ele alarak dönemin toplumsal ve siyasi ortamına ayna tutmuşlardır. Özellikle Charles Dickens, Emily Brontë, Charlotte Brontë, Elizabeth Gaskell, Thomas Hardy, Alfred Lord Tennyson gibi yazarlar bu dönemin önemli temsilcilerindendir. Victoria Dönemi edebiyatı, İngiliz edebiyatının zengin ve çeşitli mirasının önemli bir parçasıdır ve günümüzde bile ilgiyle incelenmektedir.

19. yüzyıl İngiltere'si önemli toplumsal dönüşümlere sahne olmuştur. Diğer dönemlerden ayrılan Victoria dönemi, bir geçiş evresini temsil eder. Endüstri devrimi, orta sınıfın refahını artırırken işçi sınıfının sefaletini artırmıştır. Ayrıca, bilimsel ilerlemeler geleneksel inançları sarsarken, kırsal bölgelerden kentlere göç artmış ve kent çevresinde varoşlar oluşmuştur. Maddecilik, ahlaki değerleri sorgulamış, 19. yüzyılın ortalarında, sömürüye ve haksızlıklara karşı bir mücadele dönemi başlamıştır. Ancak, eski ve yeni arasındaki çatışma toplumda ahlaki ikilemlere yol açmaktadır. Bu dönemdeki hızlı değişimler, İngiltere'ye birtakım zorluklarla beraber umut da getirmiştir. Ancak, alt sınıf bu değişimden en çok etkilenen grup olmuştur. Özellikle kırsal alanlardan şehirlere göç, alt sınıfın şehir yaşamının gürültüsü ve maddeciliğiyle başa çıkmasını zorlaştırmış ve böylece basit yaşam tarzlarını kaybetmelerine neden olmuştur (Urgan 2010, s. 950-951). Söz konusu durum, dönemin edebiyatını da etkisi altına almıştır; örneğin, Thomas Hardy, Charles Dickens gibi yazarların eserlerinde, büyük şehirlerden gelen kişiler veya olaylar, kırsal kesimin sade yaşam tarzı, sıcak atmosferi ve masumiyeti koruyan ana karakterlerin düzenini bozmaktadır. Endüstri devrimiyle birlikte işçi sınıfının değişen çalışma koşullarının yanı sıra ahlak ve inançsal yıkılışı, dönemin edebiyatında gözlemlenen diğer önemli etkenlerden biridir. 19. yüzyılın ikinci yarısında, İngiltere'de okuryazarlık seviyesinin artmasıyla birlikte, özellikle eğitilmiş kadınların romana olan ilgisi de artmıştır. Kütüphanelerin halkın erişimine açılması da romana ilgisi olanlar için büyük bir avantaj sağlamıştır. O dönemde, roman televizyonun bugünkü rolüne benzer bir işlev üstlenmektedir. Akşamları aileler bir araya gelir, yüksek sesle okunan romanı dinlerlerdi. İngilizlerin duygularını ifade etmekten kaçındıkları yönündeki yaygın inanca göre, romanın dokunaklı bir kısmını okuyan herkes, kendi odasına çekilir ve yalnız başına ağlardı.

Dönemin edebiyat tutkunları, ünlü romancılarının eserlerini özellikle Charles Dickens gibi tanınmış yazarların eserleri seslendirildiğinde tiyatro salonlarında bilet alarak dinlemekten de keyif alırlardı (Urgan, 2010, s. 951).

Victoria Dönemi romanlarında, geçmiş yaşam tarzına olan özlem ve hüznün, sıkça temsil edilir. Dönemin birçok romanında pastoral bir atmosfer hissedilir. Özellikle Hardy'nin *Far From The Madding Crowd*, *Tess of the d'Urbervilles* ve *Under the Greenwood Tree* gibi eserleri pastoral temaları işler ve insanların eski güzel günleri özlemlerini yansıtır. Bu edebi tür, şehirleşme sürecinde yaşanan değişimlere karşı duyulan nostaljiyi ifade eder. Bu değişiklikler, muhafazakâr kesimi endişelendirir çünkü mevcut durumun daha da kötüleşeceğinden korkarlar. Bu endişe, dönemin romanlarında çeşitli şekillerde dile getirilir.

Victoria dönemi yazarları, toplumda yaşanan bu değişimlerden oldukça etkilenmişlerdir ve genellikle orta sınıfa odaklanarak eserlerini kaleme almışlardır. İngiliz halkı, gerçekçi bir edebiyat türü olan romanı tercih ederek sorunlarını ve ahlaki ölçütlerini irdelemiştir. Okuryazar sayısındaki artışla birlikte, romanlara olan talep de artmıştır. Victoria Dönemi romanlarının çoğu, ülkenin kültürel ve ekonomik hayatında egemen olan orta sınıfın bireylerini ve sorunlarını ele almıştır. Orta sınıfın romanlara olan ilgisi, kendi çevrelerini ve hayatlarını tanıyabilmeleri ve aynı zamanda gerçek hayatta yaşanmayan serüvenleri deneyimleyebilmeleriyle açıklanabilir. Bu nedenle, Victoria Dönemi'nde roman, önemli bir edebi tür haline gelmiştir. Ayrıca, orta sınıfın ilgisinin artmasıyla birlikte, aristokrat sınıfın daha önce hâkim olduğu şiir türüne karşı bir rekabet oluşmuştur. Bu durum, şiirin önceki dönemlerde aristokrat sınıfın hâkimiyetinde olduğu ve onların kültürel ve toplumsal gücünü yansıttığı bir zaman diliminde değişikliklerin yaşandığını göstermektedir. Victoria Dönemi romanının bir başka özelliği dönemin egemen iki ana edebiyat akımı realizm ve romantizmden etkilenmesidir. Jane Austen ve Walter Scott gibi yazarlar, bu dönemdeki romanın gelişimine önemli katkılarda bulunmuşlardır. Victoria Dönemi romanı, gerçek yaşam olaylarını ve sosyal konuları ele alarak toplumsal bir amaca hizmet eder. Toplumsal meseleler edebi metinlere aktarılmadıkça gerçekçi roman türü toplumsal düzelme ve iyileşme için ancak küçük bir aracı olarak işlev görür. Bu dönemde, tarz romanın yanı sıra “sosyal roman” adını verdiğimiz önemli bir tür ortaya çıkar. Daha sonra, insan doğasını ve insan ilişkilerini işleyen “psikolojik roman” da popülerlik kazanmıştır. Bununla birlikte, melodramatik ve Gotik roman türleri hala ilgi çeker. Victoria

Dönemi'nin en ünlü romancıları arasında Samuel Butler, W. M. Thackeray, Charles Dickens, Benjamin Disraeli, Anthony Trollope, Charlotte ve Emily Bronte, George Meredith gibi yazarlar bulunmaktadır (Davis, 145) Charles Dickens, Victoria Dönemi edebiyatı arasında, hatta tüm İngiliz romancıları içinde en ünlüsüdür. Toplumsal romanlarıyla tanınan yazar, eserlerinde keskin eleştirilerden kaçınmaz ve insan doğasındaki iyiliğe olan inancını hiçbir zaman yitirmez. En belirgin özelliği, İngiliz toplumunun çeşitli kesimlerinden canlı karakterler yaratmasıdır; ancak bu karakterler genellikle gerçekçi olmaktan uzaktır. Aşırı duygusallığı, çeşitli mizah anlayışı, zayıflara olan sempatisi, derin hayal gücü ve tipik Victoria Dönemi klasikliği, onu çağdaşlarından ayıran bir yazar kılar.

Victoria Dönemi'nde, roman okuyucularının çoğunluğu, genellikle orta sınıfa mensup bireylerden oluşup bu sınıfın kültürel ve ekonomik yaşamına tam anlamıyla hâkim olan kişilerdir. Romanlar da çoğunlukla bu sınıfın yaşamını yansıttığı için, yazarlar da genellikle bu sınıfa odaklanarak karakterlerini ve sorunlarını bu sınıftan seçmektedir. Bu durum, orta sınıfın romanda kendi yaşamını ve çevresini görebilmesini, okudukları hikâyelerde kendilerine benzeyen karakterlerle özdeşleşebilmesini ve sıradan yaşamlarında pek karşılaşmadıkları heyecan verici maceraların ve ilginç duygusal ilişkilerin tadını çıkarabilmesini sağlıyordu. Bu nedenle, 19. yüzyılda romanın bu kadar popüler olmasının temel nedeni bu olabilir (Urgan, 2010, s. 952).

2.5. Değerlendirme

Tezin bu bölümünde Kraliçe Victoria, Victoria Döneminde toplum ve ahlak anlayışı, Victoria döneminde kadın ve son olarak Victoria Dönemi Edebiyatı ele alınmıştır. Victoria Dönemi İngiltere'sindeki toplumsal, ekonomik ve kültürel değişimler, roman edebiyatını da derinden etkilemiş ve önemli bir evrim sürecine yol açmıştır. Bu dönemde yaşanan endüstri devrimi, kentsel dönüşüm, sınıf farklılıkları ve toplumsal sorunlar, yazarları gerçekçi bir bakış açısıyla eserlerini kaleme almaya yöneltmiştir. Roman, artık sadece eğlence aracı olmanın ötesine geçerek, toplumsal eleştirilerin, ahlaki mesajların ve insan doğasının derinliklerine inmenin bir aracı haline gelmiştir. Bahsedilen önemli yazarlar, kendi dönemlerinin karmaşık ve çalkantılı atmosferini eserlerine yansıtarak, okuyucularıyla paylaşmış ve gerçekçi bir portre çizmişlerdir. Bu yazarlar, romanın sadece eğlence aracı olmanın ötesinde bir anlam taşıması gerektiğini

savunmuşlar ve bu sayede Victoria Dönemi romanı, toplumun çeşitli kesimlerine seslenen ve onların yaşamını yansıtan bir ayna haline gelmiştir.

3. CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET

Cinsiyet, biyolojik özelliklerimizden kaynaklanan ve yaşam boyunca tıbbi müdahale haricinde genellikle değişmeyen eril veya dişil kimliğimizi ifade eder. Toplumsal cinsiyet ise zaman içinde oluşan ve bireyleri doğuştan itibaren içine alan bir süreçtir. Cinsiyetin biyolojik ya da kültürel olarak nasıl belirlendiği toplumsal cinsiyet çalışmalarının temelini oluşturur. Başka bir deyişle, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin insanların doğasında mı yoksa sonradan edinilen bir özellik mi olduğu konusunda bir tartışma bulunmaktadır (Entwistle, 2012, s. 217). Cinsiyet terimi, kadın ile erkek arasındaki biyolojik farklılıklara işaret ederken, “toplumsal cinsiyet” terimi ise kültürel olarak belirlenen toplumsal rollerin erkeklik ve dişilik ifadelerini içerir (Slattery 2011, s. 341). Butler’a göre toplumsal cinsiyet, “doğal bir cinsiyet”in kültürel olarak nasıl oluşturulduğunu ve bu oluşumun “söylemsellik öncesi” bir şekilde nasıl tesis edildiğini içeren kültürel bir araçtır (2012, s. 52). Cinsiyete dayalı rol ayrımı, erkekler ve kadınlar olmak üzere insan hayatını ikili bir şekilde böler; bu ayrımın en büyük kaynağı ise kültürdür (Firestone, 1993, s. 177).

3.1. Toplumsal Cinsiyet Kavramı

Kadın ve erkeğin sosyal ve kültürel açıdan tanımlanması, biyolojik cinsiyetten farklı olarak toplumsal cinsiyet olarak bilinir. Toplumsal cinsiyet, iki cinsiyeti ayıran ve onlara atanmış toplumsal rolleri tanımlayan bir kavramdır. Başka bir deyişle, sosyal ve kültürel olarak inşa edilen biyolojik cinsiyetin bir biçimidir. Söz konusu kavram, kadınlık ve erkekliğin rol dağılımlarının sosyo-kültürel özelliklerin bir sonucudur ve bu da toplum içinde cinsiyet temelli güç dağılımını sorgulamanın yolunu açmaktadır (Ecevit, 2011, s. 4). Bu nedenle toplumsal cinsiyet görüşü “cinsiyetin doğuştan geldiği” düşüncesine karşı çıkar (Titley, Ohana, 2014, s. 31).

Eşitlik, bir kişinin tüm yeteneklerini özgürce geliştirebileceği bir toplumsal ortamın oluşturulması ve bu ortamın tüm siyasal ve sosyal engellerin ortadan kaldırılması anlamına gelir. Bu bağlamda eşitsizlik için önlenemez ve adil olmayan farklılıkların tanımıdır denilebilir. Kadın ile erkek arasındaki farklılıklar sadece fiziksel, biyolojik ya da psikolojik faktörlerle sınırlı değildir; aynı zamanda kültürel ve sosyolojik faktörlerle de ilişkilidir. Bu farklılıklar var olan cinsiyet özelliklerinden ve kalıp yargılardan gelir.

Simone de Beauvoir ünlü eseri *İkinci Cinsiyet*'te, "Kadın doğulmaz: Kadın olunur" söylemi ile toplumsal cinsiyet kavramını ele alır. Bu görüşe göre, biyoloji, iktisadi yapı veya ruhsal yazgı, kadınların toplumsal rollerini belirlemez, ancak insan uygarlığının kendisi kadın cinsini inşa eder (Beauvoir, 2019, s. 13). Kadın ancak başkalarının dolayımıyla "Başka" yani öteki olarak konumlanır. Cinsiyetin inşa edildiğine yönelik inanç, cinsiyetin soyut bir kavram olduğunu iddia etmek yerine, nasıl bir gerçeklik halini aldığını söylemsel olarak ifade etmeyi içermektedir (Butler, 2012, s. 88). Toplumsal cinsiyet, insanlar arasında iletişimin mümkün olduğu her yerde vardır. Diğer insanlarla ilişkilerde kimlikler, özgürlükler, olanaklar ve haklar önemlidir. Toplumsal bir ağ içinde büyüyen bir eyleyiciler toplumsal cinsiyet temelli rolleri doğuştan getirilen özellikler olarak görürler (Titley, Ohana, 2014, s. 26). Toplumsal cinsiyet, tıpkı mülkiyet hakkı gibi toplumda oluşan bir kategoridir. Ancak bu, biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyetin tamamıyla birbirinden farklı ve ayrı olduğu anlamına gelmez. (Kılınç, 2018, s. 42).

Toplumsal cinsiyet, doğduğumuz an itibarıyla kültürel normlarla tanıştığımız bir kavramdır (Titley, Ohana, 2014, s. 19). Bunu söylemek mümkündür ki toplumsal cinsiyet, bebeklerin biyolojik cinsiyetlerini öğrenmeye başladıkları andan itibaren etkisini gösterir. Kız çocukları için seçilen kıyafetlerinden renklerinden erkek çocukları için seçilen oyuncaklara kadar çeşitli biçimlerde tasarlanan cinsiyet farklılıkları, doğum sonrasında net bir şekilde belirginleşir. Erkek çocuklarına cesaret, mertlik, yiğitlik ve saldırganlık gibi özellikler aşılanırken, kız çocuklarına duygusallık, merhamet ve nezaket gibi ahlaki normlar kazandırılır. Bu kültürel kategorilere göre yetiştirilen çocuklar, bu özellikleri olağan ve beklenen birer davranış biçimi olarak kabul etme eğilimindedir. Ayrıca, aile, din ve eğitim gibi toplumsal kurumların güçlendirdiği ve yeniden ürettiği cinsiyet rolleri, değiştirilemeyen bir kod olarak bireylerin zihinsel yapısını etkiler. Sosyalleşme sürecinden geçen her çocuk, kendisinden beklenen davranışları yerine getirir ve aynı zamanda bu normları gelecek kuşaklara aktarır. Bu bağlamda, toplumun belirli normlarına uygun yetişen bireyler, bu normları sadece kabul eden değil, aynı zamanda gelecek kuşaklara aktaran bir rol üstlenirler. Kadın ve erkeğin aile içindeki tutum ve davranışlarından toplumla bütünleştiği kamusal alana kadar, bu yapı her yerde hissedilmektedir. Öyle ki bir milleti millet, bir devleti devlet yapan değerler de erilleşmeye, cinsiyetsiz kimlikler erkek cinsiyetine bürünmektedir. Nüfusun neredeyse yarısını oluşturan kadınların ise

bu denli eril bir alanda varlığını hissetmesi ve hissettirmesi daha zordur. Kadınların görünmez ve duyulmaz olduğu bu alanda, kadının kendi kimliğini sorgulamasına yol açmış ve sorunun önemi giderek büyümüştür.

Feminist düşünce, kadınlar ve erkekler arasındaki fiziksel özellik ve üreme fonksiyonu farklılıklarının bilincindedir ancak bu farklılıkların faaliyetlere ve fırsatlara olan etkisinin mümkün olabileceği düşüncesini reddeder, çünkü cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ayrımını biyolojik özelliklerle açıklama eğilimine karşısında dururlar (Young, 2009, s. 40). Erkekler ve kadınlar farklı şekillerde yaratılmışlardır ve bu, eşitliğin başlangıcı değildir. Bununla birlikte, bu biyolojik farklılık, erkekler ve kadınlar arasındaki sınıf sisteminin oluşmasına neden değildir. Cinsler arasındaki üreme farklılıkları, bu eşitsizliğin ana nedenidir. Önemli olan, erkek ve kadın arasındaki sınıfsal ayrımın bu biyolojik farktan değil, üreme farklılıklarından kaynaklandığıdır. Bu üreme farkından doğan eşitsizlik, iş bölümünü ve sınıflandırmayı beraberinde getirerek toplumsal bir ayrım oluşturmuştur. Biyolojik farklılıkların bir sonucu olarak cinsler arası güç dağılımını kabul etmek, eşitsiz bir toplum düzeninin kabul edilmesini gerektirmemektedir. Doğal olarak ayrım gösteren cinsel sınıf sistemini kabul etmek insanlığın yararına değildir (Firestone, 1993, s. 19-21).

Firestone'a göre, cinsel sınıf sistemindeki eşitsizliğin ortadan kalkabilmesi için kadınların, biyolojik kader anlayışı nedeniyle ikincil bir konumda bulunmalarına karşı çıkarak kendi vücutlarının kontrolünü ele geçirmeleri gerekmektedir. Kadınlar, doğurganlık kontrolünü ele geçirerek ve aynı zamanda çocuk yetiştirmeye dair toplumsal kurumları dönüştürerek bu adımları atmalıdırlar. Bu çabaların amacı, sadece erkek egemenliğini ortadan kaldırmak değil, aynı zamanda cinsel ayrımı sona erdirmektir (Firestone, 1993, s. 21-22).

3.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Tarihçesi

Kadınlar, geçmişten günümüze kadar iki ayrı cinsiyet kategorisi içinde, ikincil ve öteki olarak konumlandırılmışlardır. Eşit haklara sahip olabilmek adına yaşamın her alanında mücadele etmişler ve bu mücadeleyi sürdürmektedirler. Bu çaba içerisinde, 18. yüzyılda ortaya çıkan feminist hareketin özel bir yeri vardır. Kadınların siyasi ve toplumsal alanlarda gösterdikleri direniş, 18. yüzyıldan 21. yüzyıla kadar bir dizi kazanım elde etmelerini sağlamıştır. Feminist hareket aracılığıyla kadınlar, ikinci sınıf bir cins olarak görülmeyi reddettiklerini ve erkeklerle eşit haklara sahip olma

arzularını açıkça dile getirmişlerdir. Birçok alanda kadınlar toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle dezavantajlı durumdadır. Biyolojik olarak kadın ve erkek oldukları bilinse de yazılı olmayan sosyolojik normlar toplumsal cinsiyete katkıda bulunur. Bu normlar toplumdan topluma değişse de toplumsal cinsiyet eşitsizliği birçok toplumda kadınları ikinci sınıf vatandaşlar olarak görmektedir. Kadınların toplum içindeki yeri hakkında konuşmak için iki farklı cinsiyet fikrinden bahsetmek önemlidir.

Toplum, biyolojik cinsiyet temelinde kadını zayıf, pasif, edilgen, duygusal bir varlık olarak kodlarken, bu belirlemeleri yaparken erkeği merkeze koyar. Kadın, duygusallıkla ilişkilendirilirken, erkek akıl ile özdeşleştirilir. Toplumun konumlandığı erkek, kadının karşısında iktidarı temsil eder. Toplumsal cinsiyet rolleri, erkeğin aklı ve gücü bağlamında kararlar almasını ve bunları uygulamasını bekler. Hem biyolojik cinsiyet hem de toplumsal cinsiyet açısından kadınlar, erkeğin karşısında konumlandırılan, erkek olmayan ve dezavantajlı varlıklar olarak algılanır.

Ataerkil toplumlarda belirlenen kadın ve erkek rolleri, bireyleri birbirinden belirgin çizgilerle ayırarak toplumun beklentisini ortaya koymaktadır. Toplum, bireyden biyolojik ve toplumsal cinsiyetine uygun bir şekilde yaşamasını bekler. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyetle ilgili görüşler, kadının toplumdaki konumunu anlamamıza yardımcı olur. Biyolojik cinsiyetin erkeklere geniş bir alan sunmasıyla birlikte, toplumsal cinsiyet kadınları dar bir alanda var olmaya zorlar. Kadınlar, erken yaşlardan itibaren üstlendikleri rollerle bölünmüş kimliklerini tamamlamakta zorlanırlar. Var olma sürecinde erkeğin aksine, annelik ve kadınlık gibi rollerle kadınlar, erkeğin var oluşunun gölgesinde yaşarlar. Beauvoir'ın ifadesiyle, "... bir erkek, hiçbir zaman hiçbir zaman, kendini belirli bir cinsiyete ait bir birey olarak ortaya koymakla başlamaz işe: Erkek olduğu kendiliğinden bellidir" (2019, s. 25). Başka bir ifadeyle kendini belirli bir cinsin üyesi olarak kabul etme eğiliminde doğmaz; erkek olma durumu doğuştan gelir. Aynı zamanda Beauvoir, "Erkeklerin insanlık içindeki konumu üzerine bir kitap yazmak bir erkeğin aklına bile gelmezdi" diyerek iki cins arasındaki eşitsizliği keskin bir dille ifade eder. Diğer taraftan, kadının kendini ifade etmesi için "ben bir kadını" diyerek başlaması gerektiğini belirtirken, kadınların çeşitli bağımlılıklar içinde kendi bağımsızlıklarını kazanmaya çalıştığına vurgu yapar. Kadın, kendi varoluşunu gerçekleştirme ayrıcalığına sahip değildir (2019, s. 25).

Beauvoir’a göre “Erkek öznedir, Mutlak olandır, Kadın Başka’dır”; diğerk bir deyişle erkek kendini “mutlak” varlık olarak kabul ederken; kadın, öteki cins olarak nitelendirilir (2019, s. 26). Toplum, kadından kendi potansiyelini gerçekleştirmesini değil, iyi bir anne, vefalı eş, sadık ve itaatkâr bir kadın olmasını beklemektedir. Kadın, bu roller arasında varoluşu sorgulayamaz ve dünyada nasıl var olduğunu düşünemez. Kadının varoluşu, eril zihniyetin dayattığı kalıplarla sınırlanır, seçimlerine ve sorumluluklarına müdahale edilir. Kadının hayatında alabileceği sorumluluklar önceden belirlenmiştir ve bu nedenle seçim yapma özgürlüğü sınırlıdır. İnsanın kendi hayatından ve tercihlerinden sorumlu bir varlık olduğu düşünülmelidir. Ancak erkek egemen toplumlarda kadının yaşamı, eril normların belirlediği sınırlar içinde şekillenir. Kadının varoluşunu sorgulayamaması, anlam arayışına katkıda bulunamaması, evrende anlam arayışının bir çatışmaya dönüşmesine neden olur. Bu durum kadınlar için daha da anlamsız hale gelir, çünkü erkek özne, kadına anlamı olmayan bir dünyayı dayatır.

Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin olarak, kadın ve erkek arasında belirlenen alanlarda eşitsizlikler söz konusudur, kadınlar kamusal alana daha fazla katılmış olsalar da bu durum özel alandaki eşitsizliği ortadan kaldırmamış, aksine kadının rollerine yeni eklemeler getirmiştir. Ev, kadın kimliğinin şekillenmesinde belirleyici bir rol oynar. Ev işlerinin ve aile içindeki bakımın genellikle kadınlara ait kabul edilmesi, cinsiyet eşitsizliğinin özel alanda ve günlük yaşamın içinde sürekli olarak yeniden üretildiğini gösterir. Kadınların ev içinde üstlendikleri sorumlulukların karşılığında ücret alamamaları ve bu işleri gönüllülük esasına dayalı olarak yapmaları, kadının aile içindeki konumunu etkiler. Erkeklerle kıyaslandığında, kadınlar ev işlerinden ücret talep etmezler ve bu durum, kadının erkeğin altında bir konumda olmasına, kadının emeğinin değersizleştirilmesine ve yaptığı işle birlikte kendi değersizleştirilmesine yol açar. Bu değersizlik durumu, genellikle kız çocuklarının erken yaşlardan itibaren erkek kardeşlerinin aksine ev işlerini yaparak daha bağımlı bir kimlik oluşturmalarıyla başlar. Butler’ın ifadesiyle: “Kimlik üzerine tartışmanın toplumsal cinsiyet kimliği üzerine bir tartışmadan önce gerçekleşmesi gerektiğini düşünmek yanlış olur; ‘kişiler’ ancak toplumsal cinsiyetin idrak edilebilirlik standartlarına uygun bir şekilde cinsiyetlendirildiklerinde idrak edilebilir hale gelirler” (Butler, 2012, s. 65). Erkek çocuklarının erken yaşlarda ev işlerinden kurtulmaları, dış dünyada sınırsız bir alanın kapılarını açar ve erkekler bu alanda özgür bireyler olarak var olma sürecini başlatır.

Ancak bu varoluş, başlangıçta ve sonraki süreçte kadınların sömürülen ve göz ardı edilen emeği üzerinden gerçekleşir.

Kadın ve erkek arasındaki ilişki, bir iktidar ilişkisidir, bu ilişkide öne çıkan taraf erkektir ve kadının rolü hükmedilen olarak belirlenmiştir. Toplumsal kimliğimiz, aile ve toplumun belirlediği sınırlar içinde, onların normlarına göre şekillenir. Kadınların toplumsal kimliği ve bu kimlikle öğretilenler, bireysel kimliklerini oluşturmaının önündeki önemli engellerdir. Toplum genellikle kadının birey olarak varlığını göz ardı eder ve onu anne ve eş rolleriyle değerlendirir. Kadın, güçlü aile ilişkilerinde bile, öncelikle babaya ve diğer erkeklere bağımlı olarak yaşamak zorundadır. Toplum, kadının özerk bir varlık olmasını istemez; onu kontrol etmek için pek çok değer kullanır, örneğin namus, aile, iyi bir eş, iyi bir anne gibi kavramlar. Geleneksel toplumlarda kadının özgürleşmesini engelleyen birçok değer bulunmaktadır. Bu durum, kadının kendi kimliğini oluşturmaını zorlaştırır. Toplum, kadının kimliğini oluşturmaını engellerken aynı zamanda onu basit, duygusal bir varlık olarak nitelendirir ve var oluşunu gerçekleştirmediği için değersizleştirir. Beauvoir’a göre, toplum yaşamı için kadın ve erkek eşit derecede önemlidir, hatta kadın, bir toplumun devamı için doğurgan, koruyucu ve besleyici olarak daha elzem görülebilir. Diğer taraftan kadın, doğurgan özelliğine rağmen erkeğin karşısında üstün konumlanmamıştır. Beauvoir “İş gücü gereksinimi işlenecek hammadde gereksiniminden fazla olduğu için insanlığın doğumlara en şiddetle ihtiyaç duyduğu uğraklarda ve anneliğin en çok saygınlık taşıdığı dönemlerde bile, kadın annelik sayesinde üstün konuma” gelemediğini ifade eder. Bu, insanlığın sadece “basit doğal bir tür”den daha fazlası olmamasından kaynaklanmaktadır (2019, s. 90-91). Kendini bir tür olarak korumanın peşinde değildir; aksine, kendini aşarak kendi ötesine geçmek istemektedir. İnsanlık, kendini aşmayı amaçlar. Beauvoir bunu şöyle gerekçelendirir: İlk göçebe kavimler gelecek nesillerle hiç ilgilenmezlerdi, onlar ölümden korkmaz ve mirasçılarının olup olmadığıyla ilgilenmezdi. Dolayısıyla, belirli bir toprakta da yerleşim kurmadıkları için, çocuklar, zenginlik yerine bir yük olarak görülürdü. Göçebe kavimlerdeki çocuk kıyımları, bu durumun açık bir kanıtıdır. Bu tür bir toplum düzeninde, kadın çocuk doğurma yeteneğiyle övünmesi söz konusu bile olamazdı. Aksine “çocuk doğuran kadın yaratmanın gururunu tanımaz; kendini karanlık güçlerin elinde edilgen bir oyuncak gibi hisseder; acılı bir süreç olan doğum yararsız hatta can sıkıcı bir kazadır” (2019, s. 91). Kadın, biyolojik kaderine tabi olarak edilgin bir

içkinliğe bürünür. Yüzyıllar boyunca ev işleri, neredeyse hiç değişmeden her gün kendini yeniden üretir, ancak yeni bir şey üretme kapasitesine sahip değildir. Erkeğin durumu, yaşadığı toplumu basit bir hayvandan ileriye götürme çabasıdır. Beauvoir bu durumu şöyle ifade eder: Erkekler kendilerini “arılar gibi basit bir yaşamsal süreçle değil, hayvanlık durumunu aşan edimlerle” beslerler. *Homo faber* (alet yapan insan) daha baştan itibaren mucittir” (2019, s. 91). Tarih boyunca sürekli olarak üretimde bulunur, geleceğe yönelir, yeni icatlar yapar. Bu nedenle, kadını evin içine bağlayan doğurganlık bir yanda iken, erkeği cesaretlendiren ve onu avlanmaya yönlendiren şey diğer yandadır. Kadının tarihteki en büyük talihsizliği, tehlikeli işlerden uzak durması ve memeli bir hayvan sıfatını aşmaya çalışmaması olmuştur. Sonuç olarak toplumda, “insanlık doğuran cinsiyete değil, öldüren cinsiyete üstünlük tanımıştır (2019, s. 92).

Dişi, erkekten daha fazla türsel yazgının etkisi altında kalmıştır. İnsanlık, türsel yazgisından kurtulma çabası içinde olmuştur. Aletin icadıyla birlikte, yaşamı sürdürme faaliyeti ve planlama erkek için etkinlik ve tasarım halini almıştır. Buna karşılık, kadın annelik yaparken hayvanlar gibi kendi bedenine bağlı kalmıştır. İnsanlık, varlığını sorguladığı, yani yaşamın kendisine öncelik verdiği için “erkek kadının karşısına efendi olarak çıkmıştır” (2019, s. 93). Erkeğin tasarımı, zaman içinde kendini tekrar etmek değil, ana olmak ve geleceği inşa etmektir. Değerler yaratma ve varoluşunu bir değer olarak oluşturma etkinliği, yaşamın belirsiz güçlerine karşı üstün gelmiştir ve “Doğa’yı ve Kadın’ı köleleştirmiştir” (2019, s. 93).

Göçebe topluluklar, tarımla uğraşmaya başladıklarında kurumlar ve hukuk ortaya çıkar. Artık insan, kendini sadece düşman güçlere karşı zorlu bir mücadeleyle sınırlamaz; dünyaya şekil vererek hem dünyayı hem de kendini somut olarak ifade etmeye ve düşünmeye başlar. Bu aşamada cinsiyetler arasındaki farklılaşma, topluluğun yapısını yansıtarak özel bir nitelik kazanır. Tarım topluluklarında kadın, genellikle olağanüstü bir saygınlığa sahiptir. Bu saygınlığın temel nedeni, toprağın işlenmesine dayalı bir medeniyette çocuğun öneminin artmasıdır. İnsanlar bir araziye yerleştiklerinde, o toprağı sahiplenirler; toplu olarak mülkiyet doğar ve neslin devamını sağlamak için annelik giderek kutsallaşır.

Çocuğun doğması için annenin gerekliliği açıktır; tohumu bağrında koruyup besleyen o annedir. Bu nedenle yaşamın çoğalması, görünür dünyada kadın aracılığıyla gerçekleşir. Bu durum, kadının kendisini ilk planda bir rol oynarken bulmasına neden olur (Beauvoir, 2019, s. 96). Diğer taraftan “Annelik, kadını yerleşik bir varoluşa

yazgılı kılar; erkek avlanırken balık tutarken, savaşırken onun evde kalması doğaldır” (2019, s. 97).

Özel mülkiyetin ve yerleşik düzenin ortaya çıkmasıyla birlikte, soy kavramı önem kazanmış ve annelik kutsal bir görev haline gelmiştir. Bu durum, kadını korunaklı bir şekilde eve kapatmak anlamına gelmiştir. Kadının “öteki” olarak konumu, onu toprak ana, tanrıça olarak adlandırmakla başlar. Kadın, böylece erkeklerin egemen olduğu bir dünyada öteki bir varlık olarak konumlanır. Tarih ve siyasetin erkeğin kontrolünde olmasının temel sebeplerinden biri budur (2019, s. 109-122).

Sonuç olarak, ataerkil toplumsal sistemler, kadınların eğitim, istihdam ve siyasal katılım gibi çeşitli alanlarda cinsiyete dayalı ayrımcılığa maruz kalmalarına neden olarak erkek egemen bir düzen oluşturur. Siyaset, kültür, ekonomi ve sosyal hayat gibi birçok yaşam alanında var olan toplumsal cinsiyeti soyutlamak eksik bir yaklaşım olacaktır, çünkü bu alanlar toplumsal cinsiyete dayanır (Acker, 1992, s. 565). Bu nedenle, cinsiyeti bu alanların temel bir bileşeni olarak değerlendirmek önemlidir. Toplumsal cinsiyetin bir tanımının yapılamayacağı belirtilmiş olsa da kadın sorunlarının ifade edilmesi ve kadınların aktif katılımı, toplumsal cinsiyet farkındalığını artırır. Ataerkil yapının ortaya koyduğu baskının kaldırılabilmesi için sadece kadınların çabası yeterli olmayıp, erkeklerin de aktif bir rol oynaması gereklidir. Zira eğer sorunun temeli erkeklerde ise, sorunun çözümü de erkeklerin katılımı olmaksızın mümkün olmayacaktır. Sistem, kadınların çaresizliklerini, sorunlarını ve hatta edilgenliklerini düzeltmelerine izin vermemektedir.

3.3. Feminist Kuram ve Feminizm Akımları

Kadınlar, geçmişten günümüze kadar iki farklı cinsiyet kategorisi içinde ikinci sınıf ve ötekileştirilmiş bir konumda bulunmuşlardır. Eşit haklara sahip olabilmek adına hayatın her alanında mücadele etmiş ve bu mücadeleye devam etmektedirler. 18. yüzyılda ortaya çıkan feminist hareket, kadınların siyasal ve toplumsal alandaki direnişlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmış olup kadınlara birçok kazanım sağlamıştır. Feminist hareket, kadınların ikinci sınıf birey muamelesi görmemesini ve erkeklerle aynı haklara sahip olma arzusunu net bir şekilde ifade etmiştir. Başka bir deyişle, feminizm kadınların ikinci sınıf olarak ötekileştirilmesine karşı bir duruş sergiler ve bu düşünceye dayalı olarak ortaya çıkan bir siyasi ve sosyolojik fikir hareketidir. Temelde erkek ve kadın arasındaki tüm ayrımları biyolojik, psikolojik,

fiziksel ve kültürel açıdan ortadan kaldırmayı amaçlayan bir toplumsal hareket ve bilimsel ideoloji olarak ortaya çıkmıştır. Feminizm tanımlamaları genellikle kadın ve erkek arasındaki toplumsal yapıda meydana gelen farklılıklara odaklanarak feminist yaklaşımın temel eleştiri noktasını oluşturur.

3.3.1. Feminizm

Kadın haklarını savunma amacı güden “feminizm-feminist” terimleri, günümüzde sözlük anlamlarının ötesine geçmiş durumda ve tamamen kadınların ihtiyaçlarına odaklanan anlamlar kazanarak varlıklarını sürdürmektedir. Feminizm, Latince kökenli “femine” kelimesinden türediği için kadına odaklanmıştır. Monique Wittig, bu odak noktasını temel alarak feminizmi şu şekilde tanımlar: Feminist, “femme” kelimesiyle şekillenmiş bir terimdir ve kadınlar için mücadele eden birini ifade eder. Diğer bir deyişle feminist çoğu kişi için kadınlar sınıfına dair ve bu sınıfın varlığını sürdürmesi için mücadele eden biri anlamına gelir. Diğer bir görüşe göre ise kadın ve onun korunması için, hatta feministin güçlenmesi için çaba sarf eden birisidir (1992, s. 14)

Bell Hooks’un ifadesine göre feminizm, cinsiyete dayalı ayrımcılığı, sömürüyü ve baskıyı ortadan kaldırmayı hedefleyen bir harekettir. Feminizm toplumsal ve cinsiyetçi baskılara son veren bir harekettir. Ancak, farklı toplumlarda ve kültürlerde, kadın ihtiyaçlarının farklılaşması, bu terime anlam yüklemeyi zorlaştırabilir. Feminizm, yalnızca belirli bir kadın grubu, ırk ya da sınıfa özgü avantajlar sağlama niyetinde olmadığını, tersine, kadınların erkeklere karşı üstünlük sağlamaksızın, herkesin hayatını anlamlı bir biçimde dönüştürebilecek bir güce sahip olduğunu vurgular. (2000, s. 26). Feminizmin ortaya çıkış nedeni cinsiyetçiliği, cinsiyet temelli sömürüyü ve bu yöndeki baskıyı sonlandırmaktır. Ön planda olan sorun, erkek düşmanlığı değil, cinsiyetçiliktir (Hooks, 2000, s. 2). Feminizm, toplumun genel algısının aksine, kadınların da erkeklerle eşit statüye, ekonomik, kültürel ve siyasi haklara sahip olduğunu savunarak bu görüşü destekleyen bir harekettir.

Kate Millet ikinci dalga feminizmin cinsel devrime odaklandığını ve belli amaçlarının olduğunu ifade eder: “Feminizmin tanımı, cinsel devrimin amaçlarını belirleyen bir biçimde, cinsler arasındaki politik, ekonomik ve toplumsal eşitliği öngören bir sistem olarak belirlenmiştir” (2011, s. 125). Bu anlayış, gerçekte 17. yüzyıl ve sonrasında kadınların da en az erkekler kadar yetenekli olduğunu vurgulamak için geliştirilmiştir.

Mary Wollstonecraft yazdığı “Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi” adlı eserinde, kadınların uygun bir şekilde eğitildikleri takdirde erkeklerle aynı yetenekleri sergileyebileceğine vurgu yapmıştır (1972, s. 95). Aynı zamanda eserinin başında, cinsiyet ayrımına değinerek eşitlik vurgusunu güçlendirmiştir: “Cinsiyet ayrımını göz önüne almadan, insan olarak iyi bir karakter geliştirmek en övülesi hedeftir” (1972, s. 12). Bu bağlamda, bireyin insan olarak değer verilmesinin önemine vurgu yapmadan önce kadın-erkek ayrımına girmeden belirtilen bir eksiklik sistemine dikkat çekilmektedir. Böylece, eşit konum talebinde bulunabilmek için, yalnızca insan olma niteliğine vurgu yapan bir sistemin gerekli olduğuna işaret edilmiştir. Esas vurgu, kadının toplumsallaşma sürecinin ayrılmaz bir şekilde kadının köleliğiyle ilişkilendirilemeyeceği düşüncesidir. Wollstonecraft, kadınların yapay bir sistem içinde kendi güzellikleriyle meşgul edildiklerini ve bu nedenle erkeklere kıyasla kadına çok az rasyonellik hakkı tanındığını belirtmiştir. Kadınların sadece çekiciliklerinin mutlak olduğunu ve zihinsel yeteneklerinin henüz olgunlaşmadan yapay bir kişilik geliştirmeye zorlandıklarını ifade eder; işte bu noktada, “Bu biçimde, genç yaşlardan itibaren güzelliklerinin kendilerine kutsal bir değer olarak dayatıldığı bir hikâye ile büyütülürler ve kendilerini hapsedildikleri altın kafese hayranlık duymaya alışırılar” (1972, s. 66).

1848’de Amerika’da düzenlenen Seneca Falls Kongresi, feminist hareketin başlangıcı olarak görülür. Bu kongre sırasında, kadın ve erkek eşitliği üzerine kurulu bir temelde kölelikle mücadele etme çabası başlamıştır. Kadınların durumu ve buna neden olan ahlaki, kültürel ve dini temelli farklı tartışmalar gerçekleşmiştir. Erkeklere tanınan hakların kadınlara da uygulanmasını sağlayacak düzenlemeler ele alınmıştır. Amerika’daki feminist hareketler, kölelik ve siyah ırkın marjinalleştirilmesi gibi geniş bir konu yelpazesini kapsayarak, özellikle siyah kadınların sorunlarına ve köleliğin sona erdirilmesine öncelik vermiştir. Bu kongre, özellikle kadınların evlilik, mülkiyet ve yasal haklarına odaklanmıştır (Cliff, 1981, s. 53-54). İngiltere’de ortaya çıkan Blue Stockings² hareketi, eğitim hakkı bağlamında kadınlar adına oldukça önemli bir gelişmeye işaret eder. Bu hareket, kadınların eğitim hakkının yaygınlaşması amacıyla ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda, “mavi çoraplı” terimi, İngiltere’de kadınlarla alay etmek için kullanılan bir ifadedir. Bu terim, o döneme kadar erkek egemen alanlara giren ve erkeklerle benzerlik göstermeye çalışan kadınları tanımlamak için

² Mavi Çoraplılar Hareketi

kullanılmıştır. Resmî ideoloji, kadınları ataerkil kültür içerisinde zayıf ve pasif bir pozisyona düşürmek amacıyla Mavi Çoraplılar gibi hareketlere karşı durmuştur. Eğitim hakkı, feminist hareketin temel taleplerinden biridir ve bu talep yanında siyasal eşitlik ve oy verme hakkı da önem kazanmıştır. İlk örgütlü hareket olan Süfrajët hareketi, 20. yüzyılın başlarında kadınların sosyal ve siyasal haklarını protesto etmiş ve açık alanda sigara içme eylemi gibi çeşitli yöntemlerle dikkat çekmiştir. Bu protestolar sırasında birçok kadın tutuklanmıştır (Hoock, Demarle, 2005, s. 146-148).

Feminizm, biyolojik bakış açısını aşarak, kadın ve erkek arasındaki toplumsal ilişkilerde çatışmanın varlığını vurgulamıştır. Geleneksel normlara dayalı olarak kadının değersizleştirilmesi, bu çatışmayı ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle, kadın-erkek ilişkisinin değiştirilmesi sonucunda toplum dinamiğinin korunmasıyla insanlık tarihinin akışının değişebileceği öne çıkmıştır.

Feminizm kavramının tanımlanması sürecinde, sabit bir ifadeye bağlı kalmak mümkün olmadığı gibi, tarihsel süreçlerden elde edilen perspektifler değişkenlik göstermiştir. Feminist hareketlerin tarihi serüveni, bilim insanları tarafından farklı bakış açılarıyla ele alınmıştır. Kimi araştırmacılar feminizmi iki dalga olarak açıklamaya çalışırken, bazıları gelişim süreçlerini göz önünde bulundurarak üç veya dört dalga şeklinde sınıflandırmıştır. Feminist grupların farklı zaman dilimlerinde farklı taleplerde bulunmaları ve kapitalist sistemin farklı şekillerde eleştirilmesi gibi nedenlerle bu çeşitlilik ortaya çıkmıştır. Yapılan taramalar sonucunda, bu çalışmada feminizm kavramının kronolojik olarak üç dalga olarak açıklanmasının uygun olduğu görülmüştür. Feminist dalga hareketleri 18. yüzyıl ile 21. yüzyıl arasındaki tarihi dönemleri içermiş ve kadınların farklı ideolojilere, kuramlara ve anlayışlara maruz kaldığı tespit edilmiştir. Kadınların haklarını elde etme amacındaki çabaları da bu farklı etkileşimlerin bir sonucu olarak çeşitlenmiştir.

3.3.2. Başlıca Feminizm Akımları

Tarih boyunca, feminizm çeşitli şekillerde dalgalarla gelişmiştir. Bu dalgalar, birbirinden tamamen bağımsız olmamakla birlikte, öncekilerin eksikliklerine veya yanlışlarına karşı gelişerek feminizmin kapsamını genişletmiştir. Akademik veya yazınsal metinler aracılığıyla duyurulan ve geliştirilen her bir dalga, metinlerin çeşitliliğini ve içeriğini artırmıştır. Feminizm yayıldıkça çeşitli sesler tarafından yorumlanmaya başladı ve farklı dallar altında da büyümeye başlamıştır. Chris Beasley,

“liberal, radikal, marksist-sosyalist, Freud’cu, Lacan’cı, postmodernist- postyapısalcı ve ırk ve etnik konulara odaklanan feminist kuram içinde yedi temel kavram olduğunu” ifade eder (1999, s. 43).

Birçok feminist kuramcı ise genellikle liberal, marksist, sosyalist, radikal ve postmodern olmak üzere feminizmi beş ana kategori altında sınıflandırır. Temel türler içinde eşitlikçi, bireyselci, materyalist, anarşist, amazon, Batılı, İslamcı, lezbiyen, siyah-renkli, psikanalist, eko-feminist, post-feminist, post-yapısalcı, post-sömürgeci, kültürel, pop-feminist, varoluşçu gibi çeşitli feminizm türleri; feminizmin temel türleri arasındaki farklılıklar ve ayrılıkların bir sonucu olarak ortaya çıkan ikincil alt dallar olarak bilinir. Freedman, feminizmi “liberal feminizm, marksist ya da sosyalist feminizm ve radikal feminizm” olarak üç ana gruba ayırır. Ona göre “Liberal feministler, kadınlar için adil ve eşit haklar talep edenleri liberal devlet çerçevesinde kapsar. Marksist ve sosyalist feministler, kadınların baskı altında tutulmasının ve kapitalist üretim sistemine bağlı olarak ortaya çıkan cinsiyet eşitsizliğinin yanı sıra, işçi sınıfındaki içsel ayrışmalarla da ilgilenirler. Radikal feministler ise erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliğiyle ilgilenir, bu egemenliği ataerkil sistemin bağımsız bir sonucu olarak görürler” (2001, s. 5).

Feminizmi savunan araştırmacılar, farklı düşünce ve felsefi bakış açılarına sahip oldukları için feminizmin doğal olarak çeşitli alt dalları oluşmuştur. “Yirminci yüzyılın başlarından bu yana feminizme odaklanan araştırmacılar, feminizmi sınıflandırmak için çeşitli önerilerde bulunmuşlardır; örneğin, “burjuva feminizmine karşı işçi sınıfı”, “yeni feminizme karşı eski”, “liberal feminizme karşı sosyalist” gibi başlıklar çerçevesinde düzenleme getirmişlerdir” (Voet, 1998, s. 25).

Offen, feminizmin tarihsel gelişimini, geniş bir bağlamda ele alır: “Bireysel (Individual) feminizm ve Bağıntısız (Relational-ilişkisel) feminizm” olmak üzere iki temel bölüme ayırır (1988, s. 6). 1920’lere kadar geçen sürede bireysel feminizm hızlı bir gelişme gösterirken, “1970’lerden bu yana bireysel feminizm Amerikan feminizminin en belirgin biçimi haline gelir” (Offen, 1988, s. 7). Offen’e göre, “Bireysel feminizm, çocuk doğurma ve bu konuyla ilişkili sorumlulukları içeren, cinsiyetle bağlantılı niteliklerin veya katkıların hayatın sosyal olarak tanımlanan tüm rollerini ele aldığı bir yaklaşımdır. Bu, kişisel bağımsızlık veya özerklik meselesini yaşamın her alanında açıkça ele alır, özellikle de bu rolleri eğlendikleri, kaybettikleri veya dışlandıkları durumları vurgular”. Yirminci yüzyıl öncesi, feminizmin egemen

biçimi “bağıntısal feminizm”di ve cinsiyet temelli olmasına rağmen eşitlik temsiliinin toplumsal düzenlemeye odaklandığı bir yaklaşımı merkezine almıştır (Offen, 1988, s. 6). Genel olarak, “bireysel ve bağıntısal feminist yaklaşımlar”, kadının erkekten farklı bir statüsü olduğu fikrini devrimci bir ifadeyle savunarak ortak bir noktada birleşir. Her iki yaklaşım da cinsiyet hakları bilincinden türemiş bir tarihe sahiptir. Bu nedenle, kadın cinsinin hak ve özgürlüklerini esas bir amaç olarak görüp, aynı zamanda kadın ayrımcılığına karşı çıkmışlardır. Feministler arasında çeşitli sesler ve farklı görüşler ortaya çıktıkça, feminizm de giderek çeşitlenmeye başlamıştır. Bu çeşitlilik, kadın hareketini genel olarak ifade eden “feminizm” terimi yerine, dillerde “feminizmler” olarak adlandırılan ve giderek artan bir sayıya ulaşan çeşitli feminist akımları içermektedir. Bu durum, feminist düşüncedeki zenginliği ve farklı perspektifleri yansıtmaktadır ve bu durum gün geçtikçe daha da artmaktadır.

Farklı kadın sorunlarına odaklanan feminizm türlerini ana başlıklar altında sınıflandırdığımızda, Liberal Feminizm, Marksist Feminizm, Sosyalist Feminizm, Radikal Feminizm, Ekofeminizm, Postmodern Feminizm ve Ekofeminizm gibi birçok feminizm türünün kökenleri ortaya çıkmaktadır.

3.3.2.1. Liberal Feminizm

Bu türler, içerisinde farklı görüş ve düşünceler barındıran alt kategorilere ayrılmıştır. Bunların ortak özelliği, liberal feminizme tepki olarak ortaya çıkmış olmaları veya liberal feminizmin gerçekleştirmediği şeyleri başarmak üzere, bir bakıma, liberal feminizmi tamamlamak üzere ortaya çıkmış olmalarıdır. “Liberal feminizm, feminist düşüncenin en yaygın bilinen biçimidir ve sıkça feminizmle özdeşleşir. Bu nedenle doğası gereği ‘Feminizm nedir? Ya da siz feminist misiniz?’ sorularına yanıt verir ve bu, feminist düşüncenin genellikle liberal versiyonundan türemiştir” (Beasley, 1999, s. 51).

Liberal feminist bir yaklaşım, feminizmin kökenlerini ve kadınların ilk taleplerinin nasıl oluştuğunu sınıflandırmaktadır. Fransız devriminden sonra baskı altında olan her sınıf, taleplerini organize bir şekilde anlatabilme fırsatı yakalamıştır. Kadınlar, erkeklerle aynı haklara sahip olma mücadelesi vermiş ve onlar için öne çıkan haklar, kadınların erkeklerle aynı statüde kabul edilmesini içermektedir. Liberal feminizmin temel öngörüsü, kadın ve erkek arasındaki ayrımın eşit fırsatların eksikliğine dayandığıdır (Donovan, 2013, s. 31-33).

Tarihsel ve kültürel olarak, kadınların mevcut durumunu değiştirmek için yalnızca eşit, sosyal ve ekonomik haklar elde edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Kültürel baskılardan kurtulmanın akıl yolu olduğu düşünülür. Bu nedenle, liberal feministler için akıl her şeyden önde gelmektedir. Wright, Mill ve Wollstonecraft, gibi düşünürlerin çalışmaları, liberal feminist çalışmalarının büyümesine katkıda bulunmuştur. Akıl ve zihinsel yetenekler, bu düşünürlerin kadın-erkek ayrımı yapmak yerine insanları diğer canlılardan ayırt edilen bir özellik olarak vurgulanmaktadır. Fırsat eşitsizliği, cinsler arasındaki farklılıktan kaynaklanır. Kadınların erkeğe bağımlılığını sağlayan koşullar toplumun uygarlaşmasına da engel olur. Kadınlar, erkekler gibi kendileriyle ilgili kararlar verebilir ve kendi ihtiyaçlarını karşılayabilir. Liberal feminist yaklaşım, sosyal ve kurumsal ayrımcılığın ortadan kaldırılması için eşitliğin sağlanması gerektiğini savunur (Mill, 1911, s. 108-111). Bu durumda, liberal düşünce bireysellik, özgürlük ve eşitlik temaları etrafında şekillenen bir mücadele alanı oluşturmaktadır.

Sonuç olarak, liberal feminizm, 17. ve 18. yüzyıllarda kadınların doğuştan itibaren erkeklerle aynı ölçüde zeki olduğunu savunarak kadınların eşit eğitim ve mülkiyet hakları talep etmelerini içerir. Bu akımın önde gelen temsilcilerinden Mary Woolstonecraft, kadınların geri kalmalarının nedeninin toplumsal öğretiler olduğunu ve bu öğretilerin kadınları köleleştirdiğini vurgular (2013, s. 34). Bireylerin eleştirel düşünme becerisine sahip olmalarının toplumsal değişim ve dönüşüm için önemli olduğunu vurgularlar.

Liberal feminizm, kadınların erkeklerle aynı haklara sahip olmalarını desteklerken, erkeklerin haklarından feragat edilmesine karşı çıkarak reformist bir tutum benimser. Ancak, liberal feminizmin kamusal alandaki işleri, erkeklerin yaptıkları işlerden daha önemli görme eğilimi gibi bazı eşitsizliklere karşı mücadelede bazı zayıflıkları olabilir (Entwistle, 2012, s. 228-29). Kadınlar, erkeklerle eşit haklara sahip olma talebini kamusal alanda da dile getirirler. Liberal feministler, erkek ve kadın arasında tam bir eşitliğe inanırlar. Bu, kadınların toplumsal, siyasi ve ekonomik bütün yasal engelleri ortadan kaldırarak erkeklerle eşit fırsatlara ulaşmalarını sağlayacaktır.

3.3.2.2. Marksist Feminizm

Marksist feminizm, kadın hakları ve özgürleşme konularında liberal söylemin yetersiz kaldığını vurgulayarak ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşım, kadının varolan durumunu

açıklarken mevcut düzenin oluşumuna etkisine odaklanır ve önerilerini genellikle ekonomik temellere dayandırmaktadır. İlkel toplumlardaki ana soy aile yapısından erkek egemen kültüre geçişin ve ekonomik faktörlerin rolünü vurgular. Cinsiyetler arasındaki evrimler, özellikle tarımın gelişmesi ve iş ve üretim için kullanılan araç-gereç ve sermayenin ataerkinin hakimiyetinde olduğu ilkel kapitalizmin ortaya çıkışıyla bağlantılıdır (Donovan, 2013, s. 146-149). Bu gelişimin kültürel boyutu, ataerkil iktidar ilişkilerini güçlendirmiştir. Bu süreçte, kadınların ev içine kapanmasıyla birlikte yabancılaşma yaşadığı gözlemlenmiştir. Evrimsel bir dönüşüm, kadını ataerkillik ve kapitalizmin etkisi altında haklarından ve özgürlükleri kısıtlanmıştır. Bu durum yalnız kadınları değil, tüm baskı altındaki sınıfları tehdit eden bir unsur olarak kapitalizm olarak değerlendirilmiştir. Kapitalist sistemdeki iş bölümü, erkek ve kadın arasındaki net bir ayrımı ortaya çıkarmıştır. Kadın, üretim süreçlerinden uzaklaştırılmıştır ve burjuvazi erkekler tarafından temsil edilmiştir. Ekonomik güç kapitalist düzende erkeklerin kontrolündedir ve bu durum erkeklerin kadınları ve onların emeklerini sömürmesine neden olur. Erkek egemenliği, aile içinde kök salar. Marksist bakış açısında kadınların karşı karşıya kaldığı ilk unsur aile olup, tüm diğer baskı araçları bu kurumda tezahür etmektedir. Ataerkil kültür aile yapısıyla birlikte kadınların üzerindeki hegemonyasını devam ettirebilir. Ayrıca, aileden ayrılan kadının evliliğini ve tüm evlilik sorumluluklarını bırakması önerilir. Ev işleri ve çocuk bakımı kadınları gerçeklikten uzaklaştırmaktadır (Badia, 2002, s. 62-64).

Marksist feministler, az sayıda güçlü bireyin kontrol ettiği zenginliğin, çok sayıda güçsüzün çabalarıyla üretildiği ancak bu zenginliğin eşitsiz bir şekilde dağıtıldığı sınıf toplumlarında, gerçek anlamda eşit fırsatların, özellikle de kadınlar için, mümkün olmadığını savunurlar. Friedrich Engels ile birlikte, Marksist feministler, kadınların baskı altına alınmasının, önceki toplumların hangi tür eşitlik sistemini benimsemiş olursa olsun, bu baskının özel mülkiyet adı verilen kurumun ortaya çıkmasıyla başladığını iddia etmişlerdir (Tong, 2006, s. 10-11).

Marksist feminist düşünce, işçi sınıfının çıkarlarına odaklanan Marksist düşünce gibi kadın işçilerin çıkarlarına yönelik bir etkiye sahiptir. Bu düşünce, kadınları baskı altına alan güçlere karşı sınıf analizi yaparak onları kurtarma vaadiyle ortaya çıkmıştır. Hem erkek hem de kadın işçilerin, sınıf olarak tanımlanması için mücadele etmelerinden sonra, kapitalist düzenden sosyalist düzene geçişi etkileyecek ve nihayetinde tamamıyla bir toplum ve özgürlüğün hâkim olduğu bir komünizmi kuracakları bir

süreci öngörmektedir. Bu bağlamda, Marksist düşüncenin birçoğu, işçilere rehberlik edecek tasarılar oluşturmaya adanmıştır (2006, s. 77).

Marksist feministler Marks ve Engels'in işçi sınıfına ilişkin görüşlerini kadın işçiler için uyarlamışlardır. Kapitalizmin en büyük düşman olarak görülmesine rağmen, kadınların ücretli işçiler olarak çalışma hayatına ve kapital üretim sürecine dahil edilmesi, kadınların kurtuluşunun tek yolu olduğu fikrini içerir. Kadınların ev işleri gibi özel yaşamdaki ücretsiz emeğiyle sömürüldüğü, kapitalizmin eleştirildiği bir konudur ve bu nedenle kadınların ücretli emekçi sınıfına katılmaları talep edilir. Ekonomik özgürlüğü kazanan kadınların toplumda başarılı olduğu düşünülür. Marksistlerin sınıf ayrımlarını ortadan kaldırma çabaları, Marksist feminizmde kadın haklarının savunulmasına da yansır. Marksist feminist fikirler, işçi sınıfının, kadın işçilerin ve ev içi emeği yok sayılan ve sömürülen kadınların haklarını savunmaya başlamışlardır ve Marksist feministler, Marksistler gibi tüm baskıların sınıf sisteminden kaynaklandığı görüşünü benimserler.

3.3.2.3. Radikal Feminizm

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, küresel dengelerin bozulması ve nükleer silahların ortaya çıkması, savaş karşıtı gösterilerin artmasına neden oldu. Vietnam Savaşı'na karşı tepkiler, 1968 öğrenci isyanları ve anti-nükleer hareketler, bu dönemdeki sosyal değişimleri yansıtmıştır. Erkekler savaş çığlıklarıyla dünyayı sararken, kadınların haklarını savunmaları gerekiyordu. Kuzey Amerika'da radikal feminizm, 1960'ların sonu ile 1970'lerde yoğun bir şekilde ortaya çıktı. Temel iddiaları arasında, kadın egemenliğinin tüm formlarının en yaygın ve en önemli olduğu yer alır. Radikal feminizm, kadınları erkek egemenliğinin ve ataerkil sistemin belirlediği otorite altına alınmasına karşı bir isyandır. Bu, liberal ve Marksist feministlerin kadınların özgürlüğüne ulaşma konusundaki başarısızlıklarına bir tepki olarak gelişmiştir (Stone, 2007, s. 12). Erkekler ve kadınlar arasındaki eşitsizlik genellikle ataerkil kültür çerçevesinde ele alınmaktadır. Beauvoir'ın çalışmalarının etkisi altında şekillenen radikal söylem, kadının tarihsel ve biyolojik temellerde nasıl ezildiğini tartışır. Biyolojik faktörlere odaklanan Beauvoir, kadının doğurganlık özelliğinin, onu ev içi görevlere yönlendiren bir ezilme biçimine yol açtığı düşüncesini ortaya atmaktadır. Doğada, dişi-erkek ilişkilerinde özellikle cinsel hayat söz konusu olduğunda eril otoritenin öne çıktığı gözlemlenmektedir. Kültürel yapıdaki kadının yerleştirildiği

alan, eşitsizliği ortaya çıkarmıştır. Nüfus artışı, üretim ve kadın-erkek ilişkilerinde eril güç lehine gelişmiştir. Marksist ve liberal feminist söylemin cinsiyet eşitsizliğini açıklama konusunda yetersiz olduğu vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, dişi ve eril arasındaki farklılığın, emek ve üretim ilişkilerinden ziyade biyolojik temellerde geliştiği iddia edilmektedir (2019, s. 65-102).

Cinsiyet ayrımının biyolojik bir gerçeklik olduğu ve bu referans alındığında eşitlik anlayışının çözümsüz kaldığı görüşü, radikal feministler için kültür ve ataerkil iktidar ilişkilerinin daha etkili olduğunu vurgular. Feminizmin ana dayanağı, din ve kültür kaynaklı toplumda oluşan baskılara karşı mücadeleyi simgeler; bu nedenle radikal feministler, kadınların üzerindeki baskının tüm toplumsal zorlamaların bir sonucu olduğunu ifade ederler. Kadının sınıfsal açıdan baskıya uğradığı düşünülen ilk grup olduğu kabul edilir. Baskı ve ayrımcılık, tarihsel olarak gelişim göstermiş ve farklı toplumlarda etkili olmuştur. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde ailenin kurumsal etkisi önemli bir rol oynar. Bireylerin yaşamlarının belirli bir döneminde aile kurumunda yer almasıyla cinsiyet algısı şekillenir ve anlam kazanır. Eril düzenin sürdürülebilirliğini aile, sosyal çevre, ekonomik sistem, eğitim ve resmî ideoloji gibi faktörler destekler. (Naiman, 1988, s. 18-20).

Radikal feminizme göre, ataerkil toplum yapıları kadınları toplumda önemsiz ve işlevsiz bir yere koymaktadır. Kadının kurumsal olarak öne çıkması, aile, ekonomi, politika ve devlet yapısında erkeklerin kontrolü nedeniyle zordur. Kadınların erkek egemen bir toplumda baskı altında tutulması, kültürel normlardan kaynaklanmaktadır.

Liberal feministlerin eşitlikçi ve ılımlı yaklaşımlarından kaynaklanan siyasi ve medeni alanlardaki yasal düzenlemeler de eksik görünmektedir. Radikallerin toplumsal kurumları hedef alarak, oy hakkı ve iş konularında oldukça az ilerleme kaydedildiği fikri hâkim hale gelir. Radikaller ataerkil düzeni kadın ezilmişliğinin nedeni olarak görürken, Marksistler kapitalizmi bu durumun temel nedeni olarak görür.

Sonuç olarak, kadınlar, erkek radikal gruplar tarafından ikinci sınıf olarak görüldükleri için bu gruplara karşı bir direniş stratejisi geliştirirler. Bunun nedeni, erkek egemenliğinin toplumdaki eşitsizliğin temelini oluşturduğunu savunmaktır (Donovan, 2013, s. 266). Radikal feministler, eşitsizliği biyolojik faktörlere indirgemişlerdir. Üreme tekniklerinin çeşitlenmesiyle kadınların annelik yeteneklerini kontrol etmesini önlemesi gerektiğini savunan bir teori geliştirirler. Kadınlar, yeni üreme teknikleriyle

kendi fiziksel varlıkları üzerinde hâkimiyeti sağlayarak erkekler olmadan bir yaşam hayal ederler (Ecevit, 2011, s. 14-15).

3.3.2.4. Sosyalist Feminizm

1970’lerde feminizmin komünist kolundan biri olan sosyalist feminizm, Marksist ve Radikal feminizmlerle birlikte dünya çapında siyasi, toplumsal ve ekonomik hareketliliklere eşlik etmiştir. “Sosyalist feminizm, 1960’ların sonları ve 1970’lerde doğar ve radikal feminizm ile Marksist feminizm anlayışlarını birleştirmeye çalışmaktadır” (Stone, 2007, s. 13). Sosyalist feminizm, Marksizmin kadınlarla ilgili söylemlerini yeterli bulmamakta ve liberal söylemin iddialarını birleştirerek ortak bir çözüm önermektedir. Marksizm, kadınların sömürülmesini ekonomik faktörlere dayandırır ve kadınların kültürel olarak ataerkil ilişkilerle sömürüldüğünü kabul eder. Sosyalist feminizm, kapitalizmi ve ataerkil sistemi aynı düzlemde ele alır, bu da liberal feminist yaklaşımın vurguladığı kültürel etkiyi içerir. Kültür, kadınları ekonomik açıdan pasifleştirmekte ve bu nedenle kadın sömürüsünün alt ve üst yapı arasındaki diyalektik ilişki ile açıklanması uygun bir yaklaşımdır (Naiman, 1988, s. 24-26). Kadınların erkeklere bağımlı olmak yerine üretim ilişkilerinde etkin bir şekilde rol alması gerektiği vurgulanır. Böylece, geçmişten bu yana maruz kaldıkları baskılarla başa çıkabilme fırsatı yakalamaktadırlar. Toplumsal üretimde iş ve eşitlik birliğinin, kadınları toplumsal olarak daha etkili kılacağına inanılır (Nicholson, 1996, s. 18-21). Bu nedenle, sosyalist feministler daha çok sistem eleştirisine odaklanır ve ataerkil yapıyla birlikte kapitalizmin baskısına da dikkat çekerler. Kadınları bir sınıf olarak tanımlama, proletarya devrimine benzer bir yaklaşımı içerir (Mitchell, 2006, s. 33). Sınıfsal mücadeleden kaynaklanan özgürlük hareketi, kadınları da içine alır. Bütün ezilen sınıflar arasında kadınların, sosyalist bir toplum düzeniyle özgürlüğe kavuşacağı belirtilir. Kadının üretim ve emeğiyle sınıfsız bir toplum düzeni öngörülür. Bu nedenle sosyalizmde, ekonomik ve kültürel olarak cinsler arasında bir denge öngörülmekte ve kadın emeğinin tanınması bu çerçevede önemsenmektedir. Sosyalist feminizm, başlangıçta Marksist feminizmin ekonomik eşitsizliklere odaklanan yaklaşımını paylaşırsa da zaman içinde ataerkil baskıya ve eril egemenliğine karşı bir tutum geliştirmiştir. Kadınların maruz bırakıldığı şiddetin temelinde erkek dünyasının baskın gücü olduğu düşünülmüştür. Ancak, Radikallerin yaklaşımından farklı olarak, sosyalist feministler ataerkilliğe karşı çıkarken daha ılımlı bir tutum benimsemişlerdir. Hedefleri, kadınların ekonomik ezilmişliklerini ortadan kaldırarak kadınları erkeklerle

eşit bir seviyeye getirmektir. Sosyalist feministler, kadın haklarını düzeltme politikalarının yanı sıra, genel olarak tüm işçilerin koşullarını iyileştirmeye yönelik çabalar içinde yer almışlardır. Özellikle benzer işlerde çalışan erkeklerle iş birliği yaparak ekonomik eşitsizlikleri çözmeye çalışmış ve maddi durumlarının iyileştirilmesini amaçlamışlardır.

Sonuç olarak Radikal feminist akım ve Marksist feminist akım bir araya getirildiğinde, sosyalist feminist kuram ortaya çıkar. Marksizm, kadınların ekonomik sömürsünü tanımlarken, Radikal feminizm ataerkilliği tanımlar. Bununla birlikte, kapitalist ataerkilliğin nedeni, kapitalist ataerkilliğin toplumsal ilişkilere nasıl yansıdığını vurgulayan ikili bir sistem oluşturur.

3.3.2.5. Postmodern Feminizm

Postmodern feminizm, kadınların ikincil konumunun dilin etkisiyle oluştuğu görüşünü savunan bir feminist kuram yaklaşımıdır. Bu anlayışa göre, kadınların ikincil konumunu belirleyen tek bir neden yoktur. Postmodern feministler, toplumsal cinsiyetin evrensel olmadığına inanır ve meselelerin tek bir yaklaşımla ele alınamayacağını savunurlar. Marksist feministler kendilerinin ideallerini nasıl uyarlarsa postmodern de bu idealleri ve ilkeleri benimseyerek aynı yönde ilerlemiştir. Postmodernizmin ana prensipleri “dil ve toplumsal cinsiyet,” postmodern feministlerin odaklandığı kavramlardan biridir. Beauvoir’ın, “Kadın doğulmaz: Kadın olunur” söylemi, kadınları öteki olarak gören ikincil yapıya vurgu yapmaktadır (2019, s. 13). Postmodern feminizm, toplumun her yönünü gösterdiğini iddia eden teorileri kabul etmez ve her kadının diğerinden farklı olduğunu savunur. Bu nedenle, tek-tip düzen bir kadın olmadığına inanırlar. Postmodern feministlerin odaklandığı konular arasında, erkeksi dilin ve dünya görüşünün yapıbozumuna uğratılması yer alır. Dilin erkekler tarafından tasarlandığını ve bu sebeple kadınların denetim altına alınmak için kullanıldığını belirterek, evrensel bir gerçeklik anlayışına meydan okurlar ve kadınları kendi yazınlarına katılmaya teşvik ederler (Slattery, 2011, s. 145-46).

Feminist dalgalar, çeşitli konuları ve sorunları merkeze alarak büyüye de kadınların bilinç düzeyi artmış birçok hak elde edilmiş ve toplumsal düzende kadının konumu iyileştirilmiştir. Ancak hiçbir dalga köklü bir değişim sağlamaya yetmedi. Irigaray tarafından belirtildiği gibi, kadınlar toplumsal bir düzen oluşturmamaları için,

feminist hareketler de geniş alanlarda etkili olamamış ve hızla sona ermiştir (1985, s. 32).

Diğer taraftan, feminist kuramların geliştirilmesi, disiplinlerarası engelleri aşma çabası açısından önemli bir adımdır. İktidarın her ilişkide var olduğu ve bu nedenle her zaman bir “öteki”nin bulunduğu kabul edilir. Feminist kuram, kadının tarih boyunca “öteki” olarak konumlandırılmasına karşı bir tür direniş olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, feminist kuramlar, kadın haklarının kazanılması açısından önemli bir ilerleme sağlamaktadır.

3.4. Feminist Söylem ve Kadın Yazını

Dil, bir toplumun geçmişini, geleceğini ve yazılı-sözlü ilişkilerini aydınlatan temel bir iletişim aracıdır. Toplumsal değerler, kültür ve kimliği şekillendiren dil, aynı zamanda ideolojileri temsil eder ve bu değerleri nesilden nesile aktarır. Bu nedenle dil, kültür söylem ve toplumsal cinsiyet arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır. Dilin belirleyici gücü, medeniyet ve kültür ayrımında öne çıkar. Batılılaşma süreçleri, kültürel dönüşümleri ve kimlik değişimini beraberinde getirir. Bu bağlamda dilin, cinsiyet rollerinin kültür tarafından biçimlendiği ve kullanılan dilin aynı zamanda cinsiyet rollerini yeniden ürettiği inkâr edilemez bir gerçektir. Fransız feminist kuramcılar, dilin patriyarkal ideolojinin bir yansıması olduğuna ve bu yüzden değişmesi gerektiğine inanmaktadırlar. Bu nedenle, dil üzerine yoğun bir şekilde odaklanmışlardır. Onların görüşüne göre, kadının gerçek özgürlüğüne ve öznelliğine ulaşmasının yolu, dilin içerdiği kültürel kodlamaları ve sembolik anlamları yeniden tanımlamaktan geçmektedir. Bu dil, onlara göre erkek egemenliği altında şekillenmiş ve ataerkil sistemin bir ürünüdür. Erkek merkezli dil, erkeği üstün ve olumlu olarak konumlandırırken, kadını erkeğin altında ve olumsuz çağrışımlarla dolu bir varlık olarak gösterir. Fransız feministler, kadını ikincil konuma iten ve erkek ile kadın arasında hiyerarşik bir zıtlık yaratan bu dili yıkmak istiyorlar; çünkü bu, patriyarkal yapıyı sarsacak ve kadınların özgürleşmesine yol açacaktır. Feministlere göre, kadınların yazını vardır ve olması gerekir. Kadın yazını eril dil kullanılarak kadınların anlatılmasına “bir karşı çıkıştır” (Ataseven, 2017, s. 92).

Cinsiyetin kültürel olarak belirlenmiş olduğu gerçeği kaçınılmazdır ve erkeğin ve kadının dilde hapsedilme kaderi, cinsiyetin kültürel belirleniminin temelini oluşturur. Hélène Cixous, Julia Kristeva ve Luce Irigaray, bu kaderi psikanalist Jacques Lacan’ın

kuramı bağlamında açıklar. Lacan’a göre, bir çocuk varoluşsal bütünlüğünü ve “ben”ini oluştururken dilini de inşa eder ve kullanır. Bu dil, babanın dili olarak ortaya çıkar. Çocuk, bu dile ve bilince mahkûm olurken eş zamanlı olarak cinsiyet ayrımının ve bu ayrımın şekillendirdiği farklı yaşamların farkına varır. Erkekler, babanın diliyle erkek egemen bir anlatı oluştururken, kadınlar sürekli olarak erkek egemen anlatıya ulaşmaya çalışır ve bu anlatının olmayan anlam merkezlerinin gizemini çözmeye çalışırlar. Bu sebeple, söylemin hâkimi olan erkek, toplum yaşantısının diğer tüm kurallarını da belirler. Dilin egemen olduğu bir ortamda, bu anlatı kadının kültürel cinsiyetini belirler ve devam ettirir. (Parla, 2011, s. 31).

Kristeva, dil edinimi sürecini araştırırken anne-çocuk ilişkisinin psikanalitik yönlerini incelemiştir. Kristeva’ya göre, imgesel ve simgesel düzen, çocuğun anlam kazanma ve dil becerilerini geliştirme sürecinde birbirinden bağımsız gibi görünen iki temel düzendir. Simgesel ifade, isteklere ve hayallere dönüşebilir. Bu yüzden, dilin eril yapısının sembolik olarak kız çocuklarını dışladığı düşüncesi artık sorgulanmaktadır (Yamaner, 2005, s. 4). Kristeva, dili semiyotik ve sembolik olarak ikiye ayırmıştır, bunu da Lacan’ın gerçek-simgesel-imesel ayrımını kullanarak yapmıştır. Onun görüşüne göre semiyotik, genellikle yazılı ve sözlü iletişim türlerine değinirken sembolik yasa, düzen ve anlam üzerine odaklanır. Kristeva, semiyotik ve sembolik düzen devamlı değiştiği inancından ilham alarak, eril söyleme karşı “şiirsel bir dil” öne sürmektedir. Kristeva’nın şiir dili, “Eğer sosyo-sembolik düzen ataerkil bir babanın kontrolündeysen, bu düzenin nasıl sorgulanabileceği” sorusuna cevap sunar (Chanter, 2009, s. 101-105).

Feminist söylemde, kadınları küçümseyen ve hor gören eril bir dil kullanılarak yazılan edebiyat, kadının ilerlemesini engellemiştir. Cixous “The Laugh of the Medusa” başlıklı çalışmasında kadınların yazıda sürekli olarak baskılanmış ve ebedi olarak tahakküm altında tutulduğunu ifade eder. Eşitsiz güç dengelerinin etkisiyle şekillenen küresel düzen içerisinde güçsüz kalan gruplar, yazı yoluyla daha da zayıflatılmakta ve arka planda tutulmaktadır (1976, s. 877). Cixous kadını ve kadınlığı geleneksel erkek normlarıyla mücadele eden bir kimlik olarak vurgular. Kadınların susturulmuş seslerini dünyaya duyurması ve tarih üzerine yazması gerektiğine işaret eder. Cixous’a göre, kadın yazını tanımlanamayan, teorik bir çerçeveye sığdırılamayan bir özelliğe sahiptir. Bu yazın, mevcut otomatikliği kıran, otoriteye meydan okuyan ve erkek merkezli düzeni altüst eden bir güce sahip olmalıdır şeklinde ifade eder: “Kadın yazma

pratiğini tanımlamak imkânsızdır ve bu imkânsızlık devam edecektir, çünkü bu pratik asla kuramsallaştırılamaz, kapatılamaz, kodlanamaz- bu var olmadığı anlamına gelmez” (1976, s. 883). Bu bağlamda, feminist yazarlar kadınlara cinsiyetlerini ve bedenlerini derinlemesine tanıyarak ve farklılıklarını kabul ederek özgürlüklerine kavuşmaları için çağrıda bulunur. Geleneksel kadın karakterlerine meydan okuyarak, kadınların kendi deneyimlerini ve kimliklerini yazıyla ifade etmelerini teşvik etmektedirler (Ataseven, 2017, s. 92).

Cixous, ataerkil yapıyla savaşmanın ana aracı olarak dilin kullanılmasını savunan Lacan’ın tezlerini önemser. “Hayata geldiğimiz andan itibaren bir dilin içine düşeriz ve o dil bizi konuşur, bize kendi kurallarını, ölümcül bir yasa olanı, zorla kabul ettirir” şeklindeki ifadeyle dilin baskın bir güç olduğunu ve bizi şekillendirdiğini belirtir. Ancak Cixous için, dil ile kurulan ilişki değişmez gerçeklerle sınırlı değildir; bu yüzden yazının gücü büyüktür, çünkü yazı yoluyla kurulan metinlerin altı kazılabilir, mevcut anlatılar sorgulanabilir ve yeniden şekillendirilebilir (Donovan, 2013, s. 215).

Cixous kadınlara kendilerini yazmaları hususunda çağrıda bulunmuştur. Kadın kendi yazarlığını yapmasını dünya düzenini değiştirebilecek devrimci bir güç olarak görür:

Kadın yazını hakkında konuşacağım: Kadın yazınının ne olduğu hususunda. Kadın kendini yazmalı, kadınlar hakkında yazmalı ve kadınları, bedenlerinden olduğu kadar şiddetle uzaklaştırıldıkları yazıya getirmeli -aynı nedenlerle, aynı yasayla, aynı ölümcül hedefle. Kadın kendi hareketiyle kendini metnin içine -dünyanın ve tarihin içine olduğu gibi- koymalıdır (1976, s. 875).

Cixous, kadının bedeni üzerindeki egemenlikle paralel olarak, aynı sebepler ve kurallar çerçevesinde kadının sözünün de sansürlenmesine dikkat çekerek, kadınları yazmaya teşvik eder ve hemcinslerine bir tür çağrıda bulunur:

Yazın, kimse sizi tutmasın, hiçbir şey sizi durdurmasın: ne erkekler; ne yayınevlerinin bize karşı ve sırtımızdan işleyen bir ekonomi tarafından verilen emirlerin kurnaz, dalkavuk aktarıcıları olduğu embesil kapitalist mekanizma; ne de kendiniz. Kendini beğenmiş okurlar, genel yayın yönetmenleri ve büyük patronlar kadınların gerçek metinlerinden- kadın cinsiyetli metinlerden- hoşlanmazlar. Bu tür onları korkutur (1976, s. 877).

Kadın ve erkek arasındaki dil kullanımı, sadece kelimelerle değil aynı zamanda dil yargılarıyla da farklılık göstermektedir. Dil, kültür bağlamında cinsiyet ilişkilerinin

güçlenmesine neden olur ve bu ilişkinin bir sonucu olarak dil kullanımı farklılaşır. Kadınlar ve erkekler arasındaki dil ve söylem uygulamaları giderek ayrışır.

Dil cinsiyetliyse nasıl olur da söylem cinsiyetli olmaz? Dil kimi temel kuralları açısından; sözcüklerin cinsel tür dağılımının cinsel yan anlamlara ya da niteliklere hiç de yabancı olmayan bir tarzda belirlenmiş olması açısından; söz dağarcığı açısından cinsiyetlidir. Dolayısıyla erkeklerin ve kadınların söylemleri arasındaki farklılıklar hem dilin ve toplumun hem de toplumun ve dilin etkileri sonucu oluşmuştur. Dili değiştirmeden toplumu, toplumu değiştirmeden dili değiştiremezsiniz. Dili ve toplumu birbirinden ayırt etmek olanaksız olsa da kültürel dönüşümü stratejik olarak kimi zaman dili kimi zaman da kültür açısından vurgulamak mümkündür (Irigaray, 2006, s. 32).

Irigaray, erkek ve kadın söylemlerinin farklılığının kaynağının toplum değil dil olduğu fikrine karşı çıkar. Ona göre, dil geçmiş deneyimlerin birikimiyle şekillenir. Her dönemin kendine has ihtiyaçları ve idealleri vardır ve bu idealler dil yoluyla formüle edilir ve topluma empoze edilir. Cinsel idealler de bu bağlamda kendi normlarını dilimizde yansıtmıştır. Irigaray, Fransızcada eril türün sözdiziminde sürekli olarak üstün geldiğini örneklerle açıklar. Nötr ifadeler genellikle eril söylemde ifade edilir. Bu nedenle, dilin cinsiyetli olması durumunda, söylemin nasıl cinsiyetsiz olabileceği sorusuna Irigaray şu şekilde yanıt verir: “Dil kimi temel kuralları açısından, sözcüklerin cinsel tür dağılımının cinsel yan anlamlara ya da niteliklere hiç de yabancı olmayan bir tarzda belirlenmiş olması açısından, söz dağarcığı açısından cinsiyetlidir. Dolayısıyla erkeklerin ve kadınların söylemleri arasındaki farklılıklar hem dilin hem de toplumun etkileri sonucu oluşmuştur” (2006, s. 31).

Irigaray’a göre, toplumu değiştirmeden dili değiştirmek mümkün değildir (2006, s. 32). Irigaray, incelenen ifadelerin cinsiyetler arası ilişkilerde kadın ve erkek ilişkisinde belirgin farklılıklar olduğunu vurgulamaktadır. Kadınlar, ona göre söylemlerini kendileri cinsiyetlendirme eğilimindedir. Karşısındaki kişiye cinsiyet atfetme eylemi, somut özelliklerin bir nesneye yüklenmesi gibi yapılmaktadır. Irigaray’a göre bu, bilinçsiz bir cinsiyet seçimidir. Dolayısıyla, kadınların hitap ettiği kişileri cinsiyetlendirme eyleminden vazgeçmesi gerekmekte midir? Irigaray, bu durumu arzulanabilir bir durum olarak görmemektedir. Ona göre, kadınlar cinsiyet farklılıklarını ifade etmekten vazgeçmeli ve kendilerini özne olarak temsil ederek diğer kadınlarla konuşmalıdır (2006, s. 33-34). Irigaray’a göre, gramer yapısının

nötrleştirilmesi, cinsiyete dair niteliklerdeki farklılıkların ortadan kaldırılması ve cinsiyet içeren hususların kültürden zamanla uzaklaştırılması demektir. Ayrıca, dilbilgisi yapısının cinsiyet bağlamında göre değiştirilmesine son verildiğinde, geriye adım atılmış olduğunu düşünmektedir. Tam aksine, Irigaray'a göre olması gereken, erkek ve kadın arasında eşit öznel hakların sağlanmasıdır. Dolayısıyla, dildeki kültürel adaletsizliklerin ve cinsiyet ayrımcılığının çözülmesi gerekmektedir. Bu haksızlık ve ayrımcılık, kelimelerde ve kelimelerin içerdiği eril ve dişil kodlarında ve dil bilgisinde sıkça gözlemlenir. Yüzyıllardır, eril türün yüceltildiği ve dişil türünün küçümsendiği gözlemlenmiştir (2006, s. 70). Irigaray'a göre, erkekler ve kadınlar dünyayı birlikte yönetmek için eşit haklara sahip değillerdir ve bu eşitsizlik sadece dilde bir dönüşümle ortadan kaldırılabilir. Ona göre, bu değişim, dişil varlığa değer verilmesiyle gerçekleşebilir. Kadınların özgürleşmesi, "erkek olma" veya erkeklerin bedensel organlarına ve nesnelere yönelik arzusun yerine, dişil öznel cinsiyetlerinin ve ait oldukları dil türünün öne çıkarılması önemlidir. Irigaray, özgür bir dişil özneliğin gerekliliğini ortaya sürer. Dil, özgürlük için elzem olan üretim aracını sembolize eder. Kadınların erkeklerle eşit derecede aynı haklar çerçevesinde yaşayabilmesi için erkeklerle nesne ve dil değiş tokuşu yapabilecekleri bir dil geliştirmeleri gerekmektedir. (2006, s. 73-74-75).

Eğer kadınlar kendi sahip oldukları şeyleri geliştirmezlerse, başkaları tarafından toplumda tanımlanmaya ve konumlandırılmaya mecbur kalabilirler. Bu durumun üstesinden gelmek ve bu tür mahkûmiyetten kurtulmak için kadınların konuşması ve kendi öz varlıklarını ifade etmeleri gereklidir. Bu bağlamda, kadın olarak konuşmanın ne anlama geldiğini keşfetmeleri önemlidir. Irigaray'a göre, kadın olarak konuşmak veya kadın gibi konuşmak, dışarıdan gelen birinin varlığına veya başka birine bağımlı olmadan kendi sesini bulmak anlamına gelir. Irigaray, araştırmalarında kadınlara ait dilin olanaklarını incelemiş ve dil ile toplum arasında paralellikler olduğunu öne şöyle sürmüştür:

Konuş benimle. Konuşamaz mısın? Artık istemiyor musun? İçine kapanmak mı istiyorsun?[...] İçsel benliğini korumak mı? Ama diğeri olmadan var olamaz. Sana dayatılan seçimlerle kendini parçalama. [...] Bizi kadın yapan hiçbir olay yok. Doğumunuzdan çok önce, masumca kendinize dokundunuz. Senin/benim bedenim bir operasyonla, bir gücün, işlevin ya da organın eylemiyle cinsiyet kazanmıyor. Sen zaten bir kadınsın; özel bir değişikliğe ya da müdahaleye ihtiyacın yok. Bir

“dışarı”na sahip olmana gerek yok, çünkü “öteki” zaten seni etkiliyor, senden ayrılamaz. Sonsuza kadar, her yerde değiştirildin. Bu senin asla işlemediğiniz bir suç: onların mülkiyet sevgisini rahatsız ediyorsun”. [...] Onlar tarafından üretilmeye, onlar tarafından adlandırılmaya, onlar tarafından kutsallaştırılmaya ya da saygısızlaştırılmaya ihtiyacımız olmadığını. Bu, onların emeği olmadan zaten her zaman oldu. Ve onların tarihi bizim sürgün yerimizi oluşturuyor. Kendi topraklarımız olduğu için değil, onların ulusu, ailesi, evi ve kursu bizi artık hareket edemeyeceğimiz -ya da “biz” olarak yaşayamayacağımız- çitlere hapsettiği için. Onların mülkü bizim sürgünümüzdür. Muhafazaları, aşkımızın ölümüdür. Onların sözleri, dudaklarımızdaki tıkaçtır (1980, s. 74).

Sonuç olarak, kadın yazını, feminist düşüncenin temel taşlarından biri olarak, kadınların seslerini, deneyimlerini ve özgürlük arayışlarını ifade etme alanıdır. Geleneksel erkek egemen dil ve kültür yapısını sorgulayarak, kadınların kendilerini ve dünyayı anlamlandırmalarına yeni perspektifler sunar. Cixous, Irigaray ve Kristeva gibi düşünürlerin çalışmaları, kadın yazınının sadece cinsiyet eşitliği mücadelesinde değil, aynı zamanda dilin ve kimliğin yeniden şekillendirilmesinde de kritik bir rol oynadığını göstermektedir. Bu bağlamda, kadın yazını, hem bireysel hem de kolektif özgürleşme sürecinde önemli bir araç olarak kendini gösterir; kadınların hem kendilerini ifade etmelerini hem de ataerkil dil ve kültür kalıplarını kırarak yeni anlatılar yaratmalarını sağlar.

3.5. Değerlendirme

Bu bölüm, toplumsal cinsiyetin nasıl şekillendiğini ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin tarihini ele almıştır. Ayrıca, feminist kuramın çeşitli yaklaşımları olan Liberal Feminizm, Marksist Feminizm, Radikal Feminizm, Sosyalist Feminizm ve Postmodern Feminizm üzerinde durulmuştur. Daha sonra, feminist söylem ve kadın yazını incelenmiştir. Bu çalışma, toplumsal cinsiyetin karmaşıklığını ve feminizmin çeşitli yönlerini anlamak için geniş bir çerçeve sunar. Ayrıca, feminizmin geçmişi, bugünü ve geleceği üzerine derinlemesine bir analiz sunar, böylece cinsiyet eşitsizliğiyle mücadelede daha etkili stratejiler geliştirmeye yardımcı olur.

Feminist kuramcılar, söylemin gücünden ilham alarak kadın yazını aracılığıyla toplumsal ve kültürel değişimin gerçekleşebileceğini savunmaktadırlar. Tahakküm yapılarının ve dengesiz güç ilişkilerinin dönüştürülmesi, yazınsal alanda

gerçekleşecektir. Kadınlar, kendi hikâyelerini anlatarak ikincil konumlarından kurtulma mücadelesi vereceklerdir. Tarih boyunca, toplumsal dışlanmışlık ve tahakküm altında yaşayan kadınlar, feminist hareketlerle direniş göstermiş ve bir şeyleri değiştirme yolunda mücadele etmişlerdir. Başlangıçta, erkeklerle eşit haklar mücadelesi olarak başlayan feminist hareketler, zamanla kadınlar arasındaki sosyo-kültürel ve etnik farklılıkları, cinsel tercihleri ve doğaya karşı tahakkümü içeren geniş bir mücadele alanına yayılmıştır.

4. THOMAS HARDY: EDEBİ KİŞİLİĞİ VE ÖNE ÇIKAN TEMALARI

Thomas Hardy, 19. yüzyıl İngiliz edebiyatının önemli temsilcilerinden biridir ve eserleriyle modern romanın gelişimine katkıda bulunmuştur. Hardy'nin edebi kişiliği, karmaşık insan ilişkilerini ve toplumsal yapıları incelemesiyle, doğa ve insan arasındaki çatışmayı ele almasıyla ve trajik ironiyi ustalıkla kullanmasıyla öne çıkar. Hardy'nin eserlerindeki ana temalardan biri, insanın kaderiyle mücadelesi ve kaderin insan yaşamındaki etkisidir. Eserlerinde sık sık görülen trajik sonlar, insanın iradesiyle karşılaştırılarak kaderin gücünü vurgular. Bu temayı, genellikle karakterlerin yaşadığı trajik olaylar ve hayal kırıklıklarıyla işler. Doğa, Hardy'nin eserlerinde hep önemli bir rol oynar. Doğanın güçlü ve değişken güzelliği, insan yaşamının geçici ve zayıf doğasına karşı bir tezat oluşturur. Doğa, karakterlerin duygusal durumlarını yansıtmak için sıkça kullanılır ve genellikle onların içsel çatışmalarını yansıtır. Toplumun değişen yapıları, sınıf farklılıkları ve cinsiyet ayrımı Hardy'nin eserlerinde diğer belirgin temalardır. Toplumun katı normları, sınıf ve cinsiyet ayrımları karakterlerin yaşamlarını etkiler ve trajik sonuçlar doğurur. Hardy, toplumun acımasızlığını ve değişken doğasını eleştirirken, sınıf ve cinsiyet farklarının ve toplumsal beklentilerin insanların yaşamlarını nasıl etkilediğini gösterir. Aşk ve ilişkiler, Hardy'nin eserlerinde başka bir önemli temadır. Ancak, Hardy'nin aşkı romantik bir şekilde idealize etmediği ve genellikle aşk ilişkilerinin trajik sonuçlarla sonuçlandığı görülür. Karakterler arasındaki romantik ilişkiler, toplumsal normlar, aile baskısı ve kader gibi faktörlerle sık sık engellenir. Hardy'nin edebi tarzı, karmaşık karakterlerin derinlemesine incelenmesi, detaylı betimlemeler ve çevresel atmosferin önemiyle belirlenir. Sonuç olarak, Thomas Hardy'nin edebi kişiliği, insanın kaderiyle mücadelesi, doğa ve insan ilişkisi, toplumsal yapılar ve sınıf farklılıkları, aşk ve ilişkiler gibi temaları ustalıkla ele almasıyla belirlenir. Hardy'nin eserleri, trajik ironi ve derinlikli karakter çalışmalarıyla modern edebiyatın önemli bir parçası olmaya devam etmektedir.

4.1 Thomas Hardy (1840-1928)

Thomas Hardy, İngiltere'nin Dorset kontluğundaki Higher Bockhamton kasabasındaki bir çiftlikte doğmuştur. Şair ve romancı olan Hardy, 1840 yılında, Kraliçe Victoria'nın tahta çıkışından üç yıl sonra dünyaya gelmiştir. Tüm eserlerini, Kraliçe Victoria'nın saltanatı sırasında yazmıştır. Richard D. Altick'in ifadesiyle, Victoria Dönemi edebiyatı, "modern devrimlere uyum sağlamaya çalışan bir toplumun kayıdır" (Altick, 1973, s. 73). Bu nedenle Hardy, endüstri devrimi sonrası bir toplumda, değişim ve gelişim sürecinde eserlerini kaleme almıştır. Hardy, İngiltere'nin Dorset kırsal bölgesinde yapı ustası bir babanın ve aşçılık ile hizmetçilik yapan bir annenin oğludur. Ancak, kendisi hakkında yabancılara bilgi vermekten pek hoşlanmadığı için, seksen sekiz yıl süren uzun yaşamıyla ilgili çok fazla detay bulunmamaktadır. Yazarın ikinci eşi Florence Emily Hardy, yazarın ölümünden hemen sonra 1928 yılında *The Early Life of Thomas Hardy* ve 1930 yılında *The Later Years of Thomas Hardy* adlı kitaplarını yayınlamıştır. Bu kitaplar bu konuda önemli kaynaklardır. 1962 yılında ise *The Life of Thomas Hardy*, bu iki kitabı birleştirerek çıkmıştır. Thomas Hardy'nin tanınırlığı, özellikle 1871 ile 1895 yılları arasında yazdığı on dört romana dayanmasına rağmen, en çok yarı kurgusal yarı gerçek Wessex ortamı, unutulmaz kadın karakterler, sınıf ve cinsiyet gibi konularla ilişkilendirilir. Ancak Hardy, kendisini öncelikle bir şair olarak görür ve şiiri, edebi türler arasında en önemli olanı olarak vurgular (Morgan, 1988, s. 141).

Hardy, son yıllarında eşine kendi hakkında notlar aldırılmıştır. Ardından, Hardy'nin ölümünden kısa bir süre sonra eşi Florence, bu notları derleyerek kitabı tamamlamıştır. Richard Carpenter'ın ifadesine göre, "resmi" olarak nitelendirilebilecek bu biyografide yayımlanan mektuplarda, Hardy'nin özel yaşamına pek değinilmemiştir; bu durum, daha çok açıklamadıklarıyla merak uyandırmaktadır (Carpenter, 1976, s. 1976). Örneğin, hayatı boyunca giderek bir trajediye dönüşen ve otuz sekiz yıl süren ilk evliliği olan Emma'dan hiç bahsedilmemiştir (Urgan, 2010, s. 1304).

On altı yaşında, okulu bırakmak zorunda kalan Hardy, babasının yapı ustası mesleğini sürdürebilmesi için bir mimarın yanına çırak olarak verilir. Hardy, başka bir çırakla birlikte mimarın evinde kalarak onun emrinde çalışmaya devam eder. Yirmi bir yaşında kendi mimarlık kariyerine adım atarak Londra'ya gider ve başka bir mimarın yardımcısı olarak iş bulur. Özellikle eski kiliselerin restorasyonunda uzmanlaşır ve

yirmi üç yaşında bu alandaki başarısıyla bir mimarlık ödülü kazanır. Yirmi üç yaşında, Hardy'nin bir dergide “How I Built Myself a House” başlıklı ilk yazısı yayımlanır. Ancak, asıl ilgisinin edebiyatta olduğunu fark eden Hardy, mimarlık kariyeriyle tatmin olmaz. Yirmi beşinci doğum gününde, “uzun bir süre yaşamış olmama rağmen pek bir şey başarmadım” şeklinde hislerini dile getirir (Milligate, 2004, s. 91).

Edebiyat alanında yeterli eğitim alamamanın üzüntüsünü çeken Hardy, İngiltere'nin ünlü romancılarından farklı olarak ne Cambridge ne de Oxford'da kabul edilebilir bir eğitim kurumuna girebilmiştir. Sabah erken saatlerinde kalkıp gün boyu mimar çırağı olarak çalıştıktan sonra, Fransızca ve Almancayı öğrenmeye çalışır ve aynı zamanda Yunan ve Latin klasiklerini okur. Hardy, kendi çabalarıyla Latince ve Yunancayı öğrenerek bu klasik eserleri kendi dillerinde okuyabilir hale gelir. Sürekli okuma alışkanlığı sayesinde, çağdaşlarından daha fazla bilgiye sahip olduğu söylenir. Victoria dönemi yazarları ve eleştirmenleri, Hardy'yi hiçbir akademik eğitimi olmayan yetenekli bir köylü olarak görürler. Sonuç olarak, düşünce dünyasından uzak durmasını ve kırsal yaşam hakkında yazmasını tercih ederler. 20. yüzyılda bile, Lord David Cecil gibi Hardy'yi gerçekten takdir edenler, daha iyi bir yazar olabileceğine inanırlar; ancak bunun için daha gelişmiş bir kültürel ortam ve daha kapsamlı bir eğitim alması gerektiğini savunurlar (Urgan, 2010, s. 1305-1306).

Hardy, başarılı bir mimarlık kariyeri boyunca yazmaya devam etmiştir. Şiirleri ve *The Poor Man and the Lady* adlı bir romanı bu süreçte yazmıştır. Bir yayınevine başvurduğunda, ünlü romancı George Meredith'ten bu kitabını okumasını ister. Meredith, Hardy'nin İngiltere'nin yüksek sosyetesinin soyluluğunu aşağılayan bu romanın çıkması durumunda hayatının sonuna kadar başka hiçbir kitabının çıkmayacağını söylüyor. Sonuç olarak, Hardy bu romanı daha sonra yayımlamaktan vazgeçer ve orijinal metin kaybolur. 1871'de ilk romanı *Desperate Remedies* çıkar. Bir yıl sonra *Under the Greenwood Tree* çıkar. Virginia Woolf'un babası Sir Leslie Stephen, Hardy'nin eserini beğenir ve kendisinin yayın yönetmeni olduğu *Cornhill* dergisinde öykü ve roman isteyerek, Hardy'nin *Far From the Madding Crowd* adlı eserini bu dergide seri halinde yayımlamaya başlar. (Urgan, 2010, s. 13). Otuz üç yaşında, ilk büyük eseri olan *Far From the Madding Crowd*'un 1873'te piyasaya sürülmesiyle birlikte, Hardy mimarlık mesleğini terk eder ve tamamen edebiyata yönelir. Özellikle din ve cinsellik gibi hassas konuları ele alması nedeniyle, bazı

kesimlerce alaycı bir şekilde eleştirilirken, diğer taraftan da saygı duyulan bir yazar konumuna gelir.

Diğer Victoria Çağı yazarlarından Hardy’i farklı kılan birçok özelliği vardır. Hardy, romanlarında aile, evlilik ve din kurumlarını eleştirerek ataerkil İngiliz toplumunun kadınlara olan bakış açısı ve tutumuna yönelik incelemelerde bulunur. Bu kurumların, toplumun temel yapı taşları olarak, kadınları nasıl zorladığını öne sürer. Hardy, toplumun egemen değerlerini şekillendiren kurumları sorgular. ve onları sıkıntı veren ve ceza odaklı güçler olarak nitelendirir. Erkek egemen toplumun kadını sadece isteklerini yerine getiren bir nesne olarak görmesi ve duygularını, düşüncelerini dikkate almaması Hardy’nin eleştiri konularından biridir. Aynı zamanda dönemin sınıfsal farklılıklarını, sosyal düzensizlikleri ve eşitsizlikleri vurgular, bireylerin ikiye bölünmüşlüğü de yansıtır. Geleneklerin ve kadına yönelik ahlaki değerlerin anlamsızlığını kamuoyuna göstermeyi amaçlamaktadır.

Hardy’nin çağdaşlarından ayrılan temel bir özelliği eserlerinin neredeyse tamamının yer aldığı Wessex adını verdiği kırsal bölgede geçiyor olmasıdır. Onun ömrünün büyük bir kısmının Dorchester’da geçirmesi, eserlerindeki mekânsal seçimlerini etkilemiştir. Ancak, bu yerleri gerçek isimleriyle romanlarında kullanmaz. Bu mekânlara başka isimler vererek örneğin Dorchester’a “Casterbridge” adını vererek betimler. Dorset ve çevresindeki diğer bölgelerdeki eyaletlere de eserlerinde “Wessex” adını verir. Bunun nedeni, bu bölgenin çoğunun sahne olduğu romancının önsözünde belirttiği gibi “kısmen gerçek, kısmen düşsel bir ülke” olarak kabul edilmesidir. Ayrıca, Hardy, 19. yüzyılın ikinci yarısının Wessex’ini değil, sanayi devriminden önceki, yani gerçekten kırsal olan Wessex’i, zamanının elli yıl öncesi dönemi anlatır. Ancak, çoğunlukla tek bir bölgeyi canlandırmasına rağmen, onu sadece bölgesel bir romancı olarak görmek hatalı olur çünkü Hardy, bölgesel bir romancı olmanın sınırlarını aşmış evrensel bir nitelik kazanarak eserlerinde geleceğe dair temaları da işlemiştir.

Hardy, gerçeklerden uzaklaşarak köy yaşamını idealize ettiği ve onu romantize ettiği iddialarıyla eleştirilir. Hardy’nin eserlerinde genellikle pastoral ve huzurlu bir köy yaşamı görülebilir, özellikle ilk romanlarından biri olan *Under the Greenwood Tree*’de bu temayı işler. Ancak, diğer eserlerinde köylülerin genellikle yoksulluk ve sıkıntı içinde olduklarına sıklıkla rastlanır. Bu yoksulluk ve zorluklar, doğanın acımasızlığından ve 19. yüzyılda kırsal alanlarda yaşanan ekonomik değişimlerden kaynaklanmaktadır. Örneğin, *Far From the Madding Crowd*’da Gabriel Oak’un

başında olduğu sürüyle koyun uçuruma düştüğünde, Oak başka birinin yanında çobanlık yapmak zorunda kalır.

Tess of the d'Urbervilles'de Tess'in ailesi yoksulluk içinde sürünürken, genç kız ailesine bakabilmek için çeşitli tarım işlerinde çalışmak zorunda kalır. Hardy'nin eserlerinde kırsal bölgenin olumsuz bir değişime hızlıca uğradığı görülür; eski gelenekler ve töreler, geçim sıkıntısı nedeniyle geri plana itilir. Büyük çiftlik sahipleri, tarım makinelerini kullanarak ve kısmen endüstrileşerek durumlarını kurtarır ve hatta daha da zenginleşirler. Ancak, küçük çiftçiler ve el işçileri, işlerini ve topraklarını kaybederler. Bazıları kentlere göç ederken ve yoksulluk içinde yaşamaya mahkûm olurken, diğerleri mevsimlik işçilik yaparak bir köyden diğerine sürünmek zorunda kalır. Doğup büyüdüğü kırsal bölgenin bu değişimlerle nasıl mücadele ettiğini görmek, Hardy'i derinden etkiler. Ancak, Hardy, tutucu biri değildir; ona göre, yapılması gereken olumlu yasaları ve töreleri korumak ve kötü olanları ortadan kaldırmaktır. Toplumsal değişimin kaçınılmazlığını ve hatta bazı yararlı yönlerini bile gördüğü, 1883'te yazdığı "The Dorsetshire Labourer" adlı makalesinden de anlaşılmaktadır.

Bu makalesinde, derin sıkıntılar yaşamalarına rağmen, köylülerin yaşamlarındaki değişikliklerin onları düşünsel açıdan geliştirdiğini ve daha bağımsız hale getirdiğini ifade etmektedir. Hardy, köy yaşamına romantik bir bakış açısıyla bakanların, köylülerin eskisi gibi kalmasını beklemenin anlamsız olduğunu vurgular. Hardy'nin romanlarında genellikle kırsal yaşamla ilgili konular ele alındığı için, karakterler genellikle köylü kökenli insanlardır. Bu, onu diğer Victoria Çağı romancılarından ayırır. Hardy'i diğer Victoria Çağı yazarlarından farklı kılan bir başka özellik de dini reddetmesidir. Hardy, kırsal bir bölgede büyüdüğü için inançlı bir Hristiyan olarak yetişmiştir. Hatta çocukluğunda bir din adamı olmayı bile düşünmüştür. Ancak, yirmi bir yaşında Londra'ya gidip Herbert Spencer, Charles Darwin, John Stuart Mill gibi düşünürlerin eserlerini okuyarak düşüncelerini değiştirmiştir ve din ile tamamen bağlarını koparmıştır. Hardy, 1890'da elli yaşındayken, "Elli yıldır Tanrı'yı arıyorum ve eğer varsa, onu bulmam gerekirdi" demiştir (Creighton, 1977, s. 66).

Birinci Dünya Savaşı'nın yaşandığı 1917 yılında, yetmiş yedi yaşında olan Hardy şu ifadeleri kullanır: "İyi Tanrı teorisi, binlerce yıl süren sınavdan sonra, Avrupa'nın -o pek Hristiyan kıtanın- şu anki utanç verici ve rezil durumunu ortaya çıkardı" (Creighton, 1977, s. 65). Bu durumda, Hardy'e göre, geleneksel dinlerin merhametli Tanrısı ile hiçbir bağlantısı olmayan bir güç devreye girer. Bu güç, insanlara ne iyilik

ne de kötülük yapmayı amaçlamaz; tamamen kayıtsız, anlaşılması rastlantılara bağlı ve bilinçsizce hareket eden kör bir güçtür. Hardy, bu kör güce hiçbir zaman “Tanrı” demez, ona “rastlantı”, “yazgı” gibi isimler verir. Evrenin ve insanların kaderlerinin egemeni olarak gördüğü bu güç, Hardy’nin romanlarında insanlara karşı acımasız bir şekilde işler (Creighton, 1977, s. 65).

Hardy, *Tess of the d’Urbervilles*’in ön sözünde bu gücü Shakespeare’e göndermede bulunarak örnekler verir. Hardy, Shakespeare’in *King Lear*’da söylediğine inanır gibi hisseder: “Hayrat çocuklar için sinekler neyse, biz de öyleyiz Tanrılar için; eğlenmek için öldürürler bizi” (Hardy, 2019). Hardy’nin eserlerinde, tesadüfler genellikle insanlara iyilik etmek yerine, zarar verir.

The Return of the Native örneğinde, Yeobright hanımefendi, oğlu Clym ile barışmak amacıyla onun evine gider. Ancak Clym ile buluşamaz ve sonunda bir yılan tarafından ısırılarak evladıyla barışmadan ölürken, Eustacia, bunu Clym’e açıklayan mektubu birine teslim etmesi için verir, fakat adam mektubu göndermeyi unuttur. *Tess of the d’Urbervilles*’de Angel’e Tess, geçmişini açıklayan bir mektup yazar, ancak o sırada mektubu kapının altından itip halının altına düşürür ve Angel kendisine yazılan bu mektubu göremez. Hardy, çağının dini ve karamsar düşüncelerine meydan okuduğu gibi, cinsellik konusundaki bakış açısıyla da dikkat çeker. Diğer Victoria Çağı yazarlarının aksine, Hardy’nin eserlerinin büyük çoğunluğu aşk tutkusunu merkezine alır ve bu tutkunun içinde cinselliğin yoğun bir şekilde işlenmesi kaçınılmazdır. Bunun yanı sıra, 19. yüzyılın ikinci yarısında, Hardy yalnızca erkeklerin değil, cinsellikten tamamen arındırılmış gibi algılanan kadınların- hatta genç kızların bile- bu tutkuya kapılabileceğini cesurca ortaya koyar. *Far From the Madding Crowd*’daki bir örnekte, Bathsheba’nın Çavuş Troy’un kollarına itilmesini sağlayan güç, aslında cinsel arzunun bir ifadesidir. Urgan’a göre, Hardy’nin romanlarında bu duygunun yoğunluğu, şiddeti ve acımasızlığı daima okuyucuya etkileyici bir biçimde hissettirilmiştir; bu da Hardy’nin 19. yüzyıl romanına getirdiği önemli bir yenilik olarak kabul edilir (2012, s. 1314). Her ne kadar Hardy, ileri görüşlü bir bakış açısına sahip olsa da Victoria Dönemi, piyanoların ayaklarının kadın bacaklarına benzeyebileceği korkusuyla, cinselliğin kapatılması gerektiği inancıyla sıkı sıkıya bağlı olan bir dönemdi. Bu nedenle, Hardy istediği gibi yazamazdı ve sürekli sansüre maruz kalırdı. Cinselliği daha kapalı bir şekilde ele almak zorunda kalırken, bazı hilelere başvurmak zorunda kalırdı. Örneğin, dergilerde yayımlanan tefrika edilmiş romanlarının okurları dergiyi

boykot etme düşüncesiyle, metinden bazı bölümleri çıkarmış olabilirler; bunları, kitabının tam metni olarak basılacağı baskısına geri eklemeye çalışırdı. Hardy, bu zorlukların devam etmesi durumunda yazma sürecinin kendisi için giderek zorlaştığını dile getirirken, genellikle kitaplarının basılması için taviz vermek zorunda kalırdı.

Örneğin, *The Hand of Ethelberta*'nın tefrika edildiği sırada, derginin editörü ve Virginia Woolf'un babası Sir Leslie Stephen, Hardy'nin bu tür bir sahneyi açıkça yazmamış olmasına rağmen, bir genç kızın sevgilisiyle mezarlıkta öpüştüğüne dair bir kuşkuyla kapılmış ve Hardy'i bu nedenle eleştiren bir mektup kaleme almıştır (Urgan, 2010, s. 1315). Bu tür sorunlarla karşılaşan Hardy, romanlarında cinsellikle ilgili olayları genellikle örtük bir şekilde işlemek zorunda kalmıştır. Örneğin, Alec d'Urberville'in Tess'e tecavüz etme sahnesi ayrıntılı olarak anlatılmamıştır. *The Woodlanders*'da, Felice Charmond'un hamile olduğu gerçeği, Fitzpiers'in eşi Grace'in kulağına fısıldaması ve ardından yaşanan şokla ortaya çıkar. *Far From the Madding Crowd*'da ise, Fanny Robin'in maruz kaldığı trajedi kapalı bir şekilde anlatılmış, bu da ölü bir bebek doğurduğu ve kendi tabutunda ölüsünün yanında bir bebek ölüsü bulunduğu şeklindeki bir detayla belirtilmiştir.

Hardy, yaşamı boyunca toplam on altı roman yazmıştır. İlk romanı olan *Desperate Remedies* 1871'de yayımlanmıştır. Ardından, 1874'te *A Pair of Blue Eyes* ve *Far from the Madding Crowd* okuyucularla buluşmuştur. *The Hand of Ethelberta* ise 1876 yılında yayımlanmıştır. 1870'lerin sonlarına doğru eşiyle birlikte Londra edebiyat çevrelerine katılmaya başlayan Hardy, *The Return of the Native*'i 1878'de, *The Trumpet Major*'u 1880'de, *A Laodicean*'ı 1881'de ve *Two on a Tower*'ı 1882'de yazmıştır. Daha sonra, 1884'te *Life's Little Ironies*, 1886'da *The Mayor of Casterbridge*, 1887'de *The Woodlanders*, 1888'de *Wessex Tales*, 1891'de *Tess of the d'Urbervilles* ve *A Group of Noble Dames* eserlerini kaleme almıştır. Son olarak, 1897'de *The Well-Beloved* adlı eseri yayımlanmıştır. 1895'te yazdığı romanı *Jude the Obscure*'un aldığı olumsuz tepkilerin ardından romancılığı bırakmış ve hayatı boyunca devam ettiği şairliğe geri dönmüştür (Hardy, 2019). Thomas Hardy'nin toplam on altı romanından yedi tanesi çeşitli Türk yayınevleri tarafından çevrilerek Türk edebiyatı alanında okuyucularla buluşmuştur. Bu eserler; *Far from the Madding Crowd*, *The Return of the Native*, *Life's Little Ironies*, *The Mayor of Casterbridge*, *The Woodlanders*, *Tess of the d'Urbervilles* ve *Jude the Obscure* adlarını taşımaktadır (Yavuz ve Bogenç Demirel, 2023, s. 1030-1031).

4.2. Victoria Döneminde Thomas Hardy'nin Kadın Temsilleri ve Kadın Karakterlerinin İncelenmesi

Victoria dönemi İngiltere'sinde, kadınların toplumsal rolleri ve itaatkârlıkları büyük önem taşır. Bu durum evlilik, bekâret gibi temalarla dönemin romanlarına da yansımıştır. Kadınlara yönelik toplumsal sansür o kadar etkilidir ki, o dönemde geniş çapta okunan romanlar, Victoria Dönemi'nin saflık ideolojisinin tanıtılmasında önemli bir araç olarak işlev görmektedir. Bu nedenle, dönemin editörleri ve yayıncıları, kadın karakterlerin saf veya buna aykırı olarak tasvir edilmesini görev olarak üstlenmişlerdir. Bu ayırım, roman okurlarının Victoria dönemi ahlakının önemini vurgulayabilmesi için gereklilik arz etmektedir, çünkü o dönemde bir toplumun sosyal ve dini bütünlüğünün büyük ölçüde kadınların şehvet ve ahlak arasındaki seçimine bağlı olduğuna sıkı sıkıya inanılmaktadır. Ancak, çağdaşlarından farklı olarak, Thomas Hardy'nin romanları bu kategorinin dışında kalmayı başarmıştır. Bu bağlamda Hardy edebi dünyada önemli bir figürdür. Hardy'nin eserleri, dönemin toplumsal normlarını, kadınların rolünü ve onların yaşadığı zorlukları ele alır. Özellikle kadın temsilleri ve kadın karakterleri, Hardy'nin eserlerinde derinlikli ve çeşitli şekillerde işlenir. Hardy'nin eserlerindeki kadın karakterler genellikle güçlü ve karmaşık bireyler olarak resmedilir. Onlar, toplumsal baskıya meydan okuyan, kendi isteklerini ve arzularını takip eden, ancak çoğu zaman da çevrelerindeki sınırlamalarla mücadele eden karakterlerdir. Bu karakterler, genellikle kendi varoluşsal arayışlarını ve özgürlüklerini kazanma çabalarını temsil ederler.

Hardy, kadın karakterlerini kullanarak toplumsal baskının kadınlara dayattığı sınırlamaları inceler. Bu baskı, itaatkâr bir kız, sadık bir eş ve melek gibi bir dul gibi klişeleşmiş rollerle ifade edilir. Hardy, kadınların erkeklerden daha aşağı görülmesini ve bağımsız olmamaları gerektiğini vurgulayan toplumsal cinsiyet normlarını sorgular. Kadın karakterlerinin çeşitliliği göz önüne alındığında, Hardy'nin geleneksel normlara karşı durduğu ve kahramanlarını bu sınırlardan çıkararak farklı bir bakış açısı sunduğu görülür. Bu yolla, Hardy, Victoria Dönemi ideallerine meydan okur ve “mükemmel kadın” kavramını dönemin saf ve ideal evlilik gibi normlarının karşısında durarak sorgular: Saf terimi, genellikle toplumsal normlara, ahlaki değerlere ve beklenen davranışlara uygun olarak yaşayan, itaatkâr, masum ve temiz olarak nitelendirilen bir kişiliği ifade ederken ideal bir evlilik ise karşılıklı saygı, sevgi, anlayış ve uyum temelinde kurulan, her iki tarafın da mutlu olduğu ve bireysel gelişime izin veren bir

ilişki olarak tanımlanabilir. Hardy'nin bu normları taşımayan sıra dışı kahramanları, genellikle toplumun belirlediği sınırların ötesine geçmeye çalışan ve kişisel tatmin için mücadele eden bağımsız kadınlardır. Ancak, toplumun belirlediği kısıtlayıcı roller ve normlar nedeniyle, bu kadınlar genellikle bireysel kimliklerini tam olarak geliştiremezler. Toplumun beklentilerine uymak için kendilerini feda etmek zorunda kalabilirler. Eğer “Evdeki Melek” gibi idealize edilen Victoria dönemi kadını olamazlarsa, dışlanmış veya damgalanmış olarak görülebilirler. Hardy'nin eserlerinde, bu kadın karakterlerinin yaşadığı iç çatışma ve toplumsal baskılar sıkça ele alınır.

Hardy'nin kadın karakterleri, Victoria Dönemi'nin ideal kadın tanımına uymayan sıradışı niteliklere sahip kadın tipine dikkat çekmek suretiyle, benimsenmiş neredeyse bütün kavramlara meydan okur. Thomasin Yeobright ve Grace Melbury dışındaki kadın karakterler, geleneksel kadın rollerinden saparak farklılıklarını ortaya koyarlar. Örneğin, Eustacia Vye, Tess Durbeyfield ve Sue Bridehead gibi karakterler, kadınları sadece evde melek ya da düşmüş kadın olarak tanımlayan ikili karşıtlığı sorgularlar. Hardy, bu alışılmadık kadın kahramanları aracılığıyla, kadınların sınırlayıcı rollerini bulanıklaştırmaya çalışır. Bu yaklaşım, Hardy'nin, bir kadının herhangi bir kategoriye tam olarak sığdırılmasının zorluğunu ve hatta bu kategorilerin varlığının sınırlayıcı olduğunu vurgulayan bir yazar olarak tanınmasını sağlar.

Hardy'nin eserlerindeki kadın karakterler, genellikle “yeni kadın” “(a new women)” modelini yansıtır. Bu kadınlar, çoğunlukla eğitilmiş, özgürlükçü ve kendi bireysel tutkularının peşinden giden kahramanlardır. Geleneksel “evdeki melek” imajından uzaktırlar ve daha ziyade kendi hayatlarını şekillendirmeye çalışan özgür ruhlu kadınlardır. Hardy'nin eserlerinde, evdeki melek ve yeni kadın modeli arasında belirgin bir ayrım vardır. Evdeki melek olarak nitelendirilen kadınlar genellikle ailesine bağlı, cinsel dürtülerden arınmış ve dindar olarak tasvir edilirken, yeni kadın modeline uyan kahramanlar kendi benliklerini keşfetme yolunda ilerlerler ve toplumsal normlara meydan okurlar. Hardy'nin çalışmaları, geleneksel kadın rollerine meydan okuyarak ve kadınların özgürlüğünü savunarak, Victoria dönemindeki kadın algısını değiştirme amacını taşır. Bu bağlamda, eserleri, toplumu etkileme ve cinsiyet rollerini sorgulama çabasıyla öne çıkar ve Victoria dönemi toplumunun kadınlara bakışını dönüştürme konusundaki kararlılığını vurgular.

Hardy, kadınların yaşamlarına ve toplumdaki yerlerine odaklanarak gerçeği yansıtmaya çalışır. Romanlarında, kadın karakterlerin yaşadığı deneyimler genellikle

toplumsal koşulların etkisi altında şekillenir. Bu şekilde, Hardy kurgusal kadınlarını, Victoria dönemi kadınlarının gerçek yaşamlarıyla paralellikler kurarak tasvir eder. Romanlarında, toplum genellikle, Victoria döneminin belirlenmiş kadın rolünü kabul etmeyen kadınlara karşı katı ve hoşgörüsüz bir tavır alır. Kadın karakterler, ataerkil ve sınırlayıcı toplumun baskısı altında çeşitli trajedilere maruz kalır. Bu bağlamda, Hardy'nin eserlerindeki kadınların yaşadığı trajediler, Victoria dönemi toplumunun ataerkil yapısının bir sonucu olarak ele alınır.

Birçok Hardy romanında, kadınlar sık sık toplumun beklentileriyle çatışır ve kadın karakterler genellikle trajik bir kaderle karşı karşıya kalırlar. Onların özgür iradeleri ve arzuları, sıklıkla toplumsal normlar ve dönemin ataerkilliği tarafından ezilir. Bu durum, Hardy'nin kadınlarıyla empati kurmayı ve onların yaşadığı zorlukları anlamayı teşvik eder. Ancak, Hardy'nin kadın karakterleri sadece kurban değildir; aynı zamanda direnç gösteren ve hayatta kalmaya çalışan güçlü figürlerdir. Bu karakterlerin çoğu, kendi iç güçleriyle ve iradeleriyle donanmıştır ve zorluklarla başa çıkmak için cesurca mücadele ederler.

Thomas Hardy'nin eserlerindeki kadın temsilleri ve karakterleri, Victoria döneminin toplumsal dinamiklerini ve kadınların yaşadığı zorlukları derinlemesine ele alır. Bu karakterler, güçlü, karmaşık ve etkileyici bireyler olarak tasvir edilir, toplumsal baskılara karşı direnç gösterirler ve kendi varoluşsal arayışlarını takip ederler. Hardy'nin eserleri, kadınların deneyimlerine ve mücadelelerine odaklanarak, döneminin kadınlara daha derin bir anlayış sunar.

4.2.1. *Far From the Madding Crowd* Çözümlemesi (1874)

Far from the Madding Crowd, Thomas Hardy tarafından yazılmış önemli bir edebi eserdir. Victoria Dönemi'nin en güçlü zamanları olan 1874 yılında yayımlanan roman, Hardy'nin en tanınmış eserleri arasında yer alır. İngiltere'nin kırsal kesiminde geçen bu epik roman, karmaşık ilişkileri, tutkuları ve toplumsal normları işler. Romanın merkezinde, genç ve bağımsız bir kadın olan Bathsheba Everdene'in hikâyesi yer alır.

Far from the Madding Crowd, İngiliz toplumunun sınıf ayrımları, kadınların rolü, aşk ve sadakat gibi evrensel temaları ele alır. Hardy'nin keskin gözlem gücü ve derin psikolojik analizi, romanı klasik bir edebi eser haline getirir. Ayrıca, doğanın güzelliklerini ve çiftlik yaşamının detaylarını canlı bir şekilde betimleyen bu eser, okurları 19. yüzyıl İngiltere'sinin atmosferine daldırır. Eser; karakterleri, dokunaklı hikâyesi ve derin düşündürücü temalarıyla edebiyat dünyasında önemli bir yer edinmiştir. Hardy'nin ustalıkla anlatımı ve insan doğasına dair derin anlayışı, bu romanı unutulmaz kılar. İşte bu romandaki ana kadın karakterlerin bazıları ve onların çözümlemesi:

Bathsheba Everdene, romanın merkezinde yer alan, güçlü iradeli ve bağımsız bir kadındır. Genç yaşına rağmen, babasından miras kalan çiftlik işlerini yönetir. Güzelliği ve kararlılığıyla dikkat çeker. Ancak, zaman zaman kibirli ve düşüncesiz davranışları onun zayıf noktalarını da gösterir. Bathsheba, kadınların geleneksel rolünden sıyrılarak kendi yolunu çizmeye çalışırken, kimi zaman hatalar yapar ve bu da onun gerçekçi bir karakter haline gelmesini sağlar.

Fanny Robin, daha mütevazı ve kırılgan bir karakter olan Fanny, Bathsheba'nın tam tersi gibi görünür. Ancak, Fanny'nin sadakati ve güçlü duyguları, onun Bathsheba'nın yaşamında önemli bir rol oynamasını sağlar. Fanny'nin trajik kaderi, romandaki kadınların toplumdaki zayıf konumunu ve duygusal açıdan savunmasızlığını yansıtır.

Liddy Smallbury, Bathsheba'nın sadık hizmetçisi olan Liddy, kadın dayanışmasını ve birlikte çalışma gücünü temsil eder. Zeki ve çalışkan bir karakter olarak, Bathsheba'nın kararlarında danışmanlık yapar ve onun güvenilir bir destekçisi olur. Liddy'nin varlığı, kadınların birbirlerine olan desteğini ve arkadaşlık bağlarını vurgular. Bu karakterlerin her biri, dönemin toplumsal normlarına meydan okurken, kadının yaşamındaki çeşitli yönleri temsil eder. Hardy, bu karakterler aracılığıyla kadınların içsel çatışmalarını, güç mücadelelerini ve duygusal karmaşıklıklarını

ustalıkla işler, onları sadece roman figürleri değil, gerçek insanlar olarak sunar. Bu da *Far from the Madding Crowd*'u kadın deneyimine ve kimliğine dair derin bir keşif haline getirir.

Eser, ana karakteri Bathsheba Everdene'in aşk hayatına odaklanır. Bathsheba hem güçlü iradesiyle hem de çevresinde dönen romantik ilişkiler ve kişisel zorluklarla karşılaşırken, kendi içsel çatışmalarıyla da yüzleşmek zorunda kalır. Özellikle Bathsheba'nın duyguları, düşünceleri ve aldığı kararlar üzerinde durarak okuyucuyu etkiler. Romanın diğer önemli karakterleri arasında Bathsheba'nın hayatına giren üç farklı erkek vardır: Bunlar, çiftlik çalışanı Gabriel Oak, zengin toprak sahibi William Boldwood ve çapkın asker Sergeant Troy'dur. Bu üç erkeğin Bathsheba üzerindeki etkisi, romanın temel çatışmalarını oluşturur.

Hardy, karmaşık bir olay örgüsü oluşturmak yerine, olayları özetleyici bir yaklaşımla sunar. Bu, karmaşık detaylardan ziyade ana hatlarıyla olayları anlatmayı tercih etmesi anlamına gelir. Bathsheba'nın güzelliğiyle ilgili tasviri ise özgün ve etkileyici bir üslupla yapılmıştır. Bu tasvir, sadece fiziksel güzellikle sınırlı kalmayıp aynı zamanda karakterin etkileyici ve çekici kişiliğine de vurgu yapar:

Tablo 1. *Far From the Madding Crowd* Kadın Söylemi Örneği

“Her eyes were at their darkest and brightest now. Bathsheba's beauty belonging rather to the demonian than to the angelic school, she never looked so well as when she was angry— [...]” (Hardy, 2019, s. 143).

“Gözleri şimdi en karanlık ve en parlak hallerindeydi. Bathsheba'nın güzelliği meleklerle benzemekten daha çok şeytanımsı bir güzellikti ve hatta en güzelleştiği anlar da öfkelenildiği anlardır.” -[...]” (Hardy, 2019, s. 143).

Hardy'nin burada Bathsheba'nın güzelliğini tanımlarken “şeytanımsı” ifadesini kullanması, onun karakterini ve çekiciliğini vurgulamak için bilinçli bir tercihte bulunduğu gösterebilir. Bu tanım, Bathsheba'nın sadece masumiyet ve melek gibi güzellikle değil, aynı zamanda çekiciliği ve cazibesıyla de öne çıktığını gösterir. Hardy'nin bu tercihi, karakterin derinliklerine inmek ve okuyucuya daha karmaşık bir portre sunmak amacıyla yapılmış olabilir. Bathsheba'nın güzelliğinin en parlak ve etkileyici olduğu anların, öfkelenildiği anlar olduğunu belirtmesi, onun tutkulu ve güçlü bir karaktere sahip olduğunu, bu özelliklerinin de onu daha çekici kıldığını ima eder. Hardy, bu tanımla karakterin iç dünyasını ve çelişkilerini yansıtarak, okuyucunun Bathsheba'yı daha derinlemesine anlamasını sağlamış olabilir. Victoria Dönemi'nde,

kadınların cinsellik konusundaki rolleri sınırlıydı; cinsel arzuları bastırılmalı ve sadece anne ve eş rollerinde mükemmel olmalıydılar. Ancak, Hardy'nin yarattığı Bathsheba Everdene, bu geleneksel kısıtlamalardan uzak, özgür ruhlu bir karakterdir. Bathsheba, kendi deyimiyle “meleğimsi değil, şeytanımsı” bir kadındır, Victoria Dönemi'nin evdeki melek imajının karşısında durur. O, erkek egemenliği altında ezilmemiş, tutkuyu arayan, güzellik ve canlılıkla büyüleyen bir karakterdir. Hardy, Bathsheba'yı okuyucuya tanıttığında, Bathsheba tarlaların bakımıyla ilgilenen mütevazı bir çiftçi olarak tasvir edilir. Bu sakin yaşam tarzını sürdürürken, çobanlık yapan Gabriel Oak'tan bir evlenme teklifi alır. Bu nokta, okuyucunun Bathsheba'nın iç dünyasında aşk ve evliliği sorguladığı ilk andır:

Tablo 2. *Far From the Madding Crowd* Kadın Söylemi Örneği

I hate to be thought men's property in that way, though possibly I shall be had some day. [...] Indeed, I hadn't time to think before starting whether I wanted to marry or not, for you'd have been gone over the hill (Hardy, 2019, s. 30).
Evlenerek bir insanın malı olarak görülmekten nefret ediyorum, kim bilir belki bir gün evlenirim ama. [...] Aslında, evlenip evlenmeyeceğimi düşünecek zamanım yoktu ben bunu düşünmeye kalksam sen çoktan tepeyi aşmış gitmiş olurdun (Hardy, 2019, s. 30).

Bathsheba'nın bu alıntıdaki ifadeleri, Hardy'nin kadın karakterlerini ve onların iç dünyalarını çarpıcı bir şekilde betimleme yeteneğini yansıtır. Bathsheba'nın evlenmeye karşı olan çelişkili duyguları, onun kişisel özgürlüğüne ve bağımsızlığına olan tutkusunu ortaya koyar. İlk cümlede, “Evlenerek bir insanın malı olarak görülmekten nefret ediyorum” ifadesiyle Bathsheba, kadınların sadece evlilikle birlikte bir erkeğin mülkiyeti veya sahip olduğu bir varlık olarak görülmesine olan itirazını dile getirir. Bu, Victoria Dönemi'nde kadınların toplumsal ve ekonomik olarak ikincil konumda olmalarıyla ilgili bir eleştiridir.

Ancak, Bathsheba'nın ikinci cümlesi, “Aslında, evlenip evlenmeyeceğimi düşünecek zamanım yoktu...” ifadesi, onun hayatında başka önceliklerinin olduğunu ve evliliği düşünmeye zaman ayırmadığını gösterir. Bu, Bathsheba'nın kendi hayatını şekillendirme arzusuyla, toplumsal beklentilere uyma arasındaki iç çatışmayı yansıtır. Ayrıca, “düşünmeye kalksam sen çoktan tepeyi aşmış gitmiş olurdun” ifadesi, Bathsheba'nın kendi geleceği üzerinde kontrolünün olmadığını, belirsizlik ve değişimle başa çıkmak zorunda olduğunu gösterir.

Diğer taraftan bakıldığında, Bathsheba'nın kompleks karakterini ve Victoria Dönemi'nin kadınlara dayattığı sınırlamalara karşı içsel isyanını derinlemesine inceler. Hardy, Bathsheba'nın iç dünyasını bu şekilde detaylandırarak, okuyucuya kadın karakterin kendi kimliğini bulma ve toplumsal beklentilerle mücadele etme sürecindeki deneyimini daha derinlemesine anlamalarını sağlar. Özellikle Victoria döneminde, orta ve düşük sosyal statüdeki bir kadın için evlilik, toplumun beklentilerine uygun bir yaşam sürdürmenin neredeyse bir önkoşulu olarak görülmektedir. Ancak Bathsheba'nın evliliğe yaklaşımı, bu konuyu duygusal ve mantıksal açıdan sorgulayarak ve reddederek dönemin standartlarından ve kadınlarından farklı bir tutum sergiler.

Bathsheba, mütevazî hayatına devam ederken amcasının beklenmedik ölümüyle büyük bir mirasa sahip olur. Kendisi çalışkan ve üretken bir kadındır ve tarlada geçirdiği yıllar ve birikimleri, bu çiftliği başarıyla yönetmesini kolaylaştırır. Ancak amcasından devraldığı mülk bakımsız ve verimsizdir. Bathsheba, radikal kararlar alarak tarlayı tamamen değiştirmeye karar verir. Çiftliği devraldığı günden itibaren yapılan değişikliklerle, hizmetlileriyle kurduğu iyi ilişkilerle ve kararlılığıyla hem çalışkanlığını hem de liderlik yeteneklerini kanıtlar.

Tablo 3. *Far From the Madding Crowd* Kadın Söylemi Örneği

Now mind, you have a mistress instead of a master. I don't yet know my powers or my talents in farming; but I shall do my best, and if you serve me well, so shall I serve you. [...] "I shall be up before you are awake; I shall be afield before you are up; and I shall have breakfasted before you are afield. In short, I shall astonish you all (Hardy, 2019, s. 86).

Artık bir efendiniz yerine bir hanımınız var. Çiftçilikteki gücümü ya da yeteneklerimi henüz bilmiyorum; ama elimden geleni yapacağım ve siz bana iyi hizmet ederseniz, ben de size hizmet edeceğim. [...] "Siz daha uyanmadan ben kalkmış olacağım; siz daha kalkmadan ben yola çıkmış olacağım; siz daha yola çıkmadan ben kahvaltı etmiş olacağım. Kısacası, hepinizi şaşırtacağım (Hardy, 2019, s. 86).

Hardy burada yine Bathsheba'nın liderlik ve kararlılık dolu bir tutumunu okura sergilemektedir. Bathsheba, amcasından devraldığı çiftliği başarıyla yönetme konusundaki kararlılığını ve hizmetlilerine karşı olan sorumluluğunu açıkça ifade eder. Onun sözlerindeki özgüven ve kendine olan güven, aynı zamanda çalışkanlığı ve liderlik yeteneklerini yansıtır. Diğer taraftan, Bathsheba'nın hizmetlileriyle uyum içinde çalışma ve onlara saygı duyma konusundaki tutumu da belirgin bir şekilde

sunulur. Bathsheba'nın kararlılığı ve liderlik yetenekleri, kadınların o dönemdeki toplumsal rolüne meydan okuyan bir karakterin güçlü bir örneğini okura sunmaktadır.

Büyük emekler sarf ederek bir koyun sürüsü sahibi olan ancak bir talihsizlik sonucunda sürüsünü kaybeden Gabriel Oak, Bathsheba'nın çiftliğinde önce çoban olarak sonra da kâhya olarak çalışmaya başlar. Tarlalarını dönüştürme arzusuyla yola çıkan Bathsheba, tahıllarını satmaya gelen tüccarlar arasındaki tek kadın olarak dikkat çeker ve ürünlerini ustaca pazarlayarak yakın çevredeki bir mülkte yaşayan William Boldwood'un ilgisini çeker. Bathsheba, işine yoğunlaştığı bu süreçte, duygusal ve akılcı düşünceler arasında gidip gelir; bazen romantik ve düşüncesiz davranırken bazen de mantıklı kararlar alır. Bir gün duygusal bir eylemde bulunurken bir sonraki gün ise mantıklı bir yaklaşım benimser. William Boldwood'a gönderdiği mektubun ardından tekrar bir evlilik teklifiyle karşı karşıya kalan Bathsheba, bu teklifi mantıklı bir şekilde reddeder.

Bathsheba'nın hırslı ve kararlı bir karakter olmasının yanı sıra, her zaman isteklerini net bir şekilde bilen güçlü bir kişiliğe sahiptir. Boldwood için ise her zaman ilgi çekici ve karmaşık olmuştur, bazen Bathsheba'nın konuşmalarından tam olarak ne anlatmak istediğini anlayamaz. Bu durumda, ne demek istediğini sormak zorunda kalır. Bathsheba ise kendi özgüveniyle şu cevabı verir:

Tablo 4. *Far From the Madding Crowd* Kadın Söylemi Örneği

“It is difficult for a woman to define her feelings in language which is chiefly made by men to express theirs” (Hardy, 2019, s. 369).

“Bir kadının duygularını, çoğunlukla erkeklerin kendilerini ifade etmek için oluşturdukları dilde tanımlaması zordur” (Hardy, 2019, s. 369).

Hardy, o dönemde egemen olan eril dilin varlığını ve etkisini vurgulayarak, bu durumu Bathsheba'nın karakteri aracılığıyla okuyucuya aktarır. Bu, Hardy'yi çağdaşlarından farklı kılan önemli bir özelliktir. Cinsiyetin kültürel olarak belirlenmesi kaçınılmazdır ve bunun temelinde kadınların ve erkeklerin dilin egemenliği altına girmesi kaderi yatar. Lacan'a göre de çocuklar babanın dilini geliştirerek ve kullanarak varoluş bütünlüğünü geliştirir ve konuşur (Parla, 2011, s. 31). Hardy, cinsiyet ayrımcılığının ve kültürel kodların nasıl dil ve bilinç üzerinde etkili olduğu okura göstermektedir. Erkekler, babalarının dili ve kültürel söylemiyle özdeşleşerek, erkek egemen bir söylem oluştururken, kadınlar sürekli olarak bu erkek egemen söylemi sorgular ve anlamaya çalışır. Ancak, bu süreçte kadınlar, söylemin içsel anlam odaklarını

keşfetmeye çalışırken, güç ve kontrol erkeklerin elinde kalır. Dilin egemen olduğu bu dünyada, kadınların kültürel cinsiyetleri, erkek egemen söylem tarafından belirlenir ve şekillendirilir. Bu bağlamda, metin, cinsiyet ayrımcılığının ve dilin gücünün altını çizerek, toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl belirlendiğini ve kadınların bu süreçte nasıl kısıtlandığını vurgular. Böylece, Hardy, eserinde Bathsheba'nın karakteri üzerinden, kadınların kendi deneyimlerini ve duygularını ifade edebilecekleri bir dil ve kavramlarının oluşturulmasının önemini vurgular. Zira egemen dilin kadının kültürel cinsiyetini belirlediği bir dünyada, kadınların kendilerini doğru şekilde ifade etmeleri zorlaşmaktadır. Hardy, Bathsheba'nın yaşadığı deneyimlerle, eril kavramlar ve dilin kadınlar için yetersiz veya yanıltıcı olabileceğini gösterir. Bu bağlamda, kadınların kendi söylemlerini ve kimliklerini inşa etmeleri için alternatif bir dil ve kavramlar geliştirmeleri gerekliliğine işaret eder.

Bathsheba'nın hayatına giren üçüncü erkek, boylu poslu, yakışıklı bir asker olan Çavuş Troy'dur. Tesadüfler sonucu Troy ile karşılaşan Bathsheba, çeşitli gösterişli jestlerle bu genç ve yakışıklı askeri etkilemeyi başarır ve kısa sürede onunla evlenir. Bu ani evlilik, Bathsheba için büyük bir hata olur. Zamanla, Troy'un kumar bağımlılığı ve şiddet eğilimleri onu bunaltır. Troy, eski nişanlısıyla karşılaşp onun hamile olduğunu öğrenince, işler iyice karışır. Kendi geçimini sağlayamayan ve karısının geliriyle yaşayan Troy, eski nişanlısına ve bebeğine bakmayı seçer.

Sözlüsü ve bebeğinin ölümüyle ilişkileri keskin bir dönemece gelir ve Troy'un denizde boğulmasıyla son bulur. Bu olayın ardından Bathsheba, hayatında yeni bir döneme alışmaya çalışırken William Boldwood'un ilgisine maruz kalır. Boldwood, Bathsheba'yı etkilemek için çabalarırken, aralarındaki romantik çekim Gabriel'a bile açık bir şekilde görünmektedir. Boldwood, Bathsheba'ya evlenme teklif etmeyi planladığı büyük bir balo düzenler. Ancak bu masal gibi başlayan gece, Troy'un aslında hayatta olduğunun ortaya çıkması ve onun Bathsheba'yı zorla kaçırmayı, ardından Boldwood'un Troy'u silahla vurarak hapse girmesiyle son bulur. Bu olaylar, Bathsheba için hayatının bir kez daha dönüm noktası olur. Şimdi gerçekten ne istediğine karar vermek zorunda kalan Bathsheba, gerçek aşkı Gabriel'da bulur.

Sonuç olarak, Bathsheba, Hardy'nin *Far From the Madding Crowd* eserinde canlandırdığı unutulmaz bir karakterdir. Hayatındaki erkeklere, evliliklere ve aşka karşı gösterdiği tavırlar, cesareti ve liderlik yetenekleriyle Victoria Dönemi'nin kadınlık normlarını zorlayan bir karakter olarak karşımıza çıkar. Bathsheba'nın

hikâyesi, kadınların kendi yollarını bulma, geleneksel cinsiyet rollerine meydan okuma ve kendi mutluluklarını arama sürecini anlatır. Kendine güveni, kararlılığı ve özgürlük arzusuyla, okurların sempatisini kazanır. Bathsheba, kadınların gücünü ve potansiyelini sergileyen bir simge haline gelir, okura cesaret ve ilham verir. Onun hikâyesi, kadınların toplumdaki yerini yeniden tanımlama ve kendi kaderlerini belirleme mücadelesini yansıtırken, aynı zamanda kişisel büyüme ve özgürleşme arayışını da anlatır. Hardy'nin bu karakteri aracılığıyla, kadınların güçlü, kararlı ve bağımsız olabileceğini vurgulaması, Bathsheba'yı edebi dünyanın unutulmaz kadın karakterlerinden biri haline getirir.

4.2.2. *The Return of the Native* Çözümlemesi (1878)

The Return of the Native Thomas Hardy'nin 1878 yılında yayımlanan önemli bir romandır. Eser, Egdon Heath adlı kurgusal bir İngiliz kırsal bölgesinde geçmektedir. Bu eser, karmaşık ilişkiler, tutkular ve toplumsal normlarla dolu bir hikâye sunar. Hardy'nin her eserinde doğanın varlığı daima hissedilir, ancak diğer Wessex romanlarından ayrı olarak, doğa burada oldukça çarpıcı ve sıradışı şekliyle ele alınır. Hardy, Egdon Heath'i çukurlarla ve höyüklerle dolu, ıssız ve sonsuz bir kır olarak en vahşi haliyle resmetmiştir. Bu bağlamda, Hardy'nin romanındaki iki kadın karakter arasındaki doğal karşıtlığı ve birbirinden kopuk yaşam tarzlarının getirdiği karmaşayı pekiştirmek için doğayı diğer eserlerinden daha belirgin bir şekilde ele aldığı söylenebilir. Başka bir ifadeyle, bu kırsal manzara, romanın atmosferinde belirleyici bir rol oynar ve karakterlerin kaderlerine yansır. Hardy'nin kadın karakterleri, dönemin toplumsal normlarına ve kadının yaşamındaki karmaşık gerçekliklere dair derinlemesine bir bakış sunar ve çeşitli yönleriyle kadın deneyimini ve toplumsal cinsiyet rollerini işlemekte ve kadın söylemini oluşturmaktadır. Hikâye, başlıca beş karakter etrafında şekillenir. Ancak eser Hardy'nin iki farklı kadın karakteri ikili zıtlık içinde tasvir etmesiyle başlar. Thomasin ve Eustacia, tamamen farklı kadınlardır ve hayatları, beklentileri ve istekleri birbirleriyle çelişmektedir.

Bunlardan ilki, güzel ve gizemli genç kadın Eustacia Vye'dir. Eustacia, eserdeki en çarpıcı ve karmaşık kadın karakterlerden biridir. Güzelliği, tutkulu doğası ve şehre olan özlemiyle dikkat çeker. Ancak, toplumsal beklentilerle ve kendi içsel çatışmalarıyla mücadele eder. Eustacia, kadın olmanın getirdiği sınırlamalara karşı gelir ve kendi özgürlüğünü arar. Egdon Heath'te sıkılmış hisseden Eustacia, şehre

gitme hayalleri kurar ve romantizmle doludur. Ancak, hayalleri, karmaşık ilişkilerin içine sürüklenmesine neden olur. Eustacia, romandaki en çarpıcı ve karmaşık kadın karakterlerden biridir. Ancak, toplumsal beklentilerle ve kendi içsel çatışmalarıyla mücadele eder. Eustacia, kadın olmanın getirdiği sınırlamalara karşı gelir ve kendi özgürlüğünü arar.

Diğer bir önemli karakter ise Eustacia'nın sevdiği genç adam Clym Yeobright'tır. Şehirden kırsala geri dönen Clym, annesinin yanında yaşamaya başlar. İyi niyetli ve zeki bir karakter olmasına rağmen, kendi içsel çatışmaları ve toplumsal beklentiler arasında sıkışıp kalır. Thomasin Yeobright, Clym'in kız kardeşi ve yeğenidir. Thomasin Yeobright, sistemle ve toplumla uyumlu bir kadın figürüdür. İtaatkar ve annelik vasfı taşıyan Yeobright'ın tek endişesi, toplumun ideal kadın imgesine uyum sağlamaktır. Genç ve masum bir kadın olan Thomasin, aile draması ve ilişki sorunlarıyla mücadele ederken güçlü bir karakter geliştirir. Thomasin, daha geleneksel bir kadın rolünü temsil eder. Masumiyeti ve sadakatiyle tanımlanır. Ancak, yaşadığı zorluklar ve aile draması, onun da güçlü bir karakter olmasını sağlar. Thomasin'in hikâyesi, kadınların toplumsal beklentilerle nasıl başa çıktığını ve kendi güçlerini keşfettiklerini gösterir.

Damon Wildeve ise yakışıklı ve çekici bir genç adamdır. Eustacia ile romantik bir ilişkisi vardır ancak kendi içsel çatışmaları ve başkalarının beklentileri arasında sıkışıp kalır. Son olarak, Diggory Venn adlı çiftçi ve kurtarıcı figür, hikâyenin önemli karakterlerindendir. Sadık ve güvenilir bir karakter olan Venn, diğer karakterlerin hayatlarına etki eder ve hikâyenin gidişatını değiştirir. *The Return of the Native*, doğa betimlemeleri, karakter analizleri ve toplumsal eleştirileriyle dikkat çeker. Hardy'nin dil kullanımı ve atmosfer oluşturma yeteneği, romanı unutulmaz kılar. Ayrıca, dönemin toplumsal normlarına ve bireylerin içsel çatışmalarına dair derin bir anlayış sunar.

Thomasin, ideal Victoria Dönemi kadınının niteliklerini içselleştirmekten memnun olan bir karakteri temsil eder. Ancak, Eustacia, Thomasin'in kabul ettiği değerlere hapsedilmiş olmasına karşı çıkan bir karakterdir. Hardy, Eustacia Vye aracılığıyla geleneksel kadın imajına meydan okuyan ve sıradanlıktan kaçmak için romantik hayaller kuran bir kadın yaratır. Eustacia'nın alışılmadık tavırları, onu toplumdan izole eder ve okuyuculara Eustacia'nın dar görüşlü bir kasaba zihniyetinin kurbanı olduğunu ve bu bakış açısının kadınlara yanlış ideal kadın perspektifini dayattığını gösterir.

Hayallerini gerçekleştiremeyeceğini anlamaya başladıkça, Eustacia, dar görüşlü bir toplumda alışılmadık bir kadın olarak var olmanın zorluğunu trajik bir şekilde gösterir ve sonunda kendini derin sulara atarak boğulur. Hardy, erken dönem romanında bile, Eustacia'nın hayattan tatmin olmaya yönelik alışılmadık ve umutsuz çabalarını okuyucularının Victoria Dönemi kadın ideallerini sorgulamaya teşvik ederek sempati uyandırır. Hardy, evliliği bir araç olarak görmekle birlikte, Eustacia'ya karşı duygusal bir bağ kurar. Diğer yandan, evliliği kendi başına bir amaç olarak gören itaatkâr Thomasin, küçük ve önemsiz bir role indirgenir. Hikâyenin odak noktası olan Eustacia Vye, Egdon Heath'in yerlilerinden oldukça farklı bir yaşam sürmektedir ve bu nedenle toplum tarafından daima dışlanmış, hatta kınanmıştır. Eustacia, Egdon Heath'in sakinlerini küçümser ve bu kırsal yaşamın insanların ne düşündüklerini umursamaz. Eustacia'nın kişiliği, Egdon Heath'in karakteristik özelliklerine tamamen zıt bir yapıdadır; David Cecil, Eustacia Vye'ı Egdon Heath'in “dik dikenler arasına dikilmiş bir orkide” olarak tasvir eder. Cecil'e göre, *The Return of the Native*'deki etkileyici ve trajik Eustacia, sadece mutluluk arayışındadır ve başkalarını üzme gibi bir niyeti yoktur. Engelleri aşmak için elinden geleni yapar ve kaderi, onun rakibi gibi bir engel gibi görünür (1963, s. 27-28). Hardy, *The Return of the Native*'de Eustacia Vye'ı şu şekilde betimler:

Tablo 5. *The Return of the Native* Kadın Söylemi Örneği

“She had pagan eyes full of nocturnal mysteries” [...] her soul was flame-like, her voice recalled the viols. Her presence brought memories of roses, rubies and tropical midnights” (Hardy, 2018, s. 72).
“Gece gizemleriyle dolu pagan gözleri vardı” [...] ruhu alev gibiydi, sesi viyolaları hatırlatıyordu. Onun varlığı güllerin, yakutların ve tropik gecelerin anılarını çağırıştırır” (Hardy, 2018, s. 72).

Hardy'nin ifadelerinden anlaşıldığı üzere, Eustacia toplumun beklediği ideal kadın rolüne uymaz. Tam tersine, Eustacia, macera ve heyecan arayan, aşırı coşkulu ve tutkulu bir kadındır. Eustacia, neredeyse bir tanrıçanın arzularına ve içgüdülerine sahip gibi görünmektedir. Sadece on dokuz yaşında olmasına rağmen, Eustacia, diğer genç kızlar gibi sadece iyi bir eş ve mutlu bir yuva arayışı içinde değildir; onun hedefi kendi tutkularını ve heyecanlarını takip etmektir. Hardy, Eustacia'nın ne kadar tutkulu bir kadın olduğunu şu şekilde ifade eder:

Tablo 6. *The Return of the Native* Kadın Söylemi Örneği

But do I desire unreasonably much in wanting what is called life—music, poetry, passion, war, and all the beating and pulsing that are going on in the great arteries of the world? That was the shape of my youthful dream; but I did not get it (Hardy, 2018, s. 301).

Ama hayat denen şeyi -müziği, şiiri, tutkuyu, savaşı ve dünyanın olup biten süregiden onca heyecanın peşinden koşarak mantıksız bir şekilde çok mu arzuluyorum? Benim gençlik hayalim buydu ama gerçekleşmedi (Hardy, 2018, s. 301).

Hardy, Eustacia'nın başlıca tutkusunu çılgınca, hayatını adayarak sevmek ve sevilmek olarak ifade eder. Hardy bunu şu sözleriyle anlatır:

Tablo 7. *The Return of the Native* Kadın Söylemi Örneği

“O deliver my heart from this fearful gloom and loneliness, send me great love from somewhere, else I shall die” (Hardy, 2018, s. 74).

“Ah, yüreğimi kurtar bu korkunç kasvetten ve yalnızlıktan; bana büyük bir aşk gönder bir yerlerden, yoksa öleceğim” (Hardy, 2018, s. 74).

Eustacia bu ifadesiyle belirli bir kişiden ziyade genel anlamda tutkuyu arzulamaktadır. Diğer bir deyişle, Eustacia soyut bir kavram olan tutkulu aşkı özlemektedir ve gerçekten arzuladığı şey, o aşkın peşinden gitmektir. Ancak, Eustacia'nın bir insanı sevebilme yeteneğinden yoksun olduğunu görüyoruz. Roman boyunca ne Wildeva'i ne de Clym Yeobirght'ı gerçekten sevmeyiz. Eustacia, çevresindeki kasvetli atmosferden ve kendi içsel boşluklarından kurtulmak için büyük bir aşk arzusunu dile getirir. Bu aşk, onun yalnızlığını ve karanlığı yok edecek bir ışık gibi görünmektedir. Ancak, bu dilek, Eustacia'nın romantizmle dolu hayalleriyle gerçeklik arasındaki çatışmayı da vurgular. Eustacia'nın bu sözleri, onun içsel çatışmalarını ve dış dünya ile olan çatışmasını açıkça gösterir. Onun hikâyesi, toplumun beklentileriyle kendi arzuları arasındaki mücadeleyi ve bu mücadelenin sonuçlarını ele alır. Hardy'nin bu cümlesi, romanın temel teması olan aşk, yalnızlık ve arayış üzerine derin bir düşünce sunar. İmkânsız hayallerin peşinden koşarken yenilgiye mahkûm olan Eustacia, kaderi suçlayarak yakınır:

Tablo 8. *The Return of the Native* Kadın Söylemi Örneği

“O, the cruelty of putting me into this ill-conceived world! I was capable of much; but I have been injured and blighted and crushed by things beyond my control!” (Hardy, 2018, s. 378).

“Ah, beni bu kötü tasarlanmış dünyaya sokmanın zulmü! Çok şey yapabilirdim; ama elimde olmayan şeyler tarafından yaralandım, mahvoldum ve ezildim!” (Hardy, 2018, s. 378).

Thomasin’den farklı olarak, Eustacia kendi hayal dünyası ve özlemleri ile doludur; bu hayalleri gerçekleştiremeye bile, en azından onları canlı tutmak için çabalar. Eustacia, Victoria Dönemi toplumu için ideal bir kadın olmayabilir, ancak uyumsuzluğu ve isyankârlığı ile boyun eğmeyi reddeden karakteri, Hardy’nin büyük bir hayranlıkla baktığı ve ihtişamlı tasvir ettiği bir karakterdir. Bu yüzden Hardy onu “the Queen of Night” olarak tanımlayarak adeta bir tanrıça gibi yüceltir:

Tablo 9. *The Return of the Native* Kadın Söylemi Örneği

Eustacia Vye was the raw material of a divinity. On Olympus she would have done well with a little preparation. She had the passions and instincts which make a model goddess, that is, those which make not quite a model woman (Hardy, 2018, s. 70).

Eustacia Vye bir Tanrıça için biçilmiş bir kaftandı. Küçük bir müdahale ile Olympus’da bir Tanrıça olabilirdi. Eustacia’nın sadece bir Tanrıça’nın sahip olabileceği sıradışı tutkuları ve içgüdüleri vardı (Hardy, 2018, s. 70).

Eustacia’nın bir Tanrıça için uygun olduğu ve sadece küçük bir müdahaleyle Olympus’ta bir Tanrıça olabileceği ifade edilmektedir. Bu, Eustacia’nın görkemli ve yüce bir varlık olduğunu vurgular. Onun güzellik ve cazibesi, mitolojideki Tanrıçaları andıran bir niteliğe sahiptir. Egdon Heath’te çok sıkılan ve romantizm dolu bir aşk özlemini çeken Eustacia, öncelikle Damon Wildeve ile ilişki yaşar. Ancak, Wildeve ile Eustacia arasındaki iki yıldır süren ilişkilerinde derin bir aşk bulunmamaktadır. Eustacia, Wildeve’in sıradan herhangi biri olduğunun farkındadır ve ona gerçek bir aşkla bağlı olmadığını şu sözlerle ifade eder:

Tablo 10. *The Return of the Native* Kadın Söylemi Örneği

“I wish I hated the Heath less- or loved you more” (Hardy, 2018, s. 108).

“Keşke buradan daha az nefret etseydim, ya da seni daha çok sevseydim” (Hardy, 2018, s. 108).

Eustacia, Egdon Heath’te sıkıntıdan patladığı için ve âşık olacak başka bir erkek bulamadığı için Wildeve ile ilişkiye başlar. Wildeve, Eustacia’nın güzelliğinden

etkilenmiş ve onu kaçırmak istemeyen bir çapkındır. Fakat Eustacia'nın gerçek tutkusu, Paris'te uzun yıllar geçirdikten sonra memleketine dönen Clym Yeobright'a olan yoğun ilgisidir. Clym, Eustacia'nın hayallerinin şehri olan Paris'ten gelmektedir ve bu nedenle onun için bir kahraman gibi görünür. Eustacia, Clym'i rüyalarında görür ve ona tutkuyla âşık olur, ya da kendini öyle sanır. Clym ile tanışmak için, Victoria Dönemi'nde hiçbir kadının göze alamayacağı bir risk alarak Bayan Yeobright'ın oğlunun eve dönüşünü kutlayan büyük Noel eğlencesine çeşitli kılıklarla katılır ve Clym ile tanışır. Ancak Eustacia, heyecanlı ve renkli Paris yaşamını özlerken; Clym, sessiz bir yaşamın özlemi içindedir. Eustacia, Clym'in Paris'ten gelmesi ve bir gün geri dönme umuduyla evlenme teklifini kabul eder. Ancak Clym'in Paris'e dönme niyeti olmadığını ve Egdon Heath'e bağlı olduğunu anlayınca, aralarındaki uyumsuzluk giderek artar ve mutlulukları sadece birkaç ay sürer. Sonunda, kişilik çatışmaları dayanılmaz boyutlara ulaşır ve Eustacia, Clym'dan ayrılır.

Bu bağlamda, Eustacia'nın ölümü, birçok başarısız mücadeleden sonra dolu dolu bir hayat yaşamamanın imkânsızlığı duygusunu taşır. Evliliği, hayallerinin gerçekleştiğini görmek yerine bir erkeğin eşi olarak ekonomik ve duygusal olarak bağımlı olma durumuyla sonuçlanır. Boğulmadan önce, hayal kırıklığı içinde bir koca ile vasat bir sevgili arasında gidip gelir. Eustacia'nın ölümü, bastırılmış fantezilerle dolu hayatından kurtuluş olarak algılanabilir. Belki de ölümü, dünyanın adaletsizliğine karşı bir isyanın ifadesidir. Ayrıca, Eustacia'nın ölümü, bu erkeklerin veya Egdon'un kendisine dayattığı sınırlamalar altında yaşamak yerine ölmeyi tercih etme asi yanını vurgular. Eustacia, başından sonuna kadar kendi hayatının kurallarını belirlemeye çalışan, tutkuları ve duygularının peşinden giden bir kadın olarak okuyucunun ilgisini canlı tutar.

Sonuç olarak bu karakterlerin her biri, kadınların toplumdaki yerini, güç ilişkilerini ve kendi kimliklerini bulma sürecini temsil eder. Hardy, kadın karakterlerini sadece roman figürleri olarak değil, aynı zamanda toplumun içindeki gerçek bireyler olarak sunar. Onların hikâyeleri, dönemin toplumsal normlarına meydan okurken, kadınların gücünü ve direncini vurgular. Bu da *The Return of the Native*'i sadece edebi bir eser olmanın ötesinde, kadının deneyimine ve toplumsal cinsiyet rollerine dair derin bir düşünce deneyimi haline getirir.

4.2.3. *The Woodlanders* Çözümlemesi (1887)

Thomas Hardy'nin *The Woodlanders* adlı eseri, 1887 yılında yayımlanmıştır. Roman, Hardy'nin klasikleşmiş kırsal yaşam ve insan ilişkilerini derinlemesine ele aldığı eserlerinden biridir. Hikâye, kırsal bir İngiliz köyünde geçer. Merkezde, genç bir kadın olan Grace Melbury'nin etrafında döner. Grace, köyün varlıklı ailesinden gelmektedir ve cömert bir eğitim almıştır. Ancak, köydeki yoksul bir keresteci olan Giles Winterborne'a olan duyguları yüzünden onunla evlenmeyi tercih eder. Ancak, daha sonra onu terk edip bir başkasıyla evlenir. Eser, kırsal yaşamın zorluklarını ve insan ilişkilerinin karmaşıklığını ele alır. Ayrıca sınıf farklılıkları, aşk, sadakat ve değişen toplumsal normlar gibi temaları da işler. Hardy'nin diğer eserlerinde olduğu gibi *The Woodlanders* doğa ve insan arasındaki ilişkiyi ön plana çıkarırken, karakterlerin içsel çatışmalarını ve duygusal karmaşıklıklarını da ustalıkla anlatır.

The Woodlanders 'da Hardy'nin kadın karakterleri genellikle güçlü ve karmaşık olarak tasvir edilir. Bu romanın kadın karakterlerinden Grace Melbury, romanın merkezinde yer alan karakterdir. Zengin bir ailenin kızı olarak yetişmiş ve genç yaşta Giles Winterborne ile nişanlanmıştır. Ancak, ailesinin sosyal statüsünü göz önünde bulundurarak, Giles'i terk edip bir başkasıyla evlenmeye karar verir. Grace, yaşadığı içsel çatışmalarla ve toplumsal beklentilerle mücadele eden karmaşık bir karakterdir. Hayatındaki tercihlerle ilgili sürekli olarak çelişkiler yaşar.

Marty Southi ise kırsal bir köylü kızıdır. Dürüst, sadık ve çalışkan bir karakterdir. Roman boyunca, Grace'in dostu ve Giles'in sadık destekçisi olarak ortaya çıkar. Marty'nin sessizliği ve fedakârlığı, diğer karakterlerin duygusal karmaşalarında bir denge unsuru olarak hizmet eder. Marty'nin karakteri, sadakat, bağlılık ve güven gibi erdemleri temsil eder.

Fancy Day, genç ve güzel bir öğretmendir. Köydeki birçok erkeğin ilgisini çeker ve romantik bir üçgenin merkezi haline gelir. Fancy, toplumun beklentileriyle ve kendi arzuları arasında gidip gelen bir karakterdir. Kendi mutluluğu ve özgürlüğü için mücadele ederken, Grace'in hayatında önemli bir rol oynar.

Bu karakterlerin her biri, Hardy'nin eserlerinde sıkça rastlanan karmaşık kadın portrelerinin sadece birkaç örneğidir. Hardy, kadın karakterlerine derinlik kazandırırken, onların içsel çatışmalarını, toplumsal baskılar altında yaşadıkları zorlukları ve kendi kimliklerini bulma süreçlerini ustalıkla anlatır. Kadın karakterler

genellikle güçlü iradeye, duygusal derinliğe ve karmaşıklığa sahiptirler, böylece romanın gelişiminde önemli bir rol oynarlar.

The Woodlanders, özellikle evlilik ve boşanma konularını incelikle ele alır ve bu konuların Victoria Dönemi İngiltere'sindeki değişen toplum üzerindeki etkilerini aydınlatır. Roman ilerledikçe, uygun olmayan bir evlilikten kurtulmanın nedeninin, henüz olgunlaşmamış boşanma yasaları tarafından beslenen çifte standartlar olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Hardy, *The Woodlanders*'ın Grace Melbury'sini evlilik kurbanı olarak resmeder ve evliliğin aslında bir kadının babasına olan bağımlılığının kocasına olan bağımlılıkla değiştirildiği sosyal bir tuzak olduğunu öne sürer. Evlilik ve boşanma yasalarındaki eşitlik ilkesi göz ardı edilen katı ahlaki kuralların yol açtığı hayal kırıklıklarını anlatan *The Woodlanders*'ın hikâyesi, evlenme çağına gelmiş genç bir kadın olan Grace Melbury'nin uzakta aldığı özel bir eğitimin ardından kırsal bir topluluk olan Little Hintock'taki evine dönmesiyle başlar. Grace Melbury eğitim için gitmeden önce Giles Winterbome ile birbirlerine âşık olarak nişanlanmışlardır. Ancak Grace'in babası, zengin bir kereste tüccarıdır, Giles ise yılın büyük bir kısmını ormanda çalışarak geçiren ve sonbaharda elma suyundan yapılan hafif bir içki olan "cider" üreten bir köylüdür. Grace'i lüks bir okula gönderdikten sonra sosyal statüsüne daha fazla önem veren babası, kızını Giles gibi bir köylüyle evlendirmekten vazgeçer. Grace, kentte geçirdiği zamanın etkisiyle değişir ve bu nedenle babasının isteğine uyar; Giles'ı terk eder. Yüksek sosyal statüye sahip hem genç hem de çekici Edred Fitzpiers ile evlenir. Ancak, bu doktor adamın geçmişte bir köylü kızını baştan çıkardığından şüphelenmektedir. Fitzpiers, köyde yaşayan varlıklı dul Felice Charmond ile ilişki kurar ve karısını terk ederek onunla uzun bir Avrupa yolculuğuna çıkar. Grace, böyle bir adamla evlenmiş olmanın derin pişmanlığını yaşar ve boşanma umuduyla yanıp tutuşur. Ancak, o dönemde boşanmak oldukça zordur. Kocasını döndüğünde, Grace kaçır ve eski sevgilisi Giles'in ormandaki kulübesine sığınır. Giles, başka bir kadınla aynı evde kalmayı doğru bulmadığı için kendine bir barınak yapar. Ancak, toplumun dayattığı kurallara uyma zorunluluğu, olayları trajik bir şekilde etkiler: Giles, barınağında ağır hastalanır ve Grace'in yanında olmasına rağmen eve dönmez. Grace, ona gelmesini yalvarırken bile harekete geçmez. Sadece pencereden ona yiyecek gönderir. Sonunda Giles, Victoria Dönemi'nin ahlaki normlarına boyun eğen birkaç gün sonra ölür; Grace ise sevdiği adamı kaybeder, ancak aynı ahlaki kurallar yüzünden onun yanında olamaz.

Victoria Dönemindeki evlilik dürtüsü yalnızca ekonomik kaygıların bir sonucu olarak değil, aynı zamanda daha önce de belirtildiği gibi evliliğin bir kadının hayatının dönüm olduğu fikrinden de kaynaklanmaktadır. Fitzpiers Grace'e talip olarak ortaya çıkmasaydı, oduncu Winterborne ile evliliği her halükârda gerçekleşecekti çünkü ailesinin beklentisi artık evlenme çağına geldiği için onu tercihen kendinden üstün biriyle ya da en kötü ihtimalle kendine en uygun taliple evlendirmektir. Bu bağlamda, kadınları tamamen eş ve annelik üzerinden tanımlanan varlıklar haline getiren yerleşik Victoria Dönemi ev içi ideolojisinin, Baba Melbury'nin Grace'in evliliğiyle sürekli meşgul olmasında biçimlendirici etkilerden biri olduğu söylenebilir. Her ne kadar Grace'e, Victoria Dönemi toplumundaki kadınların çoğunun sahip olmadığı bir ayrıcalık olan nadir ve pahalı bir eğitim sağlasa da yine de "bir kadını evli, evlenmek üzere, evlenmeye mahkûm ya da dul" olarak görme genel beklentisini sürdürür (Maclean, 1980, s. 57). Bunun temel nedeni, toplumsal sistemde kadınların evlenmeden tamamlanmış olarak görülmesi olduğu söylenebilir.

Hardy'nin yaşadığı toplumda gözlemlediği kadınların durumu açıkça ortadadır. Gerçekçi bir yazar olarak, Hardy'nin amacı, ataerkil düzenin en büyük parçası olan kadınları itaatkâr ve ev içinde tutma arzusuna hizmet eden, kadınları çeşitli sınırlamalara tabi tutan geleneksel düşünceleri açığa çıkarmak ve okuyuculara bu değerleri sorgulatmaktır. Ancak, bu eserinde de vurguladığı gibi, Hardy'nin amacı sadece kadınları hapseden geleneksel normları açığa çıkarmakla sınırlı değildir; aynı zamanda kadınları kuşatan sessiz, ev içi eş mitini de sorgulamaktır. Victoria döneminde, genç bir kadının en büyük hedefi evlenmek olduğundan, eğitilmiş Grace de evlilik hususunda bir meta olarak yetiştirilmiştir. Roman boyunca, Grace'in babası, kızını evlenme çağına gelmiş bir kadın olarak görür ve ondan bir yatırım veya meta olarak bahseder. Grace'e iyi bir okula gitme imkânı sağlaması bile, onu evlilik piyasasında daha cazip hale getirmeyi amaçlamaktadır. Babası, Grace'in eğitimi için harcadığı parayı düşündüğünde, duygusuzca "daha iyi bir getiri sağlayacağını" ifade eder ve sanki Grace, onun mülküymüş gibi, ona "gururla yukarıdan aşağıya" süzmeye devam eder (Hardy, s. 104).

Grace, sıra dışı bir karakter olmasına rağmen, Hardy onu çoğunlukla kabul görmüş, basmakalıp modellere uygun olarak, özellikle de itaatkâr bir kız ve ev kadını olarak tasvir eder. Bu yaklaşımıyla, Hardy, Victoria Dönemi'nin kültürel normlarının eğitilmiş kadınlara bile nasıl dayatıldığını gösterir. Ataerkil aile yaşamı ideolojisi ve bu

ideolojiden kaynaklanan yapılandırılmış toplumsal cinsiyet rolleri, yani babanın veya kocanın kamusal alanda ailenin reisi olması ve kadının ise ev içinde idealize edilmiş ev değerlerini korumakla sorumlu olması, Victoria döneminde yetişkin kadınların, kızların ve eşlerin, toplumsal ve yasal eşitlik, bireysellik veya hak talep etme gibi konularda erkeklerden bağımsız olmalarını engellemiştir. Grace, eğitilmiş olmasına rağmen, Victoria Dönemi'nin boyun eğme ve edilgenlik normları içinde kalmaya devam eder ve hayatının, özellikle de evliliğinin nasıl şekillenmesi gerektiğine dair babasının isteklerine boyun eğer. Bu durum, Grace'in okuldan döndükten hemen sonra iki talip arasında seçim yapmaya zorlanmasıyla daha belirgin hale gelir; babası, Grace'in, Doktor Fitzpiers ile evlenmesi ve yıllar önce babasının rızasıyla nişanlandığı d ormanacı Winterborne ile olan nişanını sonlandırması konusunda baskı yapar, zira babası Grace'in geleceği için büyük beklentilere sahiptir.

Grace, sabahın erken saatlerinde köylü kız Suke Damson'un Fitzpiers'in evinden telaşlı bir şekilde ayrıldığını gördüğünde Fitzpiers'in güvenilirliğinden ciddi bir şekilde şüphelenmeye başlasa da babası yaklaşan evliliklerini aile için bir "onur" meselesi haline getirerek onu susturmayı başarır:

Tablo 11. *The Woodlanders* Kadın Söylemi Örneği

"There's a time for a woman to alter her mind; and there's a time when she can no longer alter it, if she has any right eye to her parents' honour and seemliness of things. That time has come. I won't say to 'ee, you shall marry him. But I will say, that if you refuse, I shall for ever be ashamed and aweary of 'ee as a daughter, shall look upon you as the hope of my life no more... Well, make fools of us all; make us laughing-stocks; break it off; have your own way!" (Hardy, 1985, s. 201).

"Bir kadının fikrini değiştirmesi için zaman gerekir ve eğer ailesinin onurunu ve durumunu düşünüyorsa, e artık değiştiremez hale gelmişse ki o zaman geldi. Sana onunla evleneceksin demeyeceğim. Ama şunu söyleyebilirim ki, eğer reddedersen, senden bir kız evlat olarak sonsuza dek utanacağım, sana artık hayatımın umudu olarak bakmayacağım... O zaman istersen hepimizi aptal yerine koy; bizi gülünç duruma düşür; ayrılın; kendi yolunuza gidin!" (Hardy, 1985, s. 201).

Babasının isteklerini yerine getirme arzusuyla hareket eden Grace, Fitzpiers'a şüphayla yaklaşır ve kısa süre sonra Fitzpiers'la evlenmekle ne kadar büyük bir hata yaptığını anlar, Fitzpiers kendisini bölgenin zengin, üst sınıf kadını Bayan Charmond'la aldatmaktadır. Hardy'nin *The Return of the Native*'de gösterdiği gibi, sözde toplumsal değerler ve hırslar uğruna yapılan zoraki evlilikler kişinin hayatını

geri dönülemez bir şekilde mahvedebilir. Victoria dönemi evlilik normlarının yoğun kodlarını sadakatle içselleştirmiş olan Grace, babasının iradesine karşı isyan edecek cesareti kendinde bulamaz, bu yüzden evlenmeden önce ve sonra kendini kandırmaya devam eder. Bu nedenle de toplumsal normları tek güvenli sığınağı olarak kabul eder, ta ki bu zorunlu evliliğin ardından feci sonuçlar gelene kadar. Sonunda Fitzpiers'in zinasını öğrendiğinde de duyguları şöyledir:

Tablo 12. *The Woodlanders* Kadın Söylemi Örneği

“[...] she did not fail to suspect that she had made a frightful mistake in her marriage. Acquiescence in her father's wishes had been degradation to herself. People are not given premonitions for nothing; she should have obeyed her impulse on that early morning when she peeped and saw the figure come from Fitzpiers's door, and have steadfastly refused her hand”(Hardy, 1985, s. 251).
“[...] evliliğinde korkunç bir hata yaptığından şüphelenmekten geri kalmadı. Babasının isteklerine boyun eğmek kendisi için son derece küçük düşürücüydü. İnsanlara boşuna önsezi verilmez; Fitzpiers'in kapısından gelen kadını gözetlediği ve gördüğü o sabah erken saatlerde içgüdüsüne kulak asmalıydı ve buna boyun eğmemeliydi” (Hardy, 1985, s. 251).

Kayınpederiyle karşı karşıya gelen Fitzpiers, kayınpederine, Felice Charmond'la evlenebilmek için Grace'in ölmesini dilediğini söylemeye bile cesaret eder. “...eğer ona bir şey olursa -ki şu anda hasta olduğunu duyuyorum- eğer olursa, özgür olurum ve namım, mutluluğum güvence altına alınmış olur!” (Hardy, 1985, s. 307).

Fitzpiers'in Grace'in ölümünü arzulaması, Victoria Dönemi toplumunda boşanma konusundaki tabuların ve evlilikle ilgili toplumsal ve dini normların ihlaliyle ilgili sorunların farkındalığını vurgular. Victoria Dönemi insanları için aile birliğinin korunması, toplum ahlakının korunmasını garanti altına almak açısından son derece önemlidir. Bu bağlamda, dini bir kurum olarak kilise, Victoria Dönemi ahlakının korunmasında büyük bir rol oynamıştır. Kilisenin varlığı, Yaratıcı'nın gözünde çözülmez olduğunda ısrar ettiği evlilik birliğinin kutsallığını vurgulamaya hizmet etmiştir.

Hardy'nin evlilik konusundaki kişisel görüşleri, dönemi için oldukça ilerici olarak tanımlanabilir. Özellikle, çiftlerin açıkça uyumsuz olduğu durumlarda boşanmanın mümkün olması gerektiğini savunduğu için, sıklıkla evlilik karşıtı düşüncelere odaklanmış bir yazar olarak algılanmıştır. Ancak, yapılan incelemeler Hardy'nin evlilikle ilgili fikirlerinin “evlilik karşıtlığı” teriminin önerdiği kadar basit olmadığını göstermektedir. Hardy, pek çok açıdan evliliğe karşı olmadığı halde, evliliğin Victoria

Dönemi kültüründe nasıl kurumsallaştığına derin endişe duymaktadır: Evlilik, her iki tarafı da tuzağa düşüren ve geri dönüşü olmayan bir sözleşme olarak algılanmaktadır.

Sonuç olarak *The Woodlanders*, Thomas Hardy'nin Victoria dönemi İngiltere'sindeki toplumsal ve cinsiyet normlarını eleştiren bir başyapıttır. Roman, kadınların toplumdaki yerlerini ve evlilik kurumunun kadınların yaşamlarına olan etkilerini incelerken, sınıf farklılıkları ve ataerkillik gibi temel konuları da ele alır. Grace Melbury'in karakteri üzerinden, Hardy evlilik kurumunun kadınları nasıl bağımlı hale getirdiğini ve toplumsal normların kadınların özgürlüklerini nasıl kısıtladığını gösterir. Roman, evlilik, aile ve toplumsal cinsiyet rolleri gibi konuları derinlemesine işlerken, Victoria döneminin toplumsal yapısını ve kadınların yaşadığı zorlukları çarpıcı bir şekilde yansıtır. *The Woodlanders*, Hardy'nin toplumsal eleştirilerini ve insan doğasının karmaşıklığını incelerken, okuyucuya derin bir düşünce ve duygusal deneyim sunar.

4.2.4. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Çözümlemesi (1891)

Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman Thomas Hardy tarafından 1891 yılında yayımlanan bir romandır. Eser, Victoria döneminde geçer ve toplumsal sınıf, cinsiyet rolleri, ahlaki değerler ve kader gibi önemli temaları ele alır ve Hardy'nin en önemli ve etkileyici eserlerinden biri olarak kabul edilir.

Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman adıyla İngiliz resimli gazete *The Graphic*'de 1891'de sansürlenmiş hali ile haftalık yayımlanmaya başlamıştır. 1891'de sansürlenmiş bir versiyonu üç cilt olarak kitap olarak yayımlanmış ve 1892'de ise tek bir cilt olarak yeniden basıldı. Editörler, ekonomik kaygılarla birlikte, *Tess of the d'Urbervilles* için toplumun ahlaki değerlerini göz ardı ettiği gerekçesiyle uyguladıkları sansürü savunmuşlardır. Hardy'nin bu sansüre maruz kalmasının nedeni ise kadın ve kadın sorunlarını ele alırken karanlık, şiddet dolu ve cinsellikle dolu bir dili tercih etmesidir. Hardy, kadının trajedisini gerçekçi bir dille aktarırken aynı zamanda Tess'in masumiyetini ve saflığını vurgulamak için eserine *A Pure Woman* alt başlığını eklemeyi uygun gördüğünü belirtmiştir.

Hardy'nin *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* başlıklı eserinde, genç yaşta baştan çıkarılarak evlilik dışı bir çocuk doğuran ve daha yirmi bir yaşında idam edilen bir köylü kızına atıfta bulunması, “pure” yani tertemiz, erdemli sıfatını kullanmasına yoğun eleştirilere maruz kalmıştır (Orel, 1966, s. 26-29). Ancak, kaynak metin

incelendiğinde, Hardy'nin bu terimi, Victoria Dönemi eleştirmenlerine meydan okumak amacıyla değil, Tess'i en uygun şekilde tanımlayan bir sıfat olarak bilinçli bir şekilde seçtiğini göstermektedir. Çünkü Tess, gerçekten saf ve erdemli bir kadındır. Tess Hardy'nin diğer kadın karakterlerinden çok farklıdır; örneğin Bathsheba Everdene, Eustacia Vye veya Sue Bridehead gibi kaprisli ve bencil davranışları ile karşılaştırıldığında, Tess mükemmel bir kadındır. Tess'in yaşadığı felaketler, kendi kişiliğindeki kusurlardan ziyade, etrafındaki toplumsal düzenin olumsuz etkilerinden kaynaklanır. Bununla birlikte, Tess, toplumun dayatmalarını ne hamile olduğu dönemde ne de bebeği öldükten sonra kabul etmez; mücadele ederek yaşam gücünü kaybetmez.

Hardy, 1912 baskısı için yazdığı kısa önsözde, romanını 1891'de yayımladıktan sonra yaptığı düzeltmelerden sonra eserine nesnel bir bakış attığında, Tess'i tam anlamıyla ifade eden "pure" sözcüğünü düşündüğünü ve bu sözcüğü eserin adına eklerken, bunun sorgulanabilecek bir husus olacağı hiç aklına gelmediğini belirtir. Ancak, söz konusu sıfatın tartışma konusu haline geldiğini görmesi Hardy'i dehşete düşürür. Ona göre, Tess, gerçek ahlaki ilkelerle çatışmaz; ancak toplumun yapay ahlaki normlarına karşı "suç" işlemiştir. Toplum tarafından mahvedilmesi ve sonunda öldürülmesinin sebebi budur. Eğer Tess, on altı yaşında tecavüze uğradıktan sonra kendini "düşmüş bir kadın" olarak kabul edip çökmüş ve umutsuzluğa kapılsaydı, belki de toplum ona acır ve yaşama hakkı tanırdı. Ancak Tess, kendini düşkün olarak görmedi; tam tersine, hayatta mücadele etme azmi göstermiştir. Sonunda, onu felakete sürükleyen adamı öldürerek onurunu koruyor. Bu davranışıyla, okuyucuların gözünde hiçbir zaman aşağılanmaz. Sonunda, onu felakete sürükleyen kişiyi öldürerek, kendi haysiyetini korur. Bu şekilde, okuyucuların nezdinde asla itibarını kaybetmez (Orel, 1966, s. 28).

Tess of the d'Urbervilles, geleneksel ataerkil yaşamın normlarına meydan okuyan ve onları yıkmaya çalışan güçleri tasvir eden bir eserdir. Hardy bu romanında, döneminin sadece ahlaki önyargılarına değil, aynı zamanda sınıfsal önyargılarına da meydan okur. Tess'in hayatını etkileyen şeyler sadece toplumun belirlediği ahlaki normlar değil, aynı zamanda hayatına giren iki erkek Alec ve Angel tarafından da mahvedilir. Tess'in hayatına giren bu iki erkek de yüksek sınıflarına rağmen, Tess'in sahip olduğu soyluluğu gösteremezler. Bu nedenle, Hardy, okuyucunun Tess'i Angel Clare ve Alec d'Urberville'den daha soylu ve üst sınıfta konumlandırmak istediği için, romanına Tess Durbeyfield yerine *Tess of the d'Urbervilles* başlığını uygun bulur (Urgan, 2010,

s. 1374). Hardy, *Tess of the d'Urbervilles* eserinde, sadece kadınları ve kadının yaşamını etkileyen sınıflı toplum yapısını değil, aynı zamanda kiliseye ve kader kavramına da eleştirel bir bakış açısı getirir. Örneğin, eserde kilisenin öğretilerinden uzaklaşamayan ve kilisenin dayattığı ahlaki değerlerle şekillenen bir toplumla başa çıkmak zorunda kalan Tess'in her zorlukla karşılaşmasını “kader” ile ilişkilendirerek eleştirir. Hardy, insanların kendi şanslarını yaratarak kaderlerini değiştirebilecekleri gerçeğini vurgulayarak, hayatta her şeyin açıklanabilir bir nedeni olduğuna inanır ve şans ile kader arasında ayırım yapmaya çalışır. *Tess of the d'Urbervilles*'de, Tess kaderine karşı sürekli bir başkaldırı içinde olmasına rağmen, kaderinden kaçamaz ve eserin sonuna kadar trajik hayatı devam eder. Farklı sebeplerden dolayı iki erkeğin ihanetine uğraması, tecavüz sonucu gayrimeşru bir çocuk doğurması, hatta cinayet işlemesi gibi olay örgüsü, Hardy'nin ataerkil ve sınıflı toplum yapısında baskın olan erkek egemen anlayışın altında ezilen kadını ve kadının toplumda değersizleştirilmesini, ekonomik güçlerin yaşam koşullarını belirlediği gerçeğini anlatır.

Tess, Hardy'nin eserinde, ekonomik güçlerin, toplumsal yapıların ve talihsizliklerin kurbanı olmuştur. Bu bağlamda, Tess aslında toplumun acımasız bir kurbanıdır; çünkü cinsiyet ve sınıf ayrımları belirgin şekilde öne çıkmaktadır. Eserde, erkek kahramanlar cinsiyetlerini ve bulundukları toplumsal sınıfı kullanarak kadın karakterler üzerinde hem bedensel hem de zihinsel baskı oluşturmuşlardır. Tess, baskılar ve toplum tarafından dışlanma gibi zorluklarla mücadele ederken var olma mücadelesi vermiştir. Sonuç olarak, Tess, Victoria Dönemi İngiltere toplumunun önyargılarına ve ikiye bölünmüşlüğüne kurban gitmiştir. Bu eserde, Hardy, Tess'in öyküsünü yedi aşamada anlatır: İlk aşama “The Maiden” (Genç Kız), ikinci aşama “Maiden no More” (Artık Genç Kız Değil), üçüncü aşama “The Rally” (Toplanma), dördüncü aşama “The Consequence” (Sonuç), beşinci aşama “The Woman Pays” (Kadın Bedel Öder), altıncı aşama “The Convert” (Dönüşüm) ve yedinci aşama “The Fulfilment” (Gerçekleşme)dir.

Tess of the d'Urbervilles toplumdaki cinsiyet eşitsizliğini ele alan bir roman olmasıyla önem kazanmaktadır. Roman, ele aldığı konunun yanı sıra yazıldığı dönemin ve egemen değerlerin etkisiyle de dikkat çeker. Victoria Dönemi'nde kaleme alınan bu eser, eşitsizliği sürdüren geleneksel değerler ve ahlak anlayışına meydan okur. Bu dönemde, insanlar itibarlı bir konum elde etmek için sıklıkla “ikiyüzlü” davranma

eğilimindedirler (Urgan, 2010, s. 947). Burjuvazinin ülke genelinde egemen olduğu dönemde, saygınlık genellikle sahip olunan ekonomik sermaye ile ilişkilendirilmiştir. Sınıfsal eşitsizliğin yanı sıra, cinsiyet eşitsizliği de bu dönemin temel sorunları arasında yer almaktadır. Dönemin insanları, o kadar “koyu düşünceli”ydiler ki piyano ayakları bile kadın bacaklarını anımsattığı için örtülerle örtülürdü (Urgan, 2010, s. 947). Bu dönemde, kadınlardan beklenen tek şey bir erkekle evlenmeleri ve ideal bir evlilik yapmalarıydı. Dönemin erkek egemen bir dönem olması nedeniyle kadınlar, toplumsal hiyerarşide erkeklerin altında ve onlara bağımlı bir şekilde yaşarlardı. Toplumun egemen ideolojileri, değerleri ve gelenekleri ise bu eşitsiz koşulların devam etmesini sağlardı.

Bourdieu’nün cinsellik, cinsiyet ve beden üçlemesindeki ilişkileri ele aldığı kuramsal alanda, iş bölümü cinsel ayrımın yapılandırılmasında önemli bir etken olarak vurgulanmaktadır. Bourdieu’ye göre, toplumun iki temel boyutu olan cinsiyet temelli iş ve görev dağılımı ile cinsler arası iş bölümü, bireyler sorgulamadan içselleştirerek benimserler. İki cinsiyet arasındaki iş bölümüne ilişkin algı, bedensel kavramların ve toplumsal gerçekliğin oluşumuyla sıkı bir ilişki içindedir (2018, s. 66). Hardy’nin *Tess of the d’Urbervilles*’da cinsiyet ve sınıf eşitsizliğini ele aldığı görülür. Kadınların özü veya doğası değil, içinde bulundukları ataerkil-kapitalist toplum nedeniyle adil olmayan bir eşitsizlik içinde yaşadıklarına vurgu yapar. Diğer bir deyişle, eser kadınların erkeklere kıyasla çeşitli açılardan maruz kaldığı eşitsizliği ele alır ve kadınların yaşadığı sorunlara odaklanır. Bu durum özellikle romanın kahramanı Tess Durbeyfield’in yaşamı ve kadın kimliği üzerinden okura sunulur. Tess, ataerkil ve kapitalist toplumun belirlediği koşullar nedeniyle çeşitli zorluklarla karşılaşır. Bu bağlamda Tess, sınıfının ve cinsiyetinin temsilcisi olarak da değerlendirilebilir.

Bourdieu, kadının üzerindeki tahakkümün temelinde yatan yatkınlıkların kadının doğasında değil, toplumsal olarak inşa edildiğini vurgularken, Fransız feminist yazar Simone de Beauvoir’a göre, kadının ikincil konumda bulunma sebebi asıl olarak kalıtsal ve biyolojik özelliklerinden değil, kadının konumunun toplumsal bağlamda belirlenmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Eril düşüncenin egemen olduğu bir toplumda, kadının istemsizce kabul etmek zorunda kaldığı ve içselleştirdiği görünmez olan bu ikincil konumu Bourdieu, (2018, s. 22) yatkınlıklar kavramıyla açıklarken, Beauvoir ise bu durumu ifade etmek için “kader” kavramını kullanmıştır. Kadın, zamanla tahakkümü bir yazgı olarak algılamış ve bu algıyla onu sürdürmektedir. Diğer

tarafından Beauvoir’a göre, kadınlara kader olarak öğretilen bu durumun aslında zamanla insanlar tarafından oluşturulmuş ve topluma yerleşmiş bir algı olduğu idrak edildiğinde, bu kaderin kadınların üzerindeki egemenliğin ortadan kalkacağını ve kadınların kendilerini inşa ederek var olabileceklerini belirtir (2019, s. 13).

Thomas Hardy’nin *Tess of the d’Urbervilles* adlı eseri, Victoria Dönemi İngiltere’sindeki kadın yaşamını ana karakter Tess Durbeyfield’in yaşadığı deneyimler üzerinden derinlemesine bir bakış sunar. Eser, Tess’in aile içindeki rolünden başlayarak, evlilik ve cinsellik gibi temalara odaklanırken, aynı zamanda kadınların çalışma hayatındaki yerini de ele alır. Çalışmada bu başlıklar altında yapılan incelemeler Tess’in içsel çatışmalarını ve dönemin toplumsal normlarına karşı mücadelesini gözler önüne serer. Özellikle, Alec d’Urberville ve Angel Clare gibi önemli karakterlerle olan ilişkileri, Tess’in kadınlık kimliğini ve toplumdaki yerini şekillendirirken, çalışma hayatındaki zorluklar da onun karakter gelişiminde belirleyici bir rol oynar. Hardy’nin eseri, Victoria Dönemi kadınlarının karmaşık ve çeşitli deneyimlerini, duygularını ve zorluklarını dokunaklı bir şekilde anlatarak, okuyuculara derinlemesine düşündürücü bir portre sunar.

4.2.4.1. Tess Durbeyfield ve Aile

Tess Durbeyfield ve ailesi, *Tess of the d’Urbervilles*’da merkezi bir rol oynayan ana karakterlerden biridir. Bu aile, romanın başlangıcından itibaren okuyucuyu etkileyen karmaşık ilişkiler ve toplumsal dinamiklerle dolu bir dünyanın içine çeker. Tess, ailesinin içinde doğduğu ve yaşadığı ortamın etkisi altında şekillenen bir karakterdir. Aile dinamikleri, Tess’in kendi kimliği, sorumlulukları ve yaşamı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Tess’in ailesinin önemi ve eserin ilerleyen bölümlerinde bu ilişkilerin nasıl geliştiğine dair detaylı inceleme sunulacaktır. Ayrıca, ailenin toplumsal ve tarihsel bağlam içindeki yeri ve rolü de ele alınarak, ana karakterin gelişimi ve hikâyenin ilerleyişiyle olan ilişkisi incelenecektir. Tess Durbeyfield ve ailesi, Hardy’nin eserindeki temel unsurlardan biridir ve romanın derinlikli bir şekilde anlaşılması için önemli bir odak noktasıdır.

Bourdieu’nün belirttiği gibi, toplumsal düzen genellikle cinsiyete dayalı ve eril egemen bir bakış açısıyla şekillenir ve bu düzen, okul, aile ve dini kurumlar aracılığıyla korunur, sürdürülür ve yeniden üretilir (2018, s. 120-121). Hardy’nin *Tess of the d’Urbervilles* adlı eseri, Victoria Dönemi’nde yazıldığı zamanın geleneksel

ataerkil normlarına karşı çıkan ve bunları yıkmaya çalışarak hak ve özgürlüklerini savunan eğitilmiş “yeni kadın” anlayışını öne çıkarır. Başkarakter Tess, toprak sahibi olmayan fakir bir köylü John Durbeyfield’in en büyük çocuğudur ve bu durum, onun ataerkil normlara meydan okuyan ve modern bir kadın imgesi geliştiren yolculuğunun temelini oluşturur. Tess ve ailesi, açlık ve sıkıntılarla mücadele ederek hayatta kalmaya çalışan altı küçük kardeşle birlikte yaşayan, kendi halinde bir yaşam süren alt tabakadan gelen köylülerdir. Kendi küçük dünyalarında, doğayla iç içe ve dış dünyadan habersiz bir şekilde yaşarlar. Tess, bu bağlamda, yaşadığı çevre ve toplumla uyumlu, köy yaşamının gerekliliklerini yerine getiren bir köylü kızıdır. Hardy, Tess’in doğaya ve köy yaşamına olan uyumunu eserde şu şekilde yansıtır:

Tablo 13. *Tess of the d’Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

“However, Tess became humanely beneficent towards the small ones, and to help them as much as possible she used, as soon as she left school, to lend a hand at haymaking or harvesting on neighbouring farms; or, by preference, at milking or butter-making processes, which she had learnt when her” (Hardy, 2019, s. 44).

“Ancak, Tess insanca iyiliksever bir tavır sergileyerek küçüklere yardım etti ve onlara mümkün olduğunca destek olmak için, okuldan ayrıldıktan hemen sonra, komşu çiftliklerde saman yapımı veya hasat gibi işlerde elinden geldiğince yardımcı olurdu; veya tercihen, süt sağma veya tereyağı yapımı gibi işlemlerde yardımcı olurdu, bunları babası inekleri olduğu zaman öğrenmişti” (Hardy, 2019, s. 44).

Yukarıdaki örnekten de anlaşıldığı üzere, Tess’in okuldan ayrılır ayrılmaz kardeşleriyle ilgilenmeye başlaması, komşu çiftliklerde ürünlerin hasadı için çalışması, süt sağmayı ve tereyağı yapımını sevmesi ve bunu babasının inekleri olduğu zamandan onu izleyerek öğrenmesi onun ait olduğu doğaya bütünleşmiş bir şekilde yaşadığını gösterir. Bu bağlamda Tess kırsaldaki “kadın” yaşam doğasının bir temsilcisi olarak karşımıza çıkar. Tess’in, doğaya uyum sağlamış bir yaşam tarzına sahip olduğu ve kırsal yaşamın geleneksel kadın rollerini ustalıkla yerine getirerek doğanın bir temsilcisi haline geldiği belirtilmektedir. Aynı zamanda, Tess’in karakterinin derinliklerine inerek, onun yaşadığı çevreyle olan organik ilişkisini ve bu ilişkinin onun kimliğini nasıl şekillendirdiğini açıklar. Ayrıca, Tess’in kadın olarak toplumsal cinsiyet rollerini nasıl içselleştirdiğini ve bu rolleri nasıl yerine getirdiğini de vurgular. Bu bağlamda, metin, Tess’in doğal çevresiyle olan bağlantısını vurgulayarak, onun kadınlık ve doğa arasındaki ilişkinin karmaşıklığını ele alır.

Tess'in doğaya ve geleneksel yaşam tarzlarına uyumu, bir dizi zorlukla mücadele etme, geçim şartlarına uyum sağlama ve köy insanının erdemlerini içselleştirme yeteneğiyle birlikte gelmiştir. Ailesinin yoksulluğu nedeniyle genç yaşına rağmen Tess, birçok sorumluluğun altında ezilmiştir. Ancak, karşılaştığı zorluklar sadece yoksullukla sınırlı değildir; aynı zamanda annesine ve babasına olan güvensizlik, kardeşlerine karşı büyük bir sorumluluk duygusu ve adeta annesinin yerine geçme gerekliliği gibi diğer önemli yükler de vardır. Tess'in anne ve babası, çocuklarına gereken ilgiyi göstermez ve aile içinde açlık gibi sorunlarla mücadele eder. Tess, tüm kardeşlerine bakan en büyük çocuktur. Hardy, romanda bunu doğanın kutsal planı olarak yorumlar. Tess, bu koşullar içinde hem kız kardeş hem kız çocuk hem de anne rolünü üstlenir. Bu bağlamda Tess, dışı cinsiyetin yaşadığı eşitsizliklerin farklı boyutlarını aynı anda deneyimler. Tess, eserde başlangıçta eskiye bağlı, geleneklerini ve göreneklerini bilen, ailesine karşı sorumluluk sahibi olan ve kırsal kesimdeki yaşamın ritmini yansıtan bir karakterdir. Zira, daha önce de ele alındığı gibi, Hardy'nin kadın karakterleri genellikle Wessex topraklarında konumlandıkları için genellikle geleneksel, alt-orta sınıfın temsilcileridir. Bu sebeple, ataerkil toplum yapısının etkisi altında, bu kadınlara ev işlerini yürütmek ve aile fertlerine bakmak gibi esas görev ve sorumluluklar biçilmiştir. Bourdieu, *Eril Tahakküm*'de kadınların görev ve sorumluluklarını şu şekilde yorumlar: Erkeklerin kadınlar üzerindeki keyfi egemenliğini mitsel bir dünya görüşünün temelleri doğrultusunda pekiştirir ve biyolojik cinsiyetler arasındaki farklılıkları oluşturur. Bu egemenlik ilişkisi, iş bölümü aracılığıyla toplumsal düzenin yapısına derinden işlenmiştir. (2018, s. 22). Örneğin, eserde alt sınıf bir kadının görev ve sorumlulukları veya kadından beklenen rol, Tess'in annesi Mrs. Durbeyfield aracılığıyla şu şekilde verilmiştir:

Tablo 14. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

“There stood her mother amid the group of children, as Tess had left her, hanging over the Monday washing-tub, which had now, as always, lingered on to the end of the week” (Hardy, 2019, s. 23).

“Orada, Tess'in onu bıraktığı gibi, çocuk grubunun arasında annesi ayakta duruyordu; her zamanki gibi haftanın sonuna kadar süren Pazartesi yıkama leğeninin üzerine eğilmişti” (Hardy, 2019, s. 23).

Yukarıdaki örnekte de görüldüğü üzere, dönemde kadının üzerine düşen temel görevlerden biri ev işleriyle meşgul olmaktır. “İşte orada annesini nasıl bıraktıysa öylece duruyordu, bir sürü çocuğun ortasında çamaşır leğenine gömülmüş bir

vaziyette. Aslında çamaşır günü Pazartesi'ydi ama son zamanlarda artık iş çıkırından çıkmış haftanın sonlarına doğru uzayıp gidiyordu” (Hardy, 2019, s. 23). Bu cümleler, Hardy'nin kadından beklenen rollerin neler olduğuna dair bir cevap sunduğunu gösterir.

Victoria Dönemi'nde bir kadının başlıca sorumluluğu ailesine ve onların gereksinimlerine hizmet etmektir. Pierre Bourdieu'nün toplumsal cinsiyet konusunda aydınlatıcı bir çalışması olan *Eril Tahakküm* adlı eserinde, eril düzenin toplumsal yaşamın her alanında kökleştiğini ifade eder (2018, s. 38). Bu sayede, kadınlara saygın pozisyonlar verilmezken, bedenlerinin nasıl kullanılacağı öğretilir ve dışarıdan soyutlanıp ev işleriyle yükümlendirilirler. Ayrıca, açıkça ifade edilmese bile, sürekli olarak verilen emirlerle yönlendirilerek kadınlar toplumsal olarak şekillendirilir (2018, s. 120-121). Toplumun sembolik ve maddi yapıları, erkek egemen yorumun kökenini oluşturur. Toplum, simgesel alandaki değerlere dayanır ve bu değerler olmadan varlığını sürdüremez. Örneğin, özel mülkiyet ve toplumsal cinsiyet hiyerarşisi gibi farklı ve tamamlayıcı düzenlemeler, simgesel alandaki merkezi konumunu korur. Bu simgesel yapılar, ezilenlerin bilinçsiz bir şekilde ezenlerle iş birliği yapmasını sağlar ve böylece tahakkümü kolaylaştırır. Toplumsal uzlaşmanın temelini oluşturan simgesel yapılar sağlıklı çalıştığında, erkek şiddetinin temeli gizlenir ve fikir birliği sağlanır. Aşağıdaki örnekte de görüldüğü gibi, Tess için çizilen kadın imgesi annesine yardım eden, ev işlerinden sorumlu ve bunları zorunlu gören bir kadın görüntüsüdür. Çünkü Tess, aşağıdaki örnekte dışarıda fazla vakit geçirerek annesine ev işlerinde yardım etmediği için kendini suçlar:

Tablo 15. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

“[...] Besides the jar of contrast there came to her a chill self-reproach that she had not returned sooner, to help her mother in these domesticities, instead of indulging herself out-of-doors.” (Hardy, 2019, s. 15).

“[...] Zıtlıkların arasında, dışarıda kendi kendine zaman geçirmek yerine annesine ev işlerinde daha erken yardım etmediği için içinde bir üzüntü ve sitem duygusu içindeydi” (Hardy, 2019, s. 15).

Tess, dönemin koşulları tarafından belirlenen “true woman” başka bir ifade ile ev işlerini bilen, ailesine sadık olarak tanımlanan ve başka bir deyişle “evdeki melek” imgesiyle kalıplaşmış düşüncelerle hareket eder. Aşağıdaki örnekte de görüldüğü gibi,

Tess ailede kız çocuğu olarak annesine yardım etme zorunluluğunu içselleştirmiş ve bunu kendine görev olarak görmüştür:

Tablo 16. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

“I’ll rock the cradle for ‘ee, mother,” said the daughter gently. “Or I’ll take off my best frock and help you wring up? I thought you had finished long ago” (Hardy, 2019, s. 24).

“Anneciğim, beşiği ben sallarım,” dedi kızı nazikçe. “Ya da en iyisi elbisemi çıkarayım ve sana yardım edeyim mi beraber yardım ederim? Senin uzun zaman önce bitirdiğini düşünmüştüm” (Hardy, 2019, s. 24).

Tess’in burada çekingen ve gururlu bir tonla ifade ettikleri; ailesine karşı duyduğu sorumluluğun zorunluluktan kaynaklandığının bir işaretidir. Başka bir deyişle, ataerkil toplumun geleneksel değerleri, kadın için iyi bir eş ve iyi bir anne olmanın önemini vurgulamakta ve böylece kadın için belirgin sınırları olan egemenlik koşullarını oluşturmaktadır. Dolayısıyla, ataerkil toplum değerleri, kadına anne veya eş olarak belirli görevler ve zorunluluklar yükleyerek, egemenlik ve baskı araçları olarak kullanmaktadır. Bu zorunluluklar çerçevesinde, kadın, bilinçsizce içselleştirdiği görevleri yerine getirerek, evlilik, çocuk yetiştirme ve ev işleri gibi belirli bir yaşam alanına sıkışıp kalmaktadır. Geleneksel-ataerkil düşüncenin bir ürünü olan “evdeki melek” imgesiyle, kadın bu görevleri içselleştirmiş bir şekilde her gün tekrarlanarak yeniden üretilmektedir. Bu yaptırım ve görevleri yerine getirme arzusu ve dürtüsü ise eril düşünce sisteminin oluşturduğu ataerkil yapı tarafından kadının üzerine kurulan baskıdan başka bir şey değildir. Bu açıdan Tess ve annesi, geleneksel kadın figürünü yansıtmaktadır. Kadının ataerkil toplumda içinde bulunduğu sınırlamaları ve belirlenmiş rolleri sorgulamasının bir ifadesidir. Geleneksel cinsiyet rolleri ve ataerkil normlar altında kadınların kişisel gelişimleri ve özgürlükleri kısıtlanır. Tess’in annesine yardım etmek istemesi, onun bu ataerkil yapıya meydan okuyan bir davranış sergilemesi olarak değerlendirilebilir. Ancak, Tess’in bu çabası bile, ataerkil yapı tarafından dayatılan ve içselleştirilmiş olan kadının belirli rollerini tekrar üretmekten kaçamaz. Bu bağlamda, Tess’in ve annesinin, ataerkil toplumun baskıları altında şekillenen geleneksel kadın figürünün birer örneği olduğu söylenebilir.

Hardy, daha eserin başlarında, Tess’in doğduğu, yaşadığı ve sosyalleştiği ailenin, “kadın”ın kimlik tanımında önemli bir rol oynadığını vurgular. Tess’in başına gelen talihsiz olaylar dizisi, köyün papazının John Durbeyfield’a “Sir John” diye hitap

etmesiyle tetiklenir. Papazın iddiasına göre, John'un asıl soyadı Durbeyfield değil, d'Urberville'dir ve o, 11. yüzyılda İngiltere'ye gelen Norman ailelerinden biri olan d'Urberville'lerin soyuna mensuptur. Babası Durbeyfield, soylu bir aileden geldiğini öğrenince, Tess'i akrabası olduğunu sandığı ailenin yanına sözde çalışmak amacıyla göndermek ister. Ancak hem annenin hem de babanın gerçek niyeti, kızlarını zengin ve beyefendi bir adamla evlendirerek sosyal statülerini yükselterek sınıf atlamalarını sağlamaktır. Tess'i Trantridge'e göndererek, maddi amaçlarına ulaşmak ve sınıfsal olarak yükselmek isteyen ailesi, kızlarını kullanmayı hedefler. Çünkü annesi, Tess'in bir düşes kadar güzel olduğunu ve onun bu güzelliğinden etkilenmeyecek bir erkek olmadığını düşünür (Hardy, 2019, s. 32). Bu durumda, Tess'in olağanüstü güzelliğinin, başka bir felaketi de beraberinde getirdiği söylenebilir. Tess'e yüklenen bu sorumluluk, hayatının dönüm noktalarından birini oluşturacak ve Tess'in erkek egemen dünyadaki başına gelen felaketler zincirinin ilk halkalarından biri olacaktır. Ailesinin bütün ısrarlarına rağmen, Tess ait olduğu topraklardan ayrılıp böyle bir maceraya atılmaya hiç de istekli değildir. Aksine, ailesi için kaçırılmaz bir fırsat olarak görülen bu macera, Tess için son derece endişe ve huzursuzluk hissi yaratır. Tess'in Marlot dışındaki başka bir dünyaya gitme konusundaki endişesi ve kaygısı, eserde aşağıdaki gibi vurgulanmaktadır:

Tablo 17. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

“Tess Durbeyfield’s route on this memorable morning lay amid the north-eastern undulations of the Vale in which she had been born, and in which her life had unfolded. The Vale of Blackmoor was to her the world, and its inhabitants the races thereof. From the gates and stiles of Marlott she had looked down its length in the wondering days of infancy, and what had been mystery to her then was not much less than mystery to her now. She had seen daily from her chamber-window towers, villages, faint white mansions; above all, the town of Shaston standing majestically on its height; its windows shining like lamps in the evening sun. She had hardly ever visited the place, only a small tract even of the Vale and its environs being known to her by close inspection. Much less had she been far outside the valley. Every contour of the surrounding hills was as personal to her as that of her relatives’ faces; but for what lay beyond, her judgment was dependent on the teaching of the village school, where she had held a leading place at the time of her leaving, a year or two before this date” (Hardy, 2019, s. 43-44).

“Bu unutulmaz sabah, Tess Durbeyfield’in doğduğu ve yaşamının geliştiği Vadi’nin kuzeydoğusundaki kıvrımlar arasında geçti. Blackmoor Vadisi, onun için dünyaydı ve sakinleri de dünyanın ırklarıydı. Marlott’un kapılarından ve basamaklarından bebeklik günlerinde merakla aşağıya baktığında, o zamanlar gizemli olan şey, şimdi hala pek az gizemdi. Her gün odasının penceresinden kuleleri, köyleri, silik beyaz malikâneleri görmüştü; en önemlisi, akşam güneşinde parlayan Shaston kasabası görkemli bir şekilde yüksekte duruyordu; pencereleri akşam güneşinde kandiller gibi parlıyordu. Burayı neredeyse hiç ziyaret etmemişti, Vadi ve çevresinin bile sadece küçük bir bölümünü yakından incelemişti. Vadinin çok daha az dışına çıkmıştı. Çevredeki tepelerin her bir kıvrımı onun için akrabalarının yüzleri kadar kişiseldi; ancak ötesinde ne olduğuna dair yargısı, bu tarihten bir ya da iki yıl önce ayrıldığı sırada önde gelen bir yere sahip olduğu köy okulunun öğretimine bağlıydı” (Hardy, 2019, s. 43-44).

Yukarıdaki örnekte de görüldüğü üzere Tess evini, ailesini ve ait olduğu dünyayı geride bırakmanın ve hiç tanımadığı başka bir dünyaya doğru yol almanın endişesini, korkusunu hisseder. Özellikle, Tess’in doğup büyüdüğü Black Moor Vadisi onun için dünya gibidir ve buradaki yaşamı, insanları ve manzaraları onun için tanıdık ve güvenli bir sığınaktır. Ancak, D’Urberville köşküne vardığında, bu endişelerinin yersiz olmadığını anlar. Köşk, onun için yabancı ve tehditkâr bir ortamdır ve orada karşılaştığı olaylar, onun masumiyetini ve güvenini sarsar. Bu durum, Tess’in içsel çatışmalarını ve dış dünyayla olan çatışmasını derinleştirirken, onun karakterinin gelişiminde belirleyici bir rol oynar. Hardy’in eserinde, Tess’in bu duygusal ve zihinsel yolculuğu, okuyuculara toplumun sıkıntıları ve Tess’in içsel mücadeleleri hakkında derinlemesine düşündürücü bir imge sunar:

Tablo 18. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

“I thought we were an old family; but this is all new!” she said, in her artlessness. She wished that she had not fallen in so readily with her mother’s plans for “claiming kin”, and had endeavoured to gain assistance nearer home” (Hardy, 2019, s. 30).

“Eski bir aile olduğumuzu sanıyordum; ama bunların hepsi hiç tanımadığım yepyeni hayat!” dedi safça. Keşke annesinin “akraba edinme” planlarına bu kadar çabuk kapılmasaydı ve çareyi eve daha yakın bir yerlerde arasaydı” (Hardy, 2019, s. 30).

Tess’in ailesinin baskısı altında, onun için tamamen istenmedik bir maceraya sürüklenmesi, romanın ilerleyen bölümlerindeki olayların temelini oluşturan bir unsur olarak karşımıza çıkar. Bu, Tess’in kendi istekleri ve arzularıyla değil, ailesinin sosyal ve ekonomik hedefleriyle şekillendirilen bir yaşam sürmesinin bir yansımasıdır. Ailesi, onun zengin bir aileyle elenmesini sağlayarak ailelerinin sosyal statüsünü yükseltme umuduyla hareket ederken, Tess’in içinde bulunduğu endişe ve huzursuzluk duyguları da oldukça belirgindir. Marlot’tan uzaklaştıkça, kendi kültüründen ve tanıdık çevresinden ayrılmanın getirdiği korku ve belirsizlik duyguları Tess’in iç dünyasını sarsar. Bu durum, Tess’in kişisel kimliğiyle toplumsal beklentiler arasındaki çatışmanın bir örneğini temsil eder. Ayrıca, bu sahne, Hardy’nin roman boyunca kadının toplumsal statüsü ve ailenin bireyler üzerindeki etkisi gibi temaları ele alırken, karakterlerin içsel çatışmalarını ve duygusal deneyimlerini derinlemesine araştırdığı bir örnek olarak da görülebilir. Bu şekilde, Tess’in duygusal karmaşası ve içsel çatışmaları, onun toplumsal ve kişisel kimliği arasındaki çatışmanın bir yansıması olarak okuyucuya sunulur.

Tess, annesinin ısrarına boyun eğdiği için pişmanlık duyar; evdeki farklı atmosfer, bir şeylerin yolunda gitmediğini hemen fark etmesine neden olur. Evine yakın bir yerlerde iş aramak yerine, bu yönde yapılan yanlış bir kararın sonucunda buraya geldiği için pişmanlık duyar. Zira Tess’in endişeleri, burada yaşayanların gerçek d’Urberville ailesi olmadığını, sadece sonradan edinilen bir soyadı olduğunu öğrenmesiyle haklı çıkar. Tess’in hayatı, burada tanışacağı Alec d’Urberville ile köklü bir değişime uğrar. Bu durum, Victoria Döneminde bir kadının hayatının sadece başarılı bir evlilikle değişebileceği gerçeğiyle örtüşür. Tess’in annesi, bu gerçeğin farkındadır ve onu istemediği bir evliliğe ve hayata sürüklemek için Alec için baskı kurar. Bu bağlamda, kadın üzerindeki baskının sadece erkeklerden değil, aynı zamanda toplumsal çevre ve

normların egemenliğinden kaynaklandığı bir gerçektir. Ailenin ve hatta annenin bile Tess üzerinde baskı kurabilmesi, genç bir kız olarak kendi kararını verme yetkisinin Tess'ten alınmasına ve onun baskı altında karar vermesinin istenmesine neden olur. Bu durum, toplumun kadınları nasıl şekillendirdiği ve kontrol ettiği konusunda derin bir inceleme sunar.

4.2.4.2. Tess Durbeyfield- Evlilik ve Cinsellik

Tess Durbeyfield'in evlilik ve cinsellikle olan ilişkisi, *Tess of the d'Urbervilles*'da merkezi bir tema olarak karşımıza çıkar. Tess'in evlilik ve cinsellikle olan deneyimleri, eser boyunca dikkat çeken ve derinlemesine incelenen konulardan biridir. Tess'in toplumsal normlarla, aile baskısıyla ve kendi içsel çatışmalarıyla mücadele ederken nasıl bir evlilik deneyimi yaşadığı ve cinsellikle olan ilişkisinin nasıl şekillendiği incelenecektir. Ayrıca, bu inceleme, Victoria dönemi İngiltere'sinde kadınların evlilik ve cinsellik konusundaki rol ve beklentileriyle de ilişkilendirilecek ve bunların Tess'in hayatındaki yansımaları ele alınacaktır. Tess Durbeyfield'in evlilik ve cinsellikle olan ilişkisi, romanın temel dinamiklerinden birini oluşturur ve onun karakter gelişimi üzerinde derin bir etkiye sahiptir. Tess'in Alec d'Urberville ve Angel Clare ile ilişkisi, romanın evlilik ve cinsellik temalarının derinlemesine incelendiği önemli bir alanı oluşturur. Her iki adam da Tess üzerinde farklı biçimlerde güç kullanarak adaletsiz davranır. Alec, Tess'in hayatına tecavüz ederek ve onu istismar ederek adaletsizlik ve haksızlık yapar. Bu durum, Tess'in toplumsal ve ekonomik güçsüzlüğü karşısında savunmasız kalmasına neden olur ve onun hayatını trajik bir şekilde etkiler. Öte yandan, Angel Clare, Tess'e duyduğu aşkla birlikte onun toplumsal statüsünü ve geçmişini göz ardı ederek onunla evlenir, ancak sonrasında Tess'in geçmişindeki bir olayı öğrendiğinde onu terk eder. Bu durum da Tess'in hayatında derin yaralar açar ve onun adalet arayışını daha da güçlendirir. Her iki ilişkide de Tess, erkeklerin güç ve egemenliklerine karşı savunmasız konumda bulunurken, eşitsizlik ve haksızlıkla mücadele etmek zorunda kalır. Bu durum, Victoria döneminde kadınların karşılaştığı cinsiyet ve sınıf eşitsizliklerinin bir yansıması olarak görülebilir. Tess'in Alec ve Angel ile ilişkileri, kadınların toplum içindeki maruz kaldığı eşitsizlik ve baskıların somut bir örneğini sunar ve Hardy'nin romanındaki evlilik ve cinsellik temalarını derinlemesine işler.

Tess of the d'Urbervilles kadınların erkeklere göre çeşitli yönden eşitsizlik yaşadığı bir örnekleme sahip olup, temelde kahramanı Tess Durbeyfield'in yaşadığı derin talihsizliklerle işlenir. Tess, etrafını saran ve genellikle ataerkil düşünce tarafından belirlenen toplumsal koşullar nedeniyle çeşitli zorluklarla karşılaşır. Williams'ın belirttiği gibi, Tess'in kaderi ve yaşadıkları, özgür iradesiyle değil, tamamen Hardy tarafından "kader" olarak adlandırılan toplumsal durumlar tarafından şekillendirilmiş ve dayatılmıştır (Williams, 1972, s. 91). Beauvoir, toplumsal yapıların yansıması olan bir öznelğe karşı çıkar ve özgür bireyler olarak kendi varlıklarını inşa etme prensibiyle yazarak kadınların ikincil bir konuma itilme sebeplerini ve bu sürecin gelişimini sorgulayarak insanların farkındalık seviyelerini yükseltmeyi amaçlamaktadır. Beauvoir'a göre, kader olarak kabul edilen şey aslında insanların müdahalesiyle oluşturulan bir durumdur ve bu kaderin değiştirilmesi için farkındalık oluşturulabileceği ve kadınların kendi varlıklarını kurabilecekleri idrak edildiğinde mümkündür (2019).

Bu toplumda, cinsiyet bağlamında ayrıcalıklı olan erkekler, kadınlar üzerinde egemenlik kurarlar. Tess'in yaşamındaki erkekler tarafından alt edilmesi, Alec d'Urberville ile olan etkileşimleri ve Angel Clare ile olan ilişkisi açısından iki ana bölümde incelenebilir. Her iki adam da Tess'e karşı farklı şekillerde güç uygular ve onun bireyselliğini görmezden gelerek haksızlık ederler. Tess'in bu haksızlıklara verdiği tepkiler, hikâyenin anlatımını tamamlayıcı bir rol oynar. Bu durum, Tess'in Alec ve Angel ile ilişkisi üzerinden ele alınır. Her iki adam da Tess'e karşı farklı yöntemlerle güç kullanarak ona haksız ve adil olmayan davranışlarda bulunurlar. Başka bir deyişle, Tess'in bu ilişkilerinde kadın taraf eşitsizliğe maruz kalan taraftır. Bu bölümde, Tess'in evlilik ve cinsellik konusu Victoria dönemindeki kadınların sınıf ve cinsiyet ayrımı bakımından hem Alec hem de Angel açısından farklı açılardan ele alınacaktır.

4.2.4.2.1. Tess Durbeyfield- Alec d'Urberville İlişkisi

Tess'in Trantridge'e gitmesi, aslında hayatında yeni bir dönemin başlangıcını işaret ederken, onu erkek egemenliğinin farklı formlarıyla karşı karşıya getirir. Bu yolculuk, Tess'in hayatında dönüm noktalarından biridir ve onun kaderini belirleyen bir dizi olayı tetikler. Trantridge'de karşılaştığı kişi, Alec d'Urberville'dir ve Tess'in

dünyasıyla tamamen zıt bir karakterdir. Alec, genç ve yakışıklı bir adam olarak tasvir edilirken, aynı zamanda tekinsizdir.

Gerçek d'Urberville soyuna sahip olmamasına rağmen, ailesinin satın aldığı servet ve soyadıyla gurur duymaktadır. Başka bir ifadeyle gerçek d'Urberville Alec'in soyu değil, Tess'in soyudur. Hardy eserde Alec'i hem yakışıklı bir adam hem de tekinsiz ve bayağı bir figür olarak tasvir eder:

Tablo 19. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

“He had an almost swarthy complexion, with full lips, badly moulded, though red and smooth, above which was a well-groomed black moustache with curled points, though his age could not be more than three- or four-and-twenty. Despite the touches of barbarism in his contours, there was a singular force in the gentleman's face, and in his bold rolling eye” (Hardy, 2019, s. 47).

“Oldukça koyu bir ten rengi vardı, dudakları dolgundu, kötü şekillendirilmişti ancak düzgün değildi, yine de kırmızı ve pürüzsüzdü; dudaklarının üzerinde bakımlı ve uçları kıvrık siyah bir bıyık vardı, ancak yaşı üç ya da dört yirmiden fazla olamazdı. Hatlarındaki barbarlık dokunuşlarına rağmen, beyefendinin yüzünde dikkat çekici bir güç vardı ve cesurca dönen gözlerinde bir tür farklılık seziliyordu” (Hardy, 2019, s. 47).

Yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi Hardy, Alec'in esmer, yumuşak, kırmızı dudakları olduğunu ve bu dudaklarının üzerini yukarıya doğru bükülmüş kara bıyıkları olduğunu söyler. Yüzünden küstahlığının, otoriterliğinin ve vahşiliğinin okunduğunu da ekler. Ailesinin hırsı yüzünden Tess'in trajik hayatının başlamasına neden olan kişi, çiftlikte yaşlı ve hasta annesine bakmakla yükümlü olan Alec'tir. Tess'in çiftliğe gelmesiyle birlikte Alec'in cinsel tacizleri başlar. Trantridge'deki kalışı boyunca Alec, Tess'e ilgisini gösterir ancak hiçbir karşılık alamaz. Alec, Tess'i bir “cinsel nesne” olarak görürken, ona karşı aşırı hassas ve kırılgan davranmakla suçlar:

Tablo 20. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

“You are mighty sensitive for a cottage girl!” (Hardy, 2019, s. 45).

“Bir köylü kızına göre oldukça hassassın!” (Hardy, 2019, s. 45).

Bu ifade Alec'in Tess'i küçümsemesini ve kendisini ondan sosyal olarak üstün görmesini açıkça yansıtmaktadır. Alec, Tess'i bir köylü kızı olarak gördüğü için onun duygusal tepkilerini ve hassasiyetini küçümseyerek değerlendirir ve Alec'in sınıfsal ve toplumsal ön yargılarını açıkça göstermektedir. Onun gözünde, köylü sınıfından gelen bir kadının nazlı ve hassas olması gereksizdir çünkü onun gözünde Tess gibi

birine bu tür duygusal tepkilerin uygun olmadığına inanmaktadır. Bu durum, Alec'in üstünlük kompleksini ve Tess'i aşağılama eğilimini vurgular. Alec, kendisini Tess'ten sınıf olarak üstün görür ve bir köylü kızının bu kadar nazlı ve hassas olmasını gereksiz bulur.

Zaman geçmesine rağmen Tess, hala Alec'e ve onun davranışlarına alışamaz. Alec'in eğlenceli diyalogları ve şakacı tavırları, utangaçlığını biraz giderse de onu sevmesini sağlayamıyordu. Ne yaparsa yapsın, Alec'e karşı bir sevgi hissi uyandıramıyordu. "Hiç şüphesiz Alec, kökleri ahlak oyunlarının bir parçası olan prototip Viktoria dönemi kötü adamıdır" (Kanwar, 1991, s. 175). İlk karşılaşmalarından itibaren, Alec'in tüm çabaları, Tess'i baştan çıkarmaya yöneliktir. Tess ile henüz tanışmış olmalarına rağmen, Alec'in Tess üzerinde kurmak istediği iktidar ve baskı açıkça aşağıda örnekte görülmektedir:

Tablo 21. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

"[...] he asked her if she liked strawberries. "Yes," said Tess, "when they come." "They are already here." D'Urberville began gathering specimens of the fruit for her, handing them back to her as he stooped; and, presently, selecting a specially fine product of the "British Queen" variety, he stood up and held it by the stem to her mouth. "No—no!" she said quickly, putting her fingers between his hand and her lips. "I would rather take it in my own hand." "Nonsense!" he insisted; and in a slight distress she parted her lips and took it in" (Hardy, 2019, s. 50).
"Çilek sever misiniz?" diye sordu. "Evet," dedi Tess, "olunca." "Onlar zaten burada." d'Urberville, onun için meyvenin örneklerini toplamaya başladı, eğildiğinde ona geri vererek ve kısa bir süre sonra, özellikle "İngiliz Kraliçesi" çeşidinden özenle seçilmiş bir ürünü seçerek, dikilip sapını ağzına uzattı. "Hayır—hayır!" dedi hızlıca, parmaklarını onun eli ile dudakları arasına sokarak. "Ben kendi elimle alırım." "Saçmalık!" ısrar etti; ve hafif bir endişe içinde dudaklarını ayırıp aldı" (Hardy, 2019, s. 50).

Bu bölümde, Alec'in Tess'in kişisel alanına müdahale etme eğilimi ve onun rahatsızlığını umursamayışı vurgulanmaktadır. Tess, kendi isteği dışında Alec'in eliyle çileği ağzına koymasını istemez ve bunu açıkça ifade eder. Ancak Alec, Tess'in isteksizliğini görmezden gelir ve ısrarcı bir tavırla devam eder. Bu durum, Alec'in Tess'in sınırlarını tanımamakta ve kendi arzularını Tess'in isteklerinin önüne

koymakta olduğunu gösterir. Alec'in ısrarları, Tess'in bedensel rahatsızlığı ve isteksizliği karşısında duyarsız bir şekilde devam eder, bu da onun manipülatif ve istismarcı bir karakter olduğunu ortaya koyar. Alec'in bu davranışı, Tess'in güçsüzlüğünü ve kontrolsüz durumunu vurgular, onu korunmasız bir konumda bırakır. Bu sahne, Alec'in Tess üzerindeki egemenlik arayışını ve Tess'in çaresizliğini etkileyici bir şekilde yansıtmaktadır. Daha sonraları Alec yine durmak bilmez ve Tess'i öpmeye çalışır:

Tablo 22. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

Alec: “Let me put one little kiss on those holmberry lips, Tess, or even on that warmed cheek, and I’ll stop—on my honour, I will! (Hardy, 2019, s. 66). Tess: But I don’t want anybody to kiss me, sir!” she implored, a big tear beginning to roll down her face, and the corners of her mouth trembling in her attempts not to cry. “And I wouldn’t ha’ come if I had known!” (Hardy, 2019, s. 67).
Alec: “Tess, o güzel dudaklarına ya da al yanaklarına küçük bir öpücük kondurmama izin ver ve sonra duracağım-şerefim üzerine, duracağım! (Hardy, 2019, s. 66). Tess: Ama kimsenin beni öpmesini istemiyorum, efendim!” diye yalvardı, yüzünden büyük bir gözyaşı süzölmeye başlamıştı ve ağlamamak için dudaklarının kenarları titreyerek çabalamaktaydı. “Bilseydim gelmezdim!” (Hardy, 2019, s. 67).

Yukarıdaki örnek ele alındığında Alec'in Tess ile bir tür ilişki sürdürmekte çok ısrarcı olduğu ortaya çıkar, çünkü onu cinsel açıdan çok çekici bulur. Tess bu konuda ne kadar isteksiz olursa olsun vazgeçmez ve her zaman onunla vakit geçirmenin ve onu taciz etmenin bir yolunu bulur. Alec'in Tess'i baştan çıkarmak için her yolu denediği eserde açıkça görölmektedir. Örneğin Alec ve Tess'in Chaseborough'dan Trantridge'ye dönüş yolunda Tess'in çaresizliğini ve kendine muhtaç oluşunu Alec kullanır ve Tess'e neden onu öpmesine izin vermediğini, neden bundan hoşlanmadığını sorar. Oysaki Tess'in cevabı nettir, “çünkü seni sevmiyorum” der:

Tablo 23. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

Alec: “Tess, why do you always dislike my kissing you?” Tess: “I suppose—because I don’t love you” (Hardy, 2019, s. 87).
Alec: “Tess, seni öpmemden neden hep tiksiniyorsun?” Tess: “Sanırım -çünkü seni sevmiyorum” (Hardy, 2019, s. 87).

Chaseborough ormanında geçen bu diyalog, aslında Tess’in çaresizliğini bir kez daha ortaya koyar. Alec, Tess’e duygularını açıkça ifade eder ve onu dünyadaki en güzel kadın olarak gördüğünü dile getirir. Ardından, Tess’le sevgili gibi davranmanın mümkün olup olmayacağını sorar. Bu sözler, Alec’in Tess’i manipüle etme ve onun duygusal zayıflıklarından yararlanma çabalarını gösterirken, Tess’in çaresizliğini ve Alec’in onun üzerinde kurduğu baskıyı da vurgular. Tess, bu durumda kendini savunmasız ve kontrolsüz hissederken, Alec’in istediği gibi davranma baskısı altında ezilmektedir.

Tablo 24. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

“Alec: We know each other well; and you know that I love you, and think you the prettiest girl in the world, which you are. Mayn’t I treat you as a lover?” (Hardy, 2019, s. 88). Tess: “She drew a quick pettish breath of objection, writhing uneasily on her seat, looked far ahead, and murmured, “I don’t know—I wish—how can I say yes or no when—” (Hardy, 2019, s. 89).
Alec: “Birbirimizi iyi tanıyoruz; seni sevdiğimi ve dünyanın en güzel kızı olduğunu düşündüğümü biliyorsun, ki öylesin. Sevgili gibi davranamaz mıyım?” (Hardy, 2019, s. 88). Tess: “Hızlı hızlı nefes alarak gözlerinden ateş püskürdü, oturduğu yerde huzursuzca kıvrıldı, uzaklara baktı ve mırıldandı, “Bilmiyorum- keşke- nasıl evet ya da hayır diyebilirim ki-” (Hardy, 2019, s. 89).

Tess’in hırçın bir nefesle tepki göstermesi ve oturduğu yerde huzursuzca kıpırdanması, içsel çatışmalarını ve Alec’in sözlerine karşı içsel bir direnişini yansıtmaktadır. “Nasıl evet veya hayır diyebilirim size” diyerek konuyu kapatmaya çalışması, Tess’in Alec’in isteklerine karşı belirsizlik ve çaresizlik hissettiğini gösterir. Bu tepki, Tess’in kendi duygularını ve isteklerini ifade etmekte zorlandığını ve Alec’in baskısına boyun eğmek istemediğine işaret eder. Ancak, çaresizlik içinde hissetmesine rağmen, Tess’in içindeki güçlü direnç ve özgürlük arayışı da bu tepkide belirginleşir. Bu durum, Tess’in

karakterinin derinliklerine ve içsel çatışmalarına ışık tutar, onu sadece bir kurban olmaktan ziyade, içsel güçlü bir karakter olarak görülmesini sağlar.

Chaseborough ormanındaki yolculuklarında Alec, Tess ile daha fazla vakit geçirebilmek için her fırsatta yoldan sapıp değiştirmiş, Tess dışında hiçbir şeye odaklanmamıştır. Alec, Tess'ten başka hiçbir şey düşünmediği için yolda gördüğü herhangi bir izle ilgilenmemiş ve bu dikkatsizlikleri sonucunda, nerede olduklarını fark etmeyecek kadar derinlere dalıp kayboldular ve ormanın içinde oradan oraya savruldular. Tess ise Alec'in yolu sapmasını çok geç fark etti, çünkü oldukça yorgundu. Fark ettiği anda, başına gelebilecekleri sezinlercesine atından inmek ve yürümek istedi, ancak etraftaki karanlık ve sis nedeniyle hem Alec ona izin vermedi hem de kendi cesaret edememiştir. Alec, Tess'e kendisini orada beklemesini ve nerede olduğunu öğrenip hemen geri geleceğini söyler. Alec yönünü bulmaya çalışırken yol çitini tanır ve nerede bulunduğunu kestirebilecek hale gelir gelmez hemen geri dönmeye karar vermiştir. Ancak geri döndüğünde, ayın yarıya yakın battığını ve yoğun sisin etkisiyle etrafın karanlık bir örtüyle kaplandığını fark etmiştir. Tess, yorgunluktan ve uykusuzluktan bitkin düşüp orada uyuyakalmıştır. Alec, bu durumu fırsata çevirerek Tess'e tecavüz etmiştir. Ancak Hardy, bu dehşet olayı eserde açıkça anlatamaz çünkü Victoria Dönemi'nin egemen değerleri ve sansürü bu tür detayları kısıtlamaktadır. Tess'in hamile kalması ve bazı ifadelerinden, tecavüze uğradığı gerçeği ortaya çıkar. Hardy, Tess'in tecavüze uğramasıyla birlikte kaderi de eleştirir. Tess'in olağanüstü güzelliği, çekici tavırları ve ürkek çekingenliği, onun benzersiz kişiliğinden gelmektedir. Bu özellikler, Tanrı'nın Tess'e verdiği ayrıcalıklardır ve Tess'in başına gelenler için zemin hazırlamıştır. Alec'in Tess'teki cinsel dürtüleri uyandırma gücü, onun savunmasız kaldığında zayıflığını ortaya çıkarır. Bu nedenle, Hardy, Tess'in tecavüze uğramasıyla ilgili olarak kaderi şu sözlerle sorgular:

Tablo 25. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

“But, might some say, where was Tess’s guardian angel? where was the providence of her simple faith? Perhaps, like that other god of whom the ironical Tishbite spoke, he was talking, or he was pursuing, or he was in a journey, or he was sleeping and not to be awaked” (Hardy, 2019, s. 92).
“Ama, diyenler olabilir, Tess’in koruyucu meleği neredeydi? Onun basit inancının takdiri neredeydi? Belki de ironik Tishbite’nin bahsettiği o diğer tanrı gibi konuşuyordu ya da iz sürüyordu ya da bir yolculuktaydı veya ve uyandırılmamak üzereydi” (Hardy, 2019, s. 92).

Hardy, Tess’i koruyan bir meleğin olmadığını ve basit inancının Tanrısal bir koruyucu tarafından desteklenmediğini sorgularken acı dolu sorular sormaktadır. Bu eleştiride, Tess’in neden korunmadığına dair bir sitem bulunmaktadır. Beauvoir, kadın tarihinin erkekler tarafından yazıldığını ve bu nedenle kadına özne olarak bakılamadığını ve özerk bir ilişki kurulamadığını belirtmektedir. Erkekler, kendi yapıp inandıkları için kadının da bu durumu içselleştirerek inandırmaya zorlamışlardır veya kadınlar toplumsal olarak güçlü olmadıkları için bu durumun kaderleri olduğu yanılgısına düşerek boyun eğmişlerdir (2019, s. 13). Günün sonunda kadınlar genellikle herhangi bir eyleme geçmeksizin boyun eğmekte ve onlara sunulanla yetinmeye çalışmaktadırlar. Kendisine bahşedilmeden yetinmeyen ise, güçlenmek ve öyle kalabilmek için erkeklerin dünyasına eril bir tavır takınarak girebilmiş ve kendi hemcinslerine destek olamamışlardır.

Beauvoir’a göre, kadının toplumdaki yeri biyolojik veya ruhsal yapısından değil, başkasının onu “öteki” varlık olarak belirlemesiyle ortaya çıkmıştır. Toplumsal alanda güçsüz bırakılan Tess ise kaderine boyun eğmek yerine güçlü olmayı ve ayakta kalmayı tercih etmiştir. Tess, yaşadığı felaketin ardından kasabasına dönme kararı alır ve onu götürmek isteyen Alec’e nefret dolu sözlerle karşılık verir:

Tablo 26. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

“Tis quite true. If I had gone for love o’ you, if I had ever sincerely loved you, if I loved you still, I should not so loathe and hate myself for my weakness as I do now! ... My eyes were dazed by you for a little, and that was all” (Hardy, 2019, s. 97).
“Eğer sana olan sevgim yüzünden Trantridge’ye gelmiş olsaydım veya seni içtenlikle sevseydim ya da hala seviyor olsaydım kendimden bu kadar nefret etmiş olmaz ve tiksizmezdim. Emin ol sadece biraz gözümü kamaştırdın o kadar” (Hardy, 2019, s. 97).

Tess bu sözleriyle Alec’e olan nefretini dile getirir. Tess çok kısa bir süre de olsa babasına at alması ve kardeşlerine oyuncak göndermesinden ötürü- Alec’den hoşlandığı için son derece pişman olmuş ve bunun için kendisini suçlayarak pişmanlığı dile getirir.

Tess, döneminin geleneksel kadınlarından oldukça farklıdır ve onlardan ayrılır. Geleneksel bir geçmişi olmasına ve daha ileri derecede eğitim alamamasına rağmen, Tess bakış açısında modern kalabilmiştir. Düşüncelerini erkeklerle ilişkilerinde özgürce ifade eder. Alec ve Angel’a karşı söylemlerinde, egemen toplumun beklediğinin aksine tamamen pasif kalmak yerine kendisini ifade eder. Örneğin, Alec, Tess’i diğer kadınlarla kıyasladığında ve kadınların soylu ve zengin bir erkeğe karşı koyma eğiliminde olduğunu ve başlangıçta nazlanmak için her kadının “hayır” dediğini söylediğinde, Tess şu cevabı verir:

Tablo 27. *Tess of the d’Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

“My God! I could knock you out of the gig! Did it never strike your mind that what every woman says some women may feel?” (Hardy, 2019, s. 98).

“Tanrım! Seni arabadan atabilirim! Hiç aklına gelmedi mi, her kadının söylediğinin bazı kadınların gerçekten hissettiği için söylemiş olcağını?” (Hardy, 2019, s. 98).

Tess, Alec’in duygusal yaklaşımına karşılık, içsel bir öfke ve haksızlık duygusuyla dolan gizli bir ruhunu ansızın ortaya çıkarır. Alec’e diğer kadınlarla kendisini kıyaslayıp onlarla bir tutmasının nasıl haksızlık olduğunu öfkeyle ifade eder. Gerçek bir “hayır” demenin neden mümkün olmadığını ve bir kadının böyle bir isteği gerçekten yürekten dile getirebileceğini kızarak açıklar. Ayrıca, Alec’i bu sözleri nedeniyle arabada iter ve onu hatta arabadan atabileceğini belirtir. Tess’in burada tepkisi, kadınların duygusal haklarının ihlâl edilmesine ve duygusal manipülasyona karşı bir isyanı temsil eder. Alec’in onu diğer kadınlarla karşılaştırması ve onun rızasını almadan kendisini bir sevgili gibi davranmaya zorlaması, kadının özgürlüğünü ve kişisel sınırlarını ihlâl etmektedir. Tess’in öfkesi, kadınların kendi isteklerini ifade etme hakkını savunurken, aynı zamanda toplumsal cinsiyet normlarının ve erkek egemenliğinin baskısına karşı bir isyandır. Bu tepki, Tess’in içsel gücünü ve kendine olan saygısını ortaya koyar, onu sadece bir obje olarak gören erkek egemen toplumunun beklentilerine boyun eğmeyeceğini gösterir. Bourdieu’nün perspektifinden bakıldığında, Alec’in davranışları toplumsal olarak kabul edilen

erkeklik normlarına uygun olarak şekillenir. Erkeklerin kadınlar üzerinde kontrol sahibi olma, onları nesneleştirme ve kendi isteklerine boyun eğdirme hakkını gözetmek, eril tahakkümün bir tezahürüdür.

Tess'in tepkisi, Bourdieu'nün eril tahakkümünün karşısında bir isyan olarak okunabilir. Tess, Alec'in gücüne karşı direnir ve kendi isteklerini ve sınırlarını savunur. Bu, eril tahakkümün sorgulanması ve reddedilmesi anlamına gelir ve Tess'in kendi kişisel gücünü, özgürlüğünü ve değerini yeniden kazanma çabasını temsil eder.

Victoria Dönemi'nde, kadınların toplumsal cinsiyet rolleri oldukça katı ve erkek egemenliği normlarına sıkı sıkıya bağlıdır. Kadınlardan beklenen, erkek egemenliğini kabul etmek ve ona karşı çıkmak yerine boyun eğmektir. Zengin bir erkeğin teklifine hayır demek, genellikle naz yapma olarak görülürdü ve kadınlar bu şekilde davranmaya teşvik edilirdi. Ancak Tess, bu normlara karşı çıkan bir istisna oluşturur. Tess, erkek egemenliğini kabul etmek yerine bununla mücadele eder. Alec'e karşı net bir şekilde tavır alır ve onun üstünlüğünü reddeder. Arabadan atabileceğini söylemek, Tess'in erkek egemen topluma karşı mücadelecî tavrını açıkça ortaya koyar. Bu davranış, dönemin okuyucuları için alışılmadık olabilir çünkü Victoria Dönemi'nde kadınların böyle bir mücadelecî tutum sergilemesi beklenmez. Tess'in bu kararlı tutumu, erkek egemen toplumda Alec gibi bir karakter için şaşırtıcı olabilir. Ancak Tess'in bu tavırları, onun karakterinin güçlü, bağımsız ve toplumsal cinsiyet normlarına meydan okuyan bir yanını yansıtır. Bu durum, Hardy'nin romanlarında sıkça karşılaşılan kadın karakterlerin sınırlarını zorlama ve özgürlük arayışı temasını vurgular. Hardy, geleneksel cinsiyet rolleri ve toplumsal normlarla çatışan bir karakter yaratarak, döneminin sıkı ahlaki standartlarına meydan okur. Tess, sadece erkek egemenliğini kabul etmeyen bir karakter değil, aynı zamanda bu egemenliğe karşı açıkça mücadele eden bir kadındır. Başka bir ifadeyle, okur için rol model olabilecek biçimde egemen ahlakı devam ettiren bir karakter yerine tam tersi ona karşı koyan bir kadın karakter okura sunulur.

İlişkiler bağlamında Tess'in evlilik hakkındaki düşüncelerine de değinmek gerekmektedir. Victoria Dönemi'ndeki diğer kadınların aksine Tess evliliği kendisinin ideal hedefi olarak görmemektedir. Alec tarafından tecavüze uğradıktan sonra daha fazla orada kalamayacağını anlar ve evine geri döner. Alec, Tess' den özür dileyerek yaptığı hatanın farkında olduğunu ve eğer Tess isterse bu hatanın bedelini telafi edebileceğini söyler. Hatta böylece artık mandıralarda, tarlalarda da çalışmak zorunda

kalmayacağını, isterse en güzel kıyafetleri giyip rahat bir hayat yaşayabileceğini Alec şu sözlerle ifade eder:

Tablo 28. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

“I am sorry to wound you. I did wrong—I admit it.” He dropped into some little bitterness as he continued: [...] I am ready to pay to the uttermost farthing. You know you need not work in the fields or the dairies again. You know you may clothe yourself with the best, instead of in the bald plain way you have lately affected, as if you couldn't get a ribbon more than you earn” (Hardy, 2003, s. 86).

“Seni incittiğim için üzgünüm. Yanlış yaptım, kabul ediyorum.” Sözlerine devam ederken biraz buruklaştı: [...] Son kuruşuna kadar ödemeye hazırım. Bir daha tarlalarda ya da mandıralarda çalışmana gerek olmadığını biliyorsun. Kazandığınla bir kurdele bile alamıyormuşçasına, son zamanlarda takındığın o dümdüz sadelik yerine en iyi şekilde giyinebileceğini biliyorsun” (Hardy, 2003, s. 86).

Tess ise Alec'ten daha fazla bir şey almayacağını, eğer almaya devam ederse Alec'in “kadını olup çıkacağını ve buna hiç niyeti olmadığını” şöyle ifade eder:

Tablo 29. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

“I have said I will not take anything more from you, and I will not—I cannot! I should be your creature to go on doing that, and I won't!” (Hardy, 2003, s. 87).

“Senden daha fazla bir şey almayacağımı söyledim ve almayacağım, alamam! Bunu yapmaya devam edersem senin mahluğun olurum, ama ben olmayacağım!” (Hardy, 2003, s. 87).

Tess'in evlilikle ilgili beklentisinin olmaması, kadınların toplumda ulaşabileceği nihai hedefin evlilik olduğu bir ortamda onu eşsiz kılan hususlardan biridir. Beauvoir'ın ortaya koyduğu varoluşçuluk anlayışı, bireyin kendi özerk varlığını ortaya koyabilmesi gerektiğini savunur. Varoluşçuluk düşüncesine göre, her birey kendi varlığını, kurduğu tasarılar ve bu tasarıları gerçekleştirme yoluyla somut bir şekilde ifade eder. Kadınlar, eril dünya düzeninde sıklıkla nesneleştirilirler ve bu düzenden kurtularak özgürleşmek için kendi varlıklarını keşfetmelidirler. Bu nedenle, toplumdaki yerlerini belirleme konusunda kadınların kendi kararlarını vermesi gerekmektedir (2019).

Tess, Alec d'Urberville'in tecavüzüne maruz kalmasına rağmen, onunla evlenmeyi kabul etmez. Çünkü bu tür bir evlilik, yalnızca toplumun ahlaki normlarına uyan kadınların toplumdaki itibarını kurtarabilecekleri bir çözüm olarak görülürdü. Joan

Durbeyfield, kızının tecavüze uğraması ve evlenme olasılığının olmadığı bir durumda eve dönmesiyle büyük bir hayal kırıklığı yaşar. Annesi, Tess'in Alec'e karşılık vermeyip eve geri dönmesine tepkisini şöyle ifade eder:

Tablo 30. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

“Then Tess went up to her mother, put her face upon Joan’s neck, and told”. “And yet th’st not got him to marry ‘ee!” reiterated her mother. “Any woman would have done it but you, after that!” “Perhaps any woman would except me” After all the talk about you and him which has reached us here, who would have expected it to end like this! Why didn’t ye think of doing some good for your family instead o’ thinking only of yourself? See how I’ve got to teave and slave, and your poor weak father with his heart clogged like a dripping-pan. I did hope for something to come out o’ this! To see what a pretty pair you and he made that day when you drove away together four months ago! See what he has given us—all, as we thought, because we were his kin. But if he’s not, it must have been done because of his love for ‘ee. And yet you’ve not got him to marry! (Hardy, 2019, s. 103-104).
“Sonra Tess annesinin yanına gitti, yüzünü Joan’ın boynuna dayadı ve anlattı. “Ama yine de onu seninle evlendirmedin!” diye tekrarladı annesi. “Bundan sonra senden başka her kadın bunu yapabiliirdi!” “Belki de benim dışımda herhangi bir kadın yapardı.” Senin ve onun hakkında burada bize ulaşan onca konuşmadan sonra, kim böyle bitmesini beklerdi ki! Neden sadece kendini düşünmek yerine ailen için biraz iyilik yapmayı düşünmedin? Bak, ben nasıl köle gibi çalışıyorum ve zavallı zayıf babanın kalbi damlayan bir tava gibi tıkanmış. Bundan bir şey çıkmasını umuyordum! Dört ay önce birlikte yola çıktığınız o gün ikinizin ne kadar güzel bir çift olduğunuzu görmek için! Bize ne verdiğine bir bak. Düşündüğümüz gibi, hepsi onun akrabası olduğumuz içindi. Ama öyle değilse bile, sana olan sevgisinden dolayı yapmış olmalı. Yine de onunla evlenmedin! (Hardy, 2019, s. 103-104).

Tess'in annesi, kızının yaşadığı tecavüz durumunu değil, onun bu durumu evlilik fırsatına çevirmemesini eleştirir ve Tess'i ailesini düşünmemekle ve sadece kendi çıkarlarını düşünmekle suçlar. Tess'in annesi, yaşadığı zorluğa rağmen bir kadının bu tür bir evlilik teklifini kabul etmesi gerektiğini belirtir. Ancak Tess, bu beklentinin altında kalmaz ve tüm asaletiyle, “Belki de benim dışımda herhangi bir kadın yapardı.” diyerek yanıt verir. Dönemin egemen normları bağlamında, bir kadından ideal bir evlilik yapması beklenir ve Alec'in varlıklı olması nedeniyle Tess'in annesi tarafından uygun bir aday olarak görülür. Bu durumda, Tess'in tecavüze uğramış bir kadın olarak ve insan olarak duyguları ve düşünceleri toplumsal normlar karşısında yok sayılır ve annesinin evlilik ısrarındaki söylemleri, bu normların bir temsilini oluşturur. Bourdieu, cinselliğe dayalı ve esasen erkek egemen bir bakış açısından oluşan toplumsal düzenin

birçok kurum tarafından sürekli olarak yeniden üretildiğini, bununla birlikte kadınların da bu düzene içselleştirerek katkıda bulunduğunu belirtir (2018, s. 120-121). Özellikle yaşadıkları deneyimlerin etkisiyle, kadınların da eril düzeni kabullenme eğiliminde olduklarını ve bu egemen bakış açısını farkında olmadan devam ettirdiklerini ifade eder. Kadınların tahakkümü sürdürmesinin nedeni, hükmedilenlerin genellikle tahakküm ilişkilerini yönlendirenlerin bakış açısına göre şekillendirilmiş kategoriler içinde düşümleridir.

Bourdieu'nün belirttiği gibi, her şey doğal bir görünüm altında gerçekleşir ve dayatılan kısıtlar kabul edilerek tahakküm yapıları yeniden üretilir (2018, s. 50-55). Virginia Woolf'un ifadesiyle, ezilen tarafın bu tahakkümü sürdürdüğü kabul edilir ve bunu "egemenliğin hipnotik gücü" olarak tanımlar. (Bourdieu, 2016, s. 13). Kadınlar üzerinde uygulanan simgesel şiddetin bir sonucu olarak, Tess'in direnişi, okuyucunun farklı ve yeni bir kadın söylemiyle tanışmasını sağlar. Bu, kadınların toplumsal normlar ve erkek egemenliği karşısında kendi özgürlükleri ve hakları için mücadele etme gücünü ve kararlılığını gösterir.

Tess, Alec ile evlenme niyetinde olmamasının yanı sıra ondan nefret etmektedir. Bu konuda annesiyle sonuna kadar mücadele eder. Annesi, Tess'in Alec ile evlenmesini ve böylece kurtulmasını ister. Ancak Tess, toplumsal algıda "kurtuluş" sağlamak için "çaresizliği"nden yararlanan bir adamı kabul etmeyecektir. Bu nedenle, durumu bireysel bir avantaja dönüştürmek yerine, Tess evlenmeyi reddeder. Tess, toplum karşısında toplumsal bir duruş sergileyerek, evlenmeme kararı alır. Bu durum, onu bir yandan toplumun gözünde bir kurban gibi gösterirken, aynı zamanda kadınları yok sayan toplumsal normlara karşı direnen bir kahraman haline getirir. Tess, kendisini toplumun gözünde "temiz" göstermek için en kolay yolu seçmek yerine, akıllıca davranarak evlenmeye teşebbüs etmez.

Hardy'nin *Tess of the d'Urbervilles* eserinde kadın söylemini oluştururken vurguladığı gerçeklik, Tanrısal boyutta ve toplum içinde kadının herhangi bir seçme hakkının olmamasıdır. Hardy, bu gerçeği eserde, Tanrı'nın verdiği doğal güzellik ve çekicilik nedeniyle tecavüze uğramış bir kadın aracılığıyla trajik bir sahne sunarak okura ahlaki değerlerin gerçekliğini sorgulatır. Tess'in yaşadığı tüm zorlukların sebebini, toplum normlarıyla birlikte Tanrısal boyuta da atıfta bulunarak açıklar. Tess'i güzel bir kadın olarak yaratmasına rağmen, kaderini iki erkeğe ve topluma bırakarak, Hardy Tanrısal boyutta kadının özgür olmadığını vurgular. Toplumun egemen normlarıyla kilise

ahlakı iç içe olduğu için, Hardy'nin aynı zamanda kader üzerinden kiliseyi ve Tanrı'yı eleştirerek okuru sorgulamaya çalıştığı söylenebilir.

Trantridge'deki deneyimlerinden sonra Tess, kendi topraklarında, Marlott'ta, çocuğuyla yaşam mücadelesi verirken yalnızdır. Alec'in haberi olmadan doğurduğu erkek çocuğuna karşı karmaşık duygular içindedir. Onu hem sever hem de sevmez. Bebeğinin ansızın hastalanmasıyla, çocuğunun evli olmayan bir anne babadan dünyaya gelmesinin toplumda işlediği büyük günahı unutturur ve Tess, bütün kalbiyle çocuğunun hayatını kurtarmayı, dolayısıyla bu toplumsal günahı sürdürmeyi dilediğini şu sözlerinden anlaşılr:

Tablo 31. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

“The baby’s offence against society in coming into the world was forgotten by the girl-mother; her soul’s desire was to continue that offence by preserving the life of the child” (Hardy, 2019, s. 117).
“Bebeğin dünyaya gelirken topluma karşı işlediği suç, anne kız tarafından unutulmuştu; ruhunun arzusu, çocuğun hayatını koruyarak bu suçu devam ettirmektir” (Hardy, 2019, s. 117).

Tess'in karakteri, içinde ikili bir karşıtlık barındırır. Bir yönüyle, Tess toplumsal normların etkisi altında yaşar ve bebeğiyle ilgili duygularında belirsizlik yaşar. Ancak bebeğinin hastalanmasıyla birlikte Tess, büyük bir dönüşüm geçirir ve tüm gücüyle bebeğinin yaşaması için mücadele eder. Bu süreçte, toplumsal normlara göre suç sayılan bebeği kabul ederek annelik rolünü benimser. Bebeğinin ölümü kaçınılmaz hale gelince, Tess onun önce vaftiz edilmesini ister. Ancak babası, bunun için kiliseye gitmesini engeller. Buna rağmen, Tess bütün kardeşlerini bir araya getirerek ona “Sorrow” adını vererek, bebeğini kendisi vaftiz eder:

Tablo 32. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

“SORROW, I baptize thee in the name of the Father, and of the Son, and of the Holy Ghost.” We receive this child” —and so forth—”and do sign him with the sign of the Cross (2019, s. 119-120).
“SORROW, seni Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz ediyorum.” Bu çocuğu alıyoruz” falan filan- “ve onu Haç işaretiyle işaretliyoruz ve kutsuyoruz (2019, s. 119-120).

Böylelikle Tess toplumsal normlara bir kez daha karşı çıkar; ancak dinsel bir törenin papaz tarafından yapılması gereken bir ritüeli üstlenir ve bebeğini Hristiyanlık

inancına kabul eder, onu kutsal haç işaretiyle işaretleyerek kutsar. Bugün çok sıradışı gibi görünmeyen bu sahne, *Tess of the d'Urbervilles*'in ilk yayımlandığı zamanda Victoria Dönemi'nde ne denli etkileyici ve radikal olduğunu tahmin etmek zor olmamaktır. Bebeğin dinsel törenle defnedilmesine izin verilmemesi üzerine, Tess çocuğunu gizli bir şekilde kendisi gömer ve mezarın başına tahta parçalarıyla yaptığı bir haç yerleştirir. Bu bakımdan Tess, önce çocuğunun vaftizinin ardından cenazesini düzenleyerek dönemin egemen ahlakını bir kez daha sarsar ve tersine çevirir. Erkek egemen Tek Tanrılı inançlar içinde, eski kadın Tanrıçaların varlığı Tanrı'nın yardımcısı melekler aracılığıyla yapılır. Bu durumda, kadın Tanrıçaların sahnedeki varlığı azalmıştır. Tarihsel olarak bakıldığında, kadının inanç dünyasındaki konumu giderek azalmış ve neredeyse yok olmuştur. Bu bağlamda, Tess'in erkek egemen kiliseye karşı çıkışı önemli bir başkaldırı olarak görülebilir. Bu bağlamda, Tess'in Trantridge'ye dönmesi ile başlayan süreçte Tess'in güçlenerek dönüştüğü söylenebilir. İlk başta toplumsal ahlaka ve annesine karşı gelmesiyle başlayan süreç dönemin en güçlü ve maddi bir varoluşa da sahip olan kurumlarından kiliseye karşı çıkacak şekilde dönüşmüştür. Dönemin egemen normlarında herhangi bir erkek dahi bir papazmış gibi hareket edemezken Tess'in bir kadın olarak bu eylemleri tek başına gerçekleştirmesi normları ve kilise ahlakını parçalayarak tersyüz eder. Tess'in bu dönüşümü için hem erkek egemen dünyaya karşı bir duruş hem de kilise iktidarına karşı bir başkaldırı olduğu söylenebilir. Böylece Tess'in hayatında Trantridge'ye gitmesi ile başlayan dönüşüm süreci genç yaşta karşılaştığı acı olaylar ve kötü tecrübeler ile birlikte onu olgunlaştırmaya ve özgürleştirmeye devam etmektedir. Hardy Tess'in yaşadığı olumsuzluklar karşısında değişen hayatını ve Tess'i şöyle tanımlar:

Tablo 33. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

“Almost at a leap Tess thus changed from simple girl to complex woman. Symbols of reflectiveness passed into her face, and a note of tragedy at times into her voice. Her eyes grew larger and more eloquent. She became what would have been called a fine creature; her aspect was fair and arresting; her soul that of a woman whom the turbulent experiences of the last year or two had quite failed to demoralize. But for the world's opinion those experiences would have been simply a liberal education” (Hardy, 2019, s. 124).

“Tess böylece neredeyse basit bir kızdan bir anda karmaşık bir kadına dönüştü. Yüzüne düşünceleri çok derin bir ifade, sesine de zaman zaman bir trajedi tınısı yerleşti. Gözleri büyüdü ve daha dokunaklı oldu. Güzel bir varlık olarak adlandırılacak bir hale geldi; görünüşü adil ve dikkat çekiciydi. Ruhu, son bir veya iki yılın çalkantılı deneyimlerle sarsılmayan bir kadının ruhuna kavuştu. Oysa bu çalkantılar dünyanın gözünde ancak genel kültürün bir parçası olabilirdi” (Hardy, 2019, s. 124).

Hardy'nin bu tanımıyla, Tess'in artık basit bir genç kız olmaktan çıktığı, aksine karmaşık bir kadına dönüştüğü vurgulanır. Tess'in yüzündeki izler ve çizgiler, yaşadığı zorlukların derin izlerini taşıırken, gözleri daha da belirginleşmiş ve çekiciliği artmıştır. Zamanla, Tess'in konuşma tarzı bir karamsarlık içerebilir, ancak güzelliği ve zarafeti hiçbir zaman solmamıştır. Geçen zaman içinde yaşadığı zorluklara rağmen, Tess'in cesur ve güçlü ruhu hiçbir zaman kaybolmamış, tam tersine, bu deneyimler onu daha da güçlendirmiştir. Bu nedenle, artık Tess'in ruhu tamamen bir kadının ruhunu yansıtmaktadır.

Sonuç olarak bu ilişki, Tess'in hayatında önemli bir rol oynar ve trajik sonuçlara yol açar. Alec'in Tess'e karşı uyguladığı taciz ve manipülasyon, Tess'in yaşamında derin izler bırakır ve onun trajik kaderinin şekillenmesine yol açar. Bu ilişki, dönemin cinsiyet ve sınıf dinamiklerini ele alırken, kadının güçsüzlüğünü ve erkeklerin egemenliğini vurgular. Tesadüfler sonucu başlayan bu ilişki, Tess'in hayatında çeşitli felaketlere ve acılara neden olur ve eserin ana olay örgüsünü oluşturur.

4.2.4.2.2. Tess Durbeyfield- Angel Clare İlişkisi

Tess Durbeyfield ve Angel Clare arasındaki ilişki, *Tess of the d'Urbervilles* eserinde ikinci merkezi bir tema olarak ele alınır. Bu ilişki de Victoria Dönemi'nin toplumsal normları, cinsellik, ahlak ve insan doğası gibi birçok kompleks konuyu işler. Tess ve Angel'in ilişkisi, çatışma ve trajediyle doludur ve roman boyunca pek çok önemli olaya yol açar. Angel Clare'in modernist düşünceleri ve özgür ruhu, Tess'in sıkı toplumsal normlar ve kendi içindeki çatışmalarıyla çelişir. Bu ilişkinin analizi,

karakterlerin derinlemesine incelenmesini, dönemin toplumsal yapısının anlaşılmasını ve Hardy'nin eleştirel yaklaşımını gerektirir.

Tess, Marlott'taki deneyimlerinin ardından, kendi kararıyla Talbothays'e, bir mandıra çiftliğine gitmeye karar verir. Talbothays'e gitmesi, Tess'in hayatında yeni bir dönemin başlangıcını işaret eder ve sonunda trajik bir sona yol açacak olan olayların fitilini ateşler. Tess'in maruz kaldığı erkek egemenliği, Alec d'Urberville ile sona ermez; aksine, yeni tanıştığı Angel Clare adında bir adamla devam eder. Erkeğin kadın üzerindeki hâkimiyetinin nedenleri ve bu hâkimiyetin temel farklılıkları olsa da Tess'in acı çekme kaderi değişmeyeceğinden, pratikte pek bir şey değişmez. Aslında Tess, Angel Clare ile daha önce iki erkek kardeşiyle May-day dansında tanışmıştı. Dans sırasında Tess, onu başka bir kıza davet ettiği için Angel'a içten içe kırgındı, ancak Angel'ı fark etmesi için ayrıldıklarında şans eseri karşılaşmıştı. Tess, Angel'ı çabucak tanır ve henüz yirmi yaşındayken ona karşı derin bir sevgi besler. Tess, atalarının, d'Urberville'lerin bir zamanlar sahip olduğu topraklardan birinde yer alan Talbothays çiftliğinin kendisine şans getireceğine inanmaktadır. Hardy, eserinde Tess'in gençliğinin heyecanını ve Angel Clare ile kaderlerinin yeniden kesişmesini vurgulayarak, Tess'in adeta yeniden hayata döndüğünü şöyle belirtir:

Tablo 34. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

“The season developed and matured. [...] Tess had never in her recent life been so happy as she was now, possibly never would be so happy again. She was, for one thing, physically and mentally suited among these new surroundings” (Hardy, 2019, s. 160-161).

“Mevsimler geldi geçti. [...] Tess hayatında hiç şimdiki kadar mutlu olmamıştı, muhtemelen bir daha da asla bu kadar mutlu olamayacaktı. Bir kere fiziksel ve zihinsel olarak bu yeni çevreye uyum sağlamıştı” (Hard, 2019, s. 160-161).

Yukarıdaki örnekte de açıkça görüldüğü gibi, Tess'in yaşadığı mutluluk, daha önce hiç tatmadığı bir türdendir. Hem fiziksel olarak hem de zihinsel olarak, kendini bu çevrede olmaya daha uygun hisseder. Talbothays'e gitmesiyle duyduğu mutluluk, aslında kendisinin köy yaşantısına ait olduğu hissinden gelir. Başka bir deyişle, Tess burada, çevresindeki insanlar ve hayvanlarla uyum içinde olan kendi doğasına daha yakındır. Çünkü bu yaşam tarzı, onun gerçekten ait olduğu yaşam tarzıdır. Çiftlik, yeşil ve verimli topraklara sahiptir.

Angel ve Tess, sosyo-kültürel yapıları açısından birbirlerinden oldukça farklıdır. Angel, modern dünyanın içinden gelen ve yeni yaşam biçimlerini tanıyan biridir; köy

hayatına sonradan gelip yerleşmiştir. Talbothays'da bulunma sebebi, mandıracılık konusunda bilgi edinmek ve kendi mandırasını kurmaktır. Mandıradaki işlerle ilgilenen genç bir öğrencidir ve süthanede konaklamaktadır. Dolayısıyla Angel ve Tess, doğaları gereği oldukça farklıdır. Angel, köy yaşamına uyum sağlamış gibi görünse de aslında orta sınıf değerleriyle yetişmiş bir entelektüeldir. Diğer taraftan babası ve kardeşleri gibi rahip olmayı istememesinin sebebi, Tanrısal güç ve kuvveti sorgulamasından kaynaklanmaktadır. Angel, modern düşüncelerin etkisi altında kalarak ailesinin benimsediği dini inançlardan uzaklaşmıştır. Ancak zihnini saran modern fikirlere rağmen, özünde taşıdığı ilkel inançlarını, gelenekleri ve bazı kalıplaşmış düşünceleri tam olarak terk edememiştir. Bu köy hayatı, daha önce tanımadığı bir ortam olmasına rağmen, Angel'ı sonradan etkilemiştir. Adeta yıllarca boşa harcanmış bir yaşamın ardından, hayatı burada yeniden anlam kazanmış gibi hisseder. Aslında, mandıradaki yaşam, Angel'ın modern dünyanın gerektirdiği zihinsel karmaşadan kaçmasını sağlar. Bu yüzden, hayatı Tess gibi algılamaz. Diğer bir deyişle, Angel, mandıradaki yaşamın getirdiği inanç sarsıntısı ve yeni düşüncelerin baskısı altında melankoli dolu bir hayat sürer. Tess'in üzüntüsünü duyduğu endişeyi, kendi içsel çatışmalarına benzetir. Ancak aslında Tess'in çatışması, doğa ile değil toplumun dayattığı egemen normlarla ilgilidir. Başka bir deyişle, Tess bu çatışmayı doğa ile değil toplumsal olarak yaşar. Tam tersine, Tess doğal hayatın içinde kendine özgü parçadır. Zaman ilerledikçe, Angel ve Tess birbirlerine âşık olurlar. Tess, hayatında ilk kez mutluluk duyar, âşık olur ve karşılıklı sevgi yaşar. Geçmişinin karanlığından uzak, yeni bir çevrede ve sütçü olarak iş bulmuştur. Ancak Angel'ın Tess'i sevme ve algılama biçimi, onun kendi algısından biraz farklıdır. Angel, Tess'in doğayla olan derin bağını anlayamaz ve onu kafasında belirli kalıplara sokmaya çalışarak idealize etmeye çalışır. Bu nedenle, ilişkileri Angel'ın Tess'i soyut kavramlarla tanımlamaya çalışmasıyla hızla zarar görür. Aşağıdaki örnekte, Angel'ın Tess'i farklı bir şekilde tasvir etmesi açıkça görülmektedir:

Tablo 35. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

“Whilst all the landscape was in neutral shade s companion’s face, which was the focus of his eyes, rising above the mist stratum, seemed to have a sort of phosphorescence upon it. She looked ghostly, as if she were merely a soul at large. In reality her face, without appearing to do so, had caught the cold gleam of day from the north-east; his own face, though he did not think of it, wore the same aspect to her.”

“It was then, as has been said, that she impressed him most deeply. She was no longer the milkmaid, but a visionary essence of woman—a whole sex condensed into one typical form. He called her Artemis, Demeter, and other fanciful names half teasingly, which she did not like because she did not understand them.”

“Call me Tess,” she would say askance; and he did” (Hardy, 2019, s. 162).

“Tüm manzara renksiz bir gölge halindeydi lakin Tess’in sis tabakasının üzerinde yükselen yüzünde sanki bir yakamoz parlıyordu. Ruhu ölmüş gibi görünüyordu, sanki sadece bedeni kalmıştı. Oysa gerçekte yüzü, öyle görünmese de kuzeydoğudan gelen günün soğuk ışıltısını yakalamıştı; farkında değildi ancak kendi yüzü de Tess için aynı böyle görünüyordu.”

“Tess’in Clare’i en derinden etkilediği zaman da işte o zamandı. O artık bir sütçü kız değil, kadının düşsel bir özüydü; kendi cinsinin tek bir örnekte yoğunlaşmış haline dönüşürdü. Clare ona takılarak Artemis, Demeter gibi başka hayali isimler takmıştı ancak Tess bunları anlayamadığı için kendisine böyle seslenilmesinden hoşlanmazdı.”

“Beni Tess olarak çağır,” diye kaşlarını çatarak derdi; ve o da onu öyle çağırırdı (Hardy, 2019, s. 162).

Angel Tess’in olağanüstü güzelliğiyle dikkat çektiğini ifade eder, hatta sisli bir havada bile yüzünün bir yakamoz gibi parladığını belirtir. Onu sadece bir ruhsal varlık olarak değil, aynı zamanda hayal edilebilecek kadar güzel bir varlık olarak görür ve böyle zamanlarda etkilenir. Angel, Tess’i sadece bir sütçü kızı olarak değil, aynı zamanda kadınlığın sembolü olarak ve bir kadının sahip olabileceği tüm güzellikleri bünyesinde barındıran idealize edilmiş bir birleşimin örneği olarak görür. Tess, Angel için eşsiz bir kadındır ve bu nedenle ona “Artemis, Demeter” gibi belirli Yunan Tanrıçası isimleriyle hitap eder. Ancak Tess, bu tür isimlerle çağrılmaktan hoşlanmaz ve sadece kendi adıyla hitap edilmesini tercih eder. Bu durum, Angel’ın zihninde Tess’i gerçekten olduğu gibi değil, idealize edilmiş bir versiyonu olarak görmeye çalıştığını göstermektedir. Tess’in bilmediği Yunan tanrıçalarının isimleri olan “Demeter” ve “Artemis” gibi isimlerle onu etiketlemesi, Angel’ın Tess’i doğanın ve dinsel idealleştirmenin bir ürünü olarak gördüğünü açıkça ortaya koyar. Bu durumda, Angel Tess’i doğa ve dinin birleşimiyle oluşturulmuş mükemmel ve olağanüstü bir kadın olarak görür. Tess, Angel’ın ona bu

isimleri vermesinin gerçek anlamını tam olarak anlamasa da kendini rahatsız hisseder çünkü sıra dışı veya tılsımlı bir varlık değil, sıradan bir insan olarak görülmek ister. Angel'ın Tess'e taktığı bu isimler isimler, Angel'ın onu ait olduğu doğal ortamında görmekten ziyade, Tess'i idealize etme eğiliminde olduğunu gösterir. Tess, bu idealize edilme eğilimine karşı duruş sergilese de bu durumu tam olarak anlayamaz. Bu bağlamda, Angel'ın Tess'i belirli Tanrıça isimleriyle etiketlemesi, erkeklerin kadınlar üzerinde örtük bir güç uygulamasının bir örneği olarak yorumlanabilir. Bu aynı zamanda metindeki cinsiyet rolleri ve toplumsal beklentilerle ilgili derinlemesine bir bakış sunar. Tess'in Angel ile olan ilişkisinde Angel'ın Tess'den hoşlanmasının başlıca nedenini Hardy Angel'ın sözlerinden şöyle aktarır:

Tablo 36. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

“What a fresh and virginal daughter of Nature” (Hardy, 2019, s. 150).
“Doğanın güzel armağanı, henüz çiçek tomurcuğu” (Hardy, 2019, s. 150).

Angel Talbothays'de ilk karşılaştıklarından beri kendi kendine Tess için aklından böyle geçirir Hardy'nin bu sözleri, Angel Clare'in Tess'i tanıştığı andan itibaren ona yönelik duyduğu hayranlığı ve doğal güzelliğini ifade etmektedir. Söz konusu ifadesiyle, Angel'ın Tess'i doğanın saf ve gencecik bir armağanı olarak gördüğünü vurgular. Bu cümle, Tess'in saflığını, doğallığını ve gençliğini vurgulayarak ona karşı duyduğu hayranlığı belirtir. Angel'ın Tess için bu şekilde düşünmesi, onun doğaya, saflığa ve masumlığa olan özleminden kaynaklanabilir. Aynı zamanda, Angel'ın Tess'i sadece fiziksel güzelliklerine değil, aynı zamanda içsel ve doğal güzelliklerine de önem verdiğini gösterir. Diğer taraftan ise Tess geçmişte maruz kaldığı tecavüz yüzünden Angel ile olan ilişkisinde kendisini hep huzursuz ve suçlu hisseder. Angel'a duyduğu aşk sonsuz olmasına ve onunla çok mutlu olmasına rağmen Tess'in geçmişini hep peşinde hissettiğini Hardy şu sözlerle vurgular:

Tablo 37. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

“She knew that they were waiting like wolves just outside the circumscribing light, but she had long spells of power to keep them in hungry subjection” (Hardy, 2019, s. 240).
“Bilirdi ki, geçmiş onu çevreleyen ışığın hemen dışında kurtlar gibi bekliyorlardı, ama onları aç bir boyun eğiş içinde tutmak için uzun güç nöbetleri geçirdi” (Hardy, 2019, s. 240).

Tess, kendi korkularını bir kurdun yaşamsal içgüdüleriyle özdeşleştirir, korkularının belirli bir sınırla çizilmiş ışığın dışında pusuda beklediğini ima eder. Bu nedenle, Angel'ın onunla evlenmek istemesine geçmişini açıklamayarak kabul edemez. Ona layık olmadığını ifade eder, ancak bunun nedenini açıklamaz. Urgan'a göre, "Tess'in bütün roman boyunca işlediği tek gerçek suç da budur" (2010, s. 1381). Tess, Angel'ın bu ısrarına daha fazla direnç gösteremez ve evlilik teklifini sonunda kabul eder. Tess, Angel'ın teklifini kabul etmesine rağmen hala huzursuz ve korku doludur. Bu durumda, aynı anda hem mutlu hem de son derece karamsardır. Bu noktada, Joan Durbeyfield'in kızına Alec ile olan geçmişinden Angel'a hiçbir şekilde bahsetmemesi için kızını şiddetle uyardığı mektubuna değinmek önemlidir. Joan Durbeyfield mektubunda kızına şöyle seslenir:

Tablo 38. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

"We are all glad to Hear that you are going really to be married soon. But with respect to your question, Tess, I say between ourselves, quite private but very strong, that on no account do you say a word of your Bygone Trouble to him. I did not tell everything to your Father, he being so Proud on account of his Respectability, which, perhaps, your Intended is the same. Many a woman—some of the Highest in the Land—have had a Trouble in their time; and why should you Trumpet yours when others don't Trumpet theirs? No girl would be such a Fool, specially as it is so long ago, and not your Fault at all. I shall answer the same if you ask me fifty times" (Hardy, 2019, s. 235-236).

"Sevgili Tess gerçekten yakında evlenecek olmanı duyduğumuzdan dolayı hepimiz çok mutluyuz. Ancak soruna gelince, Tess, aramızda kalmak kaydıyla söylüyorum ki, geçmiş acıların hakkında hiçbir koşulda ona bir şeyden söz etme kızım. Baban saygınlığına çok düşkün olduğu için zamanında ben de babana her şeyi anlatmadım, belki de nişanlın Angel da aynıdır. Toplumun en soylu ve zarif kadınları bile, zamanında bu tür bir sıkıntı yaşamıştır; onlar kendilerininkini duyurmazken sen neden geçmişini ortalara dökeceksin. Başka hiçbir kadın böyle bir aptallık yapmaz, hem de bu kadar uzun zaman önce ve asla senin hatan değilken. Bana bunu elli kez de sorsan cevabım aynı güzel kızım" (Hardy, 2019, s. 235-236).

Kızının evleneceği haberini almasıyla büyük bir mutluluk yaşayan anne, aynı zamanda Tess'in geçmişini Angel'a anlatması konusunda da derin endişe duymaktadır. Annesi, Tess'in sessiz kalmasını ve birçok kadının önceden benzer deneyimler yaşamış olabileceğini, ancak bunu açıklamaya gerek olmadığını vurgular. Joan'ın yaklaşımı ahlaki olarak tartışmalı olabilir, ancak olayları algılayışında pratik açıdan en uygun olanı düşünmektedir. Annesinin kesin uyarısına rağmen, Tess, başından geçenleri bir an önce Angel'a anlatması gerektiğini bilmektedir. Ancak, onu kaybetme korkusuyla

konusmaya cesaret edemez. Tess, düğünden bir süre önce Angel’a bütün olanı biteni açıklayan bir mektup yazdıktan sonra bir gece Angel’ın kapısının altından atar, ancak mektup halının altına kayar. Tess, Angel’ın davranışlarında herhangi bir değişiklik fark etmediğinde, onun mektubu okuyup Tess’in geçmişini sorun etmediğini düşünür. Evleneceği gün mektubu fark eder ve yırtıp atar. Nikâh kıyılmadan hemen önce, Angel’a bir itirafa bulunacağını söyler; ancak Angel onu ciddiye almaz. Böylece Tess, yine kendisini kemiren itirafı yapamaz. Tess ile Angel artık evlidirler; ancak evlilikleri kâğıt üzerinde kalmış gibidir. Evlendikleri gece Tess, Angel’a yine itirafı olduğunu söylerken, Angel onu susturur ve asıl kendisinin bir günahı olduğunu açıklar. Daha önce Tess’in kendisine güvenmesinden korktuğu için söyleyecek cesareti olmadığını ifade eder. Londra’da bir yabancı bir kadınla geçirdiği kırk sekiz saatlik bir serüven yaşadığını ve Tess’in gözünden düşme korkusuyla bu durumu ona anlatmadığını şöyle belirtir:

Tablo 39. *Tess of the d’Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

“[...] I want you to forgive me, and not to be indignant with me for not telling you before, as perhaps I ought to have done.” [...] I did not mention it because I was afraid of endangering my chance of you, darling, the great prize of my life—my Fellowship I call you. My brother’s Fellowship was won at his college, mine at Talbothays Dairy. Well, I would not risk it. I was going to tell you a month ago—at the time you agreed to be mine, but I could not; I thought it might frighten you away from me. I put it off; then I thought I would tell you yesterday, to give you a chance at least of escaping me. But I did not. And I did not this morning, when you proposed our confessing our faults on the landing—the sinner that I was! But I must, now I see you sitting there so solemnly. I wonder if you will forgive me?” (Hardy, 2019, s. 275).

“[...] Beni affetmeni ve belki de yapmam gerektiği gibi sana daha önce söylemediğim için bana kızmamanı istiyorum. Sana bunları daha önceden anlatamazdım çünkü sen benim hayatımın en büyük armağanıydın ve ben bunu kaybetmeyi göze alamadım. Sen bana bahşedilen hayatın bir diploması gibisin. Abim bu diplomayı üniversiteden almışken ben senden Talbothays Mandırasından aldım. Bir ay önce sana söyleyecektim- benim olmayı kabul ettiğin zaman, ama yapamadım; bunun seni benden korkutabileceğini düşündüm. Erteledim; sonra en azından benden kaçman için bir şans vermek üzere dün sana söylemeyi düşündüm. Ama yapmadım. Ve bu sabah, sen sahanlıkta hatalarımızı birbirimize itiraf etmemizi önerdiğinde de yapmadım- ben bir günahkârdım! Ama yapmalıyım, şimdi seni orada ciddiyetle otururken başka çarem kalmadı. Acaba beni affedecek misin?” (Hardy, 2019, s. 275).

Angel, bu macerayı Tess’i kaybetmekten ve onu kendisinden uzaklaştırmaktan korktuğu için söyleyemediğini itiraf eder. Tess’in evlenmeyeceği korkusuyla bu

gerçeği açıklamaktan çekinmiştir. Tess bu açıklamayı duyduğunda sevinir. Angel'ın benzer bir korku yaşadığını görmesi, onun kendisini anlayacağını düşünür ve şöyle der:

Tablo 40. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

“Forgive me as you are forgiven! I forgive you, Angel” (Hardy, 2019, s. 280).
“Seni nasıl bağışladım, sen de beni bağışla. Seni bağışlıyorum, Angel” (Hardy, 2019, s. 280).

Angel yaşadığı bu macerayı, Tess'i kaybetmemek ve onu kendinden uzaklaştırmamak için söyleyemediğini itiraf eder; ancak aslında bu durumu kendini kandırmak için erteleme eğilimindedir. Tess'in evlenmemesinden korktuğu için nikâhtan önce açıklayamadığını belirtir. Tess, bu açıklamayı duyunca sevinir çünkü Angel'ın aynı şeyi yaşadığını anladığını düşünür ve “Seni nasıl bağışladım, sen de beni bağışla. Seni bağışlıyorum, Angel” diyerek kendi deneyimlerini anlatır (Hardy, 2019, s. 280). Ancak kadınların cinsellikle ilgili ahlaki kuralları çiğneme hakkı olmadığına dair bir farkındalığı yoktur. Erkeklerin bu konuda daha fazla özgürlüğe sahip olduğunu düşünmektedir. Kadın üzerindeki erkek egemenliği, Angel ve Tess'in evlendikten sonra belirgin hale gelir ve bu evlilikte önemli bir tema olarak ortaya çıkar. Kadınların genellikle erkeklerin hatalarını daha kolay affetmeye ve onlara bağlı kalmaya eğilimli olduğu toplumsal bir normdur. Bu durum, kadınların güçsüzleştirilmesine ve erkeklerin egemenliğine katkıda bulunabilir. Bu bağlamda, metin, cinsiyet rolleri, güç ilişkileri ve toplumsal beklentilerle ilgili derinlemesine bir değerlendirme sunar ve bu konuları tartışmak için zengin bir malzeme sağlar. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadınların maruz kaldığı çifte standartlar önemli bir odak noktasıdır. Angel, geçmişteki cinsel deneyimlerini Tess'ten gizlemekle kalmaz, aynı zamanda onun geçmişindeki herhangi bir benzer deneyimi duymaktan kaçınır.

Angel, Tess'te “saflık ve masumiyet” beklentisiyle hareket ederken, kendi beklediği özellikleri yansıtmayan bir kişidir. Bu durum, onun ne kadar ikiyüzlü olduğun en büyük göstergesidir. Tess, Angel'den aldığı cevapta benzer bir anlayışı bulamaz. Angel, Tess'in geçmişini itiraf etmesiyle terk ettiği orta sınıf ahlaki değerlerine geri döner. Kendisini ileri görüşlü ve aydın olarak tanımlamasına rağmen, duyduğu karşısında içsel çatışmaları ortaya çıkar ve aniden gelenek ve göreneklerin etkisi altına girer ve kendisini affetmesini bekleyen Tess'e şu şekilde cevap verir:

Tablo 41. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

“O Tess, forgiveness does not apply to the case. You were one person: now you are another. My god—how can forgiveness meet such a grotesque—prestidigitation as that!” (Hardy, 2019, s. 281).

“Oh, Tess, affetmek böyle bir şey değil ki, böyle bir duruma uygulanmaz. Benim için bir kişiliğin vardı. Şimdi ise bambaşka bir kişisin. Tanrım! Böyle garip bir durum nasıl bağışlanabilir?” (Hardy, 2019, s. 281).

Angel, Tess’in affedilemez olduğunu düşünür ve onu zihninde idealize ettiği için hayal kırıklığına uğrar. Kendisinin de benzer bir geçmişi olmasına rağmen, Tess’in başka bir adamla ilişkisi olduğunu kabullenemez. Bu durum, erkek egemen dünyanın ikiyüzlü yüzünü bir kez daha ortaya koyar. Angel artık Tess’in sevdiği kadının kendisi olmadığını, onun biçimini alan başka bir kadın olduğunu ve Tess’in artık kendisi olmadığını, sevmediği bir yabancıya dönüştüğünü açıklar:

Tablo 42. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

“You were one person, now you are another. [...] “The woman I have been loving is not you.”

“But who?”

“Another woman in your shape” (Hardy, 2019, s. 281)

“Sen eşsizdin, şimdi ise başka birisin.” [...] “Sevdiğim kadın sen değilsin”

“Ama kim?”

“Senin şeklindeki başka bir kadın” (Hardy, 2019, s. 281).

Yukarıdaki örnekte de görüldüğü üzere, Angel artık Tess’i “bambaşka bir kadın” olarak görür. Angel’ın Tess’i affetmesini mümkün kılmayan ahlaki değerleri gün yüzüne çıkar. Daha önce, Tess’i masum ve saf bir genç kız olarak idealize etmesine rağmen, Tess ile yaşadığı olağanüstü aşka rağmen, Tess bir anda onun gözünde “bambaşka bir kadın” olarak algılanır.

Angel’ın Tess’in açıklamasına tepkisi, o dönemin yaygın olan tüm önyargılarının saf bir yansımasıdır. Angel’ın davranış biçimi dönemin egemen ahlak anlayışıyla o kadar uyumludur ki Hardy eserde lafa karışıp diyerek, Angel’ı suçlamaktan kendini alamaz:

Tablo 43. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

“[...] with all his attempted independence of judgement, this advanced and well-meaning young man was yet the slave of custom and conventionality” (Hardy, 2019, 219).

“[...] Bağımsız düşünmeye çaba göstermesine rağmen bu ilerici ve iyi niyetli delikanlı, törelerin ve basmakalıp geleneklerin kölesiydi gene de” (Hardy, 2019, 219).

Angel, bağımsız düşünmeye ve ilerici fikirlere sahip olmasına rağmen, geleneksel toplum normlarının etkisi altında kalır ve kadınlar üzerinde toplumun dayattığı kısıtlayıcı normlara uyar. Erkeklerin kadınlar üzerinde kontrol ve baskı kurma eğilimi, toplumsal normların ve geleneklerin kadınların özgürlük ve bağımsızlık haklarını sınırlandırmasına neden olur. Hardy'nin bu söylemi, toplumsal cinsiyet açısından ilerici fikirlere sahip olmanın bile geleneksel normların etkisinden kaçınamayabileceğini ve toplumun kadınlar ve erkekler için belirlediği rollerin sıkıca yerleşik olduğunu gösterir. Bu durum, toplumda cinsiyet eşitliği ve özgürlüğü için daha fazla çaba ve değişim gerektiğini ortaya koyar.

Angel'ın bakış açısına göre, Tess artık kendisi değil, sevmediği bir yabancıdır. Angel'ın ifadeleri, kendi gerçeklerini yansıtır. Çünkü Angel, aslında Tess'i sevmemişti, sadece zihninde canlandırdığı soyut bir Tess imgesine âşık olmuştu. Onun idealize ettiği Tess, “doğanın sunduğu, henüz el sürülmemiş, tertemiz bir kızı”dır (Hardy, 2019, s. 150). Ancak gerçekte Tess, bir erkekle ilişki yaşamış ve evlilik dışı bir çocuk sahibi olmuştur; bu durum Angel'ın gözünde onu kirletmiştir.

Tess'e duyduğu sevgi aslında Angel'ın kendi duygularıyla ilgili değil de kafasında oluşturduğu bir Tess imgesinden kaynaklanır. Kendi zihninde yarattığı bu idealize edilmiş Tess kavramıyla gerçek Tess'in uyuşmadığını fark edince, Angel için Tess artık günahkâr bir kadın haline gelir. Dahası, Angel'ın Tess'in itirafına verdiği tepkide en çirkin olan şey, insanca kabul edilebilecek bir kıskançlığın en ufak bir işaretini bile göstermemesidir. Çünkü Tess'in aslında hiçbir suçunun olmadığını şu sözleriyle onaylar:

Tablo 44. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

“You were more sinned against than sinning”. I wish half the women in England were as respectable as you” (Hardy, 2019, s. 285).

“Senin günah işlemenden fazla sana karşı günah işlendi” “Keşke İngiltere’deki kadınların yarısı bile, senin kadar saygıdeğer olsaydı” (Hardy, 2019, s. 285).

Tess’in itirafından önce, Angel, onu Yunan tanrıçalarıyla özdeşleştirerek, adının anlamı “melek” olan bir kadın olarak görürken, birdenbire sert ve acımasız bir şekilde değişir. Artık Tess’in bakire olmadığını bildiği için, ona aynı şekilde bakamaz; Tess, ona tamamen farklı biri gibi görünür. Bu nedenle, onunla sıradan bir evli çift gibi yaşamak olanaksızdır. Angel, Tess’i kendi içinde adeta öldürmüştür. Rüyasında Tess’i bir tabuta koyduğunu görmesi, Angel’ın bilinçaltında Tess’i yok ettiğini okuyucuya açıkça gösterir. Angel, bu şekilde kendiyle veya önceki benliğiyle çelişir. Bu bağlamda, Tess’in dürüstlüğü, onun yıkımına neden olur. İnsanların toplumda ikiyüzlü olarak saygınlık kazandığı bir ortamda, Tess’in samimiyeti onun sonunu getirir. Alec’in Tess’i kendi cinsel arzularına kurban etmesine karşılık, Angel da Tess’i kendi idealize kadın imgesine kurban eder. Böylece, Tess bir kez daha bir erkek tarafından trajik bir sona sürüklenir.

Angel’ın onu terk edip Brezilya’ya gitmesiyle Tess, Marlott’a geri döner. “Evlenmeden önce olduğu gibi sepetiyle bohçasını kendi taşıyan, yalnız bir kadındı o şimdi” (Hardy, 2019, s. 335). Kendisiyle ailesinin maddi durumu oldukça kötü olduğundan, Tess yine bir iş bulup çalışmak zorundadır; ancak büyük şehirlere gitmekten korkar. Alec ve Angel’ın kendisine yaşattığı farklı acılardan dolayı, büyük şehirlere gitme korkusunu şöyle açıklar:

Tablo 45. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

“Not being aware of the rarity of intelligence, energy, health, and willingness in any sphere of life, she refrained from seeking an indoor occupation; fearing towns, large houses, people of means and social sophistication, and of manners other than rural. From that direction of gentility Black Care had come. Society might be better than she supposed from her slight experience of it. But she had no proof of this, and her instinct in the circumstances was to avoid its purlieus” (Hardy, 2019, s. 338).

“Hayatın herhangi bir alanında her türlü zekâya, enerjiye, sağlığa ve iyi niyete sahip olduğunun farkında olmadığı için ev işi aramaktan kaçındı; kasabalardan, büyük evlerden, maddi ve toplumsal bilgi birikimine sahip insanlardan ve köy hayatının dışındaki gelenek göreneklerden artık korkuyordu. Çünkü bunlardan başına sadece felaket gelmişti. Kuşkusuz bu toplumun yaşadığı tecrübelerden daha iyisini de sunabilmesi mümkündü, onun için daha iyi bir kapı açılabilirdi. Ama buna dair hiçbir kanısı yoktu ve bu içgüdü, onun zengin kişilerin yanına yaklaşmaktan alı koyuyordu” (Hardy, 2019, s. 338).

Alec'in Tess'e tecavüz etmesi onun hayatını mahveder ve yaşamında büyük bir travmaya neden olur. Bu travmanın bir sonucu olarak, Tess'te intikam duygusu ve öfke oluşur. Tess, Alec'e karşı hissettiği öfke ve intikam duygularını bastıramaz ve bu duygular zamanla giderek büyür ve Tess'in ruhsal çöküşüne ve içsel çatışmalarına yol açar. Tess, Alec'i öldürerek hem kendi acısını hafifletmeyi hem de geçmişte yaşadığı travmayla başa çıkmayı umar. Tess, Alec'i öldürme eylemini, toplumun ve kadınların yaşadığı baskıcı düzenle başa çıkmak için bir yol olarak görür. Angel'a Alec'i öldürdüğünü açıklarken, aslında kadınların maruz kaldığı zorbalık ve ataerkil baskıya karşı bir isyanı ifade eder. Bu eylem, Tess'in kendi özgürlüğünü savunma ve kendi iradesini ifade etme çabasıdır:

Tablo 46. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

“I have done it—I don’t know how,” she continued. “Still, I owed it to you, and to myself, Angel. I feared long ago, when I struck him on the mouth with my glove, that I might do it some day for the trap he set for me in my simple youth, and his wrong to you through me. He has come between us and ruined us, and now he can never do it any more. I never loved him at all, Angel, as I loved you. You know it, don’t you? You believe it? You didn’t come back to me, and I was obliged to go back to him. Why did you go away—why did you—when I loved you so? I can’t think why you did it. But I don’t blame you; only, Angel, will you forgive me my sin against you, now I have killed him? I thought as I ran along that you would be sure to forgive me now I have done that. It came to me as a shining light that I should get you back that way. I could not bear the loss of you any longer—you don’t know how entirely I was unable to bear your not loving me! Say you do now, dear, dear husband; say you do, now I have killed him!” (Hardy, 2019, s. 471).

“Yaptım, nasıl yaptım bilmiyorum,” diye devam etti. “Yine de bunu sana ve kendime borçluydum Angel. Uzun zaman önce, masum gençliğimde bana kurduğu tuzak ve ve benim yüzümden sana yaptığı kötülük yüzünden de bir gün onu öldüreceğimi biliyordum. Aramıza girip bizi mahvetti ve artık bunu bir daha asla yapamaz. Onu hiç sevmedim, Angel, seni sevdiğim gibi. Bunu biliyorsun, değil mi? Buna inanıyor musun? Sen bana geri dönmedin ve ben de ona dönmek zorunda kaldım. Seni bu kadar sevmişken neden gittin? Yine de seni suçlamıyorum Angel, sana karşı olan günahımı bağışlar mısın, şimdi onu öldürdüm? Seni ancak bu şekilde elde edebileceğimi düşündüm. Seni kaybetmeye daha fazla dayanamadım-beni sevmemene nasıl tahammülsüz olduğumu bilemezsin! Şimdi söyle canım, sevgili kocam; bildiğini söyle, şimdi onu öldürdüm!” (Hardy, 2019, s. 471).

Hardy, Tess Durbeyfield’ı Alec D’Urberville ve Angel Clare tarafından Victoria Dönemi’nin değerleri, cinsiyet algısı ve dine karşı çifte standartlarının bir kurbanı olarak betimlemiştir. Kadının babasının zoruyla evlendirmesiyle başlayan süreçten, kocasının baskısı altında sıkışan yaşamına kadar aile içindeki zorlayıcı dinamiklere odaklanır. Bu köylü kızı Tess’in, sözde günahkâr bir kadın haline gelmesindeki temel neden Victoria Dönemi’nin egemen değerleridir. Bununla birlikte, kadının yaşadığı kaderi şekillendiren asıl etkenin ekonomik sebepler olduğunu vurgular. Çünkü Tess’in durumu hem cinsiyeti hem de ait olduğu sınıf tarafından belirlenir.

4.2.4.3. Tess Durbeyfield Kadın ve Çalışma Hayatı

Hardy’nin *Tess of the d’Urbervilles* adlı eserinde kadın söylemini oluştururken öne çıkardığı temalar, kadının toplumsal konumu, cinsellik ve evliliğidir. Bu temaları vurgularken, Hardy, kadının yaşadığı kaderin aslında ekonomik sebeplerden kaynaklandığını ön plana çıkarır. Tess’in durumu, cinsiyeti ve sosyal sınıfıyla

belirlendiği için, kadın ve işçi olması, toplum içinde daha alt bir konumda olmasına sebep olur. Tess'in yaşadığı zorluklar, sadece kadın olmasından kaynaklanmaz; aynı zamanda ekonomik zorluklarla da bağlantılıdır. Hardy, ekonomik ve maddi koşulların önemini vurgulayarak Marksist düşünceye göndermede bulunur. Marx'ın teorisi, ekonomik ilişkilerin alt yapıyı oluşturduğunu ve üst yapıdaki kurumların, ahlak ve toplum normlarının bu alt yapıya bağlı olduğunu öne sürer. Bu bağlamda, Hardy, Tess'in yaşadığı dönüşümlerde ekonomik faktörlerin belirleyici olduğunu vurgular. Tess'in kendini koruyamama sorununda kadın olması ve sınıfsal konumu etkili bir rol oynar (Marx, s. 1999).

Tess'in işçi sınıfından olması, onun sadece evde değil, dışarıda da çeşitli zorluklarla karşılaşmasına neden olur ve bu durumun temelinde toplumsal koşullar yatar. Aile içinde annenin yerine geçmek zorunda kalan Tess, bazen babasına da yardımcı olmak durumunda kalır. Çoğu zaman meyhanede aşırı derecede sarhoş olan babanın görevini de üstlenmek zorunda kalır. Bir gece, babasının sarhoşluğundan dolayı işe gidemeyecek durumda olması üzerine, Tess tek geçim kaynağı olan atları Prens ile yola koyulur. Tess, bu yolculuk sırasında uykuya dalıp kazara Prens'in ölümüne neden olur. Prens'in ölümünden dolayı kendini suçlayan Tess, neden olduğu maddi zararı telafi etmek için Trantridge yakınlarındaki d'Urbervilles malikânesinde bir iş bulmaya karar verir. Bu olay, Tess'in yaşamında önemli bir dönüm noktasıdır. Başka bir deyişle, Tess, bu çiftlikte çalışmaya başladığında "ev kadını" kimliğinden "işçi kadın" kimliğine geçiş yaparak dönüşür. Eserde Hardy, Tess'in çiftlikteki görevinin hayvanların bakımıyla ilgilenmek olduğunu şu şekilde anlatır:

Tablo 47. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

"The community of fowls to which Tess had been appointed as supervisor, purveyor, nurse, surgeon, and friend made its headquarters in an old thatched cottage standing in an enclosure that had once been a garden, but was now a trampled and sanded square. The house was overrun with ivy, its chimney being enlarged by the boughs of the parasite to the aspect of a ruined tower. The lower rooms were entirely given over to the birds, who walked about them with a proprietary air" [...] (Hardy, 2019, s. 70).

“Tess’in görevlendirildiği, bakıcı, besleyici, veteriner ve dost olarak görev yaptığı kümes topluluğu, eskiden bir bahçeyken şimdi ezilmiş ve kumlu bir meydan olan bir çitin içinde duran eski bir saz kulübede karargahdır. Ev sarmaşıklarla kaplıydı, bacası asalak bitkilerin dallarıyla genişlemiş ve yıkık bir kule görünümüne bürünmüştü. Alt odalar tamamen kuşlara teslim edilmişti, onlar da etraflarında sahipli bir havayla dolaşıyorlardı [...]” (Hardy, 2019, s. 70).

Tess, hayvanlar için “bakıcı”, “veteriner”, “arkadaş” gibi çeşitli rolleri aynı anda üstlenirken, kendi konutu harabeye benzer bir yerde yaşamak zorunda kalır. Bu durum, romanda mülksüz işçilerin ve kadınların eşitsiz bir toplumda nasıl yaşadığına dikkat çekmektedir. Romanda, hayvanlar mülk sahipleri gibi gösterilirken, Tess’e sağlanan barınma koşulları oldukça kötüdür. Bu durum, hayvanların egemen sınıfı ve üretim araçlarını simgelediği yorumunu doğurabilir. Dolayısıyla, roman boyunca mülksüz kadın işçinin insan olarak değerinin yanı sıra, eşyalarından bile mahrum bırakıldığına vurgu yapılır. Hardy, dönemin tarım bölgelerinde kadınların ucuz iş gücü olarak kullanılmasına da dikkat çekerek, kadınların sınıfsal ve cinsiyet eşitsizliğiyle karşı karşıya olduğunu işler. Bu bağlamda, kadınların cinsiyetlerinden dolayı daha düşük ücret alması, sadece sınıfsal eşitsizliği değil, aynı zamanda cinsiyet eşitsizliğini de vurgular.

Bourdieu’ye göre, toplumsal cinsiyet rolleri ve erkek egemen düzen, kadınları belirli davranışlara yönlendiren, onları belirli mekânlardan dışlayan ve belirli işlerle sınırlayan görünmez kurallarla doludur. Bu düzen, bedenleri ve davranışları da etkileyerek kadınların yaşamlarına derinlemesine nüfuz eder. Toplumsal ve fiziksel düzenin kuralları, kadınları daha düşük konumlara yerleştirerek onlara basit, düşük prestijli ve ağır işleri yükler. Özellikle işverenler için, kadınlar daha ucuz iş gücü olarak görülür ve daha kolay yönetilirler. Bourdieu’ye göre, erkekler genellikle kadınlara küçük işleri ve prosedürleri bırakma eğilimindedir. Ancak, kadınlar işlerin yolunda gitmediğinde suçlama eğilimi taşırlar ve olumlu sonuçlarda bile genellikle olumsuz tepkiler verirler. Bu olumsuz algı ve davranışlar, erkek egemen toplumun alışkanlıkları ve düşünce yapıları tarafından desteklenir. Kadınlara karşı bu olumsuz önyargı ve sınırlayıcı davranışlar, Bourdieu’ye göre, erkek merkezli bir habitusun ürünüdür. Bu, toplumun temel değerleri ve normları tarafından desteklenen bir düşünce yapısıdır ve kadınların belirli rollerle sınırlanmasını ve bastırılmasını teşvik eder (2018, s. 38).

Angel’ın Brezilya’ya gitmesinin ardından Tess, hem kendi geçimini sağlamak hem de ailesine para gönderebilmek için çiftliklerde iş aramak zorunda kalır. Victoria döneminde, kadınların çiftliklerde çalışmasıyla belirli bir işçi sınıfının oluştuğu bilinmektedir. Kadınlar, genellikle tarlada ağır koşullar altında, düşük ücretlerle çalışmak zorunda kalırlar. Özellikle şiddetli yağmur ve fırtına altında çalışmak, bu koşulların zorluğunu artırır. Ayrıca, kadınlar genellikle erkek meslektaşlarına göre daha düşük ücret alır ve aynı işi yapmalarına rağmen daha az değer görürler. Bu koşullarda çalışanlar arasında sadece kadınlar bulunur. Bu durumda, romanda sınıfsal ve cinsiyet eşitsizliğine birlikte dikkat çekilir. Kadınların sınıfsal konumları ve cinsiyetleri sebebiyle, zorlu çalışma koşulları altında çalışmaları hem sınıfsal hem de cinsiyet eşitsizliğinin derinliğini gösterir. Bu durum, okura, kadınların hem sınıf hem de cinsiyetleri nedeniyle yaşadıkları zorlukları ve ayrımcılığı anlamak için bir pencere sunar.

Tablo 48. *Tess of the d’Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

“They worked on hour after hour, unconscious of the forlorn aspect they bore in the landscape, not thinking of the justice or injustice of their lot. Even in such a position as theirs it was possible to exist in a dream. In the afternoon the rain came on again, and Marian said that they need not work any more. But if they did not work they would not be paid; so they worked on. It was so high a situation, this field, that the rain had no occasion to fall, but raced along horizontally upon the yelling wind, sticking into them like glass splinters till they were wet through” (Hardy, 2019, s. 336).

“Saatlerce çalıştılar, manzaranın içinde kalan kimsesiz görünümünün farkında değillerdi, kaderlerinin adaletini ya da adaletsizliğini düşünmüyorlardı. Onları gibi bir konumda bile bir rüyanın içinde var olmak mümkündü. Öğleden sonra yağmur yeniden başladı ve Marian artık çalışmalarına gerek olmadığını söyledi. Ama çalışmazlarsa paralarını alamayacaklardı; bu yüzden kazmaya devam ettiler. Bu tarla o kadar yüksek bir yerdeydi ki, yağmur yere düşmeye fırsat bulamadan uğul uğul olan rüzgârda yatay bir hareketle iki kadına cam kıymıklar gibi saplanarak onları sıırıslam ediyordu” (Hardy, 2019, s. 336).

Kadın ve erkeğin aynı işi yapmalarına rağmen adaletsiz bir ücretlendirme politikasının uygulandığına ve cinsiyet eşitsizliğinin mevcut olduğuna dair eserde vurgular şu şekildedir:

Tablo 49. *Tess of the d’Urbervilles: A Pure Woman* Kadın Söylemi Örneği

“[...] but his wife, who represented him this evening, made no objection to hiring Tess, on her agreeing to remain till Old Lady-Day. Female field-labour was

seldom offered now, and its cheapness made it profitable for tasks which women could perform as readily as men” (Hardy, 2019, s. 235).

“[...] Tess’in mart sonundaki yortuya kadar orada kalıp çalışması üzerinde anlaşmaya vardılar. Kadın işçi sayısı azdı ve erkeklere yaptırılan işler daha az bir ücret karşılığında kadınlara yaptırılabilirdi” (Hardy, 2019, s. 349).

Toplum içinde aynı işi yapmalarına rağmen erkeklerin kadın işçilerden daha yüksek ücret alması, cinsiyet eşitsizliğinin somut bir kanıtıdır.

Toplumsal normlara göre, kadınların bu şekilde çalışması genellikle sorun teşkil etmez. Ancak, Tess ve diğer kadınların durumu, ekonomik ve toplumsal koşulların etkisiyle belirlenir. Kadınlar bu yaşam tarzını seçmek yerine, genellikle toplumun dayatmaları altında bulunurlar. Marx’ın da belirttiği gibi, insanların bilinçleri onların varlıklarını belirlemez; aksine, toplumsal koşullardır. Bu durumda, kadınlar ekonomik ve toplumsal koşullar içinde belirlenmiş rolleri kabul etmek zorunda kalırlar.

Tess of the d’Urbervilles bu bakımdan “toplumsal ve politik mesajı olan bir romandır” ve Tess milyonlarca işçi sınıfı kadının sorunlarına ve kaderlerine dikkat çeker. Dolayısıyla “kadınların bu kaderi roman boyunca devam eder ve karakterlerin yaşamını belirler” (Kanwar, 1991, s. 173). Tess’in hikâyesi, milyonlarca işçi sınıfı kadının yaşadığı sorunlara ve kaderlerine dikkat çeker. Roman boyunca, kadınların yaşadığı zorluklar ve toplumdaki yerleri, ana karakterin yaşamını derinden etkiler ve belirler. Victoria Dönemi kadınlarının erkek egemenliği altında yaşadığı bir dönemde geçmesine rağmen, Tess modern bir bakış açısına ve bağımsız bir ruha sahiptir ve Victoria Dönemi toplumunun sıkı kurallarını ve erkek egemen yapısını reddeder. Bu bağlamda, Tess’in hikâyesi, kadınların yaşadığı zorlukları ve toplumsal baskıları ele alarak, kadınların güçlenmesi ve özgürleşmesi için bir ilham kaynağı olmaya devam etmektedir.

4.2.5. *Jude the Obscure* Çözümlemesi (1895)

Hardy’nin, dogmatik bir topluma karşı kadınların kendi kimliklerini oluşturmak ve egemenlik altından kurtulmak için verdiği mücadelelerin güçlü örneklerinden biri, *Jude the Obscure* adlı eseridir. Kadınlar bağımsızlık için çaba gösterdiklerinde, toplumun katı ahlaki kuralları, kişisel gelişimlerini ve dönüşümlerini sınırlayabilir. Hardy’nin son yazdığı ve beraberinde en tartışmalı romanı olan *Jude the Obscure*,

evlilikle ilgili temalara odaklanır. Eserde, 19. yüzyıl İngiltere’sindeki katı ahlaki normlar altında şekillenen kadın-erkek ilişkileri incelenir.

Hardy topluma olan karşıtlığını karakterleri üzerinden okura sunar. *Jude the Obscure* adlı eserde de Victoria toplumunun temel kurumlarından biri olarak evliliğe karşı olan tutumunu, Arabella Donn ve Sue Bridehead adlı romandaki iki kadın karakterin yaşamları üzerinden ele alır. Eserde her iki kadın da Victoria toplumunun kültürünün geleneksel olmayan kadın niteliklerini sergiler. Her ikisinin de evliliğe olan bakış açıları ve evlilik dinamikleri birbirinden farklıdır. İkisinin de Victoria Dönemi ideal kadın ikonuna uygun olmamaları tek ortak noktalarıdır.

Jude the Obscure’da Hardy, Sue Bridehead karakterinden “Yeni Kadın”ın özgürlüğe ulaşmak ve kendini geliştirmek için verdiği mücadeleyi temsil eden bir karakter yaratır. Sue, ahlaki ve entelektüel bütünlüğünü korumak için roman boyunca geleneksel evliliğe ve cinsel olarak erkeğe boyun eğmeye karşı çıkmak için mücadele verir. Hardy *Jude the Obscure* adlı eserde Sue Bridehead için şöyle bir dipnot ekler: “feminist hareketin kadını-modern koşulların ürettiği entelektüel özgür ve tutku dolu bir kadındır.” (ix-x).

19. yüzyılın sonlarında Britanya’nın feminist hareketinin bir sonucu olarak Hardy, Sue Bridehead ile özgür ve entelektüel bir kadın resmi çizer. Jude’un teyzesi Fawley Sue’nun özgürlük tutkusunun çocukluğundan geldiğini ve daha sonra John Stuart Mill gibi yazarları okuyarak bu tutkusunun daha da pekiştiğini söyler. Sue’yu Jude’a tanıtırken asi ve kendine güvenen bir kız olarak tanıtır. Bu bağlamda, Sue kendi ideallerinin peşinden koşan özgürleşmiş Victoria Dönemi “Yeni Kadın” veya “Kadınsı Olmayan Kadın”ın prototipi haline gelir.

Hardy’nin kutsal kabul edilen evlilik bağına yönelik bu saldırıları, *Jude the Obscure* ilk yayımlandığı sırada da sonrasında da romana bu kadar çok tepki gelmesinin başlıca nedenlerinden biri olmuştur. Hardy evlilik ve din hakkındaki radikal görüşlerini okura Sue üzerinden anlatır. Eserde Sue Hristiyanlığı Swinburne’ün İsa’yı lanetlediği dizeye yer verir:

Tablo 50. *Jude the Obscure* Kadın Söylemi Örneği

“Thou hast conquered O pale Galilean, the world has grown grey from thy breath”
(Hardy, 2002, s. 89).

“Zafer senin, ey solgun yüzlü Galile’li; dünya kül rengine dönüştü senin soluğunla” (Hardy, 2002, s. 89).

Aynı zamanda Sue, evlilik kurumunun bir “sacrament” yani kutsal ve dinsel bir ayin olarak görmez Sue’ya göre evlilik, karı-kocanın maddi çıkarlarını korumak ve çocuklarının geleceğini miras yoluyla garanti sağlamak adına yapılan “aşağılık bir kontrattır” (“a sordid contract”) (Hardy, 2002, s. 159).

Tablo 51. *Jude the Obscure* Kadın Söylemi Örneği

“[...] “for a husband or wife to tell a third person that they are unhappy in their marriage? If a marriage ceremony is a religious thing, it is possibly wrong; but if it is only a sordid contract, based on material convenience in householding, rating, and taxing, and the inheritance of land and money by children, making it necessary that the male parent should be known—which it seems to be—why surely a person may say, even proclaim upon the housetops, that it hurts and grieves him or her?” (Hardy, 2002, s. 201)

“[...] evli bir kadının ya da erkeğin başka birine mutsuz olduğunu söylemesi kötü bir şey mi? Evlilik dini bir şeyse bunu söylemek kötü bir şeydir, ama temeli ev geçindirme, para biriktirme, vergi ödeme bakımından maddi bir kolaylık sağlayan, evlatların miras yoluyla mal mülk edinmelerine yarayan, bunun için aşağılık bir kontrata dayanıyorsa – ki böyle görünüyor- o zaman bir insana mutlaka bundan ne kadar incindiğini, bunun kendisini ne kadar üzdüğünü söylemek, hatta damlara çıkıp bunu haykırmak hakkı tanınmalıdır” (Hardy, 2002, s. 223-224).

Hardy, evliliklerinin temelinde maddi nedenlerin olduğunu ve bu durumun mutsuzluğa yol açabileceğini tartışır. Yazar, evliliğin sadece dini veya duygusal bir bağlılık olmadığını, aynı zamanda maddi rahatlık ve nesiller arası mal varlığı transferi gibi faktörlere dayandığını öne sürer. Bu durumda, bir kişinin evliliğinden mutsuz olduğunu dile getirmesi veya bu konuda haykırması gerektiği savunulmaktadır.

Sue, Hristiyanlık ve evlilik kavramlarına inanmadığı halde, öğretmen olan Phillotson ile evlenmek için karar verdiğinde, Jude’un çöküş sürecinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu kız içinde çelişkilerle boğuşurken neden böyle bir karar verdiği çok anlaşılmaz. Tanışmalarından önce evlenen Jude’a ceza vermek için olabilir. Çünkü bu durumu saklamasına rağmen Jude ona ne kadar tutkuyla bağlıysa o da Jude’a bağlıdır. O da Jude gibi resmi bir şekilde evlenirse, aralarındaki ilişkinin dostluktan öteye geçmesinin engellenebileceğini düşündüğü söylenebilir. Sue ve Phillotson evlenmeye karar verdiklerinde, Jude’a kendisini kilisede Phillotson’a teslim etmesini isteyen bir mektup gönderir. Kilisede nikâh töreni sırasında, gelinin ailesinden bir büyük, gelini damada verirken, Sue bu durumla alay eder. Bir kadın, bir erkeğe törenle bir dişi eşek, keçi veya herhangi bir evcil hayvan verilmesini gülünç bulur ama hem kendini hem de Jude’u cezalandırırcasına bunun için Jude’u seçer ve Phillotson’a verilmesini isteyen mektubu şöyle yazar:

Tablo 52. *Jude the Obscure* Kadın Söylemi Örneği

“According to the ceremony as there printed, my bridegroom chooses me of his own will and pleasure; but I don’t choose him. Somebody gives me to him, like a she-ass or she-goat, or any other domestic animal. Bless your exalted views of woman, O Churchman! But I forget: I am no longer privileged to tease you. – Ever” (Hardy, 2002, s. 163).

“Orada yazılı olan törene göre, damat beni kendi isteği ve zevkiyle seçiyor; ama ben onu seçmiyorum. Biri beni ona veriyor, tıpkı bir dişi eşek, dişi keçi ya da başka bir evcil hayvan gibi. Kadın hakkındaki yüce görüşlerine şükürler olsun, ey kilise adamı! Ama unuttum: Artık seninle alay etme ayrıcalığına sahip değilim” (Hardy, 2002, s. 163).

Bu bağlamda Sue’nun evliliği bir boyun eğme, bir hizmet veya kölelik olarak gördüğünü öne sürülebilir. Phillotson ile evlendikten sonra, Sue, kendisini evlenmeye kabul etmeye götüren şeyin cehalet ve kafa karışıklığı olduğunu keşfeder, ayrıca evliliğin ne kadar kötü olduğunu ve birine bağlı olmak ile hayallerini gerçekleştirmeyi istemek arasındaki ilişkinin ne kadar uyumsuz olduğunu da fark eder:

Tablo 53. *Jude the Obscure* Kadın Söylemi Örneği

“And I must tell somebody! Jude, before I married him I had never thought out fully what a marriage meant, even though I knew. It was idiotic of me-there is no excuse. I was old enough, and I thought I was very experienced. I rushed on ... with all the cock-sureness of the fool that I was!.... I am certain one ought to be allowed to undo what one has done so ignorantly! I daresay it happens to lots of women; only they submit and I kick... When people of a later age look back upon the barbarous customs and superstitions of the times that we have the unhappiness to live in, what will they say!” (Hardy, 2002, s. 206).

“Onunla evlenmeden önce oturup evli olmanın ne demek olduğunu enine boyuna düşünmemiştim Jude... ne demek olduğunu bildiğim halde. Benimki büyük bir budalalık ... hiçbir bahane bulunmaz. Artık büyümüştüm, çok da tecrübeli olduğumu sanıyordu. Onun için de okulda başımı belaya sokunca, kendime duyduğum o aptallık derecesinde güvenle işi aceleye getirdim!... Bana kalırsa insanın cahillikle yaptığı bir işi düzeltebilmesi için ona mutlaka bir hak tanınmalıdır. Bahse girerim ki birçok kadının başına gelen bir şeydir bu; onlar boyun eğiyor, ben tekmeliyorum. Daha sonraki bir çağda yaşayacak insanlar bizim ne yazık ki yaşamak zorunda olduğumuz bu zamanın vahşetine, boş inançlarına baktıkları zaman kim bilir ne diyecekler!” (Hardy, 2002, s. 206).

Sue, Phillotson ile zorlu bir evlilik yaşadıktan sonra, idealist hayatına geri dönmeye ve kocasını kendisini serbest bırakmaya ikna etmeye karar verir. Kocasını etkilemek için John Stuart Mill’in bir alıntısını kullanır:

Tablo 54. *Jude the Obscure* Kadın Söylemi Örneği

“She, or he, “who lets the world, or his own portion of it, choose his plan of life for him, has no need of any other faculty than the ape-like one of imitation” (Hardy, 2002, s. 215).

“Kadın ya da erkek, yaşayacağı hayatı başkalarının seçmesine bırakırsa, insanın maymunlardaki gibi taklit etme kabiliyetinden başka hiçbir şeye ihtiyacı yoktur” (Hardy, 2002, s. 215).

Phillotson bu duruma çok üzülse de olağanüstü bir olgunluk ve zarafet sergiler. Düşünceleri son derece derindir; Sue’yu istemediği bir evliliğe sürüklemekle kendini suçlar. Sue’nun resmi olarak eşi olması, ona baskı yapma hakkını vermez, çünkü bu tür bir baskının altında yatan herhangi bir talebin ona karşı aşağılayıcı bir bencillik olduğunu şöyle belirtir:

Tablo 55. *Jude the Obscure* Kadın Söylemi Örneği

“I won’t be the inhuman wretch to do it, cost what it may!” (Hardy, 2002, s. 222).

“Ne pahasına olursa olsun bunu yapacak insanlık dışı bir zavallı olmayacağım!” (Hardy, 2002, s. 222).

Böylece, Hardy Phillotson üzerinden okura ailenin ve evliliğin böyle zorbalıklarla korunamayacağını söyler. Yeni Kadın’ın kamu alanındaki çıkarlarının iyileştirilmesinde rolü olan İngiliz romancı ve şair Mona Caird, kusursuz evliliğin iki kişiyi birbirine bağlayan yasal bağlara ihtiyaç duymadığını ve hukuktan veya toplumdan dayatılan herhangi bir yükümlülüğün ‘küstahlık’ olduğunu savunur. (Moseley, 1995, s. 8). Eser boyunca Sue, 19. yüzyılın hem yasal hem de dini doktrinlerini sorgular ve farklı ahlaki kodlar tasavvur etmeye çalışır, yani dine veya hukuka değil, bireysel mutluluğun ve kadınlar için eşitlikçi bir hayatın mücadelesini verir.

Kalıplaşmış fikirlerin ve önyargıların ötesine geçmeye çalışan Sue’nun aksine, Arabella ne dini ne de ahlaki meseleleri sorgulamaz. Toplumsal meselelerle hiç ilgilenmeyen Arabella toplumun yerleşik kadın vizyonunu tersyüz ederek kendi cinsel dürtülerinin peşinde koşan ihtiraslı bir kadındır. Başka bir ifadeyle Arabella özgür olup olmadığıyla ilgilenmez. Tek amacı toplumdan dışlanmadan cinsel arzularını tatmin etmektir. Öyleki Hardy Arabella’yı cinselliğe olan tutkusu ve şehvetinden ötürü “a female animal” (bir dişi hayvan) diye tanımlar. Eserde Arabella, Jude’un ilgisini

çekmek için erkek olan bir domuzun cinsel organını ona doğru fırlatır. Hardy, Arabella'nın böyle davranması Jude ile sadece cinsel bir ilişkiyi değil, aynı zamanda hayvansal kabalığını da yansıtır (Hardy, 2002, s. 34-35). Arabella'nın erkeklerle ilişkisi tamamen cinsel bir ilişkidir ve Hardy, onun ilişkilerinde ne kadar şehvetli olduğunu göstermek için Arabella'nın Jude'a cinselliğini öne çıkaracak domuz penisi geçişini kullanır. Bunu yaparken, Arabella kasıtlı olarak Jude'a cinsel şehvetini ve arzusunu göstermenin peşindedir. Jude ise, doğal içgüdülerini engelleyebilecek durumda olmadığından Arabella'ya kısa bir süre kendini kaptırır ve Arabella, Jude'u yatak odasına götürür. Jude ile evlendikten sonra bir iki ay sonra hamile olduğunu iddia eder. Sue'dan farklı olarak, Arabella toplumsal gelenekleri temsil eden karakterdir, "evlilik dogmalarına" uyar çünkü bir kadının yalnızca evlilik yoluyla cinsel arzularını yatıştırabileceğine ve ikiye bölünmüş Victoria toplumunda ancak böyle hayatta kalabileceğine inanır. Arabella için koca imgesi kendisini koruyan ve cinsel açıdan tatminliğin adresidir. Arabella'nın hayat tarzı eser boyunca aynı çizgide ilerler; o sadece amaçlarını gerçekleştirmek için uygun araçları bulup uygular. Onun için evliliğin bir kadın olarak toplumsal normlara yenik düşmenin veya ahlaki bütünlüğünden bir ödün olup olmaması önemli değildir. Geleneksel evliliğin kadınları köleleştirdiği fikrinin Arabella'nın hayatta kalma politikasıyla hiçbir ilgisi yoktur. Aksine Arabella, geleneksel evliliğin kaçınılmazlığına ve faydasına inanır. Evlilikle ilgili düşüncelerini şöyle tanımlar:

Tablo 56. *Jude the Obscure* Kadın Söylemi Örneği

"Life with a man is more business-like after it, and money matters work better" And then, you see, if you have rows, and he turns you out of doors, you can get the law to protect you, [...]" (Hardy, 2002, s. 259).

"Bir erkekle yaşam bundan sonra daha çok iş gibidir böylelikle para meselesi gibi bir derdin de kalmaz. Hem sonra seni kapı dışarı da edemez zira seni koruyan bir kanun var" (Hardy, 2002, s. 259).

Nitekim Arabella Jude'un kendisini koruyamayacağını anladığı anda onu terk eder. Sonuç olarak Arabella, yalnızca geleneksel normlara bağlı kalınarak kişinin hayatta kalmasının mümkün olacağına inanırken özgür bir ruh olarak Sue, toplumsal normların baskısına boyun eğmeden yaşamda mücadelesini sürdürür.

Hardy'nin eserlerindeki tematiklerin önemli bir kısmını kadının hukuki ve ahlaki konumunun iyileştirilmesine yönelik duyduğu kaygı oluşturur. Hem evlilik ve

boşanma yasalarına ilişkin çifte standartlar hem de cinsel ahlaka ilişkin çifte standartlar gibi boyutlardan kadın söylemi oluşturulur. Hardy'nin Victoria toplumunun kadınlarını aşağılayıcı ve ikincil konuma getiren bu çifte standardı sorgulayarak kadının toplumsal ve yasal statüsünü yükseltmek amacıyla maruz kaldığı evlilik, aşk ve cinsiyet ile ilgili toplum kurallarına meydan okumaya çalıştığı söylenebilir.

Hardy, bütün eserlerinde tartışmasız bir biçimde ataerkilliği onun kurumlarını, kadın karakterlerini tanımlayan ve onlar üzerinde işleyen baskın ve egemen güç olarak tanımlar. Bunula birlikte kadın kahramanlarının trajik yaşamlarının temel nedeni olarak da ataerkilliği ve onun kurumlarını işaret eder. Özellikle kadını annelik ve eş konumunda tutabilmek için evlilik kurumunun kadının üstündeki resmi en ezici bir güç olduğunu savunur.

Hardy, Victoria toplumunda, çağın en yaygın ideolojisinin, fedakârlık, itaatkârlık, ahlaki saflık ve hizmet gibi ideal kadınsı erdemlerin ancak eş ve anne mesleklerinde ifade edilebileceği yanılgısını parçalamak için mücadele verir. Mevcut haliyle resmi evlilik sisteminin evlilik kurumu adı altında kadınlardan ekonomik güçlerini, cinsel güçlerini, çalışma imkânlarını ve en önemlisi kimliklerini aldığına dikkat çekerek bu kurumun onların kişisel gelişimlerine izin vermeyen çok sınırlı bir role kilitlediğinin altını çizer. Dönemin egemen normlarında eş ve annelik rollerine çok fazla önem verildiğinden, evlilik, alternatifi olmayan kadın tatmininin zirvesi haline gelmiştir

Hardy, Victoria Dönemi kadınları üzerinde ekonomik, sosyal ve kişisel anlamda önemli bir etkisi olan bu kısıtlayıcı ideolojiyi tam olarak tespit etmeye çalışır. Eserlerinde tüm olumsuzluklarına rağmen çoğu kadının hayattaki tek hedef olarak evliliği seçmeye yönlendirildiği görülmektedir. Bu bağlamda Hardy eserlerindeki kadınların trajik yaşamlarından Victoria toplumunun ataerkil kültürünü sorumlu tutar.

4.3. Değerlendirme

Çalışmanın bu bölümünde Thomas Hardy ve Victoria Dönemi'nde Thomas Hardy'nin kadın temsilleri ve kadın karakterleri incelenmiştir. Hardy, edebi dünyada belirgin bir figürdür ve eserleri dönemin toplumsal normlarını, kadınların rollerini ve yaşadıkları zorlukları ele alır. Özellikle kadın temsilleri ve karakterleri, Hardy'nin eserlerinde derinlemesine incelenir ve çeşitli şekillerde işlenir. Hardy'nin eserlerindeki kadın karakterler genellikle güçlü ve karmaşık topluma meydan okuyan karakterlerdir. Bu

bağlamda Hardy'nin ana temasının kadın olduğu eserlerinden *Far From the Madding Crowd*, *The Return of the Native*, *The Woodlanders*, *Jude the Obscure* ve tezin araştırma nesnesini oluşturan eseri *Tess of the d'Urbervilles A Pure Woman* eserlerindeki kadın karakterler Victoria Dönemi'nin toplumsal dinamikleri ve kadınların yaşadığı zorluklar odağından incelenmiştir. *Tess of the d'Urbervilles A Pure Woman* çalışmanın esas eseri olduğu için başkarakter Tess'in macerası Tess Durbeyfield ve Aile, Tess Durbeyfield- Evlilik ve Cinsellik, Tess Durbeyfield- Alec d'Urberville İlişkisi, Tess Durbeyfield- Angel Clare İlişkisi ve Tess Durbeyfield Kadın ve Çalışma Hayatı alt başlıklarıyla daha derinlikli bir veri çözümlemesi sunulmuştur.

5. YÖNTEMSEL YAKLAŞIM: ÇEVİRİ SOSYOLOJİSİ YAKLAŞIMI VE BOURDIEU SOSYOLOJİSİ

5.1. Çeviriye Genel Bakış

Çeviri, kültür ve toplumsal etkileşimin kesiştiği noktada bulunan, disiplinlerarası ve disiplinlerötesi boyut içeren bir etkinliktir. Bireyin neredeyse bütün yaşam alanında farkında olmadan gerçekleştirdiği çeviri pratikleri, geniş bir bakış açısıyla ele alındığında, insanlık tarihinin köklerine kadar uzanan bir geçmişe sahip olduğunu gözler önüne serer. Çeviri, dilsel farklılıkların yanı sıra kültürel etkileşimin de bir yansıması olarak ortaya çıkan bir eylem biçimidir. Bu süreç, metnin bir dilden diğerine aktarılmasıyla sınırlı kalmaz, aynı zamanda bir kültürün diğerine geçişi ve etkileşimi anlamına gelir. Bu bağlamda, çeviri yalnızca dilsel ve metinsel boyutuyla ele alınamaz, aynı zamanda metniçi ve metindışı faktörlerin etkileşiminin ürünü olarak incelenmelidir. Özellikle son yıllarda çeviri pratiğini anlamak için çok yönlü analitik yaklaşımların gerekliliği artmıştır.

Çeviri, başlangıçta dilbilimsel açıdan incelenen bir alt alan olarak ele alınırken ancak 1970’lerde bir değişim yaşanmış ve çevirinin sadece cümle boyutunda değil daha geniş bağlamda ele alınması gerektiği vurgulanmıştır. Yirminci yüzyılın ikinci yarısına kadar dilbilim, karşılaştırmalı edebiyat gibi alanlarda çalışılan çeviri, James S. Holmes’un 1972’de sunduğu “The Name and Nature of Translation Studies” başlıklı bildiri çalışmasıyla bağımsız bir bilim dalı olarak ele alınmaya başlamıştır. Bu dönemde, çeviri olgusunun kendi özgün gerçekliği içinde incelenmesi için “translation studies” adı altında bir disiplin önerisi ortaya atılmıştır (Munday, 2009, s. 5). Çeviribilim bu dönemde görece yeni bir disiplin olarak ortaya çıkmış ve kaynak dil-metin ile erek dil-metin arasındaki eşdeğerlik ve sadakat kavramları üzerinde odaklanmıştır. Dilbilimin etkisi altında olan çeviri süreci genellikle dil düzeyinde bir aktarım olarak görülüyordu. Bu bağlamda, dil düzeyindeki eşdeğerlik tartışmaları ve kaynak odaklı bakış açısı ön plandaydı.

1980’lerde sosyal bilimlerde ortaya çıkan “kültürel dönüş” ile çeviride kültürlerarasılığın önemi vurgulanmış ve böylece çevirinin yalnızca dilbilimsel değil, aynı zamanda kültürel bağlamda da ele alınması gerektiğine dikkat çekilmiştir. 1990’lı yıllarda, çeviribilimin disiplinlerarası bir alan olduğu vurgusu yapılmış ve bu bağlamda çeviride etik, norm gibi kavramlar tartışılmaya başlanmıştır. Son yıllarda ise

çeviribilimde antropolojik bakış açısıyla yeni açılımlar kazandırılması gerektiğinin altı çizilerek “ideolojik dönüş” veya “sosyolojik dönüş” gibi kavramlar konuşulmaya başlanmıştır.

Çeviride ideolojik yaklaşımla birlikte çeviri sürecinin “ideolojik boyutu” gündeme gelmiştir. Çeviribilimde kültürel dönemeç şeklinde adlandırılan dönemle birlikte kültürel çalışmalar alanındaki yaklaşımlar alana dâhil olmuştur. Böylelikle, geleneksel dilbilim modellerinin yerine ideolojinin önemine dikkat çekilmesinin önemiz tartışılmaya başlanmıştır (Baker, 2005, 280). Susan Bassnet ve Andre Lefevere’in editörlerini üstlendikleri *Translation History Culture* isimli kitapta çeviribilimin 1980’lerde ayrı bir disiplin olarak ilerlemesinin başarı hikâyesi olduğunu vurgulayarak kültürel dönemecin de önemine dikkat çekerler (1992, s. xi). Bu dönemde dikkat çeken çalışmaların Manipülasyon Okulu bünyesinde gerçekleştiği ifade edilebilir. Even-Zohar, Hermans, Lefevere gibi araştırmacıların oluşturduğu Manipülasyon Okulu çeviriyi ideoloji, manipülasyon, patronaj, dizge gibi kavramlar üzerinden ele alır (Hermans, 1985). Manipülasyon Okulu temsilcilerinden André Lefevere çeviri eyleminde çevirmenin rolünü farklı açılardan değerlendirir ve çevirinin yalnızca kültürel değil, aynı zamanda toplumsal ve ideolojik bağlamda gördüğü işleve odaklanır. Çeviriyi toplumsal bir bağlamda ele alarak araştırmalarına başta “ideoloji” olmak üzere, “patronaj” ve “manipülasyon” gibi unsurları katmıştır. Bu bağlamda çevirmenin kaynak metni yorumlayarak bir ölçüde “yeniden yazdığını” ve bu yeniden yazım süreci içinde de çevirinin etkili bir manipülasyon aracı olduğunu öne sürer. Lefevere’e göre her çeviri kaynak metnin yeniden yazımıdır ve her yeniden yazım belli bir ideoloji ve poetika içinde yazılır. Dolayısıyla, çeviri toplumsal bağlamda edebiyatı belirli bir amaç doğrultusunda manipüle eder (Lefevere, 1992, s. VII).

2000’li yıllar itibariyle küresel etkiler daha belirgin hale gelmiş, yeni medya araçları yaygınlaşmış ve artık dünya genelindeki hareketliliğin artmasıyla birlikte yeni bir döneme girilmiştir. Bu tür çalışmalarla birlikte çevirmenin toplumdaki ve toplumsal olaylardaki konumu, gibi konular tartışılmaya başlamıştır. Özgün metin ve çeviri metin ilişkisi özellikle toplumsal sorunsallar üzerinden kazanımlar, çeviri ürünlerin özellikleri eyleyiciler, kurumlar veya aktörler olarak karşımıza çıkmaktadır (Bogenç Demirel, 2013, s. 44). Pierre Bourdieu, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin en önde gelen araştırmacılarından biri olarak kabul edilir. Sosyolojiye önemli katkılarda bulunan Bourdieu’nün çalışmaları, geniş bir yelpazede, eğitimden tarihe, dilbilimden

siyaset bilimine kadar birçok alanda derin etkiler yaratmıştır. Ayrıca, Bourdieu'nün çeviri alanında da dikkate değer bir izi vardır; çeviribilimdeki dönüşümlerden biri olarak kabul edilir. Yves Gambier gibi çeviribilim uzmanları, Bourdieu'nün eserlerine yönelik artan ilginin bu alanda bir dönüm noktası olduğunu vurgularlar (Bogenç Demirel, 2014, s. 403).

Bourdieu'nün sosyal kuramının etkisiyle çeviride sosyolojik dönüşümler yaşanmış ve çeviri salt metin çevirisinden ibaret değil onu çevreleyen toplumsal dünyadan bağımsız olmayan fikrinden hareketle çeviriyi daha bütüncül bir şekilde ele alan farklı yaklaşımlara doğru bir evrim geçirmiştir. Çeviri artık “sosyolojik dönüş”ün olduğu bir dönemecin içindedir ve bu dönemde çeviri ürüne ve sürecine odaklanarak metindışı olarak nitelendirilen hususlara önem verilmektedir. (Snell-Hornby, 2006, s. 3,5). Bu bağlamda çeviri sosyolojisi çeviriye dilbilimsel, kültürel ve ideolojik yaklaşımlara bir alternatif olup gelecekteki çalışmalar açısından oldukça etkili veri sağlamaktadır

5.2. Çeviri Sosyolojisi ve Yaklaşımlar

Sosyoloji, bilimsel olarak kültürel, siyasal ve sosyal politikaların gelişime katkı sağlayan, geleceğin toplumsal yaşamı öngörmeye çalışan, sorgulamayı ve çözüm bulmayı vurgulayan, dinamik ve kolektif eyleme odaklanan bir sosyal bilim dalıdır. Sosyoloji alanının ilişkisel katmanlarından yola çıkıldığında, çeviri pratiği de toplumsal bir olgu olarak ele alınmaktadır. “Sosyolojik bakış” ile çeviri çalışmalarında çeviri ürünü ve sürecinin metindışı olarak nitelendirilen koşulları ve dolaşımı önem kazanmaktadır (Bogenç Demirel, 2021, s. 83). Çeviri, toplumsal bir eylem olarak gerçekleşirken çevirmen de bu süreçte toplumsal bir aktör olarak rol alır ve çeviri sürecine katılan tüm eyleyiciler arasındaki ilişkilerin dinamizmi, “bir tür inşa sürecinde bir yapıya veya şantiyeye” dönüştüğü ifade edilebilir (Bogenç Demirel, 2021, s. 83). Bogenç Demirel'e göre “insan ve toplum ilişkilerinin, sosyal davranış ve toplumsal kurumların işleyişini inceleyen sosyoloji bilim dalı, çeviri ürünlerin koşullarını, dolaşımlarını etkileyen etmenlere açıklık getirerek ve çözüm önerileriyle çeviri alanında kalite anlamında sürdürülebilir iyileşme başlatabilmektedir” (2021, s. 85).

Bogenç Demirel'e göre günümüz temel kuramcılarından Pierre Bourdieu öne sürdüğü kavramlarla “çeviri sosyolojisi alanının merkez referans” noktasıdır (2013, s. 47). Çeviri sosyolojisi alanındaki çalışmalarıyla dikkat çeken diğer kaynaklara

bakıldığında; Daniel Simeoni, Bourdieu'nün kavramlarından yola çıkarak çeviriyi toplumsal bir pratik olarak ele alırken, Jean-Marc Gouanvic çeviriyi yine Bourdieu'nün Pratik Eylem kuramı açısından değerlendirir. Andrew Chesterman ise çevirmen-işveren ilişkisi ve kurumsal çok dilli metin üretme konularında, çevirmen ağları bağlamında çeviriye sosyal bir uygulama olarak yaklaşmaktadır. Gisèle Sapiro ise politik, ekonomik, kültürel kısıtlar, kültürel üretim ve dolaşım uzamında araçların konumu üzerinden çeviri çalışmalarına Bourdieu'nün etkisi altında bir perspektif sunmaktadır; aynı zamanda Bourdieu'nün doktora öğrencisi olması da dikkat çekicidir (Bogenç Demirel, 2013, s. 47- 48). Yves Gambier, Johan Heilbron, Michaela Wolf, Moira Inghilleri, Rakefet Sela-Sheffy, Reine Meylaerts gibi çeşitli ülkelerden önde gelen isimler de çeviri sosyolojisi alanında çalışan araştırmacılarıdır. Türk akademi dünyasında ise çeviri sosyolojisi çalışmalarının ilerlemesine büyük katkılarda bulunan öncü isimlerden biri Prof. Dr. Emine Bogenç Demirel'dir. Türkiye'de, çeviri sosyolojisi dersleri ilk defa 2000'lerin başında Yıldız Teknik Üniversitesi'nde lisans ve lisansüstü düzeylerde sunulmaya başlanmıştır. Prof. Dr. Emine Bogenç Demirel tarafından doktora düzeyinde verilen “Çeviri Sosyolojisi ve Yeni Yaklaşımlar” ile “Çeviri Sosyolojisi ve Dijital Ortam Çeviri Pratikleri” dersleri çerçevesinde çeşitli tez projeleri geliştirilmektedir.

Çeviri sosyolojisi, çeviri etkinliğini çeşitli değişkenleri içeren bir süreç olarak değerlendirir. Bu yaklaşım, çeviri etkinliğinin üretildiği bağlamdan ayrılamayacağını savunur ve bu nedenle çevirmen, yayınevi ve toplumsal koşullar gibi hususları çeviri sürecinde bütünsel bir bakışla ele alarak çeviri etkinliğini değerlendirir. Çeviri sürecinde çevirmenlerin tercih ettikleri metinler, uyguladıkları çeviri stratejileri, yayınevlerinin politikaları ve metnin okurlar tarafından nasıl algılandığı gibi unsurlar, çeviri sosyolojisinin incelikli konuları arasında yer alır. Bu bağlamda, çeviri eyleminin işleyen mekanizmaları ve toplumsal koşullar da göz önünde bulundurulmalıdır.

Bogenç Demirel' e göre çeviri sosyolojisi, çeviri ürününün ortaya çıkma sürecini ve bu sürecin arkasındaki görünmeyen yapıların nasıl işlediğini, eyleyicilerin ne şekilde davrandıklarını incelemeyi amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, çeviri sürecini etkileyen faktörleri, dışsal koşulları ve ürünün oluşumuna katkıda bulunan eyleyicilerin hepsini ele alarak çeviriyi bütünsel bir perspektifle değerlendirir. Çeviri ürün, toplumsal bir olgu olarak ele alınır ve bu bağlamda dışsal etkenlerin içsel yapı üzerindeki etkileri toplumsal boyutta gözlemlenir. Bu anlamda, çeviri, bir çevirmenin bireysel eylemiyle

sınırlı değildir; aynı zamanda çeviri sürecini yönlendiren, şekillendiren toplumsal kurumların ve ilgili tüm eyleyicilerin rolü göz önüne alınmalıdır. Çeviri, toplumsal bağlam içinde değerlendirildiğinde, çevirmenin bireysel eyleminin ötesine geçen bir eylem ve süreç olarak ortaya çıkar (2014, s. 403-404).

Andrew Chesterman, “Questions in the Sociology of Translation” adlı makalesinde çeviri sosyolojisini üç ana başlık altında ele alır. Bu başlıklar şunlardır: çevirinin uluslararası piyasada ürün olarak sosyolojisi, çevirmenlerin sosyolojisi ve çeviri sürecinin sosyolojisi. Bu üç sınıflandırma içinde, çevirmenlerin sosyolojisi özellikle Bourdieu sosyolojisiyle şekillendirilmektedir. Bu alan, çevirmenlerin farklı kültürlerdeki konumları, faaliyet gösterdikleri kurumlar, çevirmen habitus’ları, çevirmen ödeme yapıları, iletişim ağları, telif hakları, cinsiyet rolleri, güç ilişkileri gibi birçok unsuru kapsar. Bu ilişkilerin çevirmenlerin üzerindeki etkileri ve çevirmenlerin kendi ürünlerine yönelik bakış açıları bu alanın odak noktalarındandır (2006, s. 2).

Çeviri sosyolojisinin toplumsal boyutuna yönelik ilk araştırmalar, öncelikle edebi çeviri alanındaki çalışmalar üzerinden gelişmiştir (Simeoni, s. 1998). Simeoni, çeviri sürecinde çevirmen kararlarının temelinde yatan nedenleri anlamaya yönelik önemli bir çalışma olan “The Pivotal Status of the Translator’s Habitus” (1998) başlıklı çalışmada, özellikle kabul edilebilir yöntemlerle çeviri yapma yeteneğine odaklanmaktadır. Bu yeteneği, çevirmenin çeviri sürecindeki tercihleri, diğer çevirmenlerden ve yazarlardan farklılaşan tarzı ve çevirmenin biçimini ve yeteneklerini şekillendiren iç/dış dinamikler olmak üzere üç ana başlık altında ele almaktadır (Simeoni, 1998, s. 1-2). Simeoni çalışmada Bourdieu’nün “habitus” kavramını çeviri alanına taşımış ve çevirmen habitusunu tanımlamıştır. Bourdieu, habitus kavramını çeviri eylemi ve çevirmenle ilişkilendirerek, çevirmenin seçim ve davranışlarını belirleyen temel bir kavram olduğunu belirtir (Simeoni, 1998). Simeoni’nin çalışmada habitus, bireysel toplumsal yaşam sürecinde edinilen ve şekillenen eğilimleri norm ve gelenekleri besleyerek güçlendiren “yapılandırıcı” yönüyle hem “yapılandırılmış” hem de edinilmiş bir mekanizma olarak açıklanmaktadır (1998, s. 21-22). Bogenç Demirel’in değerlendirmesine göre, Simeoni, çevirmenin habitusunu, “kişiselleşmiş toplumsal ve kültürel tarihin bir sonucu olan çevirmenin habitusu “çeviri sürecindeki kararlarını etkileyen/belirleyen ya da değiştiren/dönüştüren pivot bir konuma taşır” (2014, s. 405). Simeoni’nin makalesinde öne sürülen başka bir husus ise çevirmenlerin kültürel alanda genellikle

itaatkâr konumda bulunduğudur. Ona göre, çevirmenler bu itaatkâr konumu kabul eder ve bu durum, habituslarının biçimlenmesine yol açar. Çevirmenlik, Simeoni'ye göre, topluma, halka, yazara, metne ve dile itaatkârlık anlamına gelir. Çevirmen, kabul ettiği bu konumu içselleştirerek, çeviri eyleminde neredeyse görünmez bir rol üstlenir. Zaman içinde çevirmenlere dayatılan ikincil konum, tarihsel olarak süregelen bir “sembolik şiddet” biçiminde ortaya çıkar ve bu da çevirmenlerin tercihlerini şüphesiz etkiler (Kutlay, 2015, s. 433).

Moira Inghilleri'nin “The Sociology of Bourdieu and the Construction of the ‘Object’ in Translation and Interpreting Studies” (2005) başlıklı çalışmada, Bourdieu'nün kuramsal yaklaşımlarının çeviri alanında yapılan çalışmalar için önemli bir bakış açısı sağladığını belirtmektedir. Inghilleri'ye göre, çevirinin üretimine ve çevirmen kararlarına etki eden Bourdieu sosyolojisi bütün eyleyicilere olan ilgiyi arttırmıştır (2005, s. 126). Özellikle habitus, alan, sermaye ve çıkar gibi kavramların çeviri alanına uygulanmasının, bilginin üretilmesi ve yeniden üretilmesine ilişkin temel varsayımlara sosyolojik bir çeviri araştırmasına katkı sağlayabileceğini vurgulamaktadır (2005, s. 143). Aynı zamanda, Inghilleri, Bourdieu'nün düşünsel sosyolojisinin temelinde yatan amacın kültürel, toplumsal ve tarihsel pratiklerle oluşturulan bir iktidar eleştirisi olduğunu ifade etmektedir. Bourdieu'ye göre, her birey, ait olduğu belirli bir kolektif tarih bağlamında değerlendirilmelidir. Bu perspektife göre, çevirmenler, sadece bireysel rasyonel kararlar alan bağımsız bireyler değil, aynı zamanda toplumsal, kültürel ve kolektif tarihle birlikte yeniden biçimlenen toplumsal eyleyicilerdir. Bu nedenle, çeviri pratiği, çevirmenin bireysel bir eylemi olarak değil, toplumsal bir eylem olarak görülmelidir (2005, s. 128). Çeviri alanı, bir rekabet ve mücadele sahası olarak değerlendirilebilir; bu alanda aktif olan eyleyiciler, konumlarına, güçlerine ve simgesel sermayelerine göre şekillenen bir tarihsel mücadele içerisindeyler.

Bourdieu sosyolojisini temel alan bir başka isim Jean-Marc Gouanvic'tir. “A Bourdieusian Theory of Translation, or the Coincidence of Practical Instances: Field, ‘Habitus’, Capital and ‘Illusio’” (2005) başlıklı çalışmada deneyimsel bir eylem teorisi üzerine kurulan Bourdieu sosyolojisini oluşturan kavramlar çeviri pratikleri ile bütünleşmektedir. Makalede, deneyimsel bir eylem teorisi üzerine kurulan Bourdieu sosyolojisini oluşturan kavramları çeviri pratikleri ile bütünleşmektedir (2005, s. 147). 19. ve 20. yüzyılda Amerikan yazınının Fransızcaya çevrilme süreçlerini inceleyen Gouanvic, yazar ve eserlerin simgesel sermayeleri, çevirmenin habitusu, o dönemdeki

Amerikan ve Fransız yazın alanlarının durumu gibi konuları ele alarak çeviri ediminin toplumsal etkilerini kapsamlı bir bakış açısıyla değerlendirmiştir. Amerikan edebiyatından yapılan çeviri örneklerinin incelendiği bu makalede edebiyat alanının varlığı ve yokluğunun çeviri üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Bunu yaparken bu dönemde hukuki alanın edebi alan üzerinde sansür girişimleri de göz önünde bulunarak vurgulanmıştır. Ardından çok sayıda çevirmenin habitusu analiz edilmiş ve bu çevirmenlerin bu habitusları sosyal yörüngelerinin nasıl geliştiği analiz edilmiştir. Son olarak da *illusio* çevirmenin görevinin amacı olarak ele alınmıştır (2005, s. 147). Gouanvic'e göre, yabancı eserlerin ve yazarların erek yazındaki konumunu belirleyen temel unsurlardan biri, çevrilen eser türünün erek yazın alanındaki varlığıdır. Yabancı eserlerin çeviri yoluyla dolaşıma girebilmesi, özerk bir yazın alanının varlığı ile yakından ilişkilidir. Bu bağlamda, 19. ve 20. yüzyıllarda çevrilen yazar ve eserlerin durumunun birbirinden farklı olduğu vurgulanmış, özellikle 19. yüzyılda özerk bir yazın türünün bulunmaması nedeniyle Amerikan yazar ve eserlerinin popüler yazın alanına dahil edildiği örneklerle açıklanmıştır (2005, s. 154-155). Edebiyatın güç ve çatışma alanı olduğu, hukuk alanının ise edebiyat alanı üzerinde baskı oluşturduğu vurgulanmaktadır. Edebiyat alanının bazı yasal kısıtlamalara ve sansüre tabi tutulduğu belirtilirken, aynı baskı ve çatışmanın çeviri alanında da olduğu ifade edilmektedir.

Gouanvic, Bourdieu'nün habitus kavramından yola çıkarak çevirmenin kişisel geçmişinin ve aynı zamanda aile ve toplumsal sınıfa ait ortak geçmişin bir ürünü olarak tanımlanan habitus kavramını ele alır. Çevirmenin kendi habitusunu kullanarak, erek-kaynak kültürler arasında yazarın hizmetine girdiğini vurgular. Yazar, edebiyat alanındaki habitusunu kullanarak "belirli bir toplumda herkesin karmaşık bir biçimde hissettiği şeyleri, üstü kapalı olan şeyleri" ortaya dökme kapasitesine sahiptir (2005, s. 158-159). Çevirmen, kendi habitusu aracılığıyla yazarın üslubunu hedef dil ve kültüre taşıyarak, yazarın bu yeteneğinin aktarılmasına katkı sağlar; bu şekilde, çevirmen, yazarı destekleyici bir rol üstlenir. (2005, s. 158). Çeviri habitusunun edebiyat alanına nasıl etki ettiğini ise Gouanvic makalede şöyle açıklar: Belirli bir dönemdeki belirli eserlerin çevirilerinde çevirmenlerin habitusunun nasıl gerçekleştiğinin analizi gerekmektedir. Bu anlamda, 1920 ile 1960 yılları arasında Fransız edebiyat alanında öne çıkan, toplumsal yörüngeleri çok farklı üç Amerikan edebiyatı çevirmeninin habitusları üzerinden bir inceleme yapmıştır. Fransa'daki üç çevirmen, Maurice-Edgar Coindreau, Marcel Duhamel ve Boris Vian, üzerinden örnekler vererek, çevirmenlerin

habituslarının çevirilerine ve Fransız edebiyatına şekil verebildiğini ve etkileyebildiğini ortaya koymayı amaçlar (2005, s. 159). Sonuç olarak “farklı toplumsal yörüngeleri, habitusları olan çevirmenler, Fransız edebi alanındaki farklı türleri harekete geçirmişler ve bunların bağımsız birer alan olmalarını sağlamışlardır. En bariz örneği bilim kurgu türünün, Boris Vian ve habitusu sayesinde 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren var olan realist alana koşut şekilde 1950’den sonra gelişmesidir” Gouanvic’e göre, hem mühendis hem çevirmen Boris Vian, mühendislik alışkanlıkları nedeniyle bilim-kurgu türündeki eserlere yönelmiş ve 1950’lerden sonra Fransa’da bilim kurgu alanının oluşmasını sağlamıştır (2005, s. 161). Gouanvic, yazmak ve çevirmek arasındaki sınırların belirsizleştiği durumları açıklar ve bu tür çevirmenleri “yazar-çevirmen” kategorisine dahil eder. Eğer yazar-çevirmenler, hedef metin ile kaynak metin arasında kendilerini kaybederlerse, metnin yazarı olarak öne çıkarlar. Örneğin, Amerikan yazar Henry James’in eserlerini Fransızcaya çeviren Marguerite Yourcenar, bu tür bir yazar-çevirmen örneğidir (2005, s. 158).

Gouanvic’e göre, Bourdieu’nün temel kavramları olan ve birbiriyle sıkı bir ilişki içinde bulunan “habitus”, “alan”, “sermaye” ve “doxa” gibi kavramlar çeviribilim alanında da uygulanabilir (Gouanvic 2005). Ona göre, Bourdieu’nün “kültürel eylem” teorisi, yalnızca kurumların sosyolojisiyle sınırlı kalmaz, aynı zamanda eyleyicilerin sosyolojisini de içerir. Gouanvic’e göre çeviri, bir eylem olarak, “belirli stratejiler kullanarak normlara uygunluk” ile sınırlı bir ilişki taşımaz (2005, s. 157). “Bir eylem olarak çevirinin belirli stratejilerin kasıtlı kullanımı yoluyla normlara uymakla pek bir ilgisi yoktur. Başka bir ifadeyle, mesele mevcut çözümler setinden bilinçli şekilde bir seçim yapmak değildir. Normlar, çevirip çevirmeme, kaynak metni yakından takip edip etmeme konusunda özgür olan çevirmenlerin yaptığı daha öznel ve rastlantısal seçimleri açıklamaz. Bir çevirmenin metne kendi sesini katarak, kaynak metinde bulunmayan kelime kullanımı veya cümle yapılarına yönelmesi, sadece bilinçli stratejik tercihi değil, aynı zamanda edebi alandaki özel bir habitusun etkisi altında gerçekleşen bir süreçtir. Bu tercihler, çevirmenin edebi alandaki özgün deneyimlerinin bir yansımasıdır ve yazarın sesini kendi yorumuyla değiştirmekten kaynaklanmaktadır (2005, s. 157-158).

Gouanvic’in çalışmasında, simgesel sermaye kavramının ele alındığı bölümde, yazarın simgesel sermayesinin varlığı üzerinde durulmakta ve çevirmenin, eserin simgesel sermayesinden faydalandığı, aynı zamanda kaynak metni erek kültürde tanınır kılarak

metnin ve yazarın simgesel sermayesine katkı sağladığı vurgulanmaktadır (2005, s. 161-162). Örnekler üzerinden, ünlü yazar olma, kabul gören yazın türleri ve çevirmenin habitusu gibi kavramlar, simgesel sermaye çeşitleri olarak tanımlanmaktadır. Bunun yanı sıra, farklı toplumsal konumlara sahip ve çeşitli sosyal yolları izleyen çevirmenlerin ve farklı edebi türlerle ilgilenen çevirmenlerin, birbirinden farklı çevirmen habitusları geliştirebileceği vurgulanmaktadır (2005, s. 161).

Gouanvic'e göre "simgesel sermaye -yazar söz konusu olduğunda- esas olarak miras yoluyla değil, edebiyat alanında yayınlanan yeni eserler yoluyla sürekli olarak yeniden kazanılması gereken tanınırlık" yoluyla elde edilir. Ancak simgesel sermaye, bir yazarın eseri klasik statüsüne ulaştığında yerleşik ve istikrarlı hale gelir; bu noktada yazar ve eseri, zaman içinde sorgulanmaya açık olmayan kalıcı, istikrarlı bir simgesel sermaye edinir. Ancak bu durum çevirmen için aynı değildir. Çevirmen, kaynak kültür toplumunda yayınlanan özgün esere yatırılan simgesel sermayeden yararlanır. Çevirmen, çevirisi aracılığıyla yazara ve esere bir sermaye sunan bir aracı olarak müdahalede bulunabilir (2005, s. 61-162).

Gouanvic'e göre, illusio-çeviri ilişkisi önemlidir çünkü kaynak metindeki "illusio"nun, erek metinde geliştirilen kurgusal söylem aracılığıyla gerçekleşmesi gerektiğini belirtir. Bu kurgusal söylem, temaların bütünü, anlatımsal teknikler ve anlamlandırmayı içerir (Gouanvic, 2005, s. 163). Son olarak, hedeflenen okur konusuna değinilir ve bu bağlamda, kaynak metinde hedeflenen okuyucu kitlesinin erek metin için de geçerli olması gerektiği vurgulanır (2005, s. 163). Bu nedenle, Gouanvic'e göre çeviri sürecindeki koşullara odaklanarak, ortaya çıkan metni yazardan ayırmak mümkün değildir. Çünkü bütüncül bir bakış açısına göre, kültürel bir ürünün ortaya çıkmasındaki koşullar ve toplumsal ilişkilerle bağlantılıdır. Her şeyin ilişkisel olduğu bir alanda, metni yazar, çevirmen ve toplumdan bağımsız düşünmek mümkün değildir.

Yves Gambier, "Pour une socio-traduction" (2006) adlı makalesinde, çeviribilimin diğer disiplinlerle özellikle sosyoloji ile olan ilişkisini sorgulayarak, çeviribilimin temel kavramlarının, norm, uzlaş, kural, yasa, iktidar, patronaj gibi unsurlarının kökeninin çeviribilimden ziyade sosyoloji, hatta hukuk ve sosyal psikoloji gibi alanlardan geldiğini belirtmektedir. Gambier, çeviribilimin disiplinlerarası bir niteliğe sahip olduğuna vurgu yaparken, Bourdieu'nün habitus ve simgesel sermaye gibi

kavramlarını kullanarak toplumdaki profesyonel yapıları, özellikle çeviri bürolarındaki işleyişi ve staj sistemini inceleyebileceğimizi ifade etmektedir. Ayrıca, ekip çalışması, yerelleştirme çalışmaları, teknoloji kullanımı gibi birçok konunun da araştırma sahasına girebileceğini eklemiştir (Bogenç Demirel, 2014, s. 405).

Çeviri sosyolojisi alanında öne çıkan yaklaşımıyla adını duyuran Johan Heilbron ve Gisèle Sapiro tarafından yazılan “Outline for a Sociology of Translation Current Issues and Future Prospects” (2007) başlıklı makalede, Çevirinin uluslararası kültürel iletişim aracı olarak işlev görmesinin temelinde, toplumsal, kültürel ve ekonomik dinamiklerin yanı sıra çevirmenlerin ve diğer toplumsal aktörlerin rolüne odaklanılmaktadır ve çeviri eylemi “toplumsal eylemin ve uluslararası düzlemdeki kültürel alışverişin öncü dinamikleri” olarak ele alınmasının önemini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, çeviri pratiğine katılan bireyler ve kurumlar dahil olmak üzere tüm aktörlerin, çeviri analizlerine dahil edilmesinin kaçınılmaz olduğuna dikkat çekmektedirler (2007, s. 97). Sosyolojik bir perspektifin çeviri pratiğine uygulanması, metnin sadece kendi iç dinamikleriyle değil, aynı zamanda etrafındaki toplumsal bağlamla birlikte ele alınması gereken bir süreç olduğunu vurgulamaktadırlar. Çeviri sosyolojisi, özellikle kültürel metaların uluslararası dolaşım koşulları, bu dolaşımdaki ekonomik ve siyasi kısıtlar ve çeviri ürünlerinin erek kültürde kabul edilme ve benimsenme süreçleri gibi konular üzerinde durmaktadır (2007, s. 95).

Heilbron ve Sapiro’ya göre kültürel ürünlerin uluslararası dolaşımı ve çeviri süreçlerinde kültürel, ekonomik ve politik güç dengeleri belirleyicidir. Yazarlar, çoğunlukla ülkelerin dil ve edebiyatları arasındaki güç dengelerinin adaletsiz olduğuna dikkat çekerler. Ayrıca, günümüzde evrensel olarak her yerde çevrilen eserlerin yarısının İngilizceden çevrildiğini belirtirler, bu da İngilizcenin “en merkezi” bir konumda olduğunu gösterir. (2007, s. 95-96). İngilizce, onu takip eden Fransızca ve Almanca ile birlikte, hiyerarşide “merkezi” konumda bulunurken diğer dillerin “çevresel” konumda olduğunu belirtirler. Yazarlar, çevirilerin çoğunun merkezi konumda olan dillerden çevresel konumda olan dillere yapıldığını ve politik olarak da çevirilerin genellikle daha merkezi konumda olan ülkelere çevresel konumda olan ülkelere yapıldığını vurgularlar (2007, s. 96).

Heilbron ve Sapiro’ya göre Bourdieu’nün perspektifiyle yazınsal alanı değerlendirmek, eserlerin benzersizliği konusundaki takıntıyı bir kenara bırakarak, eserlere ekonomik bir açıdan yaklaşarak dolaşımı göstermektedir. Kitaplar, kültürel

varlıklar olarak kabul edilirler ve sembolik öneme sahiptirler. Yayıncılık sektörü ise genellikle kâr amacı güden bir ticari sektördür. Yazınsal eserlerin çeviri süreci, ulus devletlerin ve dillerinin güç ilişkileri bağlamında incelenebilir (2007, s. 95).

“Translation and The Field of Publishing: A Commentary On Pierre Bourdieu’s ‘A Conservative Revolution In Publishing’” (2008) başlıklı makalede ise yayınevi hem özgün hem de çeviri eserlerin dolaşımında önemli bir rol oynamaktadır. Toplumsal bir pratik olarak değerlendirilen çeviriye sosyolojik bir yaklaşım alandaki bütün eyleyicileri dikkate almalıdır. Çeviri sosyolojisi, Bourdieu’nun teorik çerçevesini kullanarak simgesel malların dolaşımı üzerine derinlemesine bir anlayış geliştirmiştir. Bu yaklaşım, uluslararası çeviri süreçlerinde kültürel, ekonomik ve politik güç ilişkilerini anlamak için önemli bir araç sunar. Ancak Gisèle Sapiro, Bourdieu’nün modelini çeviri kitapların dolaşımının küresel sosyolojik analizini genişletmek için metinlerin uluslararası dolaşımının yayıncılık alanında üç aşamada ele alınabileceğini belirtmiştir: “İlk olarak ulusal çeviri pazarından küresel çeviri pazarına geçiş; ikinci olarak yayıncı stratejisi ve listesine odaklanma; ve üçüncü olarak alımlama”dır (2008, s. 154). Sapiro, Bourdieu’nün yayıncılık alanındaki yaklaşımını çeviri çalışmaları için uygunluğunu makro, mezzo ve mikro düzeylerde ele almıştır. Makro düzeyde, merkez/çevre modeli incelenebilir. Bu model, çeviri metinlerin edebi alanlardaki dolaşımını, ekonomik, siyasi ve kültürel güç ilişkileri bağlamında ele alır. Mezzo düzeyinde, yayıncıların stratejileri ve bu stratejileri etkileyen faktörler ele alınabilir. Mikro düzeyde ise tek bir yazarın eserinin seçim süreci üzerinden analiz yapılabilir (2008, s. 162-163).

Makro düzeyde, yalnızca bir dilden diğerine çeviri akışını değil, aynı zamanda ülkeler veya dil toplulukları arasındaki siyasi, ekonomik ve kültürel güç ilişkileri bağlamında çevrilen eser türlerini anlamak için merkez-çevre modeliyle birleştirilebilir. Mezzo düzeyde, yayıncıların stratejileri, ilgili alanın (frankofon, anglofon ve germanofon gibi ulusal veya uluslararası pazarlar) ve farklı ulusal veya dilsel yayıncılık alanları arasındaki homolojiye dayanan seçici yakınlıklarının ışığında analiz edilebilir. Listelerin ve serilerin karşılaştırılması, arşivlerden elde edilen kanıtlarla birlikte, bu stratejileri analiz etmek için ampirik bir temel sunmaktadır. Son olarak, mikro düzeyde, belirli bir kitabın ya da tek bir yazarın eserinin seçilmesi ve çevrilmesi süreci, yayıncı tarafından çevirmene dayatılan kısıtlamalar ve alımlamayı belirleyen belirli

çıkarlar (ekonomik, siyasi ve/veya kültürel) dikkate alınarak incelenebilir (2008, s. 163-164).

5.2.1. Bourdieu Sosyolojisi ve Temel Kavramları

Bourdieu, 1930-2002 yılları arasında yaşamış çağdaş Fransız sosyolog, felsefeci ve antropologdur. Pyrénées- Atlantiques'teki Denguin'de Bearn köylü sınıfının önceleri tarım işçisi iken daha sonra postacı ve postane müdürü olan bir baba ile toprak sahibi bir aileye mensup annenin tek çocuğudur. Modern sosyolojinin önemli araştırmacılarından biri kabul edilen Bourdieu; Emile Durkheim, Karl Marx ve Max Weber, gibi düşünürlerin çalışmalarından etkilenecek kendi bakış açısını geliştirmiştir. Bourdieu “toplumsal hiyerarşilerin yeniden üretilmesi ve hâkimiyet mekanizmalarının yanı sıra, bireylerin toplumsal kökenleri ile tercih ve uygulamaları arasındaki ilişkiyi” çalışmalarında incelemiştir (Jourdain ve Naulin, 2020, s. 7). Bourdieu, üniversite eğitimi elit akademik kurum statüsündeki Ecole Normale Supérieure’de tamamlamıştır; bu kurum özellikle Paris’teki seçkin ailelerin çocuklarının tercih ettiği prestijli bir eğitim merkezidir. İlk başta felsefe üzerine odaklanan Bourdieu, daha sonraki yıllarda sosyal bilimlere, özellikle de antropoloji ve sosyoloji gibi disiplinlere ilgi göstermiştir. Bu dönüş, akademik kariyerinde önemli bir evrimi simgeler, çünkü Bourdieu’nun ilgisi sadece felsefi düşüncelerle sınırlı kalmamış, aynı zamanda toplumsal yapının incelenmesi ve anlaşılması üzerine odaklanmıştır. Bu süreç, Bourdieu’nün eğitim geçmişi ve akademik ilgi alanları arasındaki dinamik bir değişimi temsil etmektedir (Jourdain ve Naulin, 2020, s. 7-13).

Bourdieu, Loïc Wacquant tarafından “ansiklopedik bir sosyolog” olarak nitelendirilen bir sosyolog olarak öne çıkmaktadır. “Bourdieu insan pratiklerine dair bir bilim geliştirir -sınıfsal, etnik, cinsel, ulusal, bürokratik vs. her türden tahakküme karşı eleştiriyi besleyen bir bilim. Bu bilim düalist değildir, kavgacıdır ve düşünümseldir (Wacquant, 2014, s. 446). Bourdieu’nün sosyolojisi, düalist olmayan, mücadeleci ve düşünsel bir yaklaşıma dayanmaktadır.

Bourdieu’nün sosyolojisi, yapı-eyleyici, makro çözümleme-mikro çözümleme gibi son dönemlerin kuramsal merkezinde yer alan dikotomilere karşı çıkarak “rahatsız edici” bir özellik taşımaktadır. Bourdieu’nün yaklaşımı, bu ayrımları ortadan kaldıran bir “yöntembilimsel yaklaşımlar ve kavramlar bütünü” oluşturur (Bourdieu, Wacquant 2007, s. 14). Nesnelci-öznelci bilgi tarzları, simgesel-maddesel çözümleme, kuram-

ampirik ayrılığı gibi klasik ayrımların ötesine geçmeye çalışır ve fenomenolojik ve yapısalcı yaklaşımı, ikisini kapsayan bir “oluşumsal yapısalcılık” aracılığıyla “epistemolojik olarak tutarlı ve evrensel olarak geçerli” bir hale getirir (Bourdieu, Wacquant, 2007, s. 14).

Wacquant’a göre, düşünümsellik, Bourdieu’nün diğer çağdaş sosyologlardan ayrılan en önemli kavramıdır (Bourdieu, Wacquant, 2007, s. 36). Bourdieu’ye göre düşünümsellik, bilimin gelişmesi ve bilginin üretilmesinde kritik bir rol oynamaktadır.

“Bilgi yapıbozuma uğratılmalıdır.” ifadesiyle, gündelik yaşamda edinilen bilgi veya bilimsel bilgi olsun, bilgiye şüpheyle yaklaşmanın ve onu olduğu gibi kabul etmemenin önemini vurgular. “Kategoriler olumsal toplumsal türevler, kurucu bir etkiye sahip (simgesel) iktidar araçlarıdır; toplumsal dünyaya ilişkin söylem yapıları çoğunlukla siyasal anlamı olan toplumsal ön-inşaalardır (Bourdieu, Wacquant, 2007, s. 41).

Bilim, son derece siyasal bir etkinlik düzeyine sahiptir, ancak kendisini sadece siyasetle sınırlamaz; bu sebeple evrensel doğruları üretme yeteneğine sahip değildir. Toplumsal iktidarın bilgi ile karıştırılması, bilimsel alanın tarih boyunca edindiği özerkliğe saygısızlık anlamına gelir. Ancak bu özerklik, bilimin ilerlemesi için kritik bir öneme sahiptir. Bourdieu, bu hususta post-yapısalcılıktan ayrılır: “Yapıbozum, kendisini yapıbozuma uğratsaydı kendi tarihsel olasılık koşullarını keşfederdi ve kendisinin de entelektüel evrenin toplumsal yapısında kök salmış akılcı diyalog ve doğruluk ölçütleri varsaydığını kabul etmek zorunda kalırdı” (Bourdieu, Wacquant, 2007, s. 41).

Düşünümsel sosyoloji bağlamında, bir sosyal bilimci toplumsal dünyayı nesneleştirirken kendi konumunu da nesneleştirir. Bu yaklaşım, araştırma konusuna uzaktan bakmak yerine, bilimcinin kendisini nesnesiyle aynı düzlemde konumlandırmasına izin verir. Bourdieu, buna “bilimcinin epistem-merkezciliği” adını vermiş ve bilim insanının bu hataya düşmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Bilimsel söylemlerinden anlaşılacağı gibi, bilim insanı aslında kendisini araştırmasının ötesinde tutamaz. Ancak düşünümsellik sayesinde, bu farkındalıkla bilim insanı, araştırmasının bilimselliğini artırabilir (Bourdieu, Wacquant, 2003, s. 53-54).

Bourdieu’ye göre sosyoloji “toplumsal evreni oluşturan çeşitli toplumsal dünyaların en derine gömülü yapıları kadar, bu yapıların yeniden üretimini ya da dönüşümünü

sağlama eğilimi gösteren mekanizmaları da gün ışığına çıkarmaktır” (Bourdieu, Wacquant, 2007, s. 17). Bourdieu’nün araştırmaları, toplumsal hareketliliklerin yeniden üretimini ve toplumsal alandaki aktörlerin tercihlerinin kökenini, sermaye ve egemenlik ilişkileri gibi birçok alanda önemli fikirler sunar.

“Çok geniş bir disiplinlerarası arka plana sahip olan Bourdieu sosyolojisi 1950’lerle 1960’ların Fransa’sına özgü belirli bir entelektüel söylem düzenini yansıtmaktadır” (Swartz, 2011, s. 18). Bourdieu nesnel kabullerin toplumsal dünyada her zaman aynı çizgide ilerleyemeyeceği düşüncesiyle, yapısalcılığı savunan bilim insanlarının aksine çalışmalarında eyleyicileri odağına alır ve ona göre toplumsal hayat mekanik kurallar ve kanunlar ile sürdürülebilir değildir. Bu nedenle bireyin toplumsal eylemlerini belirleyen yatkınlıklar sistemini devreye sokar.

Bourdieu’nün sosyolojik yaklaşımı, pratik hayatın gözlemi temelinde şekillenmiş ve pratiğin kuramsal bir temelini oluşturmuştur. Bourdieu, sosyal bilimlerin derinlemesine büyük kuramlar oluşturmak yerine ampirik araştırmalardan türetilen modellerin geliştirilmesi gerektiğini savunmuştur. Bu modellerin matematiksel olma zorunluluğu yoktur. Bourdieu’ye göre, uygulama her zaman kuramdan önce gelir ve bilimsel kuram, ampirik çalışmalarda “ortaya çıkan bir algılama ve eylem programı” veya başka bir deyişle- bir bilimsel habitus olarak nitelendirilebilir. Bilimsel kuram sadece kendisini hayata geçiren ampirik çalışmalarda ortaya çıkar (Bourdieu, Wacquant, 2007, s. 159).

Bourdieu, Emile Durkheim’in toplumsal olguların nesneleştirilerek bilimsel araştırma olabileceği düşüncesinden hareketle sosyolojideki birey-toplum karşıtlığını aşarak, birey ele alınmadan toplumu, toplum ele alınmadan da bireyi inceleyemeyeceğimize vurgu yapmıştır. Bourdieu, birey ve toplumun birbirini ilişkisel bir şekilde yapılandığına dikkat çeker. Onun sosyolojik yaklaşımı, ilişkisellik üzerine kurulmuştur; çünkü Bourdieu’ya göre “gerçek ilişkiseldir” (Bourdieu, 1998, s. 3). Bourdieu’nün kavramlarını tek tek ele almak yerine, bu kavramları birbiriyle ilişkisellik içinde düşünmek gerekmektedir. Bourdieu sosyolojisi temel olarak gündelik hayatın kendisine dayanmaktadır. Bu bakış Bourdieu’nün hayatın çeşitli alanlarında gerçekleştirdiği gözlemlerden türetilmiştir. Bu nedenle, Bourdieu’nün sosyolojisi kuramsal bir odak yerine pratik bir odak benimsemekte ve temel kavramlarını Bourdieu’nün deneysel çalışmalarının sonuçlarına dayandırmaktadır.

Bourdieu sosyolojisindeki temel kavramlar olan habitus, alan, sermaye, illüzyon ve doxa gibi terimler, çeviri sosyolojisi bağlamında çevirmenlerin eylemlerini açıklamak için oldukça işlevsel ve kullanışlıdır. Bu terimler, çevirinin toplumsal boyutlarını anlamak ve çevirmenlerin çeviri süreçlerini incelemek için çözümleme modeli sunar.

Bourdieu sosyolojisinin temel yapı taşı kavramlarından biri habitustur. Habitus kavramı, Bourdieu sosyolojisinin merkezi bir terimi olmadan önce, Aristoteles, Saint Thomas d'Aquin, Marcel Mauss, Max Weber, Emile Durkheim ve Norbert Elias gibi birçok düşünür tarafından kullanılmış; bu düşünürlerin fikirleri de Bourdieu'ye ilham kaynağı olmuştur (Jourdain ve Naulin, 2020, s. 42). Heksis kavramı Aristoteles tarafından öne sürülüp Saint Thomas d'Aquin tarafından da habitus olarak çevrilerek gelenek-göreneklerin "öğrenilmiş toplumsallığını" ifade etmektedir (2020, s. 42). Çeviri sonrasında kullanılan anlamıyla habitus, daha çok dinî ritüeller gibi geleneksel uygulamaların öğrenilmiş toplumsallığa atıfta bulunduğu söylenebilir. Bu kavram, başlangıçta daha çok bireyin doğasını anlamaya yönelik ve gerçekleştirdiği eylemleri açıklamak için kullanılmıştır. Ancak, Bourdieu bireyin eylemlerini inceleyerek kişisel idrak ve sosyal yapıları bir arada ele almıştır. Yani, eyleyicinin hem kendi iç dünyası hem de çevresiyle ilişkiselliğini vurgulamıştır.

Bourdieu, toplumsal hayatın düzenini ve öngörülebilirliğini, eylem örüntüsü içinde akışını habitus ile açıklamaktadır. Habitus kavramı, sadece bireysel değil, aynı zamanda dışsal etkenlerle birlikte davranışları biçimlendirir. Başka bir ifadeyle, hiçbir eylem kendi başına belirlenmiş değildir. Habitus, "eyleyicilerin içinde işleyen yapılandırıcı bir mekanizmadır" (Bourdieu, Wacquant, 2007, s. 27). Bireylerin davranışlarını etkileyen içsel bir yapı olan habitus, toplumsal yapı ve deneyimlerle etkileşerek şekillenir.

Habitus, bireylerin farklı durumlarla başa çıkma stratejilerini belirleyen bir ilke sunar. Bu stratejiler, bireylerin içselleştirdiği toplumsal normlar, değerler ve davranış kalıpları üzerinden şekillenir. En basit ifadeyle habitus "örtük veya açık bir öğrenim sürecinde edinilmiş üretken şemalar halinde işlev gösteren bir yatkınlıklar sistemi" olarak ifade edilebilir (Bourdieu, 2016a, s. 144). Bourdieu'nün yatkınlıklar sistemi, değişmez bir gerçeklik olarak algılanmamalıdır. Aksine, bu sistem tarihsel bir ürün olarak ortaya çıkar ve her bir deneyimle etkileşime girerek sürekli olarak yeniden şekillenir. İnsanların davranışları ve eylemleri, sosyal yapılar ve deneyimler arasındaki etkileşim sonucunda oluşan bir dizi yatkınlıkla belirlenir. Bourdieu habitusun kimi

zaman kader, alinyazısı gibi algılandığını fakat bunun doğru olmadığını şu ifadelerle belirtir: “Habitus, kimi zaman düşünöldüğü gibi bir kader değildir. Tarihin ürünü olduğundan, sürekli olarak yeni deneyimlerle karşı karşıya gelen ve durmaksızın onlardan etkilenen, açık bir yatkınlıklar sistemidir” (Bourdieu, Wacquant, 2007, s. 125). Bourdieu sistemin oldukça güçlü olduğunu ama yıkılmaz olmadığını da belirtir. Genellikle istatistiksel olarak, insanların çoğunluğunun habituslarını belirleyen durumlarla uyumlu deneyimler yaşama eğiliminde olduğu gözlemlenir, bu da onların belirli yatkınlıklarını pekiştiren deneyimler yaşamaya mahkûm olduğu gösterir (Bourdieu, Wacquant, 2007, s. 126).

Bogenç Demirel habitusu, “formatlanmış davranışlar” olarak tanımlar; sosyalleşme süreciyle oluşan habitus, “basitçe kim olduğumuzun, dünyada nasıl var olduğumuzun bir parçasıdır. Bir konuma ulaşma biçimi habitusta kayıtlıdır” (2013, s. 51). Bourdieu’ye göre “geçmiş, şimdi ve gelecek, habitusta kesişir ve birbirinin içine geçer. Habitus bedenin en derinine yerleşmiş, yeniden harekete geçirilmeyi bekleyen, gücü bir ‘tortulaşmış durum’ olarak” ifade edilebilir (Bourdieu, Wacquant, 2007, s. 29-30). Sonuç olarak, habitus bireylerin davranışlarını ve stratejilerini etkileyen içsel bir yapıdır. Bu yapı, toplumsal yapı ve deneyimlerden şekillenir ve eyleyicilerin çeşitli durumlarda başa çıkmasını sağlayan bir strateji üretme ilkesini içerir.

Habitus, sadece bireysel değil, aynı zamanda toplumsal bir olgudur. “Habitudan bahsetmek, bireysel olanın, hatta kişisel ve öznel olanın bile toplumsal ve kolektif olduğunu açığa çıkarmaktır. Habitus, toplumsallaşmış bir öznelliktir” (Bourdieu, Wacquant, 2007, s. 116). Alan, habitusu şekillendirir ve habitus-alan ilişkisi “bir koşullanma ilişkisi”dir (Bourdieu, Wacquant, 2007, s. 118); bu nedenle habitus, alanın oluşmasına ve yeniden yapılanmasına yardımcı olur. Bourdieu’nün ifadesiyle: “İnsanın varoluşu veya bedenleşmiş toplumsallık olarak habitus, dünyayı belirli bir dünya olarak var eden şeydir: Pascal’ın ifadesiyle, ‘dünya beni içeriyor, ama ben onu anlıyorum.’” Pascal’ın bu düşüncesini Bourdieu şöyle yorumlar: “Dünya beni içeriyor, ama tam da beni içerdığı için onu anlıyorum; beni ürettiği için, bana ilişkin kullandığım kategorileri ürettiği için, bana açık bir şekilde görünüyor” (Bourdieu, Wacquant, 2007, s. 118). Habitus, somutlaşmış ve bedene dönüşmüş bir toplumsallık olarak kabul edildiğinden dolayı, bulunduğu alanda doğrudan anlam ve çıkar ile dolu olarak algılanır ve bu alanda kendisini “evinde” hisseder. Doğru bir inanç, nedenini veya niçinini bilmeden doğru bir şekilde “gerçeğe denk geldiği” gibi, yatkınlıklar ile

konum, oyun duygusu ile oyun arasındaki denklikte eyleyiciyi, yapması gereken şeyi, açık bir hedef belirlemeden hesap ve bilincin ötesinde, söylem ve temsilin ötesine taşır (Bourdieu, Wacquant, 2007, s. 119).

Habitus çeviri sosyolojisi bağlamında, Bourdieucü pratik anlayışındaki gibi çeviri pratiğini şekillendiren iç ve dış sosyolojik faktörlere dikkat etmek önemlidir. Bu faktörler, Gouanvic'in "edebi metinlerin dış" olarak adlandırdığı yapı ve metinsel üretimlerin yanı sıra eyleyicileri ve habituslarını içeren "iç" yapıdır (Gouanvic, 2005, s. 148). Habitus, eyleyicilerin belirli yatkınlıklarla işleyen içsel bir yapıyı oluşturur. Bu bağlamda çevirmenler, toplumsal olarak şekillenen habituslarına dayanarak çeviri sürecinde belirli kararlar alırlar. Bourdieu'nün kuramında, eyleyicilerin toplumsal yönelimleri ve nesnel yapılar arasında bir eylem felsefesi geliştirirken habitus, alanı yapılandırmaya katkıda bulunur; aynı şekilde, alan da habitusu yapılandırır. (Gouanvic, 2005, s. 149). Çevirmenin sosyalleşmesi ile şekillenen habitusu, çeviri stratejilerinde etkili hususların başında gelir. Çevirmen habitusu ve konumu doğrultusunda belirli kararlar alarak alanı yapılandırırken, aynı zamanda alanın dayattığı kısıtlar doğrultusunda habituslarını şekillendirirler. Bununla birlikte, habitus çevirmenlerin tercihlerini ve dil kullanımlarını etkileyen bir faktördür.

Habitus, çevirmenlerin tarihsel geçmişi, yaşantıları ve sosyobiyografileri gibi metin dışı faktörlerden etkilenirken, aynı zamanda metinsel ve dilbilimsel bağlamlarda da belirgin hale gelir. Toplumsal bir faaliyet olan çeviri sürecinde, toplumsal unsurlar metne yansır. Çevirmenin habitusu, sadece çevirmenin ifadesinde, önsözlerde ve görüşmelerde değil, aynı zamanda çeviri uygulamasında, metinsel seviyede de incelenir. Jenkins'e göre, habitus "kolektif tarihin bir ürünüdür", yani habitusun temeli tarihsel süreçlerdir. Bireyler, bir topluluğun üyeleri olarak, geçmiş nesillerin uygulamalarının etkisini taşırlar. Tarih, günlük yaşam uygulamalarının üretimi ve tekrarıyla kademeli olarak ilerler. Kolektif tarihin nesnel koşullarıyla, bireyler arasında kazanılmış habitus arasında diyalektik bir ilişki vardır (Jenkins, 1992, s. 49).

Simeoni ise çeviri sosyolojisi ve habitus ilişkisini şöyle ele alır: Habitus "kişiselleştirilmiş bir sosyal ve kültürel tarihin ayrıntılı bir sonucudur" şeklinde tanımlamıştır (1998, s. 32). Çevirmenler kültürel alanda her koşulda "itaatkâr" bir konumda bulunurlar. Bu itaatkâr rolü kabul eden çevirmenler, bu doğrultuda habituslarını oluştururlar. Başka bir ifadeyle, çevirmenler çeviri sürecinde içsel olarak, işverenin veya yayınevinin politikalarına ve toplumun sosyo-politik durumuna uygun

olduğunu düşündükleri tercihleri yaparlar. Simeoni bu durumu çevirmenin “içselleştirilmiş konumu” olarak tanımlamıştır (Simeoni, 1998, s. 12). Çevirmenlik, yayınevine, yazarın isteklerine, editöre, toplumsal beklentilere, metne ve dile uymayı, kabul etmeyi içerir. Çevirmen, bu pozisyonu benimseyerek, çeviri eyleminde adeta görünmez bir rol üstlenir. Zaman içinde devam eden bir tür “şiddet” ile dayatılan bu ikincil konum, çevirmenlerin tercihlerini etkiler. (Kutlay, 2015, s. 433).

Simeoni’ye göre çevirmen habitusu, “kişiselleştirilmiş bir sosyal ve kültürel tarihin ayrıntılı bir sonucudur” şeklinde tanımlamıştır (1998, s. 32). Habitus kavramı sadece kültürel üretim ya da ekonomik üretim alanlarına değil, aynı zamanda sosyal çevreye ve günlük tüketim biçimleri, yaşam tarzları ya da tercihlere de uygulanabilir. Böylesi bir ortamda, alana ait sınırların belirsizliğinden dolayı, etkiler ve ilişkiler son derece karmaşıktır. Katılımcıların çoğunun kurallardan haberdar dahi olmadığı veya kuralları, en iyi ihtimalle profesyonel olarak aktif oldukları uzmanlık alanlarında geçerli olanlara benzetme yanlılığına düştüğü karmaşık bir sistem söz konusudur. Sosyal yaşamlarımız sırasında yaptığımız sayısız belirleyici seçim tutarlılık gösterme eğilimindedir ve bu da kişisel tarzlarımızı belirler. Konuşma biçimi, düşünce ve davranışta süreklilik sağlar ve bizi bu özellikler ile tanınır kılar. Simeoni “toplumsal eyleyiciler olarak hepimiz toplumsal bir habitusa sahipken, çok azımız özelleşmiş profesyonel habitusa sahiptir” diyerek özelleşmiş profesyonel çeviri habitusuna vurgu yapmaktadır (1998, s. 20).

Bogenç Demirel’e göre habitus merkezli bir çeviri pratiğine odaklanan bu çalışmada Simeoni kültürel ifadelerin aktarımında aracılık eden yapılandırılmış/yapılandırıcı bir etken olarak çeviri habitusunu inceler ve bu yaklaşımı sayesinde yazarın sahip olduğu habitusa karşılık çevirmenin habitusu öne çıkarılır ve çeviri normları yerine çeviri habitusunun önemi vurgulanır. Bireysel olarak şekillenmiş toplumsal ve kültürel geçmişin bir ürünü olan çevirmen habitusu, çeviri sürecinde alınan kararları etkileyen, belirleyen ve dönüştüren belirgin bir rol oynar (2012, s. 405).

Gouanvic’e göre, bir çevirmenin tercih ettiği, kaynak metinde bulunmayan bir kelime kullanımını veya cümle yapısını seçerek metne bir ritim kazandırması ve böylece yazarın sesini kendi sesiyle değiştirmesi, bilinçli bir stratejik seçimi yansıtmaz; bu tercihler, edebi alanda edinilmiş özel bir habitusun etkisidir (2005, 157, s. 158). Çevirmen, yazarın ifade tarzını hedef dil ve kültüre aktarırken kendi habitusunu kullanır, böylece yazarın bu ifade tarzını koruyarak ona hizmet eder; yani, çevirmen, yazarı destekleyen bir aktif rol üstlenir (2005, s. 158).

Bourdieu sosyolojisinin bir diğ er temel kavramı alandır. Bourdieu toplumsal yaşamın temelinde çatışmalarla dolu olduğuna ve bu çatışmaların alan kavramıyla şekillendiğine vurgu yapar. Ona göre, alanı oluştur an, sürekli olarak hareket halinde olan aktörlerdir. Alan içinde konumlanan ve mücadele eden eyleyicilerin habitusları ve sermayeleri, sürekli olarak birbirini etkileme dinamikleri içerir. Bourdieu, mücadeleci alan kavramını oyun metaforuyla açıklar. Temel fark, oyunun bilinçli bir şekilde oluşturulmasıdır; diğ er yandan, alanlar bilinçsizce gelişir. Alan içindeki oyuncular, yani eyleyiciler, çeşitli çeşitli avantajlara sahiptir ve bu avantajlar, onların sahip olduğu sermayeyi temsil eder; alanın özelliklerine göre ise gerekli sermaye türü değişiklik gösterir. Oyuncunun oyunla olan ilişkisini ifade eden doxa kavramı; oyuna yatırım yapma ve oyunu değerli bulma ise illusio terimiyle açıklanabilir (Bourdieu, Wacquant, 2003, s. 81). Başka bir ifadeyle, Bourdieu’ye göre, alan, sosyolojik anlamda çekişmenin devam ettiği ve işleyişinin bir oyun gibi olduğu bir mekandır. Bir alanın etkin bir biçimde işleyebilmesi için, söz konusu alana ait oyunun geçerli kurallarını bilen, içsel olarak kabul eden habitusa sahip olan belirli mücadele nesneleri, oyuna istekli eyleyicilerin varlığı için gereklidir (2016, s. 138). Bu alandaki rakip eyleyiciler, belirli bir sermaye türü üzerinde hakimiyet kurmayı amaçlarlar. Alana katılım için, eyleyicilerin belirli özelliklere, yani o alana özgü sermayeyi edinmiş olmaları gerekmektedir. Alan içinde merkeze doğru konumlanma çabası içinde olan aktörlerin stratejileri, kendi konumlarıyla ve bakış açılarıyla bütünleşiktir. Alanlar bölünmemiştir; aksine alana özgü i  dinamikleriyle mücadele alanları olan alt-alanlar bulunmaktadır. Eyleyiciler, rekabet edebilmek için mücadele sırasında alanın içindeki alt-alanlarda kendilerini farklılaştırmaya çalışarak tekel kurmaya çalışırlar.

Bourdieu, habitus ve alanın “bağıntı yumakları” olduğunu öne sürer (Bourdieu, Wacquant 2007, s. 25). Alan, “bazı iktidar (ya da sermaye) biçimlerine gömülü konumlar arasındaki tarihsel nesnel bağıntılar bütününden ibarettir; habitus ise bireylerin bedenlerine zihinsel ve bedensel algı, beğeni ve eylem şemaları biçiminde ‘konulmuş’ bir tarihsel bağıntılar” biçimidir (Bourdieu, Wacquant 2007, s. 25). Manyetik alan gibi nesnel kuvvetlerin düzenli bir sistemi olan alan içinde yer alan tüm etmenler ve nesneler, belirgin bir ağırlık merkezi ve ilişkisel bir konfigürasyonla donatılmıştır. Her bir alan, kendi iç yapısında bir prizma gibi dışarıdan gelen etkileri yansıtır. Ek olarak, alanlar içinde ortaya çıkan etkiler, sadece anarşik eylemlerin basit

bir toplamı değildir; aynı zamanda belirlenmiş bir planın sonucu da değildir. Temelde, niyetlerin tersine dönme durumlarından kaynaklanan aşkınlığın altında, mekanik bir birleşme şeklinden çok, oyunun yapısı yatar. “Bir alan, aynı zamanda bir çatışma ve rekabet mekânıdır; bu bir savaş analogisidir” (Bourdieu, Wacquant 2007, s. 25).

Bourdieu’nün ifadelerinde, toplumsal alanlar birer mücadele alanı olarak düşünülmekte ve bu alanlarda çeşitli aktörler arasında etkileşim ve rekabet olduğu vurgulanmaktadır. Mücadele, belirli hedeflere ulaşmak veya mevcut durumu korumak için gerçekleşen çatışmaları ifade eder ve toplumsal alanlardaki aktörler, bu mücadelelerde habituslarına dayanarak hareket ederler. Bu anlamda, toplumsal alanlar oyun metaforu içinde düşünülerek, aktörlerin belirli kurallara göre birbirleriyle etkileşime girdiği ve hedeflere ulaşmak için mücadele ettiği alanlar olarak görülmektedir.

“Bir alan, alanın etkisinin görüldüğü mekân olarak düşünülebilir, öyle ki, bu mekâna giren bir nesnenin başına gelenler, nesnenin içkin özellikleriyle değil, ancak alanın asli özellikleriyle açıklanabilir. Alanın sınırları, alanın etkilerinin bittiği noktada bulunur” (Bourdieu, Wacquant, 2007, s. 85). Bir alanda, eyleyiciler ve kurumlar, oyunun içinde elde edilecek “özgül faydaları” kazanmak için farklı derecelerde güçleriyle mücadele ederler ve dolayısıyla farklı kazanma şanslarına sahiptirler. Bu mücadelede, alanı oluşturan kurallara ve düzenliliklere uygun şekilde hareket ederler. Alanı elinde tutanlar, onu kendi çıkarlarına uygun bir şekilde işletebilecek konumdadır (Bourdieu, Wacquant, 2007, s. 87).

Bourdieu’ye göre her alanda tahakküm bulursa da tahakküm karşısında mücadele veya direniş gösterilmeyeceği anlamına gelmez. Tahakküm “görelî de olsa, demokratikleşme olasılığını dışlamaz” (Bourdieu, Wacquant, 2007, s. 44). Bourdieu’ye göre toplumsal dünya değişebilir ve mevcut eşitsizlikler kalıcı değildir, bu nedenle kendisi kadereci bir bakış açısını da reddeder. Ezen, ezilenin tepkilerini ve direnişini bastırdığında, bütün olaylar yalnızca üstten alta doğru gerçekleştiğinde, alan içindeki mücadele ve diyalektik unsurlar ortadan kalkar. “Tarih, ancak insanlar başkaldırdıkları, direndikleri, tepki gösterdikleri zaman ortaya çıkar” (Bourdieu, Wacquant, 2007, s. 88)

Bourdieu’ye göre alan, “akışkan”, “karmaşık” ve “açık bir oyun mekanıdır” (Bourdieu, Wacquant, 2007, s. 89). Bu husustan değerlendirildiğinde alan sürekli

olarak değişen ve gelişen bir yapıya sahiptir ve içerisinde farklı eyleyicilerin etkileşim içinde olduğu dinamik bir mekân olarak işlev görmektedir. Çatışma ve rekabetin yoğun olduğu alanda eyleyicilerin hâkimiyet kurmak istedikleri şey belli bir sermaye türünde önde gelmektir. Sermaye, Bourdieu'nün alan analizinde merkezi bir kavramdır ve aktörlerin sahip oldukları kaynakları, alan içindeki faaliyetlerinde ne ölçüde etkin olabileceklerini belirler.

Bourdieu, sermaye kavramını dört temel kategoride ele almıştır: ekonomik, kültürel, toplumsal ve simgesel sermayedir (Bourdieu, Wacquant, 2007, s. 108). Ekonomik sermaye, somut olarak paraya çevrilebilen ve genellikle mülkiyet hakları şeklinde belirlenen bir tür sermayedir. Diğer yandan, kültürel sermaye, eğitim yoluyla kazanılan ve belirli koşullarda ekonomik sermayeye dönüşebilen bir türdür. Toplumsal sermaye ise, sosyal ilişkiler ve bağlılıklardan oluşan bir tür sermayedir ve uygun şartlar altında ekonomik fırsatlara dönüşebilir. Örneğin, toplumsal sermaye, prestijli bir unvan elde etme gibi resmi bir statüye sahip olabilir (Bourdieu, 2010, s. 49). Bourdieu'ye göre toplumsal sermaye "bir bireyin ya da grubun, kalıcı bir ilişkiler ağına, az çok kurumlaşmış karşılıklı tanıma ve tanınmalara sahip olması sayesinde elde ettiği gerçek ya da potansiyel kaynakların toplamıdır, yani böylesi bir ağın harekete geçirmeye olanak sağladığı sermaye ve güçlerin toplamıdır" (Bourdieu, Wacquant, 2007, s. 108). Başka bir deyişle alan içindeki eyleyicilerin başka eyleyicilerle ya da diğer alanlardaki eyleyicilerle ilişkilerini "karşılıklı tanıma ve tanınmalara sahip olması sayesinde elde ettiği "kalıcı ilişkiler ağı" olup eyleyicinin ihtiyaç duyduğu "gerçek ve potansiyel kaynaklardır" (Bourdieu, Wacquant, 2007, s. 108). Diğer taraftan simgesel sermaye ise bu sermaye türlerinin hepsini içine alarak eyleyicilerin alandaki meşruiyetlerini ve tanınmışlıklarını ve belirten "bütün sermaye sahiplerinin artı olarak sahip olduğu sermayedir" (Bourdieu, 2015, s. 233).

Çeviri edebiyat alanında faaliyet gösteren çevirmenler, toplumsal eyleyiciler olarak, simgesel sermayeleri doğrultusunda mücadele etme eğilimindedir. Başka bir ifadeyle, çeviri edebiyatı da diğer alanlar gibi, katılımcıların sahip oldukları simgesel sermayeye dayalı olarak rekabet ettiği ve mücadele verdiği bir ortamdır. Bu eyleyiciler, alanın kurallarına uymayı tercih edebilecekleri gibi, aynı zamanda bu kurallara uymamayı seçip alanı dönüştürme yolunu da seçebilirler.

Bourdieu'nün öne sürdüğü kavramlardan biri de basit bir tanımla "çıkar" olarak bilinen *illusio* kavramıdır. Bourdieu'ye göre, toplumsal alanlarda gerçekleştirilen

herhangi bir eylem rastgele değildir, yani toplumsal aktörler “boş eylemlerde” bulunmazlar, “eyleyicilerin yaptıklarını yapmalarında bir neden vardır” (2015, s. 142). Her eylemin altında bir neden bulunmalıdır ve bu nedeni anlamak, eylemi anlamak için önemlidir. Bu bağlamda, Bourdieu’ye göre çıkar taşımayan bir davranış, “boş” kavramıyla pekişir ve “boş bir edim açıklanamayan bir eylemdir” (2015, s. 138). Kişiyi belirli bir şekilde eyleme iten her etken, çıkar kavramı bağlamında değerlendirilebilir (Swartz, 2011, s. 106). Bourdieu, eylemlerin temelinde yatan tek nedenin çıkar olduğunu vurgulayarak, bu eğilim pratiklerini strateji olarak değerlendirir ve bunu “maddi ve simgesel kazancın en üst düzeye çıkarılması” ile ilişkilendirir (Swartz, 2011, s. 99). Alan içindeki eyleyicilerin stratejileri konuşulurken, bu stratejilerin eyleyicilerin çıkarlarını içerdiği göz önünde bulundurulmalıdır. Çıkar, her alanın özgü dinamikleri çerçevesinde şekillenir ve gelişir.

Bourdieu’nün sosyolojisinde, bir diğer önemli kavram olan doxa, koşulsuz inanç ve bağlılığı ifade eder. Bourdieu, doxa’yı “günlük dünyaya tartışmasız bir boyun eğiş” olarak tanımlar (Bourdieu, Wacquant, 2007, s. 58). Başka bir ifadeyle, belirli bir zamanda ve yerde entelektüel düşüncüyü biçimlendiren ve genellikle alanın aktörleri tarafından bilinçsizce kabul edilen temel varsayımlar ve kategoriler, “doxa” olarak adlandırılan kavramla tanımlanır (Swartz, 2011, s. 319).

Toplumsal alanlardaki esas yapı taşlarının varlığı, gerekli ve zorunlu olarak bir kez kabul edildiğinde, bu unsurlar tartışılmaz ve sorgulanamaz bir konuma gelir. Bu temel unsurlar, toplumsal yaşamın temelini oluşturur ve genellikle kesin veya tartışmasız oldukları konusunda herkes hemfikirdir. Bourdieu, bu düşünce dünyasını anlamak için doxa terimini kullanır. Bu terim, eski Yunanca kökenli olup, Husserl’in fenomenolojisinden sosyal bilimlere geçmiştir. Doxa, sorgulanmayan, doğallaşmış ve üzerine düşünülmeyen inançların dünyasını ifade eder. Aynı zamanda, toplumsal dünyanın bu sabitlenmiş fikirlerle nasıl tecrübe edildiğini anlatır.

Türkçeye Barış Mücen tarafından “sabitfikir” olarak çevrilen “doxa” terimini kullanmak, söyleyenin fikir dünyasının sabit olduğunu ve değiştirmek istemediğini, söylenenlerin de sabitlendiğini ifade eder. Bu fikirler, gündelik hayatta düşünülmeden ifade edilen, sorgulanmayan ve sorgulanmadığı ölçüde algının doğal sınırlarını belirleyen inançlardır. Sabitfikir alışılmışı tanımlar; bu yapıların olması gerektiği düşünülür. “Doxa” terimi, toplumsal alanların temel yapılarının doğallaştığı ve sorgulanmaz hale geldiği süreçte ortaya çıkar. Bu sabit fikirler, günlük yaşamda

düşünmeden kabullenilen ve toplumsal gerçekliğin doğal sınırlarını çizen inançları temsil eder. Bourdieu'ye göre, bu sabit fikirler, toplumsal yapıları algılamada etkili olan ve kurgulanan gerçekliğin doğal bir parçası haline gelir (Mücen, 2014, s. 426-427).

Çeviri eylemi bağlamında, doxa kavramı, çevirmenin sadık, itaatkâr ve ikincil bir konumda olması gerektiği ve bu doğrultuda görünmez bir şekilde çeviri yapması beklentisinin hâkim olduğu mevcut inançları ifade eder. Tarihsel olarak, bu yaygın görüş, sorgulanmadan ve tartışılmadan doğal bir şekilde kabul edilmiştir. Çeviri edebiyat alanında rekabet eden ve mücadele eden çevirmenlerin, bu kurallar eşliğinde çeviri yapması beklenir. Ancak, her bir alanda olduğu gibi, çeviri edebiyat sahasında da sosyal aktörler olan çevirmenler, sahip oldukları simgesel sermaye düzeyine bağlı olarak, alanın kurallarına uymayı veya bu kurallara karşı gelmeyi seçebilirler. Başka bir deyişle, doxa'nın yeniden üretilmesini veya aksine ona karşı çıkılmasını, mücadele edilmesini seçebilirler.

Bourdieu'nün vurguladığı alan, habitus ve sermaye gibi kavramlar, çeviri sosyolojisi alanında belirginleşmiş ve çeviri pratiği ile çevirmenlerin perspektifinde daha geniş bir anlam kazanmıştır. Bu durum, çeviri pratiği ile Bourdieu'nün sosyolojik kavramları arasında karşılıklı etkileşimin olduğunu göstermektedir, aynı zamanda Bourdieu sosyolojisi çerçevesinde daha geniş bir bakış açısıyla değerlendirilmektedir. Bourdieu'nün kavramlarının genişleyen anlamları, her bir kavramın içeriğine dayalı olarak kavranabilir. Çeviri pratiğinin Bourdieu kavramları çerçevesinde kazandığı bakış açısı ise, pratiğin alan kavramı bağlamında ele alınarak açıklanabilir.

Sonuç olarak, Bourdieu'nün temel alındığı çalışmalarda, çeviri metni, çevirmen ve çeviri süreci, çeşitli bakış açılarıyla değerlendirilmektedir. Tüm bu alanlar ve içerdikleri sermaye çeşitleri ile sermayelerin toplam hacmi ve habitusları, alan içindeki çıkarların şekillendirdiği konumlar gibi dinamiklerin ilişkisel olarak ele alınmasıyla oluşacak mozaik, çeviri ürününün değerlendirilmesinde temel çerçeveyi oluşturacaktır.

5.3. Şiddet ve Bourdieu Sosyolojisinde Simgesel Şiddet

İnsanlık tarihi boyunca var olan şiddet, gelişmekte olan toplumların en karmaşık sorunlarından biridir. Şiddet, genel bir toplumsal ve evrensel olgu olmasına rağmen,

kökleri temelde insanın içsel özelliklerine dayanmaktadır. Bireyler arasındaki farklı düşünceler, sınırlılıklar, kültürel çeşitlilik ve cinsiyet farklılıkları, birbirleriyle ve hatta kendi içsel süreçleriyle çatışmalara yol açabilir. Bu farklılıklar, genellikle doğal bir kabul gören bir durum olsa da uzun süredir devam eden bu çatışmalar günümüzde insanlığa büyük zararlar vermektedir. Bu nedenle, şiddet olaylarını anlamak için insan davranışlarını ayrıntılı bir şekilde analiz etmek ve bireyleri şiddete yönlendiren davranışların kökenlerini anlamak gerekmektedir.

5.3.1. Şiddet

TDK'ye göre, şiddet terimi bir eylemin derecesi, sertliği, hızı; karşı görüşteki kişilere karşı kaba kuvvet kullanma, aşırılık ve duygu ile davranışta aşırılık anlamlarını içerir. (TDK Sözlüğü, 2019). Şiddet terimi, genellikle denetimsiz duygu durumlarını ifade ederken, özel olarak fiziksel gücün kötüye kullanılmasını, yakma, yıkma, tahrip etme eylemlerini ve bireyleri veya toplumu etkileyen taşlı, sopalı ve silahlı saldırıları kapsamaktadır. Kaba kuvvetin yanı sıra toplumsal, duygusal ve ekonomik etkenleri de içeren şiddet, bir kontrol ve baskı mekanizması olarak etki gösterir. Sadece doğrudan fiziksel saldırı şeklinde değil, aynı zamanda korkutma, tehdit, psikolojik ve sosyal baskı yoluyla da gerçekleşen şiddet, mağdurda, şiddet uygulayanın beklediği davranış biçimine zorlanma hissiyatıyla, bir tür zorbalığı içermektedir (Titley, Ohana, 2014, s. 55).

Şiddet, her toplumda değişiklik gösterir ve bu durumun değişmesinde, bireyin içinde bulunduğu çevre, değerler ve kültürün etkisi büyük bir rol oynar. Evrensel olarak tanınan ve psikoloji biliminde en belirgin ve güçlü dürtülerden biri kabul edilen saldırganlık ve buna bağlı olarak ortaya çıkan şiddet olgusu, toplum içerisinde çeşitli boyutlarda görülen bir olaydır. Şiddet, bireyin doğasında içsel olarak kökeni olan ve çevresel etkilerle şekillenen bir davranış şeklidir. Her birey, farklı sistemlerin etkilediği bir çevrede doğar ve yaşamını sürdürür. Bireylerin yaşamını ve davranışlarını etkileyen çeşitli sistemler arasında aile, politik yapı, inanış, ekonomi, eğitim ve iş yaşamı bulunmaktadır.

Şiddetin üç farklı uygulanış biçimi bulunmaktadır: Öznel, nesnel ve simgeseldir. Öznel şiddet, toplumsal failler tarafından gerçekleştirilen şiddeti ifade eder. Nesnel şiddet, bireylerin niyetli kötülüklerine atfedilemeyecek kadar düzenli ve anonim bir şiddeti ifade eder. Simgesel şiddet ise esas olarak manipülatif bir şiddet biçimidir. Şiddetin ana kaynağını tespit etmek için, şiddetin üç farklı türü arasındaki derin ilişkilerin incelenmesi gerekir. Bu bağlamda, şiddeti durdurmak için sadece umutsuzca yardım talep etmek yerine, şiddetin öznel, nesnel ve simgesel türleri arasındaki karmaşık etkileşimi incelemek daha anlamlı olacaktır. Kalabalık fanatiklerin veya disiplinler baskı aygıtlarının şiddetine odaklanmak yerine, görünmeyen sistematik şiddetin analiz edilmesi önemlidir (Žižek, 2018, s. 23). Hannah Arendt'e göre, iktidar devletin doğasına aittir, fakat şiddet değildir; çünkü şiddet genellikle araçsaldır ve bir amaca ulaşmak için meşrulaştırılmaya eğilimlidir. (2016, s. 61). Şiddet ve iktidar

kavramlarının insanlar tarafından oluşturulan siyasal alana ait olduklarını vurgular. Bu kavramlar, doğadan bağımsız olarak, eyleme yetisi sayesinde var olurlar (2016, s. 97). Dolayısıyla, şiddetin sürdürülememesi durumunda diğer insan yapımı eylemler gibi sona ereceği bir gerçektir. Gandhi'ye göre günümüz toplumunun şiddeti kanun ihlâliyle meşrulaştırarak adeta ilahi bir kural gibi görmesi yanlıştır. Ona göre, toplumun bir arada tutulabilmesi için gereken şey, şiddet karşılığı olmaktır (Gandhi, 2003, s. 66).

5.3.2. Simgesel Şiddet

Bourdieu'nün sosyolojik literatüre kazandırdığı simgesel şiddet, toplumsal normların içindeki söylemsel buyruklara itaati sağlamak için kullanılır. Bu şiddet türü, fiziksel şiddete gerek kalmadan etkili olabilir ve eyleyicileri, benimsedikleri buyruklar doğrultusunda donanmış algı ve değerlendirme kalıplarına sahip hale getirerek destek sağlar. Bu kurallar, eyleyiciler tarafından benimsenirken aynı zamanda her defasında yeniden üretilir (Bourdieu, 2015, s. 181). Simgesel şiddet, alışkanlık haline getirilen davranış kalıplarının otomasyonundan yararlanan şiddetin bir türü olarak algı kategorileri meydana getirir. Bu nedenle simgesel şiddet, olağan görülen bir davranış biçimi haline gelebilir (Han, 2017, s. 15-19).

Simgesel şiddet, antik toplumlardan modern toplumlara kadar şiddetin evrimini temsil etmektedir (Lignier, 2021). Bourdieu'ye göre, simgesel şiddet, gelişmiş toplumlarda tahakkümün en etkili aracıdır. Bireyler, doğdukları anda başlayan toplumsallaşma süreci boyunca, belirli ilkeleri ve varsayımları sorgulamadan kabul ederek, zihinsel yapılarını bu toplumsal dünyanın çerçevesine göre oluştururlar. Toplumsal düzenin yapılarına dayanan bu bilişsel yapılar, tahakküm ve iktidarın temelini oluşturur. Bourdieu'ye göre, gizli ikna biçimlerinin en etkili olanları, basit bir şekilde “şeylerin düzeni” aracılığıyla uygulananlardır. Simgesel şiddet, “bir toplumsal eyleyici üzerinde kendi suç ortaklığıyla uygulanan bir şiddet biçimi” olarak tanımlanabilir. Bu suç ortaklığı, tahakkümle bağlantılı olan habitus ve yanlış algılama eylemi aracılığıyla gerçekleşir. Toplumsal eyleyiciler, tahakküme maruz kaldıklarında bile, kendilerine tahakküm edeni yapılandırarak, kendilerini belirleyen etkililiğine katkıda bulunurlar. Tahakkümü oluşturan husus, tahakküm kuran ve buna tabi olan arasındaki algı kategorilerinin uyumudur (Bourdieu, Wacquant, 2007, s. 166-167). Bu bağlamda,

simgesel şiddet, sadece fiziksel güç kullanımıyla değil, aynı zamanda bilişsel yapıların manipülasyonu da gerçekleşen bir kontrol mekanizması olarak öne çıkar.

Toplumsal düzen, toplumsal yapıtlar, aile, eğitim, din gibi kurumların yanı sıra dil kullanımı aracılığıyla da zihinlere işleyerek toplumun sürdürücü eylemlerinin bir parçası haline gelir (Bourdieu, 2017, s. 680-681). Basit bir dil alışverişi dahi, belirli bir toplumsal etki alanına sahip konuşmacı ile bu etkiyi farklı derecelerde kabul eden dinleyici arasında meydana gelir ve aynı zamanda bu bireylerin ait olduğu toplumsal grupların tarihsel güç ilişkilerini içerir. Bu tür dil alışverişlerinde, var olan güç ilişkileri tam olarak göz önüne alınmadığı sürece mesajın içeriği anlaşılamaz. Bu bağlamda, sözlü iletişimde mesajın önemli bir kısmı, bu iletişimde yer alan kişilerin tarihsel güç dinamikleriyle ilgili olacaktır (Bourdieu, Wacquant, 2007, s. 137). Bourdieu bu durumu şöyle açıklar:

En basit dilsel alışveriş bile, özgül bir toplumsal yetkeyle donanmış konuşmacı ile onun yetkesini farklı derecelerde kabul eden muhatabı ya da dinleyenleri arasında olduğu gibi, onların ait oldukları gruplar arasında da karmaşık bir tarihsel iktidar ilişkileri ağını beraberinde getirir. Göstermeye çalıştığım şey, bu alışverişte görünmez halde de olsa varolan iktidar ilişkilerinin yapısının bütünü göz önünde tutulmadığı sürece, sözlü iletişimde yaşananların çok önemli bir bölümünün, mesajın içeriğinin bile anlaşılmaz kaldığıdır (Bourdieu, Wacquant, 2007, s. 137).

Bourdieu, her ifadenin bir tür simgesel şiddet içerdiğini vurgular. Bu tür şiddetin uygulanabilmesini mümkün kılan faktör, bunu uygulayan ve hedef alınan tarafından şiddet olarak algılanmamasıdır (Bourdieu, 2016a, s. 171). Simgesel şiddet, toplumsal dünyayı anlama ve etkileme araçlarını, ekonomik ve siyasi gücü gizlenmiş, sorgusuz sualsiz kabul edilen formlarda temsil ederek dayatma gücü olarak açıklanabilir (Swartz, 2011, s. 129). Günlük pratiklerde deneyimlediğimiz fakat çoğunlukla farkına varmadığımız simgesel şiddet, meşruiyet kavramı aracılığıyla toplumsal alanda varlığını sürdürür. Bu sebeple, simgesel iktidar, hâkim ve hükmedilen konumda bulunan aktörlerin itiraz etmedikleri bir tür meşrulaştırma gücü olarak da anlaşılabılır.

Simgesel şiddet, alanda gücü elinde bulunduran eyleyiciler tarafından oluşturulan tahakkümün bir sonucu olarak ortaya çıkabilir. Bu, alandaki muhalif bir eyleyicinin boyun eğmesini sağlamak amacıyla maruz kaldığı itibarsızlaştırmayı içerir. Doxa, alandaki varlığı olduğu gibi kabul etmeyi, koşulları doğal karşılamayı ve koşulsuz

onaylamayı temsil ederken; koşullara direnen, doxacı olmayan, karşı duran eyleyicilerin karşılaştığı şey simgesel şiddettir (Bourdieu, Wacquant, 2012, s. 58-59).

Simgesel şiddet, hükmedilenlerin ve hükmedenlerin hâkimiyeti kabul ettiğini öne sürer. Max Weber'in "itaat etme arzusu" Bourdieu'ye göre, kolektif bir dahil olma durumuyla açıklanabilir bir inançlar bütünüdür ifade eder. İktidarın desteklediği ideolojinin benimsenmesi, toplumsal sınıflar arasındaki güç ilişkilerinin içselleştirilmesine yardımcı olur. "Simgesel şiddet ve hâkimiyet mekanizmalarının işlediği tek alan eğitim değildir. Toplumsal dünyanın tüm alanlarında karşımıza çıkarlar" (Jourdain, Naulin, 2020, s. 63). Tüm simgesel şiddet uygulayan iktidarlar, yasaları dayatmayı ve kendi güç temellerini gözlerden uzak tutarak, bu yasaların meşruiyetini kabul ettirmeyi başaran her iktidar, kendi gücünü bu güç dengelerine simgesel bir şekilde ekler (Jourdain, Naulin, 2020, s. 62).

Bourdieu, simgesel şiddeti anlatırken, bireylerin gücün fiziksel boyutundan ziyade, temelde yanlış anlamadan kaynaklanan etkilerine vurgu yapmaktadır. Simgesel şiddetin en etkili biçimleri, fakirleri, tembel insanları veya göçmenleri açgözlü olarak etiketleme gibi küçük etiketleme meselelerinden çok daha derin ve etkili olabilir. Bourdieu'ya göre, öğrenciler bu yolla farklı düşünce yöntemleri, çeşitli toplumsal sermaye tipleri ve kültürel-sosyal değerleri sıralamayı öğrenirler. Bireylerin zamanla bu özel gruplamalara karşı çıkması genellikle dünyayı hiyerarşik bir şekilde anlama eğiliminin daha karmaşıktır. Ancak, tüm toplumsal nesneleri belirli bir düzen içinde sıralama durumu değildir; aslında, bu durum özel ve kültürel bir anlama biçimidir (Calhoun, 2014, s. 119).

Bourdieu, egemen sınıfların kendi konumlarını haklı çıkarmak için simgesel şiddet stratejilerine başvurduklarını öne sürer. Bu, Bourdieu'nün sosyolojiyi bir silah olarak kullanarak tahakküme karşı direnmenin sosyolojisini oluşturduğu anlamına gelir. Simgesel şiddetin tahakküm-itaat sistemini nasıl doğurduğunu düşündüğümüzde, bu kavramın sosyolojik analizler içinde tartışılmasının, bazı teorik ve metodolojik zorlukları beraberinde getirdiği görülmektedir. Ayrıca, Bourdieu'nün herhangi bir kavramının diğer kavramlarla iç içe geçmiş ve ilişkili bir yapıya sahip olduğu unutulmamalıdır.

Simgesel şiddetin etkili olmasının temelinde yatan güç, doğal bir eğilimle bireyin içsel bir parçası haline gelen habitustur. Habitus, simgesel şiddetin potansiyel enerjisini ve

uykudaki gizil gücü temsil eder (Bourdieu, 2016b, s. 202). Kültürel, etnik, cinsel ya da dilsel farklılıkların neden olduğu simgesel tahakküm, habitusun algılama, anlama ve eyleme şemaları aracılığıyla kendini gösterir. Bu şemalar, bilinçli denetimlere tabi olmayan, daha ziyade içseldir (Bourdieu, 2015, s. 53). Bourdieu'nün alan analizi, sınıfsal baskı mekanizmalarının nasıl meşrulaştırıldığıyla ilişkilidir. Toplumsal sınıf eşitsizliğinin kabul edilmesi, bilinçli bireysel eylemlerden ziyade alanlar arasındaki uyuma dayanır. Eyleyiciler, karşılaştıkları fırsatlar ve engeller doğrultusunda belirli davranış stratejileri geliştirirken, bilinçsiz bir şekilde sınıf ayrımlarını yeniden üretir ve böylece değiştirirler (Swartz, 2011, s. 188-89).

Simgesel şiddet, hükmedilenin hükmedene göstermekten kendini alamadığı bağıllık aracılığıyla gerçekleşir. Tahakküm ilişkisinin somut biçimleri olan tanıma araçları, her iki tarafın da ortaklaşa sahip olduğu ve bu nedenle tahakküm ilişkisinin doğal gibi görülmesine neden olan unsurlardır. Şemalar, tabi olanın kendini algılamasında veya hükmedenleri algılamasında başvurduğu temel kaynaklardır ve “yüksek/alçak, eril/dişil, beyaz/siyah”, “güçlü/zayıf, yetişkin/çocuk” gibi kategorileri içerir. Bu şemalar, eyleyicinin toplumsal güzergâhının somutlaşmasının bir ürünüdür (Bourdieu, 2018, s. 51). Simgesel şiddetin özgün biçimi, genellikle görünmez olan bu şiddetin, siyasi ve polisiye şiddetten çok daha etkili bir şekilde işleyebilen bir türüdür (Bourdieu, Wacquant, 2007, s. 170). Fiziksel baskıdan, rıza üretimine ve hatta düşünülmüş ya da hesaplanmış itaate kadar uzanan bu şiddet, herhangi bir türde olursa olsun, simgesel tahakkümün etkisini bir tanıma bilinciyle ortaya çıkarmaz.

Simgesel şiddet, habitusu oluşturan algılama, anlama ve eylem şemaları aracılığıyla kendini gösterir. Habitusun araçları, bilincin ötesinde bir tanıma ilişkisi yaratır ve tabi olanın yatkınlıkları tahakkümü yeniden üretir. Bourdieu'ye göre “etnik, cinsel, kültürel veya dilsel, ne tür olursa olsun sembolik tahakkümün etkisi kendini saf bir tanıma bilinciyle değil, habitus'un kurucuları olan algılama, anlama ve eylem şemaları aracılığıyla gösterir, bunlar bilincin kararlarının ve istencin denetimlerinin ötesinde, kendisi için dahi bütünüyle karanlıkta kalan bir tanıma ilişkisi yaratır” (2018, s. 53-54). Bu nedenle, toplumsal düzenin uzun ömürlü etkilerini göz ardı etmeden, eril tahakküm ve dişil itaatin mantığını anlamak mümkün değildir.

Simgesel şiddetin kökeni, bireylerin sosyal üretim koşulları arasındaki ilişkilerden türetilmiştir. Bu ilişkiler içinde, simgesel şiddeti uygulayan ve bu şiddete maruz kalan bireylerin toplum içindeki konumlarına gömülüdür (Bourdieu, 1991). Bourdieu,

ezilenlerin kendi ezilmelerine katkıda bulundukları gerçeğini vurgularken, aynı zamanda bu suç ortaklığına sürükleyen eğilimlerin, tahakkümün somut bir yansıması olduğunu düşünür. Habitus kavramı, tahakkümün günlük biçimlerini incelemek için oldukça önemli bir araçtır. Örneğin, kadınların, işçilerin ve ırksal azınlıkların, yöneticilerin kaba kuvvetine boyun eğmeleri bilinçli bir taviz sonucu değildir. Bu tabi olma durumu, habitus ile içsel uyumun bilinçsiz bir sonucudur ve toplumsallaşmış bedenin en derin katmanlarına yerleşir. Kısacası, itaat, toplumsal tahakküm ilişkilerinin bedenselleşmiş bir ifadesidir (Bourdieu, Wacquant, 2007, s. 30-31). Bu bağlamda, bireylerin habitusları, toplumun içindeki yerlerine göre şekillenir ve bu habituslar, sosyal tahakkümün bedensel bir yansıması olarak ortaya çıkar. Toplumsal normlar ve yapılar, bireylerin davranışlarını belirlemede etkili olur ve habitus, bu normlara uyumun bir yolu olarak ortaya çıkar.

Sonuç olarak, simgesel şiddet, günümüz toplumlarında yaygın bir şekilde var olan hatta belki de en sık karşılaşılan şiddet türlerinden biridir. Bu şiddet biçimi, yaşamımıza oldukça sinsi nüfuz ederek eylem kalıplarımızı şekillendirmektedir. Bu şiddetin tüm boyutlarını kapsamlı bir şekilde incelemek mümkün olmasa da sosyolojik bir bakış açısıyla toplumu incelemek, bu şiddet biçimlerini anlamak için bir adım sağlar.

5.4. Toplumsal Cinsiyet Rollerinden Simgesel Şiddet

Toplumsal cinsiyet, genel anlamıyla cinsiyetin sadece biyolojik faktörlerle değil, aynı zamanda sosyo-kültürel etkenlerle de şekillendiğini ifade eder. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet rolleri, kültürel normlar ve beklentiler tarafından belirlenen ancak biyolojik cinsiyetle ilişkilendirilen kodlardır. Bu kodlar, bireylerin bedenlerine kazınan ve toplumsal normlar doğrultusunda davranışlarına yön veren kültürel kalıplardır. Toplumsal cinsiyet rollerinin oluşturulması sürecinde dil, özel bir öneme sahiptir. Dil, algılama kategorileri yaratır ve bu kategoriler, toplumun cinsiyetle ilgili beklenti ve normlarını şekillendirir. Dil, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini meşrulaştırmak için kullanılan bir araç olarak öne çıkar. Toplumun zihinlerine kazınan dil sayesinde, belirli cinsiyetlere atfedilen roller ve değerlerin sürdürülmesi sağlanır. Bu eşitsizlik, kültür kodları aracılığıyla bedenlere ve zihinlere işler. Bu nedenle, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini eleştirmek ve değiştirmek, dilin gücünü anlamak ve dil kullanımını dönüştürmekle mümkündür. Toplumsal cinsiyetin sosyal yapısını değiştirmek için

dilin kullanımını yeniden düşünmek, daha adil ve eşitlikçi bir toplumun inşasına katkı sağlayabilir.

5.4.1. Eril Tahakküm

Pierre Bourdieu *Eril Tahakküm* başlıklı eserinde toplumsal cinsiyet sorununu ele alarak eril düzenin toplumsal yaşamın her alanına derinlemesine nüfuz ettiğini vurgulamaktadır. Eril tahakküm, erkek ve kadın arasındaki fiziksel farklılıklardan türeyen etkileşim sonucunda güçlü iktidar ilişkilerinin yarattığı egemen-eyleyici erkek ile tabi olan-mağdur kadın şemalarına ve hem şiddet hem de rıza pratikleriyle sürekli olarak kendini yeniden üreten bu eşitsizlik düzenine karşılık gelir ve temelde cinsiyet ayrımından beslenerek egemen alandaki erkek üstünlüğüne ve hegemonyasına dayanmaktadır.

Bourdieu, bir birey olarak erkek ya da kadın olmanın içinde bulunduğumuz nesneyi anlama sürecinde, bilinçsizce eril düzenin tarihsel yapılarını algılamayı ve değerlendirmeyi zaten benimsediğimizi belirtmektedir. Bu sebeple, eril tahakkümü düşündüğümüzde, kendisi de tahakkümün etkisi altında olan düşünce biçimlerine başvurma riski taşıyoruz. Bu döngüden kurtulmanın tek yolu, bilimsel nesnelleştirmeyi nesnelleştirmek için uygulanabilir bir yaklaşım geliştirmektir. Bourdieu, bu stratejiyi bir tür laboratuvar deneyiyle elde edebileceğimizi ifade eder. Deneyde, egzotik ve aşina, yabancı ve tanıdık özellikleri bir arada bulunduran orijinal bir tarihsel toplumun, Kabil Berberileri etnografik analizini kullanarak erkekmerkezli bilinçdışının kategorilerini nesnelleştirmeye yetkin bir sosyo-analiz aracı olarak işlev göstermiştir. Bourdieu, Cezayir'deki Kabil topluluğunu seçmesinin nedenlerini şu şekilde açıklar:

Bana simgesel şiddetin paradigmatik biçimi gibi görünen erkek tahakkümünün mantığını açığa çıkarmak için, çözümlememi Cezayir Kabilleri hakkındaki etnografik araştırmalarım üzerine kurmayı seçtim. Bunun iki nedeni var. İlk olarak, bugüne dek tartışmayı açıklığa kavuşturmak yerine bulanıklaştıran, kuramsal söylemlerin boş spekülasyonlarından ve cinsiyet ile iktidar hakkındaki klişelerden ve sloganlardan kaçınmak istiyordum. İkinci olarak, cinsiyet tahakkümü çözümlemesinin doğurduğu eleştirel güçlüğü önünü almak için bu yönteme başvurdum: Bu örnekte, binlerce yıldır toplumsal yapıların nesnellğine ve zihinsel yapıların öznelliğine kazınmış olan bir kurumla karşı karşıyayız; öyle ki

çözümlemenin, bilme nesnesi olarak ele alması gereken algı ve düşünce kategorilerini bilme aracı olarak kullanma tehlikesi var. Afrika'daki bu dağlı toplum son derece ilginç çünkü ritüel pratikleri, efsaneleri ve şiiri aracılığıyla, bir temsiller sistemini, daha doğrusu tüm Akdeniz uygarlığında ortak olan ve günümüze kadar zihinsel yapılarımızda yaşamaya devam eden bir görme [vision] ve bölme/ikili görme [di-vision] ilkesi sistemini hayatta tutan gerçek bir kültürel repertuardır. Böylece Kabiliyelilere dünyanın erkek bakış açısından görünüşünün temel yapılarının şifresini daha kolay çözebileceğimiz bir tür 'büyütölmüş resim' muamelesi yapıyorum: Kamusal ve ortak bir tezahürünü sergiledikleri 'fallus-narsisizmi' kozmolojisi, bizim bilinçdışımızda sürekli olarak etkisini gösteriyor (Bourdieu, Wacquant, 2007, s. 170- 171).

Bu durum, öncelikle erkek düzeninin herhangi bir sebebe ihtiyaç duymaksızın en derine kadar işlediğini göstermektedir: Kendisini yaygın, evrensel bir biçimde dayatan bu düzen, erkeklik, insanlık veya homoseksüellik gibi kendi varlığını evrensel olarak algılayan bu özel varlıklara ait bir sistem olarak görülür. Bu düzen, toplumsal yapıları zaman ve mekânın düzenlenmesinde ve cinsler arası iş bölümünde ifade ederken aynı zamanda bedenlerde ve zihinlerde kazanmış bilişsel yapılar arasında neredeyse mükemmel ve doğrudan bir uyum sağlayarak doğal olarak kabul edilmektedir (Bourdieu, Wacquant, 2007, s. 171).

Eril düzenin gücü, kendi doğruluğunu ispat etme çabası göstermemesinden anlaşılabilir. Erkekmerkezli bakış kendisini tarafsız gibi sunar ve meşrulaştırmak için gerekli olan söylemlere ihtiyacı olmaz. Toplumsal düzen, temel aldığı eril tahakkümü onaylamayı amaçlayan güçlü "sembolik bir makine gibi işler" (Bourdieu, 2018, s. 22). Bu, işgücünün cinsiyetçi biçimde ayrılmasıdır. Toplumsal gerçeklik, bireyin bedenini cinsiyetlere bölerek inşa eder ve cinsiyetçi düşüncelerin ve ayrımcılığın taşıyıcısıdır. Algının bu bedensel toplumsal düzeni, dünyadaki her şeye, özellikle de bedenin kendi biyolojik doğasına, etki etmektedir. Mitsel bir hayat görüşünün normlarına uygun olarak biyolojik cinsler arasındaki farklılıkları inşa eden bu program, erkeklerin kadınlara keyfi olarak hâkim olma ilişkisini oluşturur. Bu egemenlik ilişkisi, iş bölümü aracılığıyla toplumsal düzenin içine işlenmiştir. Biyolojik cinsiyetler arasındaki farklılıkları oluşturan bu program, erkeklerin kadınlara keyfi olarak egemen olma ilişkisini kurmaktadır (Bourdieu, 2018, s. 22).

Eril düzenin toplumsal yaşamın her alanına derinlemesine işlemesiyle toplumda kadınlara; saygın pozisyonlar verilmemiş, bedenlerini taşıma biçimleri öğretilmiş, dışarıdaki hayattan soyutlanmış ve sadece ev içi görevlerle sınırlandırılarak, sürekli ne yapması gerektiği söylenen kadın, toplumsal olarak şekillendirilmektedir. Eril birey toplumdaki var olan düzenin kurgusu için dişil bir kadını düşünme ve eyleme geçme olgusundan uzaklaştırma eğilimi içindedir (2018, s. 36-39). “Biyolojik bedenler arasındaki farklı cinsler arasındaki farklılığın nesnel tabanı olarak, hiyerarşize edilmiş iki toplumsal öz gibi inşa edilmiş cinsler anlamında oluşturulur” (2018, s. 37). İş bölümünün sembolik düzenlemesi, tamamen doğal ve toplumsal düzenin biyolojik üreme ihtiyaçları tarafından belirlendiği fikrinden oldukça uzaktadır. Eril ve dişil bedenlerin özellikle cinsel üreme gibi işlevlerinin keyfi bir şekilde yapılandırılması, cinsel iş bölümünü ve cinsiyete dayalı iş bölümünün erkek odaklı bakış açısına dayandığına işaret etmektedir (2018, s. 37).

Kadının sadece kusurlarla tanımlanan negatif bir varlık olduğu görüşünden, onun erdemleri çifte olumsuzlama ile de olumlanabilir, ancak bunlar genellikle inkâr edilmiş veya üstesinden gelinmiş zaafılar veya daha küçük kusurlar olarak tanımlanır. Sonuç olarak, kadına yönelik sosyal süreçler, ona çeşitli sınırlamalar getirme eğilimindedir; bu sınırlamalar genellikle kutsal kabul edilen, genellikle bedensel niteliklere odaklanır ve bu niteliklerin kadınların kimliklerine kazınmasını gerektirir. Dişi ahlak, öncelikle bedenin tüm bölümlerini içeren ve kıyafet ve saç üzerindeki disiplinler aracılığıyla sürekli olarak hatırlatılan ve uygulanan anların kontrol altına alınmasıyla belirginleşir (2018, s. 41). Kabil kadınlarının itaâtkar duruşunu Bourdieu kadınlara dayatılan uç nokta olduğunu ve kurallara dayalı olduğunu ifade eder. Gülümsemesi gözlerini indirmesi, sözünün kesilmesini normalleştirmek ve kadının nasıl yürüyeceğine kadar dayatılan normları Bourdieu şöyle ifade eder:

Dik tutulması gereken sırtlar, içe çekilmesi gereken göbekler, bitişik tutulması gerek bacaklar vs., ahlaki bir anlam taşıyan çok sayıda duruş (bacakları ayırıp oturmamak kabadır, koca bir göbeği olmak [cinsel] isteksizliğe işaret eder vb.) Sanki kadınlık “ufalmak” sanatıyla ölçülürmüşçesine (Berberice’de dişi kelimeler, küçültme sıfatıyla gösterilir), kadınlar bir tür görünmez hapis içerisine kapatılmıştır (başörtüsü bunun sadece görünen kısmıdır); bu kuşatma onların bedensel hareketleri ve yer değiştirmeleri için ayrılan alanı kısıtlar, buna mukabil erkekler bedenleriyle daha fazla mekân kaplar, özellikle de kamusal alanlarda. (2018, s. 43).

Yüksek topuklar veya sürekli meşgul eden çantalarla birlikte elbiseler, özellikle koşma, farklı oturma biçimleri vb. gibi her tür faaliyetten caydırıcı veya engelleyen etekler yoluyla, ya da sürekli çekiştirmeyi gerektiren fazla kısa etekler, göğüs dekolteelerini kontrol etmek için yakaları tutan veya Yere düşen şeyleri almak için cambazlık yapmak zorunda kalan kadınlar sürekli önlemler almak zorundadır. Bedenin böylesi bir kullanımı “kadınlara düşen ahlaki kısıtlılık ve ölçülülük ile sıkı sıkıya ilişkilidir” (2018, s. 44). Gevşek duruş ve tavırlar, özellikle yüksek statülü bazı erkekler için güç veya hemen hemen aynı anlama gelen özgüven gösterisi niteliği taşıyor. Örneğin, sandalyede geriye yaslanmak veya ayakları masanın üstüne koymak gibi. Ancak, bu davranışların bir kadın tarafından gerçekleştirilmesi tam anlamıyla düşünülemez (2018, s. 44). Bu tür beden kısıtlamaları, kadınlara uygun görülen ahlaki sınırlılık ve ölçülülük ile sıkı bir şekilde ilişkilidir ve kıyafet kısıtlamaları ortadan kalksa bile, neredeyse otomatik olarak kendilerini dayatmaya devam ederler (örneğin, pantolon ve alçak topuklu ayakkabı giymiş olsa bile hızlı adımlarla yürüyen bir kadını düşünün) (2018, s. 44).

Eş zamanlı olarak hem sunulan hem de yasaklanan kadın bedeni, “sembolik bir müsaitlik göstergesidir”. Pek çok feminist araştırmanın ortaya koyduğu gibi, bu durum kadına da uyar: Kadın bedeninin çekicilik ve baştan çıkarma gücü hem kadınlar hem de erkekler tarafından bilinir ve kabul edilir. Aynı zamanda kadının bağımlı veya bağılı olduğu erkekleri gururlandırmakla birlikte, “gösterişli tüketim” etkisi altında sadece o kişiye özgü olma maliyetini de ekleyen seçici bir yasaklama yükümlülüğü söz konusudur (2018, s. 45). Ahlakın kadınlara atfettiği erdemler kadar hâkim bakış açısının onlara yüklediği negatif özelliklerin de kurnazlık veya daha olumlu bir tanımlama olarak içgüdü gibi, kadınlara tahakküm ilişkileri mantığı tarafından dayatıldığı veya telkin edildiği ne erkekler ne de kadınlar tarafından fark edilmez (2018, s. 46). Bu durumda, erkek egemen bakış açısı, kendi belirlediği uygulamalar yoluyla sürekli olarak meşrulaştırılır ve erkek hâkimiyeti, günlük yaşamda gerçekleşen sayısız etkileşimde aktif hale gelir. Bourdieu cinsellik temelli ve esasen eril egemen bakış açısıyla oluşturulan toplumsal düzenin, okul, aile ve dini kurumların katkısıyla korunduğunu, sürdürüldüğünü ve yeniden üretildiğini belirtir. Ayrıca kadınların yaşadıkları dünya deneyimleri sonucunda, eril düzeni benimseyen bir bakış açısı ve eğilimler kazandıklarını ve bu hâkim görüşü fark etmeden sürdürerek, bunu doğal hale getirdiklerini ifade eder. Kadınların bu eril hegemonyayı devam ettirmelerinin sebebi,

genellikle tahakküm ilişkilerine hükmeden bakış açısıyla oluşturulmuş kategorilere bakmalarıdır. Sonuç olarak, her şey doğal bir görünüm altında gerçekleşir ve dayatılan kısıtlamalar kabul edilerek tahakküm yapıları yeniden üretilir (2018, s. 120-121).

Eril hâkimiyet, tam anlamıyla hayata geçebilmesi için bir dizi koşulu bir araya getirir. Bourdieu erkeklere evrensel olarak atfedilen üstünlüğün, üretim ve yeniden üretim faaliyetlerinin nesnelliğiyle doğrulandığını ve bu nesnelliğin kaynağının, cinsel iş bölümünden doğan toplumsal ve biyolojik üreme ve üretme faaliyetlerinden, ayrıca tüm habituslara içkin şemalardan geldiğini ifade eder. Benzer şekilde tasarlanan ve dolayısıyla nesnel bir uyum içinde olan bu şemalar, toplumun her bir üyesinin algıları, düşünceleri ve davranış matrisleri olarak hizmet eder; tarihsel üstünlükler, kendi üstünlüklerini her eylemciye dayattığı için evrenseldir. Bu nedenle biyolojik üreme ile toplumsal yeniden üreme konusundaki erkek merkezli temsil, bir toplumsal sağduyu nesnelliğine yerleşmiş olur; bu sağduyu, pratiklerin anlamına ilişkin “pratik ve doksik bir uzlaşmadır.” Kadınlar da kendileri, herhangi bir gerçeklikte özellikle içinde bulundukları güç ilişkilerinde bu düşünce şemalarını uygulayarak, güç ilişkilerinin somutlaşmasının bir ürünü olan ve simgesel düzen içindeki temel karşıtlıklarla ifade edilen bu şemaları kullanırlar (2018, s. 49).

Devlet kurumları, erkek-kadın ilişkisini ataerkil temsiliyetin önceden kabul edilmiş varsayımlarını sürdürmektedir. Cinsel anlam taşıyan ve hiyerarşik yapıyı destekleyen bu temsiller, olma biçimleri yerine görünme biçimlerini, kendini görmeyi, tavır ve eğilimleri gösterme biçimlerini ve hatta kendilik imgesinin oluşumuna katkı sağlayan her şeyi belirler. Cinsiyet rollerinin yeniden üretilmesinde devletin rolü büyüktür. Ataerkil yapının belirlediği kuralları, kamusal alanda onaylayan ve pekiştiren devlettir. Erkeklerin kadınlara, mutlak üstünlüğü, günlük varoluşu yöneten ve düzenleyen tüm toplumsal kurumlara işlemiştir. Ataerkil zihniyet, baştan çıkma ve arzuların yuvası olan beden üzerindeki kontrolü, ahlaki olanla özdeşleştirmiştir. Eril tahakküm, esas olarak aile içinde, kadınlar ve çocuklar üzerinde uygulanmaktadır. Ataerkil aileyi hükümet, ahlaki bir düzen olarak görür ve toplumsal düzenin temeli ve kılavuzu olarak kabul eder. Bu nedenle modern devlet, erkek merkezli bakış açısının tüm temel prensiplerini aile hukuku içine entegre etmiştir. Bourdieu’ye göre devlet, aileci, koruyucu toplumsal düzlemde eril ve dişil arketipsel bölünümü sürekli olarak yeniden üretmektedir (Bourdieu, 2018, s. 111-112).

Bourdieu, toplumsal ilişkilerin içinde erkek ve kadın cinsiyetlerinin, eril habitus ve dişil habitus olarak adlandırılan iki ayrı yapıya maruz kaldığını belirtir. Eril düzen, iş bölümü ve ritüeller aracılığıyla bedene emirlerle yerleşir, biyolojik farklılıklar toplumsal farklılıkları doğallaştırır. Kutsama törenleri, cinsiyetler arasında ayırım yapar. Habituslara içkin şemalar, toplumun üyelerinin düşünce ve eylem haritalarını belirler, erkeklere evrensel üstünlük atfeder. Bu düzenin tam anlamıyla işler hale gelmesi için gerekli şartlar sağlandığında, kadınlar bu düşünce şemalarını sembolik düzende uygularlar. Toplumsal ilişkilerdeki tanıma edimleri, dikte edilmeyen simgesel şiddeti mümkün kılan inançlardır (2018, s. 49).

Bourdieu, simgesel şiddetin yanlış anlaşıldığına dikkat çekerek, fiziksel şiddetle karıştırılmaması gerektiğini vurgular. Ona göre simgesel şiddet:

Yumuşak, kurbanlarınca bile hissedilmeyen ve görülmeyen çoğunlukla iletişimin ve tanınmanın veya daha kesin olarak tanımamanın kabullenmenin veya hatta hissetmenin saf, sembolik kanallarıyla uygulanan şiddettir. Doğrudan vücuda, büyüyüşçesine, hiçbir belirgin fiziksel zorlama olmaksızın kazınan bir güç şeklidir. Ancak bu büyüünün işleminin tek nedeni, vücudun en derin katmanlarına kazınan yasaları harekete geçirmesidir.

Tahakküm ilişkilerini, tekil eyleyicilerin ve kurumların katkılarıyla sürekli yeniden üretilen bir tarihsel edim olarak açıklar. Hükmedilenler, bu ilişkilere hükmedenlerin bakış açısıyla oluşturulan kategorilerle bakarlar ve bu kategorilerin doğallığı, kendi kendini değersizleştirme eğilimine neden olabilir. Modern toplumlarda özellikle kadınların, toplumun dayattığı estetik normlara uyma çabasının simgesel şiddeti temsil ettiğini belirtir. Pratik edimlerin sembolik güç tarafından tetiklendiğini ve hükmedilenlerle hükmedenler arasındaki sınırlamaların tanınması ve kabullenilmesine yönelik bir iletişim biçiminin varlığını vurgular. Hükmedilenler, bilinçsizce veya istemeden dayatılan sınırlamalara katkıda bulunarak tahakküme boyun eğler. Gerçekleşen şiddet, dış müdahale değil, egemen olanla iş birliği yaparak kendine uygulanan bir şiddettir. Bourdieu'nün ifadesine göre, bu şiddet genellikle bedensel duygular veya tutkularla gerçekleşir ve hükmedilene büyük acı yaşatır. Kişinin kendi bedeni ve benliğiyle yaşadığı içsel çatışmalara rağmen hâkim olana boyun eğmenin birçok şekli vardır. Hâkim yargıya boyun eğme, kişinin kendi bedeninde içsel çatışmalara rağmen gerçekleşir. Savunma güdüsüyle titreyen bedenin bu durumu,

bilincin ve isteğin yönergelerinden sıyrılarak toplumsal yapıların içsel sansürlerle kurduğu bu iş birliğinin birçok yönünü içermektedir (2018, s. 55-56).

Bourdieu hükmedilenlerin genellikle bilinçsizce veya istemeden uygulanan sınırlamalara katkıda bulunarak tahakküme boyun eğdiğini belirtmektedir. Ardından, gerçekleşen şiddetin dış müdahale değil, hükmedenlerle iş birliği yaparak kendine uygulanan bir şiddettir ve bu şiddet, genellikle bedensel duygular veya tutkular aracılığıyla gerçekleşir. Bu duyguların açıkça görünür olması, hükmedilene daha büyük acı yaşatır. Hâkim olana boyun eğmenin birçok şekli olduğu ve kişinin kendi bedeni ve benliğiyle yaşadığı içsel çatışmalara rağmen hâkim yargıya boyun eğme devam eder. Savunma güdüsüyle çarpınan bedenin, bilincin ve istencin buyruklarından sıyrılarak toplumsal yapılara içkin sansürlerle kurulan bu iş birliğini deneyimlemenin çeşitli yolları vardır (2018, s. 55). Tahakküm kurmuş olan toplumsal ilişkiler, toplumsal yaşam ya da toplumsal hukuk alışkanlıklarının duygusal etkileri aracılığıyla bedene işlemiştir. Simgesel şiddeti etkili kılan koşullar, kalıcı bir biçimde bedenin en derin katmanlarına yatkınlıklar şeklinde kazanmıştır. Böylece sadece bilinç veya isteğin alt edemeyeceği kadar güçlü bir şekilde bedenle bütünleşmiştir. Bu durumda, beden aslında tahakküm edenin emir ve isteklerine hazır olma durumundadır. Bu hazır olma hali, aile bağları üzerine kurulan ilişkilerde daha belirgin olmakla birlikte, herhangi bir ilişkide mümkündür. Evlat, kardeş, aile sevgisi gibi duygular, her durumda yetişkine tabi olmanın toplumsallaşmış bedenin kalıcı eğilimleri olarak açığa çıkar. Duygusal bağlılıklar veya sorumluluklarla görünen toplumsallaşmış beden, kendisini meydana getiren koşullar ortadan kalksa bile uzun süre varlığını sürdürür. Birey, toplumsal hayatta yaşadığı birçok gelişmeye ve kazanıma rağmen, dışsal zorlamaların ortadan kalksa bile, bireyin “kendi kendini dışlaması” ve olumsuz bir şeyleri bir görevmiş gibi açık bir dışlama veya şiddetin önüne geçer (Bourdieu, 2018, s. 56).

Toplumsal ilişkiler, bireylerin algı şemalarını bedenleri üzerinden değerlendirmelerine neden olur. Örneğin zayıf-şişman, iri-ufak, kibar-kaba gibi toplumsal sınıflandırmalar genellikle bir zıtlık ve hiyerarşi oluşturarak, hükmedenler ve hükmedilenler arasında yaygındır. Bu nedenle bireyler, bedenlerinin toplumsal temsilini genç yaşlardan itibaren düşünmek zorundadır. Pratik deneyim, bedenin başkalarındaki tepkilerle oluşan temel şemaların kişinin kendi bedenine uygulanmasıyla ortaya çıkar. Bedenin taşınması ve sunumu, meşru beden ile pratikte deneyimlenen beden arasındaki

mesafeyi belirtir. Kadınlar, eril tahakküm tarafından sembolik nesneler olarak konumlandırılır ve sürekli olarak “bedensel güvensizlik” ve sembolik bağımlılıkla karşı karşıya kalabilirler. Kadınların, eril bakış ve beklentilere uygun olma çabaları, sürekli olarak “ideal beden” ile gerçek bedenleri arasındaki uçurumu deneyimlemelerine neden olur. Kadınların beden algısı, cinsiyet ve toplumsal konumlarına sıkı sıkıya bağlıdır ve beden, başkalarının bakış ve konuşmalarının etkisi altında sürekli olarak nesneleştirilir. Toplumsal yapılar, algılama ve değerlendirme şemalarıyla etkileşim içinde olan bireylerin bedenlerine kazınmıştır. Bu şemalar, her birey ve beden arasında bir bağlantı kurar, bu nedenle bedenin başkalarında uyandırdığı tepkiler ve eyleyicinin bu tepkilere yönelik algısı, bu şemalara göre şekillenir. Bu durum, bedenin toplumsal olarak iki kez belirlendiği anlamına gelir (Bourdieu, 2018, s. 85-86).

Sonuç olarak, eril tahakküm, simgesel şiddetin etkili bir örneğidir ve bilinç ile iradesiz habitus şemalarının tanıma ve yanlış tanıma eylemiyle ortaya çıkar. Bu tür tahakküm, beden aracılığıyla, bireyleri belirli davranışlara zorlamadan gerçekleşir. Toplumsallaştırma süreci, cinsel tahakküm ilişkilerini bedenselleştirir ve biyolojiye atıfta bulunarak meşrulaştırılan toplumsal insanın değiştirilemez bir nitelik kazanmasına yol açar (Bourdieu, Wacquant, 2007, s. 172). Fiziksel baskı olmaksızın etkili olan bu güç biçimi, önceden oluşturulmuş eğilimlere dayandığı sürece başarı sağlar. Cinsiyet arasındaki ayrım, toplumsal dünyada ve bedene gömülü bir şekilde bedenlerde var olan algılama ve eyleme şemaları içinde işlev görür. Bu bağlamda habitus kavramı önemlidir çünkü toplumsal olarak verili kategorilerin bedenlere yerleşmesini açıklar. Habitus, kazanılan bir eğilim olarak, aktörlerin bu şemaları bilinçsiz bir şekilde bedenlerine yerleştirmesini ifade eder. Toplumsal yapılar bedenleri etkilerken, tahakküm de bedenin şekillenmesine katkıda bulunur. Tahakkümün oturuş, yürüyüş ve konuşma tarzlarındaki şifreleri, düşünsel bir sosyolojiyle analiz edilebilir. Bu bağlamda tahakküm, beğeni zevklerinde ortaya çıkmaktadır.

5.4.2. Dilde Eril Tahakküm

Dil, sahip olduğu kültürel birikimi gelecek kuşaklara ileten ve bu birimin devamlılığında etkili bir rol oynayan önemli bir araçtır. Dil, sadece düşünceyi ifade etmekle kalmaz, aynı zamanda düşüncenin oluşumunu ve biçimlenmesini sağlar. Bireylerin toplum oluşturmada kullanılan dil, konuşulan toplumun yaşam tarzını ve

dünyayı algılayışını şekillendirir. Dil ile düşünce arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır, çünkü bir kelimenin dilde var olabilmesi için önce zihinlerde bir karşılık bulmalıdır.

Toplum içinde, bireyler arasındaki en belirgin ayrımı oluşturan cinsiyet faktörü, dil kullanımındaki çeşitlilikte önemli bir rol oynar. Kullandığımız ifade biçimleri, düşüncelerimizi ifade etme şeklimizi belirlediği için, gerçek dünyadaki şeylere yönelik duygularımız da bu ifade tarzlarını etkiler (Lakoff, 1973, s. 45). Dilin ve düşünce tarzının bu iki yönlü etkileşiminde, cinsiyetin önemli bir rolü olduğu açıktır. Cinsiyetler, olaylara ve durumlara karşı geliştirdiğimiz davranışları etkiler.

Feminist görüşe göre, toplumda var olan cinsiyet eşitsizlikleri ve kadınların ikincil konumu, kültürel normlardan, cinsiyet rollerinden ve patriyarkal sistemden kaynaklanmaktadır. Kadınların ikincil konumu, toplumun tarihinde ve kültürlerinde derinlemesine kök salmış olan cinsiyet normları ve ayrımcılıkla ilişkilidir. Bu normlar, kadınların belirli rollerle sınırlanmalarına, fırsat eşitsizliğine ve toplum içindeki güç dinamiklerinde erkeklerin ağırlıklı olduğu bir hiyerarşik düzene neden olur.

Bourdieu eril tahakkümün “dile getirilmediği ölçüde etkili” olduğuna dikkat çekerek (2018, s. 42). Ancak feminist teori, bu noktada, bu tahakkümün zaten dil aracılığıyla mevcut olduğunu ve dilin bu tahakkümü sürdürmedeki rolünü vurgular. Kadının bedeninin özgürleşmesi, sözünü özgürleştirmekle başlar; bu da sözü kesilebilen, kısık sesle konuşan, belirsiz gülümseyen ya da konuşmaktan çok suskunluğu tercih eden kadının dilini özgürleştirmeyi içerir. Bu nedenle, toplumsal cinsiyet sorunu, sosyal bilimler ve özellikle toplum biliminin ötesinde, dil ve edebiyat alanına da hızla girmiştir. Çünkü Luise von Flotow tarafından da vurgulandığı gibi dil, sadece bir iletişim aracı değildir bunun yanında güçlü bir manipülasyon ögesidir. Başka bir deyişle ataerkil dil, bir toplumda genellikle erkek liderlerin hâkim olduğu kurumlar tarafından şekillendirilen ve kullanılan dilin kendisidir. Kanada ve Amerika kıtalarında bazı yazarlar, dilin sadece bir iletişim aracı olmadığını, aynı zamanda manipülatif bir araç olduğunu iddia ederek, bu dili yeniden düzenlemeyi ve kadınlar lehine etkilemeyi hedeflemişlerdir. (1997, s. 8).

Sonuç olarak, toplumsal cinsiyet ve dil arasındaki ilişki, bireylerin toplumsal cinsiyet rollerini ve kimliklerini inşa etmelerinde, sürdürmelerinde ve iletmelerinde önemli bir rol oynar. Bu ilişki, hem toplumsal düzeydeki normlar ve beklentiler hem de bireyler

arasındaki iletişim süreçleri üzerinden şekillenir. Dil, toplumun belirli bir dönemdeki normlarını ve değerlerini yansıtarak toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirir.

5.4.3. Feminist Literatürde Bourdieu'nün Yeri

Bourdieu'nün feminist tartışmalardaki varlığı “eyleme teorisi” ve özellikle *Eril Tahakküm* başlıklı eseri aracılığıyla gerçekleşmiştir (Öztimur, 2014, s. 589). McNay'in ifadesine göre, Bourdieu'nün eylem teorisi, feminist teoride kadınların ezilmesinin nedenlerini anlamaya yönelik önemli bir adım olarak kabul edilir. Feminist teoride odak, ataerkil sistem, sınıfsal yapı ve sosyalizasyon süreci gibi konulardan, toplumsal cinsiyet kimliğinin kazanılma, değişme ve dönüşme süreçlerinin tartışılmasına evrilmiştir. Bu uğrakta, eyleme kavramı toplumsal cinsiyet kimliğinin değişme ve dönüşme olasılığının tartışılması bağlamında feminist teoride sıkça tartışılmaya başlamıştır (2004). *Eril Tahakküm* adlı eseri, erkeklik kategorisinin toplumsal yapılar içinde nasıl oluşturulup sürdürüldüğünü detaylı bir şekilde inceler. Bourdieu, eril tahakkümün uygulanabilmesi için kadınlar tarafından onaylanmasını gerekli koşul olarak gösterir ve bu bakış açısıyla feminist epistemolojiye yeni bir perspektif sunar. Baskı ve kontrol mekanizmalarının ele alınıp düşünümselelikle sorgulanması, bu tahakkümün farkına varılmasında önemli bir adımdır. Bourdieu'nün feminist ideolojideki özgünlüğü, tahakküm edenler kadar edilenlerin de iş birliği içinde olduğunu vurgulamasında yatmaktadır. Bourdieu, simgesel şiddeti, eril baskının uygulanmasını mümkün kılan itici bir güç olarak görmekte ve erkek egemen yapı içinde erkekleri suçlayıcı bir yaklaşıma karşı, erkeklerin de olumsuz etkilendiğini ifade etmektedir. McNay, Bourdieu'nün toplumsal cinsiyet kimliği oluşum ve değişim süreçlerini anlama konusundaki önemli katkılarına vurgu yapar. Bourdieu'nün özneye aktif bir rol atfetmesi, ancak aynı zamanda toplumsal zorlamaların rolünü de dikkate alması, feminist teoriye önemli bir perspektif sunabileceğini belirtir (2000). McNay'e göre Bourdieu'nün habitusu eylemin belirleyicisi değil, üreticisi olarak görmesi, eylem teorisine önemli bir katkı sağlar (2000, s. 32). Bourdieu'nün habitusun alanlardan bağımsızlığını vurgulaması, öznelliğin sembolik boyutunun toplumsal ilişkilerle nasıl ilişkili olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Bourdieu'nün habitus kavramı, sadece toplumsal normların bedene nasıl işlediği sürecini değil, aynı zamanda bedensel varoluşun eylemde bulunma sürecini ifade eder. Bourdieu'nün bedensel varoluşun geçici karakterine vurgu yapması, alışkanlığın

belirleyici bir ilke olarak değil, üretici bir yapı olarak görülmesi anlamına gelir (McNay, 2000, s. 35). Bourdieu, uzun vadeli toplumsal eşitsizliklerin doğrudan kurumsal dışlamalarla değil, bireylerin bedenleri ve yönelimleri üzerindeki iktidar ilişkilerinin aşılmasıyla kurulduğunu düşünür (2000, s. 36). Habitus ve alan arasında diyalojik bir ilişki vardır. Nesnel yapıların eylemi etkilemesi belirleyici rolleriyle değil, bu yapıların zaruretlerinin birey tarafından algılanması, bireyin ihtiyaçları, niyetleri, istekleri doğrultusunda yorumlanması yoluyla gerçekleşir (2000, s. 26-38). Bu nedenle eylem, tekrar edici bir süreç değil, yorumlayıcı bir süreçtir (Adkins, 2003, s. 38). Bourdieu'nün teorisinde eylem tamamen belirlenmemiş, tamamen iradeye bağlı olmayan bir süreçtir. Eylem, anında nesnel yapılarla öznel istek ve niyetin karşılaşmasıyla, hesaplanmadan bilinçsizce gerçekleşir. McNay, Bourdieu'nün eyleme teorisini "performatif" olarak adlandırarak, toplumsal cinsiyetin performatif olduğunu ileri sürer ve Judith Butler ile Bourdieu arasındaki etkileşimin feminist teoriye önemli katkılar sağlayabileceğini belirtir (Öztimur, 2014, s. 591).

Butler'a göre toplumsal cinsiyet performatif bir karaktere sahiptir; yani içinde değişme, dönüşme, geri çevirme, direnme ihtimallerini barındırır. Bu performatiflik, her zaman bilinmezlik ve önceden kestirilemezlik içerir. Bu bilinemezlik, marjinal grupların egemen normlara direndikleri yerdir. McNay, Bourdieu'nün habitus ve alan arasındaki karşılıklı uyumu eleştirmekte ve Butler'a göre, Bourdieu'nün teorisinde habitusun alana uyarlanma ihtimali, alanın habitusun etkisiyle değişme olasılığından daha yüksektir. McNay, toplumsal normların bedenlere nüfuz ettiği durumlarda meydana gelecek olan tutarsızlıkların, direnmelerin ve meydan okumaların Bourdieu'nün düşüncesinde ihmal edildiğini savunur. McNay, Bourdieu'ye yöneltilen eleştirilerin soyut yorumlardan kaynaklandığını ve farklı yorumların mümkün olduğunu savunarak, Bourdieu'nün ezilme ve egemenlik ilişkilerini fenomenolojik deneyimler üzerinden değerlendiren bir sosyal uzay fenomenolojisi geliştirdiğini iddia eder. McNay, Bourdieu'nün eylem teorisinin toplumsal cinsiyeti dil ve söylemsel yapıların kıskaçına dahil etmeden, yaşanan toplumsal ilişki olarak anlamının mümkün olduğu konusunda feministlere rehberlik edebileceğini belirtir (Öztimur, 2014, s. 593).

McNay, Bourdieu'nün eylem teorisinin feminist teoriye olumlu katkıda bulunabileceğini ancak toplumsal cinsiyet unsurlarını eylem, alan ve habitus arasındaki ilişkileri tartışırken göz ardı ettiği için eleştirdiğini belirtir. Başka bir

ifadeyle, Bourdieu'nün farklı alanlarda toplumsal cinsiyetin nasıl farklı bir habitusa büründüğünü, bir alandan diğerine geçildiğinde alışkanlıklarda meydana gelen sapmaları, değişimleri ve dönüşmeleri tartışmadığını ifade eder (2000, s. 52).

Bourdieu'nün eksik bıraktığı tartışmalar, onun terminolojisini kullanarak, geç modern toplumlarda cinsiyetler arası ilişkilerin değişim ve dönüşümünü inceleyen feminist çalışmalar tarafından tamamlanmıştır. Kadınların kamusal alana, işgücü pazarına katılımları ve daha önce erkeklerin egemen olduğu meslek ve pozisyonlarda yer almaya başlamaları, cinsiyetler arası ilişkilerde yeniden yapılanma sürecini hızlandırmıştır. Kadınların ekonomik alanda, profesyonel mesleklerde ve pozisyonlarda daha fazla oranda yer almaya başlamaları, alan ve habitus arasındaki senkronik ilişkiyi kesintiye uğratmış ve bu nedenle toplumsal cinsiyeti yöneten kurallar ve alışkanlıklar üzerinde eleştirel düşünce imkânını artırmıştır. Bu durum toplumsal cinsiyette dönüşümlerin mümkün hale gelmesine katkı sağlamıştır (Adkins, 2003, s. 29-32). Terry Lovell (2000), Bourdieu'nün terminolojisini kullanarak yaptığı çalışmada, kamusal alanda kadınsı değerlerin ön planda olduğu iş kollarının popülerlik kazanmasının, bu alandaki eril tahakkümün değişmesine yol açabileceğini belirtir (Öztimur, 2014, s. 598).

Sonuç olarak, Bourdieu, feminist bakış açısına yeni bir perspektif sunmasına rağmen, eserinden sonra feminist yazın tarafından eleştirilmiştir. Bourdieu'nün heteroseksüel söylemi eleştiriye tabi tutmaması bu eleştirilerden biridir. Diğer eleştiri konusu ise Bourdieu'nün kadınları iktidara boyun eğen pasif bireyler olarak görmesiyle ilgilidir. Bourdieu kadınları ve erkekleri edilgen nesneler olarak tanımlar, ancak kadınların özgürleşme süreciyle ilgili önerilerde bulunmaz ve umut konusunu tartışmaz. Kadınları bir tür kaderciliğe terk eder. Kitap, kadınların boyun eğme ve ezilme durumlarını başarılı bir şekilde tasvir etse de eril tahakkümün nasıl oluşturulduğu ve sürdürüldüğü konularını detaylı bir şekilde ele almaz. Kadınların bu tür bir kaderciliğe teslim olmasının nedenleri, Bourdieu'nün sosyal pratik teorisinde tasvir ettiği eyleyici figürüne referans verilerek tartışılabilir. Zira Bourdieu, eyleminin gerçekleşmesinde toplumsal olanın öznel olandan daha belirleyici olduğuna vurgu yaparak, eyleyicilerin toplumsal olan üzerindeki değiştirici ve dönüştürücü etkilerini sınırlamıştır. Ancak feminist teori, kadınların sadece boyun eğmeyen, aynı zamanda iktidara karşı direnen bireyler olduğunu vurgular. Bourdieu'nün konulara yüzeysel yaklaştığı ve kadınları kaderci bir perspektifle ele aldığı noktalarda eleştirilse de simgesel şiddet olarak

tanımladığı tahakküm mekanizmalarının toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin devamında önemli bir rol oynadığı söylenebilir (Öztimur, 2014, s. 600-602.

5.5. Feminist Hareketin Çeviri Eylemine Etkisi

Kültürel ve sosyal yaşam, bireylerin toplumdaki konumlarını, düşüncelerini, değerlerini ve toplumsal rollerini doğrudan etkilemektedir. Kullanılan dil ise, sadece bir iletişim aracı olmanın ötesinde, bireylerin toplumdaki cinsiyet rollerini belirlemede önemli bir etkidir. Dil, toplumsal cinsiyet ayrımlarının şekillenmesinde etkili bir araç olarak hizmet eder. Bu bağlamda, toplumun yapısı ve kullanılan dil, kişinin sosyal kimliğinin oluşumunu etkiler. Cinsiyet faktörünü çeviride ele alırken, kadın ve erkeği biyolojik ve sosyolojik olarak ayırtıran dil kullanımı güçlü bir belirleyici olarak karşımıza çıkar.

Feminizm yaşamın tüm alanlarında ataerkil düşünce sistemini açığa çıkarmayı amaçlarken, feminist çeviri kuramı ise metinlerdeki ataerkil söylemi feminist bir perspektifle tekrar irdelemeyi hedefler. Çeviri eylemini çeviribilim eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmeye başladığında, feminist çevirmenler de kimlik kavramı ve kadının dil içindeki temsili konularıyla daha yakından ilgilenmeye başlamışlardır. Feminist bakış açısı ve çeviri çalışmalarının kesiştiği nokta, öncelikle Kanada Feminist Çeviri Okulu'nda ortaya çıkmıştır. Feminist çeviri kuramı denilince genellikle Kanadalı yazar ve çevirmen Luise von Flotow ve Sherry Simon akla ilk gelen isimlerdir. 1980'lerin başında Kanada'da, özellikle Fransızca kaleme alınan feminist metinlerin İngilizceye çevrilmesi talebi, edebiyat ve kültür sahasında feminist tercümanlara belirgin bir sorumluluk yüklemiş ve bu çeviri faaliyeti Fransız Kanada'sı ile İngiliz Kanada'sı arasında kültürel bir köprü oluşturmuştur. Simon'a göre feminizm ve toplumsal cinsiyet çalışmaları, çeviri ile zorunlu bir ilişki içerisindedir. Toplumsal cinsiyet çalışmalarının ve ardından feminizmin evrimine şahitlik eden bir dönemde, çeviri çalışmalarındaki belirgin ilerleme, rastlantısal bir durum değildir. Çeviri, toplumsal cinsiyet çeviri kuramında “yeniden çeviri”nin yenilenmiş bir yansıması olarak ortaya çıkarak, küreselleşmenin engellenemeyen güçlerine karşı bir savunma hattı oluşturmuştur. Bu durum, dil içindeki toplumsal cinsiyet, kimlik ve özne konumlarının tüm sosyal ve beşerî bilimlerde eleştirel bir çerçeveye yeniden yerleştirilmesinin önemini vurgulamaktadır. Simon, 1980'lerde çeviribilimde “kültürel dönüş” tanık olduğunu ve yalnızca bu dönemde toplumsal cinsiyeti de içeren kimlik sorununun gündeme geldiğini iddia etmektedir. *Gender in Translation* adlı kitabını yazma amacının, çeviride toplumsal cinsiyet konularını ele almak ve

çeviribilimi kültürel çalışmalara biraz daha yaklaştırmak olduğunu önsözünde belirtir (1996, s. İx- x).

Sherry Simon'a göre hem kadın hem de çeviri kavramları, söylemde aşağıda bir konumda bulunmaktadır (Simon, 1996, s. 1). Kadın, erkeğe göre ikinci sırada yer alır; ataerkil toplumun temelinde, kadının bu ikincil konumu bulunmaktadır. Benzer şekilde, çeviri de orijinal eserin yanında ikincil bir konumdadır. Bir çeviri eseri değerlendirildiğinde, eser sahibi ön planda olup çevirmen ve çeviri süreci geri planda kalır. Bu durumda, kadın ve çeviri, merkezdeki bir olguya karşı çevresel unsurlar olarak görülür. Olga Castro'ya göre “çeviri yazmaya göre ikincildir, çevirmen de yazara göre ikincildir. Dahası, feminizm ataerkinin karşısında ikincil kalır, kadın da erkeğin karşısında” (2009, s. 6). İşte bu noktada, feminist yazın ve çeviri kuramları devreye girer. Dil ve söylem düzeyinde, kadına ve çeviriye yüklenen bu ikincil konumu sorgulayan teoriler, bu ikincilliği aşmak için çeşitli yöntemler önerir. Erkekler tarafından oluşturulan, onlar tarafından kullanılan ve erkekleri öne çıkaran bir dil içinde sıkışıp kalan kadınlar, varlık mücadelelerini dil ile sürdürürler. Toplumsal algıda ve birçok kültürde baba, ailenin reisi ve aile bireylerinin yasal sorumlusu olarak kabul edilir. Bu bağlamda, yazarın üzerinde hak sahibi olduğu eser ile aile bireylerinin üzerinde söz sahibi olan baba arasında işlevsel bir benzerlik kurulabilir. Ancak çeviri ve çevirmen, yazar kadar saygın bir konumda değerlendirilmez. Bu eşitsiz yaklaşım, aile içindeki hiyerarşik yapının bir benzeridir. Kadın yazarlar, şairler ve çevirmenler, bu eşitsizliklere karşı varlık haklarını savunmuşlardır. Castro'ya göre, bu durumda yapılması gereken, cinsiyet ve metinler arasındaki hiyerarşiyi ortadan kaldıracak yeni bir çeviri yaklaşımı sunmaktır; ancak bu şekilde baskın ataerkil sınırlardan kurtulmak mümkün olabilecektir. Ataerkil sınırlardan öteye geçmek için, dil bir güçlenme ve savunma mekanizması olarak konumlandırılmalıdır (Castro, 2009, s. 6).

Luisse von Flotow'un görüşüne göre, feminist görüş açısıyla tercüme edilen İngilizce metinler ve feminist yazıların tercümesi, Kanada'da feminist çevirinin varlığını belirtmektedir (1991, s. 70- 71). Ona göre, feminist çeviri, Kanada'nın Quebec eyaletindeki feminist yazarların eleştirel bir bakış açısıyla bu “ataerkil dili” çevirmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu yazarlar, 1970'lerin sonlarından ve 1980'lerin başlarından itibaren geleneksel ataerkil dili yıkmak için çaba harcadılar ve feminist çevirinin Quebecli kadın yazarların çalışmalarından türediğini belirtir (1991, s. 72). Von Flotow, feminist çeviri ve feminizmi bir arada ele almış ve bu konudaki

incelemeleriyle bu alanda önemli bir yer edinmiştir. Kendisinin de *Translation and Gender: Translating in the Era of Feminism* başlıklı eserinde belirttiği üzere, değerlendirilen eserler çoğunlukla Kuzey Amerika kökenlidir. Feminist çeviriyi cinsiyet ve çeviriyle temellendirerek cinsiyete bağlı dil kullanımını sorgulamıştır. Von Flotow feminizmin çeviriye etkisini üç ana başlık altında ele almıştır. İlk önce, feminist çalışmaların dil konularıyla ayrılmaz bir biçimde ilişkilendirilmesi doğrultusunda, çevirmenler bilinçli bir tercihle çağdaş kadın yazarların eserlerine yönelmişlerdir. Ancak bu deneysel girişim, çeviri sürecinde teknik sorunlarla karşılaşmalarına neden olmuştur. Daha sonra kadın hareketi dilin politik bir araç olduğunu vurguladığı için çevirmenler, metne müdahale ve sansür konularıyla da karşı karşıya kalmışlardır. Çevirmenin politik rolünün sınırları sorgulanan bir konu olmuştur. Son olarak da görünmez veya görünür olması engellenmiş kadın yazar ve düşünürlerin metinlerinin çevirisine odaklanılmıştır. Bu, orijinal metinlerin yanı sıra aynı şekilde unutulmuş kadın çevirmenlerin eserleriyle de ilgilenilmesini içermiştir. Çeviride cinsiyet farklılığı, dil ve ideoloji, kültürel farklar, çeviri etiği, erişimi olmayan metinleri okurla buluşturmak için detaylı tarihsel inceleme gibi konularla sıkı sıkıya bağlantılıdır (1997, s. 14).

Feminist çeviri eylemlerinde çevirmen geleneksel söylemin dışına çıkar ve kadının var olan “ikincil” konumuna karşı çıkarak, ataerkil dünyada kadınlara da yer açar ve sonunda kadınların söylemlerini daha okunur ve duyulur hale getirmektedir. Von Flotow’un kadınları daha görünür ve duyulur kılmak için “supplementing (ekleme), prefacing (önsöz yazma), footnoting (dipnot verme) ve hijacking (gasp etme)” olmak üzere çeviri teknikleri öne sürmüştür. Feminist çeviride, “supplementing” ile diller arasındaki farklılıkların dengelenmesi amaçlanır. Feminist çevirmen, hedef dilde ortaya çıkan kayıpları telafi etmek ve çeviriyi zenginleştirmek amacıyla müdahale eder, hedef metne yeni öğeler ekler. Bu, zaman zaman kaynak metni eleştirmek veya sorgulamak amacıyla da gerçekleştirilir. Bu eylem, çeviri sürecindeki eksiklikleri giderirken aynı zamanda feminizmin perspektifini koruma ve vurgulama amacını taşır. “Prefacing ve footnoting tekniği çevirmenlerin sık sık başvurduğu tekniklerden biridir” (1991, s. 74-76). Çevirmenler böylece çeviri eserlerine ekledikleri önsözler ve dipnotlar yoluyla bilinçli olarak “görünür” olmaya çaba gösterirler. Von Flotow’a göre, çevirmenler yalnızca kaynak metni akıcı bir şekilde çevirmekle kalmaz, aynı zamanda çevirdikleri eserlere ekledikleri önsözler ve dipnotlar aracılığıyla kaynak metinde yer

almayan kelime oyunlarından, ifadelerden veya farklı şekillerde çevirdikleri unsurlardan bahsederler. Bu şekilde çevirmenler, metne bilinçli bir müdahalede bulunmuş olurlar. Bu teknikler, çevirmenlerin kararlarını açıklamalarına ve çeviri sürecindeki seçimleri anlamamıza yardımcı olur, aynı zamanda feminizmi vurgular. “Hijacking tekniği”nde ise çevirmen, çok sayıda dipnot kullanarak kaynak metne fazlasıyla müdahale ederek, metni adeta “gaspeder” başka bir deyişle yazarın gerçek niyetini göz önüne almadan metni “düzeltir”, yani “femenleştirir” (1991, s. 78- 79). Böylece feminist çevirmenin sesini hedef kitleye duyurmak amaçlanmaktadır.

Toplumsal cinsiyetin kültürel bir yapı olarak, çeviri sürecinde kültür aktarımı ile etkileşimde bulunduğu durumda, kültürel odaklı toplumsal cinsiyet farklılıkları oluşur ve bu farklılıkların dile dönüşümü ile “her dilde ve kültürde farklı bir rol üstlenen toplumsal cinsiyet söylemleri, çeviri aracılığıyla diğer dillere ve kültürlerle aktarılır” (von Flotow, 1997, s. 1). Bu durumda çevirmenler, metne bilinçli bir müdahalede bulunarak bu konuları ele alırlar. Patriyarkal dil, bir toplumda, erkeklerin ve kurumların başında olan erkek yöneticilerin kullandığı ve kendi lehine şekillendirdiği dildir. “Kanada ve Amerika’da bu dili yeniden şekillendirmek ve kadınların lehine kullanmak isteyen bazı yazarlar, dilin sadece bir iletişim aracı olmadığını, bununla birlikte manipülatif bir araç olduğunu iddia etmişlerdir” (von Flotow, 1997, s. 8). 1960’ların sonlarından itibaren özellikle Kanada’da ortaya çıkan “Feminizm Dönemi”nde, bazı yazarlar geleneksel söylemlere dil ve edebiyat yoluyla cevap vermiş ve feminist çeviri ile feminist yazının etkisinden yararlanmışlardır. Von Flotow’a göre, akademisyenlerin araştırdığı kadınların ve erkeklerin kullandığı dile, kullanımına ve toplumsal cinsiyet söylemlerinin dildeki yansımalarıyla şekillenen güç ilişkilerindeki dilin etkisi ve rolüne ilişkin bazı sorular şöyledir:

Kadınlar dil kullanımını nasıl şekillendirir? Kadınlar dil kullanımında erkeklerden farklı bir yaklaşım mı benimser? İletişimde kadınların üstlendiği roller, erkeklerinkinden nasıl ayrılır? ... Kadınlar ve erkekler, geleneksel dilde nasıl tasvir edilir? Dil, kadın ve erkeğin bilincini nasıl etkiler? Toplumsal cinsiyet farklılıkları, dilde nasıl oluşturulur ve güçlendirilir? Otorite, dil aracılığıyla nasıl güçlendirilir veya zayıflatılır? Bir dildeki toplumsal cinsiyet farklılıkları, kamusal yaşamdaki çeşitliliklere mi işaret eder? (1997, s. 8).

Von Flatow’un ortaya koyduğu sorular ışığında, feminizmle birlikte kadınlara yönelik cinsiyet rollerini aşağılayıcı ifadelerden kaçınarak, erkeklerin fiziksel gücünü

vurgulamadan, kadınların özgür, kendi kararlarını alabilen bireyler olduğunu savunarak, kadınların sosyal, ekonomik ve politik olarak güçlenmelerini ve cinsel-bedensel kararlarını özgürce alabilecekleri bir çeviri pratiğiyle ataerkil düzenden uzaklaşmanın mümkün olabileceği düşünülebilir.

Von Flotow kadın ve dil ilişkisine ilişkin reformist yaklaşım ve radikal yaklaşım olmak üzere iki farklı yaklaşımın olduğunu belirtmektedir. Reformist bakış açısına göre, geleneksel dil toplumun bir aynasıdır ve sadece iyi niyetle değiştirilebilir. Radikal bakış açısına göre ise, geleneksel dil, kadınlara yönelik kötü muamelede önemli bir itici güçtür ve kadınlara bu dil aracılığıyla “ikincil” bir konumda oldukları öğretilir. İlk yaklaşımdan türetilen cinsiyet ayrımcılığından uzak kılavuzlar, dil eğitimi atölye çalışmaları ve cinsiyetten bağımsız meslek planlamaları gibi uygulamalar, kadınları dilde kategori altında sınıflandırmadan temsil etmeyi amaçlar. İkinci yaklaşımda ise, kadınlar geleneksel ataerkil dil tarafından dışlanmış, küçümsenmiş veya değersizleştirilmiş bir rolde bulunurlar; bu nedenle ataerkil dil, kadınların özsaygılarına, psikolojik gelişimlerine ve yaratıcılıklarına bir tehdit oluşturur. Bu yaklaşım, dilin erkekler tarafından kullanılmak üzere yaratıldığına inanır. Bu sorular, kadın, dil ve toplumsal cinsiyet üzerine yapılan tartışmaların yanı sıra çeviriyi de gündeme getirmiştir. Yazarlar, bazı kaynakları eleştirel bir bakış açısıyla tekrar çevirmiş ve hatta yeniden yazmışlardır. Bu, mevcut ataerkil dile müdahalenin bir göstergesidir. Ancak von Flotow’a göre, geleneksel dil yapısı içinde yenilikçi olmaya çalışmak oldukça güçtür ve kadınlar tarafından yeniden çevrilen metinlerin kavranabilmesi için kaynak dilde ve kültürde çeşitli değerlendirmelere ve açıklamalara ihtiyaç duyulmuştur (1997, s. 2).

Feminist çeviri, başlangıçta Kanadalı kadın yazarların Fransızca kaleme alınmış feminist eserlerini İngilizceye çevirmeleriyle şekillenmiştir. Bu çevirilerde, feminist çevirmenler, kaynak metinlerdeki kadını ikincil konuma iten ifadeleri, çeşitli feminist çeviri teknikleriyle feminen bir perspektife taşıyarak dönüştürmüşlerdir. Sonuç olarak, bir kültürde, yeni bir teorik tartışma başlatmak için mevcut terimleri güncellemek ve yeni terimler üretme sürecini deneyimlemek gereklidir.

5.6. Kaynak ve Erek Dizgede *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman*

Thomas Hardy'nin *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* adlı eseri, Victoria dönemi İngiltere'sinde geçen bir roman olup, trajik bir hikâyeyi anlatır. Eser ilk olarak 1891 yılında İngiliz resimli gazete *The Graphic*'te sansürlenmiş bir versiyonuyla haftalık olarak yayımlanmaya başlamıştır. Bu eser, başkarakter Tess'in yaşadığı trajediyi ve toplumun ona karşı tavrını işlerken, aynı zamanda dönemin sosyal ve kültürel dinamiklerini inceler. Hardy, eserinde derinlemesine karakter analizleri ve karmaşık ilişkiler oluşturarak, toplumsal adaletsizlikleri, kadın haklarını ve ahlaki değerleri sorgular.

1891 yılında yayımlanan bu sansürlü versiyonun ardından eser, 1892 yılında üç cilt olarak ve daha sonra aynı yıl içerisinde tek bir cilt halinde yayımlanmıştır. Bu yayımlanma süreçlerinde editörler, ekonomik endişeleri nedeniyle birçok esere uyguladıkları sansürü, *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* için de toplumun ahlaki değerlerine uymadığı gerekçesiyle kullanmıştır. Hardy'nin bu eseri üzerinde sansür uygulanmasının temel nedeni, eserde kadını ve kadın sorunlarını ele alırken karamsarlık, şiddet ve cinsellik içeren bir dil kullanmasıdır. Bununla birlikte, Hardy eserinde Yunanca ve Latince sözcüklere sıkça yer vermiş ve İncil ile Eski Ahit'e atıflarda bulunmuştur. Bu öğeler, eserin derinliğini artırırken aynı zamanda sansürün hedefi olmasına yol açmıştı. Hardy'nin eseri, dönemin toplumsal normlarına meydan okuyan cesur bir yapıt olarak kabul edilirken, aynı zamanda edebi değeri ve derinliğiyle de dikkat çekmektedir (Yavuz ve Bogenç Demirel, 2023, s. 1031).

5.6.1. Kaynak Dizgede *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Başlıklı Eserin

Dolaşımı

Thomas Hardy'nin 19. yüzyıl İngiltere'sinde alt sınıftan bir aileye mensup saf ve güzel bir kızın trajik öyküsünü toplumsal yargıların gölgesinde ele alan en önemli eserlerinden biri olan *Tess of the d'Urbervilles*'in kaynak kültürde türler arası farklı uyarlamalarla dolaşıma girdiği görülmektedir. Eser roman türünden sonra ilk kez tiyatro olarak uyarlanmıştır. 1897'de tiyatro oyunu olarak sahneye uyarlanan ve izleyici karşısına çıkan oyun Lorimer Stoddard'ın prodüksiyonu ile sahnelenmiştir. Bunun yanı sıra oyuncu Minnie Maddern Fiske'nin gösterdiği performans ile Broadway'de büyük bir başarı elde edip zafer olmuştur. Daha sonraları oyun 1902'de Amerika'da yeniden sahnelerde boy göstermiştir. Ardından 1913'te Adolph Zukor

tarafından Fiske'nin başrolde yer aldığı bir sinema filmi haline getirilmiş; ancak maalesef bu filme ait herhangi kayıt ve görüntü günümüze ulaşmamıştır (Clarence, 1909, s. 438).

İngiltere'de H. Mountford'un *Tess* adlı bir uyarlaması, 5 Ocak 1900'de Blackpool'daki Grand Theatre'da gösterime girmiştir. Ayrıca, H. A. Kennedy'nin farklı bir sahne uyarlaması olan *Tess*, 19 Şubat 1900'de Londra'daki Notting Hill Gate'deki Coronet Tiyatrosu'nda prömiyer yapar. Bu prodüksiyonda, başrollerde *Tess* olarak Lewis Waller (Florence West), Angel Clare rolünde William Kettridge ve Alec Tantridge rolünde Whitworth Jones yer alır (Clarence, 1909, s. 438). Oyun, daha sonra 14 Nisan 1900'den itibaren, Alec rolünde Fred Terry ve Angel rolünde Oswald Yorke'un da dahil olduğu biraz farklı bir kadroyla Comedy Theatre'a transfer olmuş ve orda oynanmıştır (Wearing, 1981, s. 18).

1924'te ise Hardy, tiyatro uyarlamasının senaryosunu kendisi yazar ve *Tess*'i oynaması için kendi tiyatro grubu olan Hardy Players'dan Gertrude Bugler'ı da kendisi seçer. Bugler büyük beğeni toplar, ancak Londra sahnesine çıkması Hardy'nin karısı Florence tarafından engellenir çünkü Hardy, genç Bugler'ın hayalini kurduğu *Tess*'in gerçek vücut bulmuş hali olduğunu itiraf eder. *Tess*'in hayal edilen haliyle genç Gertrude arasında bir paralellik olduğunu ifade etmiştir. Bu paralellik, Hardy'nin gerçek hayattan ilham aldığı kişilerden kaynaklanmaktadır. Romanı yazmadan önce, Hardy'nin Augusta Way'in annesi olan Augusta'nın babasının çiftliğini ziyaret ettiği bilinmektedir. Bu ziyaret sırasında, genç sütçü Augusta Way'in güzelliği Hardy'ye ilham vermiştir. Hardy, Augusta'nın babasının çiftliğinde bulunan ve aynı zamanda ailesinin işlettiği otelde oyuncuların provalarını yapmak üzere sahneye çıkmasıyla Bugler'ı görür ve hemen onu tanır. Bu gerçek hayattan alınan detaylar, romanındaki karakterlerin yaratılmasında ve şekillendirilmesinde önemli bir rol oynayarak eserine daha derinlik katan ve karakterlerine daha fazla canlılık katan unsurlardır (Woodhall, 2006). *Tess of the d'Urbervilles* birkaç kez daha sahneye başarıyla uyarlanmıştır. 1946'da oyun yazarı Ronald Gow romanı tiyatroya uyarlayarak oyuncu Wendy Hiller ile Londra'nın eğlence ve sanat merkezi olan West End'de başarılı bir gösteri gerçekleştirmiştir. Ardından yine 1999'da *Tess of the d'Urbervilles*, Stephen Edwards'ın müziği ve Justin Fleming'in sözlerinin yer aldığı yeni bir West End müzikali ile Londra'da Savoy Tiyatrosu'nda oynanmıştır. 2007'de *Tess of the d'Urbervilles* The New Musical (rock opera) adı ile Annie Pasqua ve Jenna Pasqua

tarafından New York'ta dünya prömiyerini yapmıştır. 2009'da *Tess of the d'Urbervilles* beş oyuncuyla sahne için yeni bir uyarlama olan Myriad Theatre & Film tarafından Londra'da oynanmıştır. 2010'da ise yeni bir rock operası olan *Tess of the d'Urbervilles* New York Musical Theatre Festival'de Annie Pasqua ve Jenna Pasqua'nın müzikleri, sözleri ve operasıyla başarılı bir gösteri gerçekleştirmiştir.

2011'de Devina Symes, Hardy'nin kendi tiyatro grubu olan Hardy Players'ın hayatta kalan son üyesi, Norrie Woodhall'ı oynatarak 1924 tarihli orijinal senaryosundan uyarlayarak *Tess of the d'Urbervilles* adıyla sahnelemiştir. 2012'de *Tess of the d'Urbervilles*, yaz sezonunun bir parçası olarak Youth Music Theatre UK tarafından bir müzikal tiyatro parçası olarak yeniden üretilir ve 2017'de Theatre Royal, Winchester ve The Other Palace'da daha da geliştirilip düzenlenerek 2018'de Londra'da sahnelenir. 2019'da ise *Tess of the d'Urbervilles* besteci Michael Blore ve oyun yazarı Michael Davies'in *The Musical* adıyla sahnelenmiştir.

Aynı zamanda *Tess of the d'Urbervilles* 1906'da Frederic d'Erlanger tarafından yazılan bir İtalyan opera versiyonu ilk kez Napoli'de gerçekleşmiştir ancak Mount Vesuvius Yanardağı'nın patlamasıyla çalışma yarıda kalmıştır. Opera üç yıl sonra Londra'ya geldiğinde, 69 yaşında olan Hardy'nin de galaya katıldığı söylenilmektedir.

Tess of the d'Urbervilles adlı eser, sinema ve televizyon dünyasında en az sekiz kez filme çekilmiştir. Bu uyarlamalardan biri, 1979 yılında Fransa-Birleşik Krallık ortak yapımı olan romantik dramatik bir sinema filmidir. Film, üç yıl sonra, 3 Aralık 1982'de Türkiye'de de gösterime girmiştir. Romanın sinema uyarlamasını, Polonya asıllı Fransız yönetmen Roman Polanski yönetmiş ve senaryoya da katkıda bulunmuştur. Polanski, Hardy'nin romanına sadık kalarak hazırladığı bu filmi, 1969 yılında Charles Manson çetesi tarafından öldürülen eşi Sharon Tate'in anısına ithaf etmiştir. Tate, ölmeden kısa bir süre önce kocası Polanski'ye bu romanı sinemaya uyarlamasını ve kendisini başrolde oynamasını önermiştir. Bu uzun soluklu epik film, sınıf farklılıkları, sosyal adaletsizlik ve masumiyetin yitirilmesi gibi temaları işlemektedir. Başrollerinde genç oyuncu Nastassja Kinski'nin yanı sıra Peter Firth ve Leigh Lawson gibi yetenekli isimler yer almaktadır. Film, Fransa'da çekilmiş ve o zamana kadar çekilen en pahalı filmlerden biri olmuştur. Çekimler tamamen Fransa kırsalında gerçekleştirilmiştir. Bu kostümlü dönem filmi, 13 ödül kazanmış ve 12 ödüle aday gösterilmiştir. Kazanılan ödüller arasında üç Oscar, üç César, iki Altın Küre ve bir BAFTA ödülü bulunmaktadır.

Özellikle “görüntü yönetimi” ve “kostüm tasarımı” dallarında birçok ödül almıştır (Dorsay, 1988, s. 313).

5.6.2. Erek Dizgede *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Başlıklı Eserin

Dolaşımı

Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman başlıklı eser Türkiye’de birçok farklı yayınevinden ve çevirmen tarafından çeşitli başlıklar altında yayımlanmıştır. Araştırmacı tarafından tespit edilen özgün çeviri eserler aşağıdaki gibidir:

Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman başlıklı eser Türkiye’de 1972’de Altın Kitaplar yayınevinden çevirmen Özay Süsoy tarafından *Hayat Bağları* başlığıyla çevrilmiştir. Aynı çeviri 1982’de ikinci baskısında *Tess* başlığı ile yayımlanırken, 1986 yılında ise aynı başlıkla çevirmen Suna Güler tarafından Gümüş Basımevi’nden başka bir çevirisi tekrar dolaşıma girmiştir. 2013 yılında ise çeviri eser Ayşe Türkmen tarafından *Teresa* başlığıyla Altınpost yayınevinden çıkmıştır. Çevirmen Özgür Umut Hoşafçı tarafından *Yalan Bahçesinde bir Gül Tess* başlığıyla Martı yayınevinden çıkmıştır. Son olarak ise 2021 yılında aynı anda hem Handan Ünlü Haktanır tarafından Koridor yayınlarından hem de Suat Ertüzün tarafından Can Yayınları’ndan söz konusu eser *Tess* başlığıyla Türk yazın alanında dolaşıma girmiştir.

Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman Türkiye’de farklı yayınevleri ve çevirmenler tarafından çeşitli başlıklar altında yayımlanmış ve Türk okuyucularıyla buluşmuştur. Bu farklı çeviriler ve yayınevleri, eserin Türkiye’deki ilgi ve etkisini göstermektedir. Farklı zamanlarda ve farklı başlıklar altında yayımlanan bu eser, Türk edebiyatseverlere Thomas Hardy’nin önemli eserlerinden birini farklı bakış açılarıyla sunmuş ve okuyucuların ilgisini çekmeyi başarmıştır.

Thomas Hardy’nin *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* başlıklı eseri, dil ve kültürün ustaca harmanlandığı bir başyapıt olarak kabul edilmektedir. Bu eser, çeviri süreçlerinde özel bir öneme sahiptir çünkü Hardy, eserinde İngiliz kültürünün ve toplumunun yanı sıra derinlemesine karakter analizleri ve incelikli betimlemeler aracılığıyla zengin bir dil kullanmıştır. Bu nedenle, çevirmenlerin, eserin dilinin ve kültürel dokusunun inceliklerini doğru bir şekilde aktarmak için özen göstermesi gerekmektedir. Hardy’nin eseri, 19. yüzyılın İngiliz toplumunun karmaşıklıklarını, sınıf ayrımlarını ve cinsiyet sorunlarını ustalıkla yansıtmaktadır. Aynı zamanda, karakterlerin içsel çatışmaları ve yaşadıkları trajediler, okuyuculara derin bir duygusal

deneyim sunar. Bu nedenle, çeviri sürecinde eserin duygusal ve kültürel derinliğini korumak büyük önem taşır. Eserin çevirisinde, yalnızca metnin kelime düzeyinin değil, aynı zamanda atmosferin, karakterlerin ve temasının da doğru bir şekilde aktarılması gerekmektedir. Bunun yanı sıra, eserin döneminin ve mekânının anlaşılmasına yardımcı olacak notlar ve açıklamalar da çeviri sürecinde önemli bir rol oynar. Sonuç olarak, Hardy'nin *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* eseri, çeviri sürecinde özenle ele alınması gereken önemli bir edebi yapıttır.

5.7. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Başlıklı Eserin Çeviri Eylemi

Odağından Tarihsel Bağlamda Yayınevi ve Eyleyicileri Odağından Konumlanması

Çeviri sosyolojisi, çeviri sürecinin sosyal ve kültürel bağlamını inceleyen bir disiplindir. Bu alanda, çevirmenin ve yayınevinin önemi oldukça büyüktür. Çeviri sosyolojisi, çeviri faaliyetlerini sosyal ve kültürel bağlam içinde inceleyen bir disiplindir. Bu disiplin, çevirinin sadece dilsel bir aktarım olmadığını, aynı zamanda toplumsal, kültürel ve siyasal etkileşimlerin bir yansıması olduğunu vurgular. Çeviri sosyolojisi, çeviri sürecinin ve sonuçlarının toplumsal yapılar, güç ilişkileri, kimlikler ve kültürel değerler gibi faktörlerle nasıl etkilendiğini araştırır. Bu bağlamda, çeviri faaliyetlerinin sosyal etkileşimlerini, güç dinamikleri ve kültürel değişimleri üzerindeki etkilerini anlamak ve değerlendirmek için önemli bir araştırma alanıdır. Bu bağlamda söz konusu eserin Türk yazın alanındaki yolculuğu incelenecek ve eserin çevirmenleri ile birlikte yayınevleri, birer toplumsal eyleyici ve toplumsal ürün olarak değerlendirilecektir.

Çalışma kapsamındaki araştırmalar sonucunda erişim sağlanan söz konusu ilk çevirinin çevirmen Özay Süsoy tarafından Altın Kitaplar yayınevinden Türkçe'ye kazandırılan yapıt olduğu tespit edilmiştir. Ardından Suna Güler tarafından Gümüş Basımevi'nden ve Ayşe Türkmen tarafından Altınpost yayınevinden çıkmıştır. Ancak bu çeviriler çok geçmiş tarihte Türk yazın alanında dolaşıma girdiği için hem yayınevleri hem de çevirmenleri ile ilgili herhangi bir veriye ulaşılamamıştır. Araştırma boyunca bilgiye ulaşılan yayınevi ve çevirmen bilgileri ve görüşmeleri aşağıda sunulmuştur.

5.7.1. Edebiyat Alanında Bir Eyleyici: Martı Yayınevi

Martı Yayınevi, Türkiye'nin önde gelen yayınevlerinden biridir. İstanbul merkezli olan Martı Yayınevi, geniş bir yayın yelpazesine sahiptir ve farklı türlerde birçok kitabı yayımlamaktadır. Yayınevi, edebiyat, roman, öykü, deneme, tarih, felsefe, psikoloji, çocuk edebiyatı gibi çeşitli alanlarda kitaplar yayımlamaktadır. Martı Yayınevi, kaliteli ve nitelikli yayınları ile tanınmaktadır. Yayınevinden çıkan kitaplar, genellikle Türk edebiyatının önemli eserlerinden oluşmakla birlikte, dünya klasikleri ve çağdaş edebiyatın da Türkçe'ye kazandırılmasında önemli bir rol oynamıştır. Martı Yayınevi, edebi değeri yüksek eserlerin yanı sıra, popüler ve güncel konulara da yer veren bir yayınevidir. Martı Yayınevi aynı zamanda, genç yetenekleri keşfetmeye ve onların eserlerini yayımlamaya da özen göstermektedir. Bu sayede, yeni ve yenilikçi eserlerin okuyucularla buluşmasını sağlamaktadır. Geniş bir yayın yelpazeyle Türk edebiyatının ve kültürünün gelişimine katkıda bulunmaktadır. Çalışmanın araştırma nesnesini oluşturan Thomas Hardy'nin *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* başlıklı eseri 2016 yılında çevirmen Özgür Umut Hoşafçı tarafından *Yalan Bahçesinde bir Gül Tess* başlığıyla Martı yayınevinden çıkmıştır.

5.7.1.1. Martı Yayınevi Çevirmeni Özgür Umut Hoşafçı

1976 yılında Eskişehir'de doğan Özgür Umut Hoşafçı çevirmenlik kariyerine üniversite yıllarında akademik tecrübeler yaparak başlamıştır. Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi'nden mezun olduktan sonra yüksek lisans eğitimine devam ettiği sırada Aleister Crowley'in *AyÇocuk* kitabını Türkçeye kazandırarak ilk roman çevirisini gerçekleştirdi. Sonraki yıllarda ağırlıklı olarak astroloji, mitoloji, okült bilimler alanlarındaki tercümelerin yanı sıra çeşitli roman çevirileri yapmayı da sürdüren Hoşafçı halen çeviri çalışmalarını geniş bir yelpazede sürdürmektedir (Hardy, 2016).

Bu çalışmaya konu olan 2016 yılında Özgür Umut Hoşafçı tarafından çevrilen *Yalan Bahçesinde bir Gül Tess* adlı eser gibi birçok dünya klasiğini, özenli çevirileriyle bir araya getirerek okurun beğenisine sunmuştur. Çalışma kapsamında, yayınevinin ve söz konusu çeviri yapının yayın politikasına ilişkin birtakım sorular çevirmen Hoşafçı'ya çevrim içi anket aracılığıyla sorulmuştur. Sorulara gelen yanıtlar üzerinden yapılan değerlendirme aşağıda sunulmuştur:

Tablo 57. Çevirmen Özgür Umut Hoşafçı ile Görüşme

1) Eğitim ve meslek hayatınızdan kısaca bahsedebilir misiniz? Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü mezunuyum. Çeviri yapmaya üniversite yıllarında başladım. 2000’li yılların başında ilk kitabımı çevirdim.
2) Çeviri yapmaya ne zaman başladınız, başka dillerden de çeviri yapıyor musunuz? Üniversitede akademik çeviriler yaparak başladım
3) Çeviriye karar verme süreciniz nasıl ilerliyor? Örneğin yayınevinin size sunduğu kitapları mı çeviriyorsunuz yoksa çevireceğiniz kitaba siz mi karar veriyorsunuz? Genellikle yayınevinin önerdiği kitapları değerlendirip, olumlu bulursam çeviriye başlıyorum
4) Neden Thomas Hardy eserini çevirmek istediniz, çeviri sürecine nasıl karar verdiniz? Thomas Hardy önceden de sevdiğim bir yazardı. Zaten sonraki süreçte iki kitabını daha çevirdim. Ama ilk öneri bana yayınevinden geldi.
5) Thomas Hardy’nin eserleri arasında <i>Tess of the d’Urbervilles</i>’i seçmenizin özel bir nedeni var mıdır? Özel bir nedeni yok. Öneri o şekildeydi.
6) <i>Tess of the d’Urbervilles</i>’i çevirmeden önce Thomas Hardy üzerine herhangi bir araştırma gerçekleştirdiniz mi? Örneğin yaşadığı dönemi araştırdınız mı? Evet araştırma yaptım ve yaşadığı dönemi de inceledim.
7) Thomas Hardy’nin <i>Tess of the d’Urbervilles</i> eseri dışında başka eserlerini okudunuz mu? Okuduysanız sizce Hardy’nin eserlerindeki ana tematikler nelerdir? Bence Hardy eserlerindeki en önemli tematik kişinin bireysel varoluşu değiştiren bir dizi koşulla çevrili bir ortamda var olmayı içerdiği için hayatta, yaşıyor olmanın zorluğudur. Bir diğeri ise baş-karakterlerden bir olarak değerlendirilebilecek Doğa ve onun insanın kaderine olan kayıtsızlığıdır.
8) <i>Tess of the d’Urbervilles</i>’i çevirme aşamasında hangi zorluklarla hangi düzeyde karşılaştınız ve bunlarla baş etmek için nasıl bir yol izlediniz? Çevirinin üzerinden uzun zaman geçtiği için net hatırlamıyorum.
9) Kaynak metne müdahalede bulunduğunuzu hissettiğiniz zamanlar oldu mu, olduysa daha çok hangi bağlamlarda müdahale ettiğinizi düşündünüz? Çevirinin üzerinden uzun zaman geçtiği için net hatırlamıyorum.

10) Thomas Hardy genellikle eserlerinde oluşturduğu kadın söylemlerinden ötürü feminist bir yazar olarak bilinir. Siz <i>Tess of the d'Urbervilles</i> eserinde Hardy'nin feminist bir söylem oluşturduğunu söyleyebilir misiniz? Çevirinin üzerinden uzun zaman geçtiği için net hatırlamıyorum.
11) Çevirinizde bir söylem oluştururken dişil bir söylem mi yoksa eril bir söylem mi oluşturduğunuzu düşünüyorsunuz? Bu bağlamda çeviri kararları ve politikanızdan kısaca bahsedebilir misiniz? Mümkün olduğunca nötr bir söylem oluşturmaya çalışıyorum.
12) <i>Tess of the d'Urbervilles</i>'i okuduğunuzda sizi en çok etkileyen şey nedir? Tess Durberyfield'ı dönemin diğer kadın kahramanlarından farklı kılan bir şeylerin olduğunu düşündünüz mü? Çevirinin üzerinden uzun zaman geçtiği için net hatırlamıyorum.
13) Sizce Hardy'nin <i>Tess of d'Urbervilles</i> eserinde oluşturduğu kadın söylemleri neler olabilir? Çevirinin üzerinden uzun zaman geçtiği için net hatırlamıyorum.
14) Thomas Hardy'nin <i>Tess of d'Urbervilles</i> eserinde oluşturduğu kadın söylemini çeviri metninizde korumaya çalıştınız mı? Çevirinin üzerinden uzun zaman geçtiği için net hatırlamıyorum.
15) Thomas Hardy'nin 1891 yılında İngiltere'de oluşturduğu kadın söylemini günümüzde Türk okuruna aktarırken hangi yöntemlere başvurdunuz? Çevirinin üzerinden uzun zaman geçtiği için net hatırlamıyorum.
16) Eserin başlığının devamı olan <i>Tess of d'Urbervilles: A Pure Woman</i> ifadesindeki “pure” sözcüğü size ne ifade ediyor. Sizce Hardy Tess'i neden “pure woman” olarak tanımlamıştır. Siz çevirinizde “pure” sözcüğünü Türkçeye nasıl çevirmeyi tercih ettiniz? Çevirinin üzerinden uzun zaman geçtiği için net hatırlamıyorum.
17) <i>Tess of the d'Urbervilles</i> 'ı yeniden çevirecek olsanız çeviri kararlarınızda herhangi bir değişik söz konusu olur mu? Olursa hangi hususta değişikliğe giderdiniz? Evet olurdu. Özellikle kitabın dilini daha sade tutmaya özen gösterirdim.
18) Thomas Hardy ve <i>Tess of the d'Urbervilles</i> size neler kazandırdı kısaca bahsedebilir misiniz? Yazarı daha yakından tanıma imkânı elde ettim.

Yukarıda Özgür Umut Hoşafçı'ya yöneltilen sorulara verdiği yanıtlar incelendiğinde çevirmenin çeviri politikası hakkında spesifik bilgilerin ve toplumsal cinsiyet konularına dair belirgin bir görüşünün olmadığı görülmektedir. Genellikle nötr bir

yaklaşım sergilemektedir ve çeviri sürecine ilişkin detaylı bilgi vermemiştir. Çevirmen, çeviri kararlarını genellikle yayınevinin önerdiği eserlere göre belirlediğini belirtmiştir. Bu durum, çevirmenin çeviri sürecinde yayınevinin tercihlerine önem verdiğini ve kendi özgün çeviri politikasını belirlemede yayınevinden gelen yönlendirmeleri dikkate aldığını göstermektedir. Ayrıca, çevirmenin toplumsal cinsiyet konularına ilişkin görüşlerine dair detaylı bir açıklama yapmadığı gözlemlenmektedir. Hardy'nin eserlerindeki kadın söylemleri veya feminist temalar hakkında özel bir yorumda bulunmamış ve çevirisinde cinsiyetçi bir söylem oluşturmadığını ifade etmiştir. Bu, çevirmenin toplumsal cinsiyet konularına karşı nötr bir tutum sergilediğini ve çeviri sürecinde bu konuları öncelikli olarak ele almadığını göstermektedir. Ancak, çevirmenin çeviri sürecinde karşılaştığı zorluklar ve çeviri kararlarını nasıl aldığına dair daha detaylı bilgi vermemesi dikkat çekicidir. Bu durum, çevirmenin çeviri sürecindeki metodolojisine ve çeviri politikasına ilişkin daha derinlemesine bir anlayış sunmamaktadır. Sonuç olarak, çevirmenin çeviri politikası ve toplumsal cinsiyet konularındaki görüşlerine dair anket yanıtlarından kesin bir çıkarım yapmak zor olsa da çeviri sürecinde yayınevinin tercihlerine önem verdiği ve toplumsal cinsiyet konularını belirgin bir şekilde ele almadığı görülmektedir.

5.7.2. Edebiyat Alanında Bir Eyleyici: Koridor Yayıncılık

Koridor Yayınevi 2005 yılında kurulmuş ve o zamandan bu yana kurgu eserlerin yanı sıra kurgu dışı alanlarla da eserler yayımlayan, benimsediği yenilikçi ve öncü bir ilerlemeyi ilke edinmiş bir yayınevidir. Çalışmanın araştırma nesnesini oluşturan Thomas Hardy'nin *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* başlıklı eseri 2021 yılında çevirmen Handan Ünlü Haktanır tarafından *Tess* başlığıyla Koridor Yayıncılık'tan çıkmıştır.

5.7.2.1. Koridor Yayıncılık Çevirmeni Handan Ünlü Haktanır

Handan Ünlü Haktanır, İstanbul'da doğmuş olup eğitim hayatını Arnavutköy Amerikan Kız Koleji ve New York Hunter College'nda Arkeoloji ve Resim bölümlerinde tamamlamıştır. Hunter College'dan Rhys Carpenter Ödülü ve William Graf bursunu almıştır. Emekli Büyükelçi ve Dışişleri Eski Müsteşarı Korkmaz Haktanır ile evlidir ve iki çocuk annesidir. Diplomat Eşleri Grubu Başkanlığı, Dışişleri Mensupları Eşleri Dayanışma Derneği Başkanlığı (DMEDD), Varşova Uluslararası Kadınlar Derneği Yönetim Kurulu üyeliği, Kahire'de Uluslararası Kadınlar Derneği 'Nefertiti' Başkanlığı ve Londra Britanya Türk Kadınları Derneği'nin Kurucu Onursal Başkanlığı gibi çeşitli görevlerde bulunmuştur. Kitap çevirilerinin yanı sıra öykü ve roman yazarlığına da devam etmektedir (Hardy, 2021).

Handan Ünlü Haktanır tarafından 2021 yılında çevrilen Tess gibi birçok dünya klasliğini, özenli çevirileriyle bir araya getirerek okuyucuların beğenisine sunulmuştur. Bu çalışma kapsamında, çevirmen Haktanır'a yayınevinin ve çeviri yapının yayın politikasıyla ilgili çeşitli sorular çevrim içi anket aracılığıyla yöneltilmiştir. Elde edilen yanıtların değerlendirilmesiyle ilgili detaylar aşağıda sunulmuştur:

Tablo 58. Çevirmen Handan Ünlü Haktanır ile Görüşme

1) Eğitim ve meslek hayatınızdan kısaca bahsedebilir misiniz? İngiliz Kız Orta Okulu ve Arnavutköy Amerikan Kız Koleji'nden mezun olduktan sonra New York Hunter Kolej Arkeoloji ve Resim bölümlerini bitirdim. Yirmi kadar roman ve kişisel gelişim kitabı ve on kadar da klasik eserin çevirisini yaptım. Kendi yazdığım bir arkeoloji kitabı, iki roman ve iki de öyküm kitabım var.
2) Çeviri yapmaya ne zaman başladınız, başka dillerden de çeviri yapıyor musunuz? Roman ve kişisel gelişim çevirisi yapmaya yaklaşık 8 sene önce başladım ama daha önce çeviri büroları için İngilizce ve Fransızca çeviriler yaptım.
3) Çeviriye karar verme süreciniz nasıl ilerliyor? Örneğin yayınevinin size sunduğu kitapları mı çeviriyorsunuz yoksa çevireceğiniz kitaba siz mi karar veriyorsunuz? Ben daha çok Koridor Yayınevi için çeviriler yaptım. Onların bana teklif ettiği eserleri inceleyip yapabileceğime inandıklarımı kabul ettim.

4) Neden Thomas Hardy eserini çevirmek istediniz, çeviri sürecine nasıl karar verdiniz?
Bu benim tercihim değildi, Yayınevi teklif etti. Çok zor bir eser olduğunu bilmeme rağmen konuyu sevdiğim ve başarılı olmayı istediğim için kabul ettim.
5) Thomas Hardy'nin eserleri arasında <i>Tess of the d'Urbervilles</i> 'i seçmenizin özel bir nedeni var mıdır?
Dediğim gibi, konuyu biliyordum. Tess'in acıklı öyküsü benim de yüreğime dokunuyordu. O yüzden eserin çevirisini yapmayı kabul ettim.
6) <i>Tess of the d'Urbervilles</i> 'i çevirmeden önce Thomas Hardy üzerine herhangi bir araştırma gerçekleştirdiniz mi? Örneğin yaşadığı dönemi araştırdınız mı?
Evet, biraz okudum ve araştırdım. Özellikle dönemin aile ve ahlak yapısı hakkında bilgi sahibi olmaya çalıştım.
7) Thomas Hardy'nin <i>Tess of the d'Urbervilles</i> eseri dışında başka eserlerini okudunuz mu? Okuduysanız sizce Hardy'nin eserlerindeki ana tematikler nelerdir?
Okudum. Hardy'nin eserlerindeki ana tematik bana kalırsa kadının tutkuları ve duyguları ile dönemin gelenekleri ve katı ahlak kuralları arasında kalmışlığı, bedeni ile ruhu arasındaki çelişkide bir çıkış yolu araması ve bu arayışta erkeklerin gösterdiği duyarsızlık...
8) <i>Tess of the d'Urbervilles</i> 'i çevirme aşamasında hangi zorluklarla hangi düzeyde karşılaştınız ve bunlarla baş etmek için nasıl bir yol izlediniz?
<i>Tess</i> zorlu bir çeviriydi. Özellikle tasvir bölümleri gerçekten çok sabır istiyordu. Memnun kalmadığım bazı bölümleri içim rahat edene kadar bıkmadan usanmadan tekrar tekrar yaptım. Emin olmadığım bölümlere sürekli geri gidip ama metinle karşılaştırarak sözcüklerin en doğrusunu bulmaya çalıştım.
9) Kaynak metne müdahalede bulunduğunuzu hissettiğiniz zamanlar oldu mu, olduysa daha çok hangi bağlamlarda müdahale ettiğinizi düşündünüz?
Bunu yapmamaya özen gösterdim, çünkü çeviride dürüst olmak çok önemlidir. Ana metne müdahalede bulunmak yazara yapılan bir haksızlıktır. Yapacağınız bir müdahale onun vermek istediği mesajın yanlış anlaşılmasına neden olabilir. O nedenle kaynak metne sadık kalmak hayati bir önem taşır.

10) Thomas Hardy genellikle eserlerinde oluşturduğu kadın söylemlerinden ötürü feminist bir yazar olarak bilinir. Siz <i>Tess of the d'Urbervilles</i> eserinde Hardy'nin feminist bir söylem oluşturduğunu söyleyebilir misiniz? Bu oldukça görece bir görüş. Ben Hardy'nin ancak içinde yaşadığı döneme göre feminist sayılabileceğini ve daha çok kadın ile erkeğe dayatılan çifte stardandardı yermeye çalışan bir kadın hakları savunucusu olduğunu düşünüyorum çünkü feminizmde erkekleri rahatsız eden bir başkaldırı durumu da olabiliyor. Tess ise savunmasız ve tek başına olduğu için güçlü bir başkaldırıda bulunması mümkün değil.
11) Çevirinizde bir söylem oluştururken dişil bir söylem mi yoksa eril bir söylem mi oluşturduğunuzu düşünüyorsunuz? Bu bağlamda çeviri kararları ve politikanızdan kısaca bahsedebilir misiniz? Bu, söylemi eserdeki hangi karakterin söylediğine bağlı olan bir şey. Duruma göre değişebiliyor.
12) <i>Tess of the d'Urbervilles</i>'i okuduğunuzda sizi en çok etkileyen şey nedir? Tess Durberyfield'ı dönemin diğer kadın kahramanlarından farklı kılan bir şeylerin olduğunu düşündünüz mü? Bu romanda beni en çok etkileyen şey onca sene önce yazılmış olmasına rağmen günümüzde de en azından bazı coğrafyalardaki kadınların durumunda hiçbir ilerleme olmadığını düşünmek oldu. Tess'in, böylesi bir çaresizlik içinde kalan ne ilk ne de son kadın olduğunu düşündüm ve bu sadece onun yaşadığı dönemdeki kadınların karşılaştığı bir durum değil. Ve bir Virginia Wolf kadını ya da Aşk ve Gurur'un Elisabeth'i olmak daha çok yürek isteyen bir şey.
13) Sizce Hardy'nin <i>Tess of the d'Urbervilles</i> eserinde oluşturduğu kadın söylemleri neler olabilir? Tess'in sevdiği adama karşı hep süngüsü düşük olması, onun adeta hizmetkârı olmak için yalvarır konumda olması rahatsız edici... ama bu Tess'in karakterine uygun. Hardy de sanırım Tess'in karşılaştığı son göz önüne alındığında bu tutumunun yanlış olduğu mesajını vermek istiyor.
14) Thomas Hardy'nin <i>Tess of the d'Urbervilles</i> eserinde oluşturduğu kadın söylemini çeviri metninizde korumaya çalıştınız mı? Evet, çünkü ana metne sadık kalmak benim önem verdiğim bir özellik.
15) Thomas Hardy'nin 1891 yılında İngiltere'de oluşturduğu kadın söylemini günümüzde Türk okuruna aktarırken hangi yöntemlere başvurdunuz? Bu söylemler aslında bugün için bile Türk toplumunun bazı kesimlerindeki kadınlar için geçerli. O yüzden metne sadık kaldım ve bir zorluk çekmedim.

16) Eserin başlığının devamı olan *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* ifadesindeki “pure” sözcüğü size ne ifade ediyor. Sizce Hardy Tess’i neden “pure woman” olarak tanımlamıştır. Siz çevirinizde pure sözcüğünü Türkçeye nasıl çevirmeyi tercih ettiniz?

Eserin çevirisini yapalı çok oldu ve kitap yanımda değil. ‘Temiz’ ‘kötülükten uzak’ ya da ‘saf’ olarak çevirmiş olabilirim.

17) *Tess of the d'Urbervilles*’ı yeniden çevirecek olsanız çeviri kararlarınızda herhangi bir değişik söz konusu olur mu? Olursa hangi hususta değişikliğe giderdiniz?

18) Herhangi bir değişiklik yapmazdım.

19) Thomas Hardy ve *Tess of the d'Urbervilles* size neler kazandırdı kısaca bahsedebilir misiniz?

Bu eser öncelikle Hardy’e bir kere daha hayran olmama neden oldu. Sözcük dağarcığı, zaman zaman aşırıya kaçsa da tasvirlerdeki zenginlik, dönemin acımasız toplumsal yapısını gerçekçi bir şekilde gözler önüne sermesi gerçekten de son derece etkileyici. Çeviriyi yaparken pek çok yeni sözcük öğrendim. Tess’le kendimi özdeşleştirdim ve kendime ‘onun yerinde ben olsaydım ne yapardım,’ gibi sorular sordum. Bu da bir kadın olarak duygusal anlamda ve insani boyutta bana bir derinlik ve zenginlik kazandırdı.

Haktanır, çeviri kariyerine İngiliz Kız Orta Okulu ve Arnavutköy Amerikan Kız Koleji mezunu olarak başlamış ve New York Hunter Kolej Arkeoloji ve Resim bölümlerinden mezun olmuştur. Çeviri alanına yaklaşık 8 sene önce başlamıştır ve özellikle Koridor Yayınevi için birçok eseri çevirmiştir. Çeviri yapmaya ilk olarak İngilizce ve Fransızca dillerinde yapılan çevirilerle adım atmıştır. Çeviri kararlarını değerlendirirken genellikle Koridor Yayınevi’nin önerdiği eserleri kabul ettiğini belirtmiştir. Hardy’nin eseri *Tess of the d'Urbervilles*’in çevirisini yaparken tereddüt yaşasa da konunun ilgisini çekmesi ve zorluğuna rağmen başarılı olmayı hedeflemesi nedeniyle bu metni kabul etmiştir. Hardy’nin eserlerindeki ana tematikler hakkında oldukça derinlemesine bir analiz sunmuştur. Özellikle Hardy’nin kadın karakterlerin Victoria Dönemi’nde yaşadığı zorluklar, toplumsal normlar ve kadın-erkek ilişkileri üzerine eserlerinde yoğunlaştığını belirtmiştir. Çeviri sürecinde karşılaştığı zorlukları ve çözüm stratejilerini açıklamıştır. Özellikle Tess’in karmaşık karakterinin çevirisinde sabır ve dikkat gerektiğini belirtmiş ve kaynak metne sadık kalmaya özen gösterdiğini vurgulamıştır. Kadın söylemi ve feminizm konusunda ise, Hardy’nin *Tess of the d'Urbervilles* eserindeki kadın karakterlerin güçsüzlüğü ve toplumsal baskılar altındaki durumunu ele aldığını belirtmiştir. Ancak, Hardy’nin eserlerinin feminist bir söylem içerip içermediği konusunda göreceli bir görüşe sahiptir ve bu konuda net bir

değerlendirme yapmaktan kaçınmaktadır. Hardy'nin feminizme olan yaklaşımının dönemine göre değişebileceğini ve kadın haklarına duyarlılığının, o dönemdeki toplumsal normlar ve beklentiler bağlamında şekillendiğini öne sürer. Ayrıca, feminizmin erkeklerin değişen rollerine ve beklentilerine karşı bir eleştiri olduğu ve bu bağlamda Hardy'nin de kadın haklarına destek verdiği ancak tam anlamıyla feminist bir yazar olarak değerlendirilemeyeceği belirtmektedir. Ancak diğer taraftan çeviride söylemin korunması ve kültürel aktarım konularında kaynak metne sadık kalmaya özen gösterdiğini ve Türk okuruna eserin özünü aktarmaya çalıştığını ifade etmiştir. Son olarak, Hardy'nin eserinin kendisine kazandırdığı derin bakış açıları ve edebi deneyimlerden bahsetmiş ve Tess'in karakteri üzerinden kadınların yaşadığı zorlukları anlama ve empati kurma yeteneğinin geliştiğini belirtmiştir.

5.7.3. Edebiyat Alanında Bir Eyleyici: Can Yayınları

Can Yayınları, 1981 yılında Erdal Öz tarafından kurulmuş olup edebiyat, çeviri edebiyat, çocuk edebiyatı ve kültürel eserlerin yayınlanmasına odaklanmıştır. Çağdaş Dünya Edebiyatı, Klasikler, Modern Klasikler ve Türk Edebiyatı gibi farklı serilerde şiir, öykü, roman, biyografi ve denemeler gibi çeşitli türlerde eserler yayımlamaktadır. Kuruluşundan bu yana, Can Yayınları kısa bir süre içerisinde Türkiye'nin önde gelen yayınevlerinden biri haline gelmiştir. Erdal Öz, ülkenin öncü yazarlarından biri olarak kabul edilmekte ve Can Yayınları, dünya edebiyatının önemli yazarlarının eserlerini Türk okuyucularıyla buluşturarak Türk edebiyatının önde gelen ve heyecan verici kalemlerini de bünyesinde barındırmaktadır. 21. yüzyılın başlarında bile, yayınevi klasik ve çağdaş edebiyatta her zaman öncü bir rol oynamaya devam etmektedir. Yayın çeşidini artırmak, yeni yetenekleri keşfetmek, mükemmel eserlere ve yazarlara yer vermek ve yeni iletişim kanallarını kullanmak, Can Yayınları'nı heyecanlandırmaktadır. 2019'da kataloğuna dahil ettiği Tellekt ve Mundi markalarıyla birlikte, Can Yayınları edebiyat dışı sosyal, beşerî ve pozitif bilimlerde de etkili bir konumdadır. Ayrıca, sesli kitaplar, mini kitaplar, e-kitaplar, kitap aboneliklerinin yanı sıra talep üzerine basım gibi yayıncılık özellikleriyle önde olmaktadır. Can Yayınları, 2500'den fazla eser içeren koleksiyonu ve her yıl kataloğuna yüzlerce yeni kitap ekleyerek okuyucularının büyük sevgi ve bağlılığıyla yayıncılık sürecinin her adımında en üst düzeyde sorumluluk almayı hedeflemektedir (Can Yayınları, 2023).

Yayınevi, kuruluş yılı olan 1981’de yetmiş bir kitap yayımlamış ve bu başarıyla o yılın en çok eser basan yayınevi olmuştur. Bir sonraki yıl ise kitap sayısını yüz yirmiyeye çıkarmıştır. Yayınevi, Çağdaş Klasikler, Türk Yazarları gibi dizilerle yayın hayatını sürdürmüştür (Sarısayın, 2009, s. 228).

Edebiyat yazarı olarak tanınmasının yanı sıra Can Yayınları’nı kurarak yayıncı kimliğine de sahip olan Erdal Öz, Türk ve dünya edebiyatından birçok eseri Türk edebiyatseverlere kazandırmıştır ve 20. yüzyılın ikinci yarısında Türk edebiyatında dikkate değer eserler veren önemli yazarlardan biridir. Yapıtlarında çağın sosyal meselelerini ele almış ve hem hikâye hem de roman tarzında okurlarına ölümsüz eserler sunmuştur. Ayrıca, Türkiye’nin siyasi olarak sıkıntılı dönemlerinde yaşamış ve fikirleri ile yazılarıyla Türk edebiyatında özgün bir konuma sahip olmuştur. (Sarısayın, 2009).

Erdal Öz, yayıncılık kariyerine 1970’lerde Ankara’da bulunan Sergi Kitabevi’nde başlamıştır. Sergi Kitabevi, genellikle genç yazarlara ev sahipliği yapar ve çağın egemen koşulları gereği siyasi ve edebiyat tartışmalarının yapıldığı saygın bir sanat ve kültür merkezi olarak tanınır. Sol görüşlü yazar ve entelektüellerin toplandığı bir ortam olarak bilinir. Uğur Mumcu’ya göre, burası ilerici, çağdaş gençlerin toplandığı bir mekândı:

Sergi Kitabevi, küçük bir dükkandı... Erdal Öz, hem kitap hem de plak satardı. Akşam saatlerinde, kitabevi, Erdal Öz’ün dostlarıyla dolardı ve hızlı siyasi tartışmalar yapılırdı. Sergi Kitabevi, güzel ve küçük bir mekândı. Erdal Öz, kitapları paketlemek için özel ambalaj kağıtları hazırlardı. Bu ambalaj kağıtlarında Marks, Engels, Guevara ve Atatürk’e ait alıntılar bulunurdu. Ambalaj kağıtları özenle hazırlanmıştı ve bu durum sıkı yönetim yetkililerinin dikkatinden kaçmamış olmalıydı. Sergi Kitabevi birkaç kez kapatıldı. Polis her geldiğinde, ‘yasaklı sol yayınlar’ toplardı. Ancak her seferinde suçlama kanıtlanamazdı. Kuşkular devam ediyordu. Tüm solcuların Erdal Öz’ün kitabevine gitmesi, bu mekânın gizli bir hücre merkezi olabileceği yönünde şüpheler uyandırmıştı (Mumcu, 1984, s. 49).

Diğer bir ifadeyle, Erdal Öz’ün siyasi arayışlarına dayanan Sergi Kitabevi, gençler için yeni çıkan sol ideolojiye ait kitapları kolayca bulabilecekleri ve özgürce tartışabilecekleri bir sığınak haline gelmiştir. 1980 yılında, Erdal Öz, Sergi Kitabevi’nin faaliyetlerine son vermiş ve İstanbul’da Arkadaş Kitaplar’ın çocuk

edebiyatı serisinin yöneticisi olmuştur. Bu serüven, büyük bir başarıya imza atmış ve etkileyici satış rakamlarına erişmiştir. Ancak, dizi ne kadar başarılı olsa da yayınevi Erdal Öz'ün görevine son vermiştir. Bunun üzerine Erdal Öz, Görsel Yayınların sahibi Ragıp Yazır'ın ortaklık teklifiyle, 1981'de Can Sanat Yayınları Yapım, Dağıtım, Ticaret ve Sanayi Limited Şirketi'ne katılmıştır.

Yazarların eserlerini yayınlatabadıkları dönemde, Can Yayınları, önemli bir misyon üstlenmiş ve üretimi teşvik ederek birçok eserin Türk edebiyatında dolaşıma girmesine yardımcı olmuştur. Erdal Öz, Can Yayınları bünyesinde Arkadaş Kitaplar deneyiminden faydalanarak çocuk kitapları yayınlamaya başlamıştır. Ayrıca, Sergi Kitabevi'nde edindiği bilgi ve deneyimleri kullanarak, başlangıçta otuz çocuk kitabını kitapçıların raflarında yer alacak şekilde yayınlamıştır. Bu adım, Can Yayınları'nın piyasaya güçlü bir giriş yapmasını sağlamıştır.

Erdal Öz'ün ifadelerine göre, Can Yayınları ile siyaset arasındaki ilişki yoğun siyasi bir ortamda şekillenmiştir. Öz, siyasi açıdan sıkıyönetim dönemi ve sonrasında, Can Yayınları'nın başındayken daima ciddi baskılarla karşı karşıya kaldığını dile getirmiştir. Bu durumun en çarpıcı örneklerinden biri; 12 Eylül askeri darbesinin ardından Can Yayınları'nın yayımladığı birtakım çocuk eserlerine sansür uygulanmış ve MEB tarafından kitapların okullara dağıtımını yasaklanmıştır (Öz, 2007, s. 5). Bu olaylar Türkiye'deki siyasi durumun kültür ve yayıncılık sektörlerine olan etkisini gösteren belirgin bir örnektir. Siyasi zorlamalar ve sansür, edebiyatın ve kültürün yayılmasını ve yayıncılık endüstrisinin büyümesini olumsuz etkileyebilir.

Erdal Öz, yazarlık ve yayıncılık kariyeri boyunca Can Yayınları'nın edebiyat odaklı çizgisini sürdürmüş ve öncelikle çocuk kitaplarının ardından gençlik dizisi kitapları yayınlamıştır. Ancak, bu seri Türk okurlarının ilgisini çekmemiştir. Fakat bu deneyimlerin ardından yetişkin kitapları yayınlamış ve daha geniş bir okur kitlesinin dikkatini çekmeyi başarmıştır. Erdal Öz, yabancı dil bilgisine sahip olmamasına rağmen, dünya çapında tanınmış yazarların eserlerine duyduğu merak ve ilgiyi Türk okurlarla buluşturmak için kararlı bir çeviri süreci başlatmıştır. Bu şekilde, Can Yayınları, önemli yabancı dil eserlerini en yetenekli çevirmenlere tercüme ettirerek çeviri edebiyatı alanında da güçlü bir konum elde etmiş ve edebiyat sahnesine katkıda bulunmuştur. Bu yaklaşımıyla Erdal Öz, edebiyata verdiği değer ve öncü olduğu çeviri projeleriyle Türk Edebiyatı'na katkıda bulunmuş ve Türk okuyucusunun dünya edebiyatıyla daha sıkı ilişki kurmasını teşvik etmiştir.

Yayınevi, edebiyat dünyasında saygın bir konuma yükselmiş ve Türk edebiyatının gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur.

Erdal Öz ve yayınevinin diğer yetkilileri, edebiyata olan bağlılıkları ve tutkularıyla bu başarıya ulaşmışlardır. Edebiyatın ve edebi yapıtların daha geniş kitlelere ulaşması için gösterdikleri çaba, Can Yayınları'nın Türk yayıncılık sektöründe önemli bir konum kazanmasına katkı sağlamıştır. Can Yayınları'nın başarısını etkileyen önemli faktörlerden biri, yayınevinin ekonomik kaynaklarının dış yardıma bağlı olmamasıdır. Herhangi bir şirket ve banka desteğine ihtiyaç duymadan, yayınevi sahibi Erdal Öz, kendi maddi ve manevi kaynakları ve yazarların da katkısıyla yayınevinin tüm ihtiyaçlarını karşılamıştır. Bu husus, yayınevinin içerik ve kitap tercihlerini daha özgür bir şekilde belirleyebilmesine fırsat vermiştir çünkü dış kaynaklara bağımlı olmamak yayınevine edebi anlamda belirli bir özgürlük sağlamıştır.

Erdal Öz, Can Yayınları'nın ticari kazanç odaklı bir yayınevi olmadığını vurgular. Bu bağlamda, ticari başarıya odaklanmaz ve kitap seçimlerinde sadece popüler olan eserlere yönelmez. Önemsettiği husus, yüksek edebi değere sahip eserlerin yayınlanması ve gerçek edebiyat ustalarının eserlerinin okuyucularla buluşturulmasıdır. Öz'e göre, "Çok satan kitaplar, yani ticari amaçla yazılmış endüstriyel romanlar, Can Yayınları'nı hiç ilgilendirmedir. Eğer bu kadar kitap içinde çok satanlarımız olduysa, bunların gerçek büyük edebiyatçılar tarafından yazılan kitaplar olması bizi mutlu etmiştir" (2007, s. 6).

1980'lerin sonlarında Türk yayıncılık sektöründe bir okur patlaması yaşanmış ve ülkedeki yayınevlerinin sayısında önemli bir artış gözlemlenmiştir. Bu artış, Can Yayınları gibi diğer yayınevlerini de etkilemiş ve sektörde rekabetin artmasına neden olmuştur. Bu dönemde Can Yayınları, diğer yayınevleri gibi çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır. Bazı yerli ve yabancı yazarları kaybetmiştir ve artan rekabet ve farklı teklifler nedeniyle bazı yazarlar başka yayınevlerine geçmiştir. Ancak, Can Yayınları'nın sağladığı edebi bağımsızlık, yayın ilkeleri ve saygınlığı gibi sebeplerden ötürü, birçok yazar kitaplarını bu yayınevi aracılığıyla yayımlamaya devam etmiştir (Öz, 2007, s. 5).

Can Yayınları'nın edebi standartlara ve yazarlara öncelik tanıyan bir yayıncılık politikasıyla hareket etmesi birçok yazarın bu yayınevini tercih etmesine neden olmuştur. Dolayısıyla, günümüzde birçok yazarın eserlerini Can Yayınları aracılığıyla

yayınlanmış olmaları oldukça anlamlıdır. Türk yayıncılık sektöründeki genişleme ve rekabet, Can Yayınları gibi yayınevlerini de etkilemiş olabilir. Bununla birlikte, yayınevinin özgün yayın politikası ve edebiyat dünyasındaki prestiji, birçok yazarı hâlâ kendisine çekmeye devam etmektedir.

Can Yayınları, Türk yayıncılık alanında etkin bir rol oynayan ve sektörde belirgin bir konuma sahip olan bir yayınevi olarak tanımlanabilir. Yayınevi, kendi imkanları ve yayıncılık alanındaki özgün tutumuyla Türk yayıncılık dünyasında dikkat çekmektedir. Edebiyat camiasındaki saygın konumu, yazarların ve edebiyat tutkunlarının ilgisini çekerek eserlerini bu yayınevinde yayımlamaya özendirilmektedir. Can Yayınları, Türkiye’de çeviri edebiyatında özel bir konum elde etmiştir ve özellikle klasik eserler alanında oldukça saygın ve önemli bir konumda bulunmaktadır.

Bu çalışmada incelenen çeviri metinlerden biri olan 2021 yılında Suat Ertüzün tarafından *Tess* gibi dünya klasiklerini, nitelikli çevirmenlerin özenli çevirileriyle bir araya getirerek okuyucunun beğenisine sunmuştur. Bu durum, yayınevinin yüksek saygınlığını ve klasik eserlerin başarılı bir şekilde yayımlanmasını vurgulamaktadır. Çalışma kapsamında, yayınevinin ve *Tess* başlıklı çeviri eserin yayın politikasına ilişkin bazı sorular, editör Şirin Etik’e çevrim içi anket yoluyla yöneltilmiştir. Gelen yanıtlar üzerinden yapılan değerlendirme aşağıda sunulmaktadır.

5.7.3.1. Can Yayınları Editörü Şirin Etik

Tablo 59. Editör Şirin Etik ile Görüşme

1) Yayınevinizin kuruluş amacını ve yayın politikasını kısaca açıklayabilir misiniz? Can Yayınları, 1981 yılında çocuk kitaplarına ağırlık vererek yayın hayatına başladı. Günümüzde de klasik, modern ve çağdaş edebiyatta öncü yayınevleri arasındaki konumunu koruyor.
2) Çevirmenlerinizi nasıl seçiyorsunuz, çevirmen seçiminde yayınevinizin yaklaşımı nedir? Yayınevimizin hâlihazırda yıllardır çalıştığı çevirmenleri var fakat bu ağı genişletmeye açığız. Ben bilhassa başka yayınevlerinden okuduğum ve çevirisini beğendiğim kitapların çevirmenlerini not alıyorum ya da bazen onlara ulaşıyorum. Kimi zaman da İK departmanına gelen CV’lerden ilerleyip deneme çevirisi alıyor, duruma göre değerlendirme yapıyorum.
3) Çevirmenlerinizi seçerken çeviri eğitimi almış olmalarını önemsiyor musunuz?

Kesinlikle evet, bir dili nerede/nasıl öğrendiği mühim. Fakat belli bir yabancı dili çok bilse bile çevirmenin Türkçesi de çok mühim. O yüzden en belirleyici kıstas deneme çevirisi oluyor.
4) Yayınevinizde çevrilecek metinleri siz mi öneriyorsunuz yoksa size sunulan çevirileri mi değerlendiriyorsunuz? Uzun süredir iş birliği içinde olduğumuz çevirmenlerden öneriler alıyoruz elbette, ama genellikle metinleri biz öneriyoruz.
5) Thomas Hardy ve <i>Tess of the d'Urbervilles</i> başlıklı eseri yayın politikanıza dahil etmenizin belirli bir nedeni var mıdır? Hardy'nin İngiliz edebiyatındaki yeri tartışılmaz, özellikle sanayi devriminin ardından yaşanan değişimi ve değişimin trajik boyutlarını, bireyler üzerinden anlatan, XIX. yüzyılın en önemli romancılarından biri. Tess de onun başyapıtlarından biri.
6) Thomas Hardy genellikle eserlerinde oluşturduğu kadın söylemlerinden ötürü feminist bir yazar olarak bilinir. <i>Tess of the d'Urbervilles</i> eserinin feminist bir söylem oluşturması sizin bu eseri yayın politikanıza dahil etme konusunda etkili oldu mu? Muhakkak. Hardy'nin Victoria dönemi kadınlarına yönelik değersizleştirme tutumunu eleştirdiği için, bilinçli olarak Tess'in çevrilmesini istedik. Hardy'nin çalışmaları cinsiyetçi, ataerkil ve maskülen ama yine de cinsiyetçilik, toplumsal cinsiyet, kimlik, ataerkillik ve erkeklik kavramlarını sorguluyor.
7) <i>Tess of the d'Urbervilles</i> 'tan sonra başka Thomas Hardy çevirisi yayımlamayı düşünüyor musunuz? Can Yayınları olarak hali hazırda <i>Çılgın Kalabalıktan Uzakta</i> kitabını da yayımlıyorduk, bunun yanına Tess'i ekledik, elbette diğer eserlerini de Türkçeye kazandırmaya devam etmek istiyoruz.
8) Çevirmenlerinizden çeviri süreçlerinde özellikle dikkat etmelerini istediğiniz hususlar var mıdır? Varsa bunları paylaşabilir misiniz? Klasikler için konuşursak: Bir klasığı seçerken mutlaka çevirmenini de düşünürüz, iyi çeviri iyi bir okuma deneyiminin belkemiğidir çünkü. Piyasada onlarca klasik eser çevirisi var, ama iyi çevrilmiş, iyi editörlük görmüş olanların sayısı maalesef çok az. Çevirmenlerden de iyi bir yabancı dil ve Türkçe bilgisinin yanı sıra, araştırmacılık yönlerini kullanabiliyor olmasını bekleriz. Çünkü çeviri aynı zamanda araştırma yapmaya çok açık bir alan.

Yukarıdaki değerlendirme, Can Yayınları'nın yayın politikası, özellikle klasik, modern ve çağdaş edebiyatta öncü olma amacını yansıtır. Bu alanda, yayınevi önemli bir konuma sahiptir ve yayınevinin uzun geçmişi bu alanda kazandığı prestiji destekler. Can Yayınları, çevirmen seçiminde genellikle uzun süredir iş birliği içinde olduğu çevirmenlere öncelik vermektedir. Ancak yeni çevirmenlerle de çalışmaya açık olduklarını belirtmektedir. Bu durum, yayınevinin sahip olduğu deneyim ve bilgi sermayesini yansıtabilir. Yayınevinin çeviri sürecinde çevirmenlerden özellikle iyi bir yabancı dil ve Türkçe bilgisi beklediğini ve aynı zamanda araştırma yapma yeteneğini

önemsediğini göstermektedir. Bu, yayınevinin kabul ettiği çeviri standartlarını ve inançlarını yansıtabilir.

Can Yayınları, Thomas Hardy'nin eserlerini yayın politikasına dahil ederek edebi mirası ve entelektüel değeri vurgular. Özellikle *Tess of the d'Urbervilles* gibi önemli bir eserin çevirisini yayımlamak, yayınevinin edebi itibarını ve simgesel sermayesini artırabilir. Özellikle klasik eserlerin yer aldığı dizisiyle öne çıkan Can Yayınları, tarihinden beri karşılaştığı zorlayıcı siyasi müdahaleler ve sansürle başa çıkarak, edebiyat ve kültürün özgürce yayılmasına katkıda bulunmuştur. Bu yayınevi, Türk yayıncılık sahasında sağlam bir konum elde etmiş olup, sunduğu katkılarla dikkat çekmektedir. Can Yayınları'nın öne çıkardığı edebi özgürlük, yayın stratejisi ve kazandığı itibar; yazarlar ve çevirmenlerin kitaplarını bu yayınevinde yayımlama isteğini artırmıştır. Örneğin, Thomas Hardy gibi sürekli sansürle mücadele eden ve bu nedenle roman yazmayı bırakan bir yazarın çevirisini yayımlaması, Can Yayınları'nın "belirli bir okuyucu kitlesine odaklanan ve belirli değerleri savunan bir yayınevi" olduğunu göstermektedir (Yavuz ve Bogenç Demirel, 2023, s. 1036).

Hardy'nin eserleri; kadın hakları, sınıf farklılıkları, şiddet ve cinsellik gibi toplumsal normlara meydan okuyan konuları ele alarak güncelliğini korumaktadır. Bu bağlamda Can Yayınları'nın eser seçimlerinde politik ve toplumsal boyutları göz önünde bulundurduğu açıkça belli olmaktadır. Thomas Hardy'nin *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* başlıklı eserinin çevirisi, yayınevinin klasik edebiyattaki öncü konumunu koruma hedefini yansıtmaktadır. Yayınevi, bu tarz eserler aracılığıyla sadece kültürel ve edebi katkı sağlamakla kalmamış, aynı zamanda simgesel sermayesinin yanı sıra ekonomik sermayesini de artırarak alandaki gücünü etkin kılmıştır. Bu tür çeviriler, yayınevinin prestijini artırarak geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmasına ve gelecekteki projeler için daha fazla fırsat elde etmesine yardımcı olmuştur. Can Yayınları'nın Türk edebiyatında özellikle klasik eserlere odaklanan serisi, ekonomik olarak yüksek bir simgesel değerle sürdürmekte ve uzman çevirmenlerin katkılarıyla geniş bir okuyucu kitlesiyle buluşmaktadır (Yavuz ve Bogenç Demirel, 2023, s. 1036).

5.7.3.2. Can Yayınları Çevirmeni Suat Ertüzün

Tablo 60. Çevirmen Suat Ertüzün ile Görüşme

1) Eğitim ve meslek hayatınızdan kısaca bahsedebilir misiniz? 1991-1996 yıllarında Boğaziçi Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü okudum. Ardından rehberlik kursunu tamamlayarak 1997'de turist rehberliği kokartını aldım. 1998-2000 yılları arasında bir özel bankada müfettiş yardımcılığı yaptım. Sonrası, uzun yıllar boyu rehberlik ve çevirmenliği bir arada yürüttüm.
2) Çeviri yapmaya ne zaman başladınız, başka dillerden de çeviri yapıyor musunuz? Profesyonel olarak çeviriye 2000 yılının ikinci yarısında, çeviri bürolarından iş alarak başladım. Aynı yılın sonlarına doğru ilk kitabımı aldım. O gün bugündür kesintisiz kitap çevirmeyi sürdürüyorum. Başka herhangi bir dilde çeviri yapmadım.
3) Çeviriye karar verme süreciniz nasıl ilerliyor? Örneğin yayınevinin size sunduğu kitapları mı çeviriyorsunuz yoksa çevireceğiniz kitaba siz mi karar veriyorsunuz? Çoğu zaman yayınevi alternatifler sunuyor, ben onların arasından tercih yapıyorum. Bazen de yayınevi falanca kitabı çevirir misiniz diye soruyor, ben olur ya da olmaz diyorum.
4) Neden Thomas Hardy eserini çevirmek istediniz, çeviri sürecine nasıl karar verdiniz? Yayınevi teklif etti, ben kabul ettim. (Belki konunun biraz dışına çıkacak, ama açıklayıcı olabilir sizin için. Normalde klasiklerden uzak durmayı tercih ediyordum. Kabul etmemin iki nedeni oldu: yıllardır iyi bir hukukumuzun olduğu editörüm, kendi kariyerimin de geleceği için iyi olacağını söyleyerek ısrar etti; son yıllarda işler kötüye gitti, kitaplar baskısı tükense bile tekrar basılmaz oldu, klasikler de genelde basmaya devam ettiği için ileride maddi olarak sıkıntının hafiflemesine yardımcı olacağını düşündüm.)
5) Thomas Hardy'nin eserleri arasında <i>Tess of the d'Urbervilles</i> 'i seçmenizin özel bir nedeni var mıdır? Hayır. Yayınevi teklifte bulunurken doğruca Hardy'nin bu romanını belirlemişti.
6) <i>Tess of the d'Urbervilles</i> 'i çevirmeden önce Thomas Hardy üzerine herhangi bir araştırma gerçekleştirdiniz mi? Örneğin yaşadığı dönemi araştırdınız mı? Hayır. Gördüğüm öğreniminin de bugüne kadarki genel bilgi birikiminin de o çağ ve coğrafyayla ilgili bana verdikleri dışında özel bir araştırmam olmadı.
7) Thomas Hardy'nin <i>Tess of the d'Urbervilles</i> eseri dışında başka eserlerini okudunuz mu? Okuduysanız sizce Hardy'nin eserlerindeki ana tematikler nelerdir? Hardy'nin başka bir eserini okumadım.

8) <i>Tess of the d'Urbervilles</i>'i çevirme aşamasında hangi zorluklarla hangi düzeyde karşılaştınız ve bunlarla baş etmek için nasıl bir yol izlediniz? Galiba zorlukları iki başlıkta toplayabilirim. Biri yazarın kendi dilinden kaynaklananlar (eski tabirler ve uzun cümleler), öbürü dönemin somut kültürüne, yaşam biçimine dayananlar (araç gereç isimleri, sözgelimi). İlkinin çözüm olarak, anlamadığım yerlerde ana dili İngilizce olanlardan yardım aldım (burada ne demek istiyor diye sorarak); onun dışında, uzun cümleleri bölmek veya yerine göre cümlenin yapısını, anlamı veya ruhu bozmayacak şekilde, değişikliğe uğratmak zorunda kaldığım yerler de olmuştur (şimdi çok ayrıntısını hatırlamıyorum). İkinci kategoriye girenlerde internetteki araştırmalarım genelde sonuç veriyordu, içinden çıkamadığım yerlerde yine platformlardan aldığım cevaplar bana yol gösterdi.
9) Kaynak metne müdahalede bulunduğunuzu hissettiğiniz zamanlar oldu mu, olduysa daha çok hangi bağlamlarda müdahale ettiğinizi düşündünüz? Oldu. Müdahalenin bağlamı en çok, 8 numaraya cevabımda belirttiğim üzere, Türkçeye birebir çevirince anlaşılır kılmanın imkanını bulamadığımda cümleyi bölmek idi.
10) Thomas Hardy genellikle eserlerinde oluşturduğu kadın söylemlerinden ötürü feminist bir yazar olarak bilinir. Siz <i>Tess of the d'Urbervilles</i> eserinde Hardy'nin feminist bir söylem oluşturduğunu söyleyebilir misiniz? "Feminist söylem" demek çok mu iddialı olur, o söyleme yeterince vakıf olmadığım için bilemiyorum, ama bakış açısı olarak bir kadının benimsediğini biliyor ve özellikle kendi dönemi için -hele ki Victoria İngiltere'sinde yazdığı dikkate alınırsa- kadınlar lehine çok önemli bir duruş sergilediğini, onların gözünden bir perspektif sunduğunu düşünüyorum.
11) Çevirinizde bir söylem oluştururken dişil bir söylem mi yoksa eril bir söylem mi oluşturduğunuz düşünürsünüz? Bu bağlamda çeviri kararları ve politikanızdan kısaca bahsedebilir misiniz? Normalde olabildiğince nesnel kalmaya çalışıyor, yazarın söylemi neyse ona uymaya çalışıyorum, ama yetiştirme tarzımdan ve sonuçta bu toplumda bir erkek olmamdan dolayı mutlaka bazı şeyler gözümünden kaçıyor, eril yönde bir tarafsızlık oluşuyor olabilir. Fakat çevirirken kural olarak günümüzün hassasiyetlerini göz önünde bulundurmaya ve açıkça eril dilden uzak durmaya çaba gösteriyorum.
12) <i>Tess of the d'Urbervilles</i>'i okuduğunuzda sizi en çok etkileyen şey nedir? Tess Durberyfield'ı dönemin diğer kadın kahramanlarından farklı kılan bir şeylerin olduğunu düşündünüz mü? Romanda en etkilendiğim şey, birincisi, yazarın açık bir şekilde kadından yana tutum takınması; ikincisi, dönemin sosyal ve ekonomik şartlarındaki değişimi bir sosyal bilimciye benzer şekilde ortaya koymasıydı. Tess'in öbür kadın kahramanlardan farklı olup olmadığını veya hangi bakımlardan farklı olduğunu söyleyecek kadar dönemin edebiyatını bilmiyorum.

13) Sizce Hardy'nin <i>Tess of the d'Urbervilles</i> eserinde oluşturduğu kadın söylemleri neler olabilir? “Kadın söylemi”nden tam olarak ne anlamam gerektiğini bilemiyorum. Yazarın kendi dönemine göre eril duruşa uzak kalmaya çalıştığını, en azından öyle bir izlenim edindiğimi söyleyebilirim. Tess'i sonunda suça iten şartları okur olarak anlamamızı ve haklı görmemizi sağlayan Hardy'nin tutumu belki bu söyleme bir örnek olabilir. Onun dışında, romanı çevirirken “kadın söylemi” açısından özellikle dikkat ettiğim bir şey olmadı.
14) Thomas Hardy'nin <i>Tess of the d'Urbervilles</i> eserinde oluşturduğu kadın söylemini çeviri metninizde korumaya çalıştınız mı? Kaynak metinde gördüğüm şeyi -söyleyiş biçimi, duyarlılık vesaire dahil-kural olarak Türkçeye aktarmaya özen gösteririm. Özellikle “kadın söylemi” diye bir gözle bakmadığım için başka ne diyeceğimi bilmiyorum.
15) Thomas Hardy'nin 1891 yılında İngiltere’de oluşturduğu kadın söylemini günümüzde Türk okuruna aktarırken hangi yöntemlere başvurdunuz? 14’e cevabında belirttiğim gibi, gördüğümü aktarmaya çaba gösterdiğim dışında bir şey diyemeyeceğim.
16) Eserin başlığının devamı olan <i>Tess of d'Urbervilles: A Pure Woman</i> ifadesindeki “pure” sözcüğü size ne ifade ediyor. Sizce Hardy Tess'i neden “pure woman” olarak tanımlamıştır. Siz çevirinizde pure sözcüğünü Türkçeye nasıl çevirmeyi tercih ettiniz? Çeviride “pure”u masum, saf ve temiz kalpli olarak anladım. Hardy'nin de öyle anladığını düşünüyorum ve bunları kapsayan bir karşılık olarak da “tertemiz” sözcüğünü tercih ettim.
17) <i>Tess of the d'Urbervilles</i>'i yeniden çevirecek olsanız çeviri kararlarınızda herhangi bir değişik söz konusu olur mu? Olursa hangi hususta değişikliğe giderdiniz? Değişiklik olmaz. Çeviriye epey emek ve vakit harcadım, yazara ve romanına hakkını verdiğimi düşünüyorum.
18) Thomas Hardy ve <i>Tess of the d'Urbervilles</i> size neler kazandırdı kısaca bahsedebilir misiniz? Birincisi, Hardy’i daha önce okumamıştım, benim için yazara iyi bir giriş oldu. Kadına değer veren ve saygı duyan erkek bir 19. yüzyıl romancısı olarak beni şaşırttığını söyleyebilirim. Roman bu yönüyle de dönemin şartlarını ve yaşanan değişimleri taşradaki gözlemlere dayalı olarak aktarmasıyla da benim için ufuk açıcı oldu. (İngiliz romancısı John Fowles’u daha genç zamanlarımda okuduğumda onun eril bakış açısını adeta yerden yere vurduğu duygusuna kapıldığımı iyi hatırlıyorum. Ondan yıllar önce Thomas Hardy, kendi dönemine göre Fowles kadar radikal bir tutum takınmıştı belki de.)

Yukarıdaki soruların cevaplarına bakıldığında, Suat Ertüzün’ün çeviri kararlarında etkili olan hususlar arasında yayınevinin teklifleri, yayınevinin önerileri ve kendi kariyerinin geleceğine yönelik düşünceleri yer almaktadır. Ertüzün’ün, Hardy’nin edebiyat alanındaki simgesel sermayesinden diğer bir deyişle itibarından ve prestijinden yararlanmayı amaçladığı açıkça ifade edilebilir. Hardy, İngiliz

Edebiyatında zamanının ötesinde eserler vererek edebi sahnedeki izlerini derinleştirmiş ve çağdaşlarının yanı sıra gelecek yazarlar üzerinde de büyük bir etki bırakmıştır. Hardy'nin toplumsal konulara odaklanan ve klasikleşmiş eserleri, günümüzde edebiyat araştırmalarının vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir. Bu nedenle, Ertüzün gibi bir çevirmenin, dünya edebiyatının klasik bir yazarının eserini Türkçeye kazandırması, kendi alanındaki itibarı için oldukça anlamlıdır. Çevirmen, tercih ettiği stratejiyle, çevirdiği eserin kaynak kültürdeki saygınlığından faydalanarak kendi prestijini ve tanınırlığını artırmayı hedeflemiştir. Özellikle *Tess* başlıklı eser, Thomas Hardy'nin 19. yüzyılda en etkileyici ve seçkin eserlerinden biri olarak kabul edildiğinden bu çeviri ürünü, Ertüzün'ün itibarını güçlendirmek için önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. Bu durumda, Ertüzün'ün seçimi Can Yayınları gibi klasik ve çağdaş edebiyatta önde gelen bir konuma sahip yayınevinden yana olmuştur, bu da çevirmenin saygınlığını artırmıştır. Kendisinin dikkate aldığı başka bir konu ise diğer eserlerin baskısının tükenmesi halinde yeniden basılmama olasılığının kendisinde yarattığı ekonomik endişedir. Genellikle klasik eserlerin basımının devam etmesi göz önünde bulundurularak, ileride maddi zorlukları hafifletme potansiyeli olan bir strateji olarak değerlendirilmiştir. Ertüzün'ün “bu çeviri kararı, sadece kendi simgesel sermayesini inşa etmekle kalmamış, aynı zamanda kaynak metnin yazarının simgesel sermayesinden de etkili bir şekilde faydalandığını göstermektedir. Bu tür yazınsal alanda merkezi bir konumda bulunan bir yazarın eserini çevirmenin, kendi etkisini artırarak simgesel sermayesini güçlendirdiği” kabul edilmektedir (Yavuz ve Bogenç Demirel, 2013, s. 1037). Bu süreçte, çevirmen sahip olduğu deneyim ve itibar ile gelecekteki işlerinde yayınevleri ve editörlerle daha verimli iletişim kurabilir ve iş koşulları üzerinde daha etkin bir müzakere ve pazarlık yapma olanağı elde edebilir. Dolayısıyla, çevirmen hem mevcut hem de gelecekteki projeler için daha olumlu şartlar elde etme ihtimalini artırır. Bu durumda, çevirmen ücret, teslim tarihi ve diğer talepler konusunda daha etkili bir şekilde müzakere edebilecek konuma gelir. Sela-Sheffy'e göre, simgesel sermaye, çevirmenin işverenle çalışma koşulları üzerinde pazarlık yaparken kullanabileceği önemli bir kaynak türüdür (2014). “Çevirmen, bu simgesel sermayeyi kullanarak işverenleriyle daha dengeli bir ilişki kurabilir ve profesyonel taleplerini daha etkili bir şekilde iletebilir. Çevirmenin sadece dilbilgisi ve çeviri becerileri değil, aynı zamanda kaynak metnin yazarının simgesel sermayesini anlama ve etkili bir şekilde kullanma yeteneği, profesyonel başarısını artıran önemli bir unsurdur” (Yavuz ve Bogenç Demirel, 2023, s. 1038).

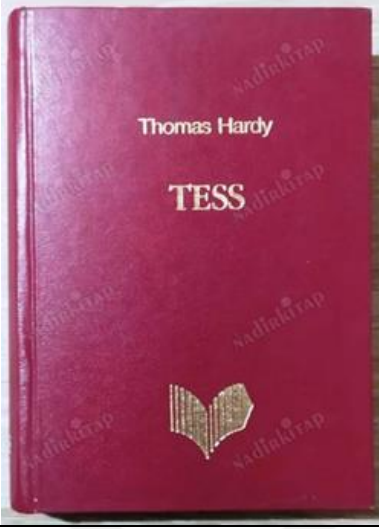
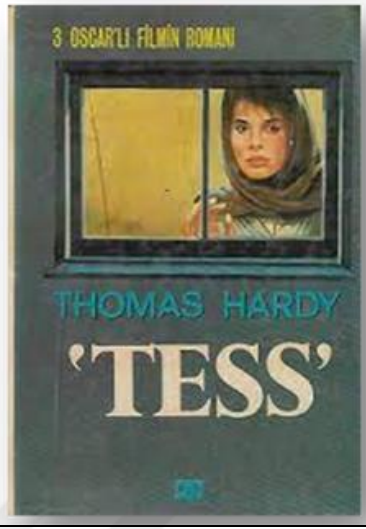
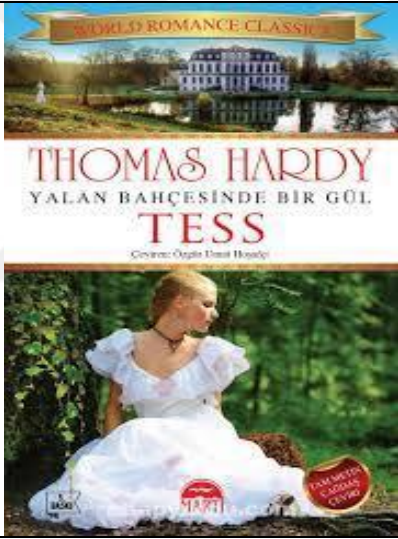
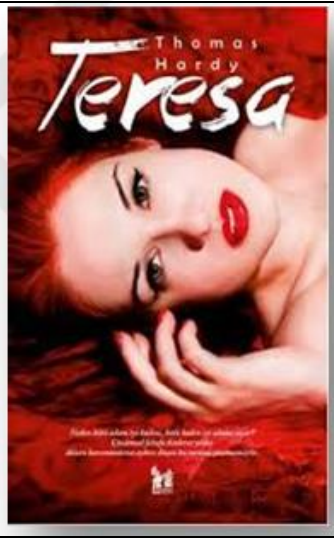
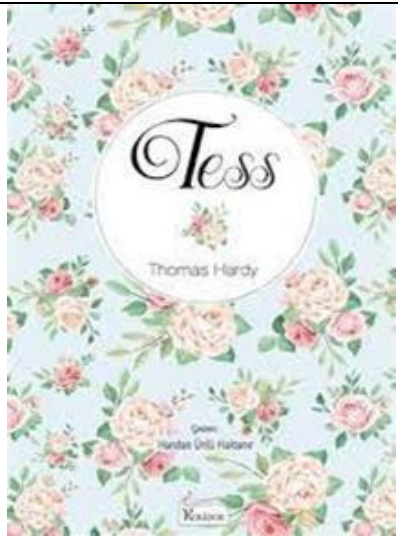
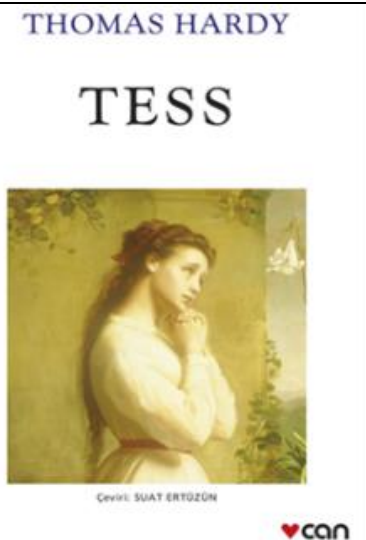
Anketlerde ve çevirmenlerle yapılan görüşmelerde toplumsal cinsiyet odaklı bir bakış açısıyla birkaç önemli nokta öne çıkmaktadır. Öncelikle, çevirmenlerin yayınevlerinin tekliflerine bağlı olarak eser seçimi yaptığı ve çeviri sürecinde karşılaştıkları zorlukların özellikle eserin dili ve döneme ait kültürel öğeleriyle ilgili olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durum, çeviri sürecinin toplumsal cinsiyet normlarına ve ideolojik faktörlere bağlı olarak şekillenebileceğini işaret ediyor. Thomas Hardy'nin eserleri, özellikle kadın söylemi ve feminist ideolojiyi ele almasıyla dikkat çekmektedir. Çevirmenlerin ideolojiyi çeviri sürecine ne kadar yansıttığı bir sonraki bölümde metnin iç sosyolojisi bağlamında detaylı irdelenecektir. Hardy'nin eserlerinin günümüz Türk okuruna nasıl aktarıldığı önemli bir sorun teşkil etmektedir. Çevirmenlerin bu eserlerin dilini ve içeriğini nasıl algıladıkları ve yansıttıkları, toplumsal cinsiyet odaklı bir irdeleme ile çalışmada sunulacaktır.

5.8. Değerlendirme

Bu bölümde, tezde kullanılan Pierre Bourdieu'nün sosyolojik yaklaşımı ve temel kavramlarının detaylı bir şekilde incelenmesinin yanı sıra toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden simgesel şiddet, eril tahakküm ve feminist hareketin çeviri eylemine etkisi gibi başlıklara değinilmiştir. Bourdieu'nün sosyolojisine genel bir çerçeve sunulduktan sonra, Bourdieu'nün yaklaşımının çeviri alanında nasıl kullanıldığı ve çeviriye sosyolojik bir bakış açısı getirdiği tartışılmıştır. Çeviri sosyolojisinin çeviri sürecini, çevirmeni ve diğer etkileyen unsurları nasıl incelediği ve yazınsal alanın Bourdieu'nün sosyolojisiyle ilişkili olarak nasıl değerlendirildiği açıklanmıştır. Tüm bu değerlendirmeler, çalışmanın araştırma nesnesini oluşturan *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* başlıklı eserin kaynak ve erek dizgede dolaşımı ve tarihsel bağlamda kitap kapakları analizi, yayınevi ve çevirmenlerin odağından konumlanışını çeviri sosyolojisi yaklaşımıyla ele alınmıştır.

5.9. Kitap Kapakları

Tablo 61. Kitap Kapakları

5.10. Kitap Kapakları Değerlendirme

Kitap ve yayıncılık alanı, belirli kuralları, normları ve stratejileri olan bir alt alan olarak tanımlanır. Bu alanda faaliyet gösteren yayınevleri ve yazarlar, kitaplarını olabildiğince geniş bir kitleye ulaştırmak ve satışlarını artırmak amacıyla çeşitli pazarlama teknikleri kullanırlar. Kitap kapakları, bu stratejilerin merkezinde yer alır ve okuyucunun dikkatini çekmek, kitabı rakiplerinden ayırmak için kritik bir araçtır. Bu nedenle, yayınevleri kapak tasarımına büyük önem vermektedirler.

Bourdieu'nün kavramları, kapak tasarımının toplumsal ve kültürel bağlamdaki rolünü ve stratejik önemini anlamamıza yardımcı olur. Kitap kapakları, yayıncılık alanında dikkat çekme ve ticari başarı sağlama amacı güderken, okuyucuların habitus'u ve kültürel sermayesi dikkate alınarak tasarlanır ve toplumsal normları yeniden üretir. Bu nedenle, kitap kapakları sadece estetik bir unsur değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel dinamiklerin yansıması ve pazarlama stratejilerinin önemli bir bileşenidir.

Tess başlığı ile çevirmen Özay Süsoy tarafından Altın Kitaplar'dan çıkan ilk çeviri eserin kapağı tabloda görüldüğü gibi minimalist ve klasik bir tasarıma sahiptir. Bu tarz kapaklar genellikle klasik edebiyat eserlerinde görülür ve yayınevleri, bu tür kapaklarla kitabın içeriğinin ciddiyetini ve edebi değerini vurgulamayı hedeflemektedir. Dolayısıyla bu kapağın sade ve klasik tasarımıyla belirli bir okur kitlesinin beğenilerine hitap eder. Klasik ve minimalist bir tasarım, kitabın kültürel sermayesini vurgular. Thomas Hardy gibi bir yazarın adı ve kitabın klasik bir eser olması, okuyucunun kültürel sermayesine hitap eder. Bu tür kapaklar, edebi bilgi ve zevk sahibi okuyucuların ilgisini çeker. Kitabın kapağında yazarın adı ve kitabın başlığı altın rengi ile yazılmış olması kitabın prestijini ve değerini sembolize eder. Bu simgesel sermaye, kitabın edebi bir klasik olarak tanınmasını ve saygı görmesini sağlar.

Altın Kitaplar'dan Türk yazın alanında dolaşıma giren *Tess* adlı kitabın kapağı, Bourdieu'nün kavramlarıyla analiz edildiğinde, yayınevinin klasik edebiyat alanındaki stratejik yaklaşımını ve okuyucuların estetik beğenilerine yönelik bir tasarım tercihini ortaya koyar. Minimalist ve zarif tasarım, kitabın kültürel ve sembolik sermayesini vurgular ve okuyucuların klasik edebiyat eserlerine yönelik habitus'una uygun bir şekilde tasarlanmıştır. Bu kapak tasarımı, edebi klasıklara yönelik yaygın doxa'yı yansıtarak, kitabın edebi değerini ve prestijini okuyucuya aktarır.

Suna Güler tarafından çevrilen ve Gümüş Yayınevinden çıkan ikinci çeviri eserin kapağına bakıldığında ise farklı hedef kitlelere yönelik çeşitli kapak tasarımı stratejilerinin kullanıldığı görülmektedir. Kitap kapağında, Oscar ödüllü bir filmin romanı olduğuna dair bir ibare bulunması, kitabın sadece edebi değerini değil, aynı zamanda popüler kültürdeki yerini de vurgulamak için kullanılmıştır. Bu tür bir yaklaşım, kitabın hem sinema hem de edebiyat alanında değerli olduğunu okuyuculara belirtmektedir. Bireylerin toplumsal ve kültürel deneyimleri sonucu geliştirdikleri düşünce, algı ve davranış kalıplarını ifade eden habitus odağında bu kapak tasarımı, okuyucuların dönemin estetik beğenilerini ve alışkanlıklarını yansıtmaktadır. Kapağın üst kısmındaki “3 Oscar’lı Filmin Romanı” ibaresi, o dönemde sinemaya olan ilginin kitap satışlarına nasıl etki ettiğini göstermektedir. Oscar ödülleri, sinema dünyasında en prestijli ödüller olarak kabul edilir ve bu ödüllerle bağlantılı bir kitabın kapağında bu bilginin vurgulanması, okuyucular için kitabın değeri ve önemi hakkında güçlü bir mesaj iletmektedir. Toplumsal ve kültürel normlar, bu tür bir ibarenin kapakta yer almasını doğal ve uygun kılar. Okuyucuların film ve edebiyat arasındaki bağlantıyı kurabilmeleri için bu tür bir vurgu yapıldığı düşünülebilir. Aynı zamanda böyle bir simgesel sermaye ile kitabın daha geniş kitleler tarafından tanınmasını ve değer görmesini sağlar. Diğer taraftan, kapağın ortasında yer alan kadın figürü, kitabın ana karakterine bir yüz kazandırarak, okuyucunun karakterle bağ kurmasını amaçlamaktadır. Ancak, kapakta yer alan kadın figürü, klasik edebiyat eserlerinde sıkça görülen bir temsiliyet biçimini yansıtır. Kadının yüzü, masumiyet ve savunmasızlık ifade edecek şekilde sunulmuş, pencereden dışarı bakan bir şekilde resmedilmiştir. Bu, genellikle kadın karakterlerin pasif, bekleyen ve gözlemleyen rollerle ilişkilendirildiği toplumsal cinsiyet normlarını yansıtır. Kadının bu şekilde tasvir edilmesi, kadınların aktif özne olmaktan çok, hikâyenin edilgen nesneleri olarak görüldüğü bir toplumsal yapıyı pekiştirebilir. Kapaktaki kadının pasif ve içe dönük bir şekilde tasvir edilmesi, toplumsal cinsiyet rollerini yeniden üreten ve kadınları belirli kalıplar içine hapseden bir simgesel şiddet örneği olarak görülebilir çünkü simgesel şiddet, toplumsal yapılar ve normlar aracılığıyla bireyler üzerinde uygulanan örtük baskı ve denetim biçimidir. Kadın figürü, okuyucuya kadının hikâye içerisindeki rolü hakkında ipuçları verirken, aynı zamanda toplumsal cinsiyet normlarını da pekiştirmektedir. Kadının pasif, masum ve savunmasız bir şekilde tasvir edilmesi, eril tahakküm ve simgesel şiddet kavramları aracılığıyla analiz edilebilir. Bu temsil, okuyucuların estetik beğenilerine ve toplumsal alışkanlıklarına hitap ederken, aynı

zamanda toplumsal cinsiyet normlarını yeniden üretir. Oysa Hardy'nin Tess karakteri, bu tanımlamalara uymayan, aktif, beklemeyen ve toplumsal normlara meydan okuyan bir karakterdir. Tess, toplumsal beklentilere ve kısıtlamalara karşı duran, kendi yaşamını ve kaderini belirlemeye çalışan güçlü bir kadındır. Kapaktaki bu tasvir, Tess'in hikayedeki gerçek gücünü ve direnişini yansıtmakta yetersiz kalmaktadır. Bu durum, kapak tasarımlarının, eserin içeriğini ve karakterin gerçek doğasını tam anlamıyla yansıtamaması konusunda eleştirel bir bakış açısı sunar. Bourdieu'nün kavramları ışığında, bu tür kapak tasarımlarının toplumsal cinsiyet normlarını yeniden üretmesi, eserlerin gerçek anlamlarının ve karakterlerinin gölgede kalmasına neden olabilir. Tess'in karakteri, kapaktaki edilgen imajın ötesinde, toplumsal normlara karşı direnişi ve bağımsızlığı ile anılmalıdır.

Yalan Bahçesinde bir Gül Tess başlığı ile çevirmen Özgür Umut Hoşafçı tarafından Martı Yayınevi'den çıkan çeviri eserin kapağı incelendiğinde ise bir kadının doğada, beyaz elbisesi içinde, romantik ve masum bir şekilde resmedildiği bir sahneyi tasvir eder. Kapak, kitabın romantik bir klasik olduğunu vurgulayan "World Romance Classic" etiketiyle süslenmiş. Kapağın üst kısmında büyük bir malikane, alt kısmında ise ana karakter pastoral bir sahnede oturmaktadır. Bu tasarım, okuyucuların romantik ve masalsı bir hikâye beklentisine girmesini sağlar. Kapaktaki kadın figürü, yine toplumsal cinsiyet normlarına uygun olarak, masum, saf ve pasif bir şekilde tasvir edilmiştir. Bu tasvir, kadını edilgen bir pozisyonda göstermektedir ve bu eril tahakkümün bir yansımasıdır. Kadının beyaz elbisesi, saflığı ve masumiyeti simgelerken, doğa içinde oturması, onun doğal ve zararsız bir varlık olarak görülmesine yol açar. Bu tür bir tasarım, kadınları pasif ve korunmaya muhtaç varlıklar olarak resmeden toplumsal normları pekiştirir. Kadının bu şekilde temsil edilmesi, toplumsal cinsiyet rollerini yeniden üreten ve kadınları belirli kalıplar içine hapseden bir simgesel şiddet örneğidir. Okuyucular, bu kapak aracılığıyla, kadının pasif ve bekleyen bir figür olduğu mesajını alır. Ancak bu, Tess'in Hardy tarafından yazılan gerçek karakteriyle çelişir. Tess, toplumsal beklentilere ve kısıtlamalara karşı duran, kendi yaşamını ve kaderini belirlemeye çalışan güçlü bir kadındır. Kapaktaki bu masum ve pasif imaj, Tess'in hikayedeki gerçek gücünü ve direnişini yansıtmakta yetersiz kalır. Bu durum, kapak tasarımlarının, eserin içeriğini ve karakterin gerçek doğasını tam anlamıyla yansıtamaması konusunda eleştirel bir bakış açısı sunar.

Altınpost Yayınevi'nden *Teresa* başlığı ile çevirmen Ayşen Türkmen tarafından dolaşıma giren eserin kapağı incelendiğinde kadın figürü odaktadır ve oldukça belirgin bir şekilde cinselliği vurgulayan bir pozisyonda yer almaktadır. Kadının bakışı ve dudaklarının kırmızı rengi, cinselliği ve çekiciliği ön plana çıkarıyor. Bu tür bir tasarım, kadını nesneleştirerek eril bakışı tatmin ediyor ve kadınların estetik değerlerinin öne çıkarıldığı bir temsiliyet yaratıyor. Kapağın baskın rengi kırmızı, genellikle tutku, aşk ve cinsellik ile ilişkilendirilir. Bu da yine kadın karakterin cinselliğiyle ilişkilendirilmesine neden olmaktadır. Kadın figürünün bu şekilde cinsellik temasıyla öne çıkarılması, kadınların toplumsal rollerini ve değerlerini daraltarak sadece fiziksel çekicilikleriyle değerlendirilmesine yol açar. Bu, kadınların diğer özelliklerini ve kapasitelerini göz ardı eden bir yaklaşımdır. Kitap kapağı tasarımında kullanılan cinselliği vurgulayan görseller, yaygın toplumsal habitus'un bir yansımasıdır. Toplumda kadınların güzellik ve çekicilik ile değerlendirildiği bir norm var, bu da tasarımın bu şekilde yapılmasına neden olur. Yayınevleri, okuyucuların dikkatini çekmek için bu normları kullanır.

Çevirmen Handan Ünlü Haktanır tarafından çevrilen ve Koridor Yayınları'ndan çıkan çeviri kitap kapağı incelendiğinde; tasarımda kadınlara özgü veya geleneksel olarak "dişil" olarak kabul edilen öğelerin kullanılmasıyla kendini gösterebilir. Kapaktaki çiçek desenleri ve pastel renkler, kadınsı ve yumuşak bir estetik yaratır. Bu, kadınların toplumda daha pasif veya süsleyici roller üstlenmeleri gerektiği yönündeki eril tahakkümün yansıması olarak yorumlanabilir. Kadınların hassas, narin ve duygusal olarak tanımlandığı bir toplumsal cinsiyet rolünü pekiştiriyor olabilir.

Thomas Hardy'nin *Tess* kitabının Türkçedeki son çevirisi ise Suat Ertüzün tarafından çevrilmiş ve Can Yayınları tarafından basılmıştır. Kapakta yer alan genç kadının düşünceli ve melankolik duruşu, toplumsal olarak kadınlara atfedilen duygusal ve narin rollerin bir yansıması olabilir. Bu, eril tahakkümün bir ifadesi olarak değerlendirilebilir, çünkü kadınların genellikle hassas ve kırılgan olarak tasvir edilmesi, toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirerek toplumsal normların ve beklentilerin bireyler üzerinde fark edilmeden uyguladığı baskıyı ifade eder. Kitap kapağındaki kadın figürü, okuyucuların belirli estetik ve davranış normlarına uygunluk beklentisini pekiştiriyor olabilir. Bu da dolaylı bir biçimde kadın okuyuculara, belirli duygusal ve estetik kalıplara uymaları gerektiğini hissettirebilir.

Sonuç olarak, kitap kapakları satış ve pazarlama stratejilerinin vazgeçilmez bir parçasıdır. Bourdieu'nün kavramları, kapak tasarımının toplumsal ve kültürel bağlamdaki rolünü ve stratejik önemini anlamamıza yardımcı olur. Kitap kapakları, yayıncılık alanında dikkat çekme ve ticari başarı sağlama amacı güderken, okuyucuların habitus'u ve kültürel sermayesi dikkate alınarak tasarlanır ve toplumsal normları yeniden üretir. Bu nedenle, kitap kapakları sadece estetik bir unsur değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel dinamiklerin yansıması ve pazarlama stratejilerinin önemli bir bileşenidir. Klasik sanat eseri ve sade estetik tercihleri, kitabın edebi ve sanatsal değerini vurgulayarak belirli bir okuyucu kitlesini hedef alır. Aynı zamanda, toplumsal cinsiyet rollerine dair belirli beklentileri pekiştirir. Bu strateji, kitabın satışlarını artırmak ve hedef kitlesine ulaşmak için etkili bir yöntemdir.

Hardy'nin "Tess" karakteri, toplumsal normlara meydan okuyan, bağımsız ve güçlü bir kadındır. Ancak, kitap kapakları genellikle bu özellikleri yansıtmak yerine, geleneksel kadınsı estetik öğelere odaklanarak pazarlama stratejilerini ön plana çıkarır. Bu durum, kitabın gerçek içeriği ve karakterin derinliği ile kapak tasarımı arasında bir uyumsuzluk yaratır. Kitabın özünü ve Tess'in karakterini daha iyi yansıtacak kapak tasarımları, okuyuculara daha doğru bir ilk izlenim verebilir ve kitabın eleştirel temalarını daha etkili bir şekilde iletebilir. Bu bağlamda, kitap kapaklarının sadece estetik ve pazarlama stratejileri doğrultusunda değil, aynı zamanda kitabın içeriği ve karakterlerinin derinliği göz önünde bulundurularak tasarlanması önemlidir. Bu, okuyucuların kitap hakkında daha doğru bir izlenim edinmelerine ve kitabın gerçek değerini takdir etmelerine yardımcı olabilir.

6. KADIN SÖYLEMİ BAĞLAMINDA *TESS OF THE D'URBERVILLES A PURE WOMAN* ADLI ESERİNİN ALTI FARKLI ÇEVİRİSİNİN İNCELENMESİ

Çeviri eylemi uzun yıllar boyunca, teorik çalışmalarda kaynak metin karşısında ikincil bir konumda yer almıştır. Bu durumda çevirmen ve çeviri kaynak metin ve yazarının gerisinde kalmış ve bu süreçte çeviribilim alanında yapılan kuramsal çalışmalarda çeviribilim alanındaki kuramsal çalışmalarda çeviri, çeşitli açılardan ele alınarak tartışılmıştır. Geleneksel çeviribilim anlayışına göre, çeviri eylemi, kaynak metnin sadık bir replikasını oluşturmak üzerine odaklanmıştır. Bu yaklaşıma göre, çevirmen, kaynak metni tam olarak yansıtmalı ve kaynak yazarın üslubunu ve ifadesini olabildiğince “birebir” hedef metne taşımalıdır. Diğer taraftan, bu görüş kültürel etkileşimi, çevirmenin özgünlüğünü arka plana itebilir.

Bu klasik yaklaşım ve çevirmenin ikincil pozisyonu, çeviribilimde eleştirel bir gözle incelenmeye başlamıştır. Zamanla, çeviri sürecinde çevirmenin rolüne ve etkisine odaklanan kavramlar ortaya çıkmıştır, bunlar arasında “çevirmenin görünmezliği” ve “çevirmenin sesi” de bulunmaktadır (Hermans (çev. Bulut), 1997; Koskinen 1994, Venuti, 1995). Bir metin, çevirmen tarafından belirli bir yaklaşım izlenerek ve bu yaklaşım doğrultusunda hedef kültüre aktarılır. Bu aktarım sürecinde, ekonomik, kültürel ve ideolojik faktörler, çevrilecek eserin tercih edilen yöntemini ve çeviri stratejisini belirler (Venuti, 1998, s. 240). Çeviride sosyolojik dönemeç ile birlikte “çeviri ürünün nasıl ortaya çıktığını ve arkasında görünmeyen yapıların nasıl işlediğini, eyleyicilerin ne/nasıl eylediklerini” incelemektedir (Bogenç Demirel, 2014, s. 403, 404). Bu durumda, çalışmada yer alan çevirmen, editör ve yayınevi temsilcileri arasında yapılan saha çalışmalarıyla ilgili olarak ifade edilenler önemlidir. Buradan hareketle “çeviri ürünün sosyalleşme süreci” tüm eyleyicileriyle ve metnin iç sosyolojisinden çeviri örnekleriyle birlikte desteklenerek irdelenmiştir (Bogenç Demirel, 2021, s. 85).

Bu doğrultuda Hardy'nin çalışmaya konu olan *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* başlıklı eserin altı farklı çeviri ile Türkçe yazın alanında konum aldığı tespit edilmiştir.

Bu durum, çevirmen odaklı bir yaklaşımın incelenmesine imkân sağlamaktadır. Çeviri metinlerde izlenen stratejiler, kadın söylemi etiketi üzerinden değerlendirilecek ve incelenecektir. Çevirmenlerin eylemde bulunarak izledikleri stratejiler, çevirmen habitusunun makro düzeyde sosyobiyoğrafisinde veya öz yaşam öyküsünde, mikro düzeyde ise metinsel bağlamda belirgin hale gelmektedir. Çevirmenin habitusu, çeviriyle ilgili söylemiyle uyumlu bir şekilde çeviri pratiklerine yansımaktadır, aşağıdaki örneklerde bu görülebilir:

Aşağıdaki örnekte kaynak metnin altı farklı çevirisinin her birinin eser başlığı çevirmenlerin çeviri kararları bağlamında ayrıntılı bir şekilde incelenecektir. Her çeviri, çevirmenin tercih ettiği stratejilere, metnin diline, anlatımına ve kültürel aktarımına dair yapılan seçimlere odaklanacak ve bu seçimlerin eserin genel anlamı ve etkisi üzerindeki etkisi değerlendirilecektir. Çeviriler ile kaynak metnin algılanışını ve yorumlanışını nasıl etkilediği üzerine derinlemesine bir irdeleme gerçekleştirilecektir.

Tablo 62. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Hedef Metin Örneği 1

Kaynak Metin	<i>Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman</i> (Hardy, 2019).
Suna Güler	Tess (Hardy, 1986).
Özay Süsoy	Tess (Hardy, 1988).
Ayşen Türkmen	Teresa (Hardy, 2013).
Özgür Umut Hoşafçı	Yalan Bahçesinde Bir Gül Tess (Hardy, 2016).
Handan Ünlü Haktanır	Tess (Hardy, 2021).
Suat Ertüzün	Tess (Hardy, 2021).

Yukarıdaki örnekte, kaynak metnin başlığının altı farklı çevirisinin her biri, çevirmenlerin çeviri kararları bağlamında oluşturulmuştur. Başlık, bir eserin okuyucuya ilk izlenimi veren ve içeriği hakkında ipuçları taşıyan önemli bir unsurdur. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* başlığı da eserin temel temasını ve ana karakterini özetleyen bir yapıya sahiptir. “Tess” ana karakterin adını belirtirken, “d'Urbervilles” soyadıyla onun ait olduğu sınıfı ve kökeni ifade eder. “A Pure Woman”

ise Tess'in masumiyetini ve saflığını vurgular. Bu başlık, eserin kadın karakteri Tess'in toplumsal cinsiyet rolleri, masumiyet ve saflık gibi temel temalarına dikkat çeker.

Her çeviri, çevirmenin tercih ettiği stratejilere, metnin diline, anlatımına ve kültürel aktarımına dair yapılan seçimlere odaklanır ve bu seçimlerin eserin genel anlamı ve etkisi üzerindeki etkisi değerlendirme sunar. Özgür Umut Hoşafçı'nın *Yalan Bahçesinde Bir Gül Tess* başlığı, toplumsal cinsiyet odağından incelendiğinde çeşitli açılardan değerlendirilebilir. Başlık, metne lirik bir dokunuş katarak, kadın imgesini belirli bir estetik ve duygusal bakışla sunar. "Yalan Bahçesinde Bir Gül" ifadesi, kadını bir çiçek, özellikle de güzel bir çiçek olarak betimlerken, "yalan bahçesi" vurgusu ise kadının yaşadığı toplumsal baskılar ve çatışmalar karşısında bir tür hayal kırıklığı veya illüzyon içinde olduğunu ima edebilir. Bu başlık, kadının toplumun kendisine dayattığı rollerle çelişen iç dünyasını yansıtabilir. "Gül" motifinin kullanılması, Tess'in kırılganlığını ve güzelliğini vurgularken, "yalan bahçesi" ise onun yaşadığı çatışmaları ve toplumsal beklentilerle uyumsuzluğunu ifade edebilir. Kadının, toplumsal cinsiyet normları ve beklentileri tarafından şekillendirilen bir ortamda nasıl sıkışıp kaldığına ve kendi iç dünyasında nasıl bir çelişki yaşadığına işaret edebilir. Bu bağlamda, başlık toplumsal cinsiyetin kadın üzerindeki baskılarını ve içsel çatışmalarını ifade ederken, aynı zamanda kadının duygusal ve lirik yanını da vurgulayarak kompleks bir portre çizer. Kadının yaşadığı çelişkiler, toplumsal beklentilerle kişisel arzular arasındaki çatışmalar, başlığın altında yatan temel unsurlardır ve bu unsurlar, toplumsal cinsiyetin kadın deneyimine nasıl yansıdığını anlamak için önemli ipuçları sunar. Diğer çevirmenlerin ise başlık tercihleri ile ana karakterin adı doğrudan kullanılarak basit ve yalın bir yaklaşım sergiledikleri gözlemlenmektedir. Başlık tercihlerinde eserin ana teması veya karakterinin öne çıkarılmasına yönelik herhangi bir derinlik bulunmamaktadır. Bu çeviriler, başlıkta sadece ana karakterin kimliğine odaklanarak daha minimalist bir yaklaşım benimsemişlerdir.

Diğer taraftan ise özgün metinde olan "A Pure Woman" ifadesinin çevirmenler tarafından başlık çevirisinde yer verilmemiş olması Hardy'nin bu ifadeye yüklediği anlamın hedef kültüre geçmesini engellediği söylenebilir. Başlıkta geçen "A Pure Woman" ifadesiyle Hardy Tess'in karakterini ve yaşadığı zorlukları en uygun şekilde ifade etmek için bilinçli bir tercihle "pure" ifadesini kullandığını belirtmektedir. Hardy'nin amacı, Tess'i masum ve erdemli bir kadın olarak tanımlamak ve onu vurgulamaktır. Tess, diğer Hardy karakterlerinden farklı olarak, mükemmel bir kadın

olarak tasvir edilir. Tess'in yaşadığı felaketler, kişisel kusurlarından ziyade, toplumsal düzenin baskıcı etkilerinden kaynaklanır. Tess, toplumun dayattığı normlara boyun eğmeyerek, yaşam için mücadele veren kadındır.

Diğer taraftan bakıldığında ise Hardy'nin Tess karakteri aracılığıyla kadına verdiği önemi, kadının mücadelesini vurgulayan ve onu kadın olarak öne çıkaran, tanımlayan ifadenin daha eserin çevirmenler tarafından erek metinlerin ana başlığında yok edildiği görülmektedir. Oysa feminist çeviri pratiği, geleneksel kalıplardan uzaklaşarak kadınların “ikincil” konumuna düşmesine meydan okur ve ataerkil dünyada kadınlara daha fazla yer açar, böylece kadınların söylemlerini daha görünür ve duyulur hale getirir. Böylece, eserin ana temasının veya karakterinin derinliğinin çeviri metinlerde yeterince öne çıkarılamadığı kadının sesinin kısıldığı bir çeviri eylemi gerçekleştiği ifade edilebilir.

Hardy eserinde, Tess'in hikâyesini yedi farklı evrede anlatır ve bu evreleri alt başlıklara bölerek onlara isimler vermiştir: İlk aşama “The Maiden”, ikinci aşama “Maiden no More” üçüncü aşama “The Rally” dördüncü aşama “The Consequence” beşinci aşama “The Woman Pays” altıncı aşama “The Convert” ve yedinci aşama “The Fulfilment”dir. Bu aşamalar, Tess'in yaşadığı deneyimlerin evrimini ve onun karakterindeki değişimleri temsil etmektedir. Aşağıdaki örneklerde çevirmenlerin bu alt başlıkları çevirirken aldıkları çeviri kararları tartışılmaktadır:

Tablo 63. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Hedef Metin Örneği 2

Kaynak Metin	Phase the First: The Maiden (Hardy, 2019).
Suna Güler	Genç Kız (Hardy, 1986)
Özay Süsoy	Bakire (Hardy, 1988)
Ayşen Türkmen	Birinci Bölüm (Hardy, 2013).
Özgür Umut Hoşafçı	Bakire (Hardy, 2016)
Handan Ünlü Haktanır	Bakire (Hardy, 2021)
Suat Ertüzün	Bakire (Hardy, 2021)

Tablo 64. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Hedef Metin Örneği 3

Kaynak Metin	Phase the Second: Maiden No More (Hardy, 2019).
Suna Güler	Artık Kız Değildi (Hardy, 1986).
Özay Süsoy	Artık Bakire Değil (Hardy, 1988).
Ayşen Türkmen	İkinci Bölüm (Hardy, 2013).
Özgür Umut Hoşafçı	Bekâretin Kaybı (Hardy, 2016).
Handan Ünlü Haktanır	Bekâretten Sonra (Hardy, 2021).
Suat Ertüzün	Bekâretin Sonu (Hardy, 2021).

Tablo 65. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Hedef Metin Örneği 4

Kaynak Metin	Phase the Third: The Rally (Hardy, 2019).
Suna Güler	Canlanış (Hardy, 1986).
Özay Süsoy	Diriliş (Hardy, 1988).
Ayşen Türkmen	Üçüncü Bölüm (Hardy, 2013).
Özgür Umut Hoşafçı	Diriliş (Hardy 2016).
Handan Ünlü Haktanır	Toparlanma Dönemi (Hardy, 2021).
Suat Ertüzün	Canlanma (Hardy, 2021).

Tablo 66. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Hedef Metin Örneği 5

Kaynak Metin	Phase the Fourth: The Consequence (Hardy, 2019).
Suna Güler	Gerçekleşen Dilekler (Hardy, 1986).
Özay Süsoy	Sonrası (Hardy, 1988).
Ayşen Türkmen	Dördüncü Bölüm (Hardy, 2013).
Özgür Umut Hoşafçı	Sonuç (Hardy, 2016).
Handan Ünlü Haktanır	Bedel (Hardy, 2021).
Suat Ertüzün	Sonuç (Hardy, 2021).

Tablo 67. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Hedef Metin Örneği 6

Kaynak Metin	Phase the Fifth: The Woman Pays (Hardy, 2019).
Suna Güler	Bedeli Kadın Öder (Hardy, 1986).
Özay Süsoy	Kadın Döner (Hardy, 1988).
Ayşen Türkmen	Beşinci Bölüm (Hardy, 2013).
Özgür Umut Hoşafçı	Bedeli Kadın Öder (Hardy, 2016).
Handan Ünlü Haktanır	Bedeli Kadın Öder (Hardy, 2021).
Suat Ertüzün	Bedeli Kadın Ödüyor (Hardy, 2021).

Tablo 68. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Hedef Metin Örneği 7

Kaynak Metin	Phase the Sixth: The Convert (Hardy, 2019).
Suna Güler	Dönüş (Hardy, 1986).
Özay Süsoy	Doğru Yolu Bulan Kişi (Hardy, 1988).
Ayşen Türkmen	Altıncı Bölüm (Hardy, 2013).
Özgür Umut Hoşafçı	Altıncı Bölüm (Hardy, 2016).
Handan Ünlü Haktanır	İnancından Dönen (Hardy, 2021).
Suat Ertüzün	Dönüşüm (Hardy, 2021).

Tablo 69. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Hedef Metin Örneği 8

Kaynak Metin	Phase the Seventh: Fulfilment
Suna Güler	Sonuç (Hardy, 2019).
Özay Süsoy	Kader (Hardy, 1986).
Ayşen Türkmen	Yedinci Bölüm (Hardy, 2013).
Özgür Umut Hoşafçı	İfa (Hardy, 2016).
Handan Ünlü Haktanır	Amaca Ulaşma (Hardy, 2021).
Suat Ertüzün	Kavuşma (Hardy, 2021).

Yukarıdaki örneklerde kaynak metindeki alt başlıkların altı farklı çevirisi çevirmenlerin çeviri kararları bağlamında tablo halinde sunulmuştur. Çevirmenlerin çeviri kararları, metinlerin toplumsal cinsiyet algısını şekillendirme ve yansıtırma gücüne sahiptir. Özellikle başlık çevirileri, metnin içeriği hakkında okuyucuya önemli ipuçları sağlar ve belirli bir cinsiyet algısının oluşmasına katkıda bulunabilir. Bu çerçevede, “Phase the First: The Maiden” başlığının Türkçeye “Bakire”, olarak çevrilmesi, çeviri sürecinde erkek egemen bir bakış açısının yansımasıdır. Oysa Hardy’nin Tess ile ilgili düşüncelerinden “the Maiden” ifadesiyle Tess’in, daha yolun çok başında, hayata yeni atılan küçük bir genç kız olduğunu vurguladığı çok açıktır.

Bu çeviri kararı, kadının değerinin cinsel tecrübesiyle belirlendiği ve bekâretin bir kadının en önemli niteliği olduğu eril bir toplumsal paradigmayı yansıtır. “Bekâret” kavramı, kadının cinsel tecrübesizliğini vurgular ancak “genç kız” ifadesi, sadece yaşla ilgili bir tanımlama yaparken, “bakire” terimi kadının cinsel deneyimine vurgu yapar ve dolayısıyla kadının değerini cinsel saflığa indirger. Bu bağlamda, kadınları sadece cinsel birer nesne olarak gören ve onların değerini bu ölçüte indirgeyen eril bakış açısını pekiştirir.

Aynı şekilde “Maiden No More” başlığı ile Hardy’nin artık Tess’in büyüdüğünü ve gerçek hayatın bütün acımasızlıklarıyla tanıştığı evreye geçtiğini belirtmek için bu başlığı uygun gördüğü ifade söylenebilir. Ancak çevirisi sırasında tercih edilen “Artık Bakire Değil”, “Bekâretin Kaybı”, “Bekâretten Sonra”, “Artık Kız Değildi” gibi ifadeleri kadınların sadece bekâretlerini kaybetmeleriyle tanımlanmalarını ve bu durumun onların değerini belirleyen ana ölçüt olduğunu vurgulayabilir. Bu, simgesel şiddetin bir türü olarak kabul edilebilir çünkü kadınların cinsel deneyimleri üzerinden değerlendirilmesi ve sınıflandırılması, kadınların bireysel kimliklerini ve değerlerini sınırlandırır ve baskı altına alır. Simgesel şiddet, aslında bir tür manipülatif güç kullanımıdır ve toplumsal normlara uyumu sağlamak için söylemsel olarak var olan kurallara itaati zorlar. Bourdieu’nün de ifade ettiği gibi simgesel şiddet aracılığıyla toplumda cinsiyet rollerinin ve normlarının kültürel olarak dayatılması ve benimsenmesiyle toplumun belirli bir cinsiyet grubuna yönelik olarak baskı uygulaması ve belirli rolleri kabul etmeye zorlaması söz konusudur (Bourdieu, 2015, s. 181). “Artık Kız Değildi” gibi ifadeler de benzer şekilde kadınları sadece cinsellikleri üzerinden tanımlar ve onları çocukluktan yetişkinliğe geçişteki tek belirleyici olarak görür. Bu da kadınların kendilerini sadece erkeklerle olan ilişkileri üzerinden değerlendirmelerini ve onlara bağımlı hale gelmelerini teşvik edebilir, bu da eril tahakkümün bir yansıması olabilir. Sonuç olarak, çeviri kararları, belirli cinsiyet normlarını ve rollerini güçlendirebilir veya sorgulayabilir. Bourdieu’nün simgesel şiddet ve eril tahakküm kavramları, çevirilerin cinsiyetçi olup olmadığını değerlendirirken, çevirmenlerin tercihlerinin toplumsal cinsiyet dinamiklerini nasıl etkilediğini anlamamıza yardımcı olabilir.

Tablo 70. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Hedef Metin Örneği 9

Kaynak Metin	“‘Tis the women’s club-walking, Sir John. Why, your da’ter is one o’ the members” (Hardy, 2019, s. 6).
Suna Güler	“Kadınlar Kulübü’nün yürüyüşü var, Sir John. Kızınız da kulübün üyelerinden ya...” (Hardy, 1986, s. 13).
Özay Süsoy	“Kadınlar kulübünün yürüyüşü var, efendim. Kızınız da kulübün üyelerinden...” (Hardy, 1988, s. 13)
Ayşen Türkmen	“Kadınlar Kulübü’nün yürüyüşü var, Sir John. Kızınız da bu kulübün üyelerinden ya...” (Hardy, 2013, s. 12).
Özgür Umut Hoşafçı	“Kadınlar Kulübünün yürüyüşü, Sör John. Kızınız da kulübün üyelerinden biri” (Hardy, 2016, s. 15)
Handan Ünlü Haktanır	“Bugün Kadınlar Kulübü’nün yıllık yürüyüşü var. Biliyorsunuz, kızınız da o kulübün üyesi.” (Hardy, 2021, s. 15)
Suat Ertüzün	“Kadınlar kulübünün yürüyüşü var Sör John. Senin kızın da üyelerinden biri hani” (Hardy, 2021, s.25).

Thomas Hardy’nin eserin henüz başında “Kadınlar Kulübü’nün yürüyüşü var, Sir John. Kızınız da kulübün üyelerinden ya...” şeklinde bir cümle kurması, eserin feminist bir ideoloji ile ele alındığın en büyük göstergelerindendir. Bu cümle, kadınların toplumsal alanda varlık göstermelerine, kendi topluluklarını oluşturmalarına ve aktif roller üstlenmelerine vurgu yapmaktadır. Sir John’un kızının da bu kulübün üyelerinden olması, kadınların sosyal hayatta aktif bir şekilde yer almalarının doğal olduğunu ve bu durumun kabul gördüğünü göstermektedir. Hardy’nin bu cümleleri kullanarak kadınların güçlü ve etkili bir şekilde temsil edildiği bir dünyayı yaratması, eserin dönemin egemen koşulları göz önüne alındığında feminist ideoloji ile bağlantılı olduğu düşüncesini desteklemektedir. Bu cümleler, eserin toplumsal cinsiyet rollerini sorgulayan ve kadınların güçlenmesine odaklanan bir temaya sahip olduğunu göstermektedir. Hardy’nin bu cümleleri kullanma şekli, kadınların toplumda daha fazla görünürlüğü ve etkisi için bir çağrı niteliği taşımaktadır. Bu durum, Hardy’nin eserinde kadınların toplumsal cinsiyet rollerini sorgulayan ve onların güçlenmesini teşvik eden bir temayı işlediğini göstermektedir. Çeviri metinlere bakıldığında da çevirmenlerin orijinal metindeki ifadeyi korumaya ve aynı duyguyu, aynı anlamı hedef dile aktarmaya çalıştığını göstermektedir.

Tablo 71. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Hedef Metin Örneği 10

Kaynak Metin	“What a fresh and virginal daughter of Nature that milkmaid is!” he said to himself” (Hardy, 2019, s. 150).
Suna Güler	“ Ne lekesiz ne körpe kız! ” diye düşünüyordu ki, [...]” (Hardy, 1986, s. 162).
Özay Süsoy	“Clare içinden, bu sütçü kız, doğanın ne kadar temiz ve dokunulmamış bir varlığı diye geçirdi” (Hardy, 1988, s. 118).
Ayşen Türkmen	“ Ne lekesiz ne körpe kız! ” diye düşünüyordu ki, [...]” (Hardy, 2013, s. 168).
Özgür Umut Hoşafçı	“Bu sütçü kız, doğanın ne kadar temiz ve dokunulmamış bir varlığı! diye geçirdi içinden Clare” (Hardy, 2016, s. 179-180)
Handan Ünlü Haktanır	“Bu sütçü kız doğadaki en taze ve en dokunulmamış varlık olsa gerek,” diye düşündü” (Hardy, 2021, s. 169)
Suat Ertüzün	“Şu sütçü kız Doğa’nın taze ve el değmemiş bir eseri, ” diye geçiriyordu içinden [...]” (Hardy, 2021, s. 169).

Yukarıdaki çeviri örneği incelendiğinde Hardy’nin Tess’i tanımlamak için kullandığı “What a fresh and virginal daughter of Nature” ifadesinin çevirmenler tarafından “körpe, lekesiz, en dokunulmamış, el değmemiş, temiz, taze gibi eril tahakküme hizmet eden sıfatlarla karşılanması ataerkil yapıya hizmet etmektedir. Oysa Hardy kaynak metinde doğanın tazeliği ve masumiyetini vurgulayarak onun saf ve doğal bir varlık olduğunu ima eder. Ancak, çevirmenlerin tercih ettiği sıfatlar, genellikle kadınların bekâretini ve masumiyetini vurgulamak için kullanılan eril düşüncenin ifadeleridir. Hedef metindeki ifadeler kadınların sadece fiziksel nitelikleri üzerinden değerlendirilmesine ve onların cinsellikleri etrafında tanımlanmasına katkıda bulunabilir. Bu durum, kadınların gerçek ve çeşitli kimliklerini ve yeteneklerini göz ardı ederek, onları sadece bir idealize nesne olarak görmeye teşvik edebilir ve bu tür bir simgesel şiddet gelişmiş toplumlarda baskının en etkili aracıdır. İnsanlar, doğdukları andan itibaren başlayan sosyalleşme süreci boyunca, sorgulamadan kabul ettikleri belirli ilkeleri ve varsayımları benimseyerek, zihinsel yapılarını bu toplumsal düzenin çerçevesine göre şekillendirirler. Bu bilişsel yapılar, toplumsal düzenin yapılarına dayanarak baskının ve otoritenin temelini oluşturur (Bourdieu, Wacquant, 2007, s. 166-167). Simgesel şiddetin etkili olmasını sağlayan koşullar, bedenin en derin katmanlarına kalıcı bir şekilde kazınmış eğilimlerdir. Bu nedenle, sadece bilinç

veya iradenin üstesinden gelebileceği kadar güçlü bir şekilde bedenle bütünleşmiştir (Bourdieu, 2018, s. 56).

Tablo 72. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Hedef Metin Örneği 11

Kaynak Metin	But to stand working slowly in a field, and feel the creep of rain-water, first in legs and shoulders, then on hips and head, then at back, front, and sides, and yet to work on till the leaden light diminishes and marks that the sun is down, demands a distinct modicum of stoicism, even of valour (Hardy, 2019, s. 351).
Suna Güler	Tarlada yağmur altında ayakta durup suyun yavaş yavaş bütün vücuduna işleyişini duyarak akşama kadar çalışmak her babayiğidin harcı değildir (Hardy, 1986, s. 337).
Özay Süsoy	Ama bir tarlada ağır ağır çalışırken yağmur damlalarının önce bacaklara, omuzlara, sonra kalçalara, başa daha sonra sırta, sürüne sürüne işlediğini duymak, yine de kurşun rengi ışık kaybolup güneş batıncaya dek çalışmak biraz Stoizm*, hatta cesaret isteyen bir işti (Hardy, 1988, s. 272.) *Maddi acıları ve hazları hiçe sayıp bilgiyle elde edilmiş erdemi savunan felsefe görüşü
Ayşen Türkmen	-
Özgür Umut Hoşafçı	Bir tarlada ağır ağır çalışırken yağmur damlalarının önce bacaklara, omuzlara, sonra kalçalara, başa, daha sonra sırta, öne arkaya ve yanlara sürünerek işlediğini duymak, yine de kurşun rengi ışık kaybolup güneş batıncaya dek çalışmak herkesin yapabileceği bir iş değildir , hatta biraz da cesaret ister (Hardy, 2016, s. 402).
Handan Ünlü Haktanır	Kurşuni renkler solup da güneşin battığını haber verinceye kadar önce bacaklara ve omuzlara, sonra da vücudun arkasına, önüne ve yanlarına çarpan yağmur damlalarına rağmen ayakta kalarak tarlada çalışmak, acılara göğüs germe becerisi gerektiren, hatta bir miktar yigitlik isteyen ve herkesin harcı olmayan bir işti (Hardy, 2021, s. 391).
Suat Ertüzün	Fakat bir tarlada dikilip ağır ağır çalışırken, yağmur suyunun önce bacaklardan ve omuzlardan, sonra belden ve baştan, akabinde arkadan, önden ve yanlardan azar azar içine işlediğini hissetmek ve buna rağmen kurşuni ışık azalıp güneşin battığını belli edene dek çalışmayı sürdürmek değişik türden bir metanet, hatta yüreklilik ister (Hardy, 2021, s. 378).

Yukarıdaki örnek incelendiğinde, Hardy kaynak metinde Tess'in tarlada yağmur altında çalışmanın zorluklarını ve onun dayanıklılığını vurgulanırken, çeviri

metinlerde ise bu temanın çeşitli yönleri evrildiği görülmektedir. Hedef metinlerde tercih edilen “her babayiğidin harcı değildir” ve “yiğitlik isteyen” gibi türden ifadeler, geleneksel cinsiyet rollerini pekiştirme eğilimindedir ve erkeklikle ilişkilendirilen güçlülük, cesaret ve dayanıklılık gibi özellikleri vurgular. Ancak, bu tür ifadeler, kadınların güçlülük ve dayanıklılık gibi özelliklere sahip olamayacağı veya bu özellikleri sergileyemeyeceği izlenimi yaratarak cinsiyetçi bir anlayışı pekiştirir. Toplum içinde, cinsiyet faktörü bireyler arasındaki en belirgin ayrımı oluşturur ve bu ayrımın dil kullanımındaki çeşitlilikte önemli bir rolü vardır. Kullandığımız ifade biçimleri, düşüncelerimizi ifade etme şeklimizi belirler ve bu da gerçek dünyadaki deneyimlerimize ve duygularımıza yansır (Lakoff, 1973, s. 45). Böylece eril tahakküm dil aracılığıyla kendini sürekli yeniden üretir. Luise von Flotow’un da vurguladığı gibi, dil sadece bir iletişim aracı değildir; aynı zamanda güçlü bir manipülasyon unsurudur. Başka bir ifadeyle, ataerkil dil, genellikle erkek liderlerin hâkim olduğu kurumlar tarafından şekillendirilen ve kullanılan bir dildir. Amerika ve Kanada’da, bu dili yeniden yapılandırmak ve kadınların lehine dönüştürmek isteyen bazı yazarlar, dilin sadece bir iletişim aracı olmadığını, aynı zamanda manipülatif bir araç olduğunu savunmuşlardır (1997, s. 8).

Tablo 73. *Tess of the d’Urbervilles: A Pure Woman* Hedef Metin Örneği 12

Kaynak Metin	“What a mommet of a maid! ” said the next man who met her to a companion” (Hardy, 2019, s. 344).
Suna Güler	“Az sonra, yanından geçen adamlardan biri, onu arkadaşına göstererek: “ Şu kız bozuntusuna bak! ” dedi” (Hardy, 2019, s. 331).
Özay Süsoy	“Rastladığı ilk erkek, arkadaşına, “ Şuna bak! ” dedi alayla” (Hardy, 1988, s. 267).
Ayşen Türkmen	“Rastladığı ilk erkek, arkadaşına, “ Şuna bak! ” dedi alayla” (Hardy, 2013, s. 364).
Özgür Umut Hoşafçı	“Rastladığı iki delikanlıdan biri diğerini dürttü ve “ Şuna bak! ” dedi alayla” (Hardy, 2016, s. 395).
Handan Ünlü Haktanır	“Böyle gudubet, böyle paçoz bir kız gördün mü? ” dedi onu bu haliyle gören ilk erkek, yanındaki arkadaşını dürterek” (Hardy, 2021, s. 383).
Suat Ertüzün	“Karşılaştığı bir sonraki adam yanındakine dönüp, “ Şu kıza bak, korkuluk gibi! Dedi” (Hardy, 2021, s. 370).

Bu çeviri örneğinde, kaynak metindeki “What a mommet of a maid!” ifadesinin çevirileri incelendiğinde, kadın karakterin dış görünüşüne yönelik cinsiyetçi ve

aşağılayıcı ifadelerin kullanıldığı görülmektedir. “Momet of a maid” ifadesindeki “momet” terimi, kadının görünüşünü olumsuz bir şekilde nitelendiren ve aşağılayıcı bir ifade olarak kullanılmıştır. Çevirilerde, bu aşağılayıcı ifade genellikle kadının dış görünüşünü kötüleyen, onu aşağılayan veya alay eden kelimelerle aktarılmıştır. “kız bozuntusu”, “şuna bak!”, “paçoz” gibi ifadeler, kadının fiziksel görünümünü eleştiren ve onu küçümseyen anlamları taşımaktadır. Bu çeviri örneğinde, kadın karakterin fiziksel özelliklerine dayalı olarak aşağılanması ve alay edilmesi, toplumsal cinsiyet normlarına ve kadınların dış görünüşleri üzerinden değerlendirilmesine yönelik yaygın bir örnektir.

Tablo 74. *Tess of the d’Urbervilles: A Pure Woman* Hedef Metin Örneği 13

Kaynak Metin	This was a girl whose secret he had guessed, but who had not yet guessed his; an honest girl who loved him—one who would have made as good, or nearly as good, a practical farmer’s wife as Tess (Hardy, 2019, s. 329).
Suna Güler	Angel bu kızın sırrını az-çok sezinliyordu ama, o daha Angel’inkini bilmiyordu elbet. Izz namuslu kızdı , onu sevdiğinden de kuşkusu yoktu. Tess kadar olmasa bile, mükemmel bir rençper karısı olacağı muhakkaktı (Hardy, 1986, s. 320).
Özay Süsoy	Bu, Clare’nin sırrını bildiği ama onun kendisinininkini bilmeyen ve Clare’yi seven dürüst bir kızdı . Tess kadar iyi ya da hemen hemen onun kadar iyi sayılabilecek, bilgili bir çiftçi karısı olabilecek biriydi (Hardy, 1988, s. 256).
Ayşen Türkmen	Bu, Clare’nin sırrını bildiği ama onun kendisinininkini bilmeyen genç bir kızdı; Tess kadar iyi yahut hemen hemen onun kadar iyi sayılabilecek, ilgili bir çiftçi karısı olabilecek kişiydi (Hardy, 2013, s. 349).
Özgür Umut Hoşafçı	Angel bu kızın sırrını az çok bilse de, o kendisinininkini bilmeyen ve Clare’yi seven dürüst bir kızdı . Tess kadar iyi ya da hemen hemen onun kadar iyi sayılabilecek bir çiftçi karısı da olabilirdi (Hardy, 2016, s. 381).
Handan Ünlü Haktanır	Clare onun sırrını tahmin etmişti ama kız onun sırrını bilmiyordu. Izz Huett, Clare’e aşık olan, dürüst bir kızdı ve bir çiftçiye Tess kadar iyi ya da hemen hemen onun kadar iyi bir eş olabilirdi (Hardy, 2021, s. 368).
Suat Ertüzün	O henüz Angel’ın sırrını bilmiyor olsa da, Angel onunkini biliyordu: Kendisini seven, dürüst , Tess kadar iyi- ya da neredeyse onun kadar iyi- ve merhametli bir çiftçi karısı olabilecek bir kızdı Izz Huett (Hardy, 2021, s. 356).

Bu çeviri örneğinde, kaynak metindeki karakterin nitelikleri ve ilişkileri incelenmektedir. Ancak, çevirilerdeki dil ve ifade biçimi, toplumsal cinsiyet açısından incelendiğinde bazı farklılıklar ve cinsiyetçi önyargılar ortaya çıkmaktadır. Örneğin, “honest girl who loved him” ifadesi, bazı çevirilerde “dürüst bir kız” olarak aktarılırken, Özellikle, “honest” kelimesinin “namuslu” olarak çevrilmesi, toplumsal cinsiyet açısından erkek egemen bir bakış açısını yansıtır. “Namuslu” kelimesi, genellikle kadınların cinsel davranışlarıyla ilişkilendirilen geleneksel ahlaki normlara dayalı bir değerlendirme yapar. Bu tür bir dil kullanımı, kadınların onları toplumun dayattığı rollerle sınırlar. Ayrıca, “namuslu” kelimesinin kullanımı, kadınları cinsel olarak sınıflandırarak onlara haksız bir şekilde etiketler yapıştırıp simgesel şiddete uğratma biçimidir. Simgesel şiddet, toplumsal kurallara uyumu sağlamak için söylemsel olarak kullanılan bir araçtır. Bu tür şiddet, fiziksel güç kullanmadan etkili olabilir ve eylemcileri, benimsedikleri kurallara göre şekillenmiş algı ve değerlendirme kalıplarıyla donatarak katkıda bulunur. Bu kurallar, eylemciler tarafından benimsenirken aynı zamanda her seferinde yeniden üretilir (Bourdieu, 2015, s. 181).

Tablo 75. *Tess of the d’Urbervilles: A Pure Woman* Hedef Metin Örneği 14

Kaynak Metin	I was going to add,” he said, “that for a pure and saintly woman you will not find one more to your true advantage, and certainly not more to your mother’s mind and my own, than your friend Mercy, whom you used to show a certain interest in (Hardy, 2019, s. 201).
Suna Güler	Temiz, dindar bir kadın arıyorsan, arkadaşın Mercy’den iyisini bulamazsın, diyecektim” diye ekledi (Hardy, 1986, s. 207).
Özay Süsoy	Saf ve çok iyi bir kadın olarak” diye devam etti. “Senin de bir parça ilgi gösterdiğin, üstelik annenin ve benim kafama uygun olan Mercy’den daha başka birini bulamazsın Hardy, 1988, s. 156)
Ayşen Türkmen	Saf ve çok iyi bir kadın olarak ” diye baba devam etti, “senin de bir parça ilgi gösterdiğin üstelik annenin ve benim kafama uygun olan Mercy’den daha başka birini bulamazsın (Hardy, 2013, s. 216)
Özgür Umut Hoşafçı	Saf ve çok iyi bir kadın olarak,” diye dürdürdü babası.” Senin de bir parça ilgin olan üstelik annen ve benim kafama uygun olan Mercy’den başka birini bulamazsın (Hardy, 2016, s. 238).

Handan Ünlü Haktanır	Ama şunu da eklemem gerekir ki temiz ve dindar bir kadın arıyorsan eğer senin de bir zamanlar ilgi göstermiş olduğunu bildiğim ve annenle benim kafa yapımıza çok uyan Mercy Chant’tan daha iyisini bulamazsın (Hardy, 2021, s. 226).
Suat Ertüzün	Ben de şunu ekleyecektim,” diyerek yeniden söze girdi, “özellikle annen ve ben temiz ve dindar bir kadın olarak vaktiyle senin de ilgi duyduğun arkadaşın Mercy’den daha iyisini bulamayacağını düşünüyoruz (Hardy, 2021, s. 223-224).

Bu çeviri örneğinde, Hardy’nin “pure” kelimesini “temiz” olarak çevirmek, aslında orijinal metindeki “pure” kelimesinin anlamını yansıtmaktan ziyade, “bekâret” ile ilişkilendirilen bir anlamı işaret etmektedir. Hardy’nin asıl amacı, Tess’i masumiyetle, saf ve dindar bir karakter olarak tanımlamaktır. Ancak, “temiz” terimi, sadece cinsellikle ilgili bir anlamı çağrıştırarak, bu temizliği yalnızca cinsel olarak değerlendiren bir bakış açısını yansıtır.

Hardy’nin kullandığı “pure” kelimesi, Tess’in kişiliğine ve erdemlerine atıfta bulunurken, aynı zamanda cinsel bir çağrışıma işaret etmez. Dolayısıyla, “temiz” kelimesinin kullanılması, Tess’in karakterini yüzeysel bir şekilde değerlendiren ve onu sadece cinsellikle ilişkilendiren bir anlayışı yansıtır. Hardy’nin metnindeki “pure” kelimesini daha iyi yansıtacak bir çeviri, Tess’in masumiyetini ve erdemlerini vurgulayan bir terim kullanmaktır.

Tablo 76. *Tess of the d’Urbervilles: A Pure Woman* Hedef Metin Örneği 15

Kaynak Metin	She was a regular church-goer of simple faith; honest-hearted, receptive, intelligent, graceful to a degree, chaste as a vestal , and, in personal appearance, exceptionally beautiful (Hardy, 2021, s. 201).
Suna Güler	Sizin mensup olduğunuz mezhepten olup olmadığınızı bilmiyorum ama dini bütündür; her pazar ara vermeden kiliseye gider. Dürüst, namuslu , uysal, zeki, bir dereceye kadar zarif diyebileceğim, erdemli bir kız. Görünüşüne gelince, olağanüstü güzellikte (Hardy, 1986, s. 208).
Özay Süsoy	Bu kadının babasının inancında olup olmadığını söylemeyecekti, ama din konusunda kolayca yetiştirilebilirdi, dindar, her Pazar kiliseye giden bir kadındı, iyi kalpliydi, zekiydi, anlayışlıydı , bir dereceye kadar zarifti, gururluydu. Üstelik çok da güzeldi (Hardy, 1988, s. 156).

Ayşen Türkmen	Dindar, her pazar kiliseye giden bir kadındı; iyi kalpliydi, zekiydi, anlayışlıydı; bir dereceye kadar zarıftı, namusluydu . Üstelik çok da güzeldi (Hardy, 2013, s. 217).
Özgür Umut Hoşafçı	Bu kadının babasının inancında olup olmadığını söylemeyecekti ama babasının kilise okullarından birine gidebilirdi. Dindar, her pazar kiliseye giden bir kadındı. İyi kalpliydi, zeki ve anlayışlıydı . Belli bir zarafete sahipti, gururluydu. Üstelik çok da güzeldi (Hardy 2016, s.239).
Handan Ünlü Haktanır	Ama şunu da eklemem gerekir ki temiz ve dindar bir kadın arıyorsan eğer senin de bir zamanlar ilgi göstermiş olduğunu bildiğim ve annenle benim kafa yapımıza çok uyan Mercy Chant’tan daha iyisini bulamazsın (Hardy, 2021, s. 226).
Suat Ertüzün	Her Pazar kiliseye giden, kendi halinde bir Hristiyandı. Dürüst, kavrayışı yüksek, akıllı, nispeten zarif, bir rahibe kadar iffetli ve olağanüstü güzeldi (Hardy, 2021, s. 224).

Bu çeviri örneğinde, orijinal metindeki “chaste as a vestal” ifadesi, “bir rahibe kadar iffetli” “namuslu” veya “temiz” olarak çevrilmiştir. Bu çeviriler, kadının iffetini vurgulamak için rahibe imgesini kullanırken, aslında bir kadının iffeti üzerinden değerlendirilmesine ve sınıflandırılmasına katkıda bulunmuştur. Rahibe imgesi, genellikle toplumda kutsal ve masum bir figür olarak algılanırken, bu çeviriyle birlikte kadınların iffeti, dini referanslar üzerinden tanımlanmaktadır. Bununla birlikte, “bir rahibe kadar iffetli” ifadesi, kadının iffetinin sadece cinsellikle ilişkilendirilmesine neden olabilir. Kadınların iffeti, sadece cinsel yaşamlarıyla değil, aynı zamanda karakter özellikleri, dürüstlük, zekâ ve anlayış gibi daha geniş kapsamlı özelliklerle de ilişkilendirilmelidir. Diğer taraftan bu ifadeler, simgesel şiddet bağlamında incelendiğinde, kadınların cinsel ve toplumsal normlara uyması gerektiği baskısını yansıtır. Toplumun kabul ettiği cinsiyet rolleri ve normlarına uymayan kadınlar, sosyal dışlanma, damgalanma ve itibar kaybı gibi sonuçlarla karşılaşabilirler. Dolayısıyla, “bir rahibe kadar iffetli” ifadesi, kadınların cinsel davranışlarının kontrol altına alınmasına ve baskı altında tutulmasına hizmet eden bir simgesel şiddet örneği olarak görülebilir. Bu bağlamda, çeviri metnindeki bu ifade, toplumun kadınlara dayattığı cinsel normlara uymaları gerektiği mesajını ileterek, kadınların bedenlerinin ve cinsel kimliklerinin kontrol altında tutulması için kullanılan bir araç olarak işlev görür. Bu,

simgesel şiddetin, cinsiyet normlarını ve rollerini pekiştirmek amacıyla dil ve semboller aracılığıyla nasıl işlediğini gösterir.

Tablo 77. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Hedef Metin Örneği 16

Kaynak Metin	It was an interesting event to the younger inhabitants of Marlott, though its real interest was not observed by the participators in the ceremony. Its singularity lay less in the retention of a custom of walking in procession and dancing on each anniversary than in the members being solely women .[...] The club of Marlott alone lived to uphold the local Cerealia. It had walked for hundreds of years, if not as benefit-club, as votive sisterhood of some sort; and it walked still (Hardy, 2019, s. 14-15).
Suna Güler	Marlott'ta yaşayan daha genç kuşak için hayli ilgi çekici bir olaydı bu. Törene katılanlar ise bunun asıl ilgi çekici yanının pek fark etmiyor gibiydiler. Tuhaf olan her yıldönümünde alay halinde yürüyüp dans etme geleneğinin hala sürüp gitmesi değil, törene katılan üyelerin salt kadın oluşuydu. [...] Yerel Cerelia'yı ayakta tutmayı, yaşatmayı bir tek Marlott'taki kadınlar kulübü başarabilmişti. Marlott kulübü bir hayır derneği olmadığı, kimseye çıkar sağlamadığı halde, bir çeşit gönüllü kız kardeşlik olarak yüzlerce yıl ayakta durmuş, yürümüştü; hala da yürüyüp gidiyordu (Hardy, 1986, s. 16).
Özay Süsoy	Asıl amacı eğlencede yer alanlar tarafından yeterince anlaşılmasına rağmen Marlott'un genç kuşağı için oldukça ilginç bir olaydı bu. Özelliği, üyelerinin tümünün kadınlardan meydana gelmesinden çok, her yıl topluca yapılan danslar ve yürüyüşü. [...] Yalnızca Marlott kulübü yöresel yortuyu yaşatmaya devam etmişti. Yararlı bir kulüp olmak yerine bir çeşit kız kardeşler kulübü olarak asırlarca yaşadı (Hardy, 1988, s. 15).
Ayşen Türkmen	Bu olay en çok Marlott'ta yaşayan daha genç kuşak için ilgi çekiciydi . Törene katılanlar ise bunun asıl ilginç yanının pek farkında değil gibiydiler. Tuhaf olan her yıl dönümünde alay halinde yürüyüp dans edilmesi değil, törene katılan üyelerin hepsinin kadın olmasıydı . [...] Yerel Cerelia'yı ayakta tutmayı, yaşatmayı, bir tek Marlott'taki kadınlar kulübü başarabilmişti. Marlott kulübü bir hayır derneği olmadığı ve kimseye bir çıkar sağlamadığı halde, bir çeşit gönüllü kız kardeşlik olarak yüzlerce yıl ayakta durmuştu; hala da yoluna devam ediyordu (Hardy, 2013, s. 14).
Özgür Umut Hoşafçı	Marlott'ta yaşayan daha genç kuşak için hayli ilgi çekici bir olay olsa da, törene katılanlar bunun asıl ilgi çekici yanını pek fark etmiyor gibiydiler. Tuhaf olan her yıldönümünde topluca yapılan yürüyüş ve dans geleneğinin devam ediyor olması değil, törene katılan üyelerin yalnızca kadınlar olmasıdır. [...] Yalnızca Marlott kulübü bu yerel bayramı yaşatmaya devam etmişti. Bir hayır derneği olmak yerine gönüllülük esasına dayalı bir tür kızkardeşlik olarak yüzlerce yıl ayakta kalmıştı ve halen de ilerliyordu (Hardy, 2016, s. 18).
	Asıl ilgi çekici yönü törene katılanlar tarafından uygulanmıyor olsa da Marlott'da yaşayan genç kuşağın ilgisini çeken bir olaydır bu. Onu benzersiz kılan şey bir tören alayı halinde

Handan Ünlü Haktanır	yürüme ve dans etme geleneğinin her sene aynı gün devam ettirilmesinden ziyade katılımcıların sadece kadınlardan oluşuyor olmasıdır. [...] Bir tek Marlott Kulübü, Ceres isimli bereket tanrıçası onuruna yapılan bu yerel festivali* yaşatmayı başarmış ve bir hayır derneği gibi olmasa da kendilerini Tanrı'ya adayın bir tür kızlar birliği olarak yüzlerce yıl boyunca ayakta kalabilmiştir (Hardy, 2021, s.17-18).
Suat Ertüzün	Etkinlik Marlott'lu gençlerin bile ilgisini çekse de merasime katılanlar onun gerçek önemini gözden kaçırıyorlardı. Bu tören asıl özelliğini, her yıldöneminde insanların kabile halinde yürüme ve dans etme geleneğinin korunmasından ziyade, katılımcıların yalnızca kadın olmasından alıyordu. [...] Yalnızca Marlott'taki kulüp, yöresel tahıl ve Hasat Tanrıçası Ceres adına yapılan kutlamaları sürdürüyordu. Onlar, hayır kulübü olarak değilse bile, bir tür adanmış bir kız kardeşlik olarak yüzlerce yıl yürümüşler ve hala yürüyorlardı (Hardy, 2021, s.27).

Yukarıdaki çeviri örneği incelendiğinde kaynak metinde Hardy bir törenden bahseder. Bu tören özellikle genç kuşak olmak üzere sadece kadınların katıldığı dans etkinliklerinin olduğu ve yüzyıllardır süren bir festivaldir. Hardy bu söylemiyle kadını görünür ve sesini duyulur kılmaktadır. Festivalin sadece kadınların katıldığı ve dans etkinliklerinin olduğu bir etkinlik olması, kadınların toplumsal alanda daha fazla görünür ve etkileşimde bulunma fırsatlarına sahip olduğunu gösterir. Bu, kadınların toplum içindeki varlığının ve etkinliğinin, geleneksel cinsiyet rollerine meydan okuyarak güçlendirildiğini işaret eder. Ancak hedef metinlere bakıldığında Hardy bu festivali “an interesting event” yani ilgi çekici olarak tanımlarken hedef metinlerde “tuhaf” ve “Yararlı bir kulüp olmak yerine bir çeşit kız kardeşler kulübü olarak” şeklinde çeviriler olduğu görülmektedir. Böylece kadınların toplumsal alandaki etkinliklerinin önemsizleştirilmesine ve kadın dayanışmasının değersizleştirilmesine işaret edebilir. Bu tür ifadeler, kadınların toplumsal alandaki görünürlüğünü azaltarak erkek egemenliğini ve patriyarkal normları pekiştirir.

Tablo 78. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Hedef Metin Örneği 17

Kaynak Metin	“She is spotless!” he replied; [...] “Then never mind the rest. After all, there are few purer things in nature than an unsullied country maid ” (Hardy, 2019, s. 325).
Suna Güler	“Karım lekesiz bir kadındır” diye karşılık verdi. [...] Öyleyse, geri yanına aldırma” –(çeviri yok) (Hardy, 1986, s. 317).
“Özay Süsoy	“Clare, “Karım lekesiz bir insandır,” diye atıldı. [...] O halde gerisine aldırış etme. Ne de olsa doğada

	lekelenmemiş bir köylü kızından daha saf hiçbir şey yoktur ” (Hardy, 1988, s. 253).
Ayşen Türkmen	“Clare, “ Karım lekesiz bir varlıktır. ” diye atıldı. [...] “O halde gerisine aldırış etme. Ne de olsa Doğa’da lekelenmemiş bir köylü kızından daha saf hiçbir şey yoktur ” (Hardy, 2013, s. 343)
Özgür Umut Hoşafçı	“ Karım lekesiz bir varlık ” diye atıldı Clare. [...] “O halde aldırış etme. Ne de olsa dünyada lekelenmemiş bir köylü kızından daha saf hiçbir şey yoktur ” (Hardy, 2016, s. 376).
Handan Ünlü Haktanır	“ Karımın en küçük bir lekesi bile yok, ” dedi Clare. [...] o halde oğlum, gerisine aklını takma. Ne de olsa lekesiz bir köylü kızından daha saf ve temiz bir şey yoktur doğada” (Hardy, 2021, s. 363).
Suat Ertüzün	“ O lekesiz biri! ” diye karşılık verdi Angel. [...] “O zaman boş ver. Doğada lekesiz bir taşra kızından daha temiz şey pek azdır ” (Hardy, 2021, s. 351).

Bu çeviri örneğinde, “lekesiz” ve “saf” gibi kelimelerin kullanımı, toplumsal cinsiyet odağı ve simgesel şiddet bağlamında daha derinlemesine incelendiğinde, eril tahakkümün kadın bedenine ve kimliğine yönelik baskıları ve aşağılamaları yansıtmaktadır. Öncelikle, metinde geçen “lekesiz” ve “saf” gibi kelimeler, kadın bedenini bir tür kutsallıkla ilişkilendirir ve onu korunması gereken bir varlık olarak tanımlar. Bu, kadının cinsel açıdan “lekesiz” olması gerektiği ve bu temizlikle ilişkilendirilen bir tür masumiyet ve iffetin beklenmesi şeklinde yorumlanabilir. Bu beklenti, kadın bedeninin sadece erkeklerin arzularına ve toplumun normlarına uygun şekilde kullanılması gerektiği düşüncesinden kaynaklanır. Ayrıca, metindeki “karım lekesiz bir kadındır” gibi ifadeler, kadının bir erkeğin malı gibi gösterilmesine ve onun saflığının, erkeğin itibarı için bir referans noktası olmasına dayalıdır. Bu da kadının kişisel kimliğinin ve özgürlüğünün yok sayılması anlamına gelir.

“Karımın en küçük bir lekesi bile yok,” ifadesi kadının kusursuzluğu ve mükemmelliğini vurgulamak için değil, kadının fiziksel ve ahlaki açıdan tamamen temiz ve kusursuz olduğunu ima etmek içindir. Bu, kadının adeta bir idealize edilmiş varlık olarak sunulmasını sağlar ve onun erkeklerin hayallerindeki mükemmel eş olduğunu iddia eder. Böylece aslında kadını nesneleştirme ve onu sadece erkeğin isteklerine ve beklentilerine hizmet eden bir varlık olarak gösterme eğilimindedir. Kadın, bu ifadeyle kendi kimliği ve benliği dışında bir varlık olarak sunulur ve sadece erkeklerin sahip olmak istediği ideal özelliklere sahip bir obje gibi ele alınır. Bu tür bir

dil kullanımı, toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirir ve kadınların sadece erkeklerin isteklerine ve beklentilerine göre tanımlanmasını teşvik eder. Ayrıca, bu ifade, kadınların gerçekçi olmayan ve erkek egemen bir toplumun dayattığı standartlara uymaları gerektiği mesajını da iletebilir.

Bununla birlikte, metinde geçen “boş ver” gibi ifadeler, kadının duygularının ve düşüncelerinin önemsizleştirilmesini yansıtır. Bu da kadının bir birey olarak değerinin göz ardı edilmesine ve erkek egemen bir toplumda var olma hakkının inkâr edilmesine işaret eder. Sonuç olarak, bu çeviri örneğindeki ifadeler, kadın bedeninin ve kimliğinin eril bakış açısından nasıl şekillendirildiğini ve kontrol altına alındığını göstermektedir. Kadınlar, toplumun ve erkeklerin belirlediği normlara uymak zorunda hissederler ve bu normlara uymadıkları takdirde dışlanma, damgalanma ve hatta şiddetle karşı karşıya kalma riskiyle karşı karşıya kalırlar. Bu durum, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ve kadınların maruz kaldığı simgesel şiddetin bir yansımasıdır.

Bourdieu’nün *Eril Tahakküm* başlıklı eserinde vurguladığı toplumsal cinsiyet sorunu, eril düzenin derinlemesine ve yaygın bir şekilde toplumsal yapıya nüfuz ettiğini ortaya koymaktadır. Bu tahakküm, cinsiyete dayalı iktidar ilişkilerinin ve toplumsal normların bir sonucu olarak ortaya çıkar ve erkekler ile kadınlar arasındaki eşitsizlik sistemini pekiştirir. Bourdieu’nün vurguladığı gibi, eril tahakkümün varlığı, toplumun temel yapılarından birini oluşturur ve cinsiyet rolleri, güç ilişkileri ve kültürel normlar aracılığıyla kendini sürekli olarak yeniden üretir. Bu sistem, erkeklerin toplumsal ve siyasi alandaki üstünlüğünü sağlamak için çeşitli kurumlar ve ideolojiler aracılığıyla desteklenir. Sonuç olarak, Bourdieu’nün eril tahakküm kavramı, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin karmaşıklığını ve derinliğini anlamak için önemli bir çerçeve sunar. Bu çerçeve, cinsiyet temelli eşitsizliklerin kökenini ve sürdürülmesini anlamak için kullanılabilir ve cinsiyet eşitliğini teşvik etmek için politika yapımında ve toplumsal değişim çabalarında rehberlik edebilir (Bourdieu, 2018, s. 22).

Tablo 79. *Tess of the d’Urbervilles: A Pure Woman* Hedef Metin Örneği 18

Kaynak Metin	“And that she is pure and virtuous goes without question?” “ Pure and virtuous , of course, she is” (s. 322).
Suna Güler	“Güzel olduğu kadar da namuslu, erdemli bir kız besbelli?” “Elbette” (Hardy, 1986, s.315).

Özay Süsoy	Herhalde saf ve erdemli olduğu da şüphe götürmez.” “ Saf ve erdemli tabii.” (Hardy, 1988, s. 251).
Ayşen Türkmen	“Herhalde saf ve faziletli olduğu da şüphe götürmez.” “ Saf ve faziletli tabii” (Hardy, 2013, s. 340).
Özgür Umut Hoşafçı	“Herhalde saf ve erdemlidir de” “Elbette” (Hardy, 2021, s. 373)
Handan Ünlü Haktanır	“Ayrıca çok erdemli ve tertemiz bir kızdır, öyle değil mi?” “Elbette. Hem erdemli hem de tertemiz. ” (Hardy, 2021, s. 361).
Suat Ertüzün	“ Saf ve erdemli olduğu da su götürmez?” “ Saf ve erdemli ; elbette öyle.” (Hardy, 2021, s. 349).

Kaynak metinde geçen “pure and virtuous” ifadesi için namuslu sözcüğünün tercih edilmesi yine eril tahakkümü yeniden üreten bir simgesel şiddet örneğidir. Bourdieu’ye göre toplumsal normlar ve beklentiler genellikle kadının varlığını olumsuz özelliklerle tanımlama eğilimindedir. Ancak, kadının erdemleri, sıkça göz ardı edilen veya küçük kusurlar olarak değerlendirilen olumlu özelliklerdir. Kadına yönelik sosyal süreçler, onu çeşitli kısıtlamalara tabi tutar; bu kısıtlamalar genellikle kadının bedensel niteliklerine odaklanır ve bu niteliklerin kadınların kimliklerine kazanmasını gerektirir. Dişi ahlak, özellikle bedenin tüm yönlerini içerir ve giyim ve saç üzerindeki etkisi aracılığıyla sürekli olarak hatırlatılır ve uygulanır, böylece kadınların davranışları kontrol altına alınır (2018, s. 41).

Tablo 80. *Tess of the d’Urbervilles: A Pure Woman* Hedef Metin Örneği 19

Kaynak Metin	“When she entered the house she perceived in a moment from her mother’s triumphant manner that something had occurred in the interim” (Hardy, 2019, s. 44).
Suna Güler	“Daha eve girer girmez, annesinin zafer kazanmış gibi tavırlarından, kendisi yokken bir şeyler olduğunu anladı” (Hardy, 1986, s. 62).
Özay Süsoy	“Eve girer girmez annesinin neşeli halinden yokluğu sırasında bir şeyler olduğunu anladı” (Hardy, 1988, s.45).
Ayşen Türkmen	“Daha eve girer girmez, annesini zafer kazanmış gibi tavırlarından, kendisi yokken bir şeyler olduğunu anladı” (Hardy, 2013, s. 62).
Özgür Umut Hoşafçı	“Daha eve girer girmez, annesinin zafer kazanmış gibi tavırlarından, kendisi yokken bir şeyler olduğunu anladı.” (Hardy, 2016, s. 66).

Handan Ünlü Haktanır	“Eve girdiği anda annesinin muzaffer edasından o evde yokken bir şeyler olduğunu sezdi” (Hardy, 2021, s. 61)
Suat Ertüzün	“Eve girdiğinde annesinin muzaffer halinden yokluğunda bir şeyler olduğunu hemen anladı” (Hardy, 2021, s. 66).

Kaynak metinde geçen “triumphant manner” ifadesinin Türkçeye “muzaffer halinden”, “muzaffer edasından” veya “zafer kazanmış gibi” gibi ifadelerle çevrilmesi, eril düzenin toplumsal yaşamın her alanına nüfuz ettiğinin bir göstergesidir. Bu çeviriler, kadının başarısının erkek egemen bir bakış açısıyla algılanmasını ve yorumlanmasını yansıtır. Kadının başarısı, erkek ismi veya erkeğe ait sıfatlarla tanımlanarak ifade edilir. Bu durum, kadının varlığının ve başarısının erkek egemen toplumda sınırlı bir şekilde algılanmasını ve değerlendirilmesini gösterir. Bu tür çeviriler, kadının gücünü ve başarısını güzellikle sınırlayarak, onu erkek egemenliğine tabi kılma amacıyla simgesel şiddetin bir aracı olarak görülebilir. Başarı ve zafer gibi olumlu kavramlar, eril normlara uygun olarak yalnızca erkeklerle ilişkilendirilirken, kadınlar için kullanıldığında bunlar genellikle erkeğin varlığına atıfta bulunarak indirgenmiş veya gölgelenmiş olmaktadır. Bu durum, kadınların toplumda görünürlüğünü azaltırken erkeklerin güç ve üstünlüğünü pekiştirmektedir. Bu çeviri tercihleri, toplumsal cinsiyet rollerinin ve erkek egemenliğinin dil üzerindeki etkilerini açıkça ortaya koymaktadır. Kadınların başarılarına dair ifadelerin, erkek egemen bir bakış açısıyla şekillendirilmesi, kadınların toplumsal alandaki yerinin ve değerinin erkeklerin gölgesinde kaldığını göstermektedir. Bu, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştiren ve kadınların güçlenmesini engelleyen bir örüntü olarak görülebilir.

Julia Kristeva, Hélène Cixous ve Luce Irigaray gibi feminizm kuramcıları, toplumsal cinsiyetin kültürel olarak belirlenmiş olduğunu ve kadınların dilin mahkûmu olduğunu vurgularlar. Kadınlar sürekli olarak erkek egemen bir söyleme erişmeye çalışırken, erkekler babanın dilini benimseyerek erkek egemen söylemi kurmaktadır. Bu bağlamda, çevirilerde görülen eril dil ve kadının başarısının erkek ismi veya erkeğe ait sıfatlarla tanımlanması, Lacan’ın kuramındaki “babanın dili”nin yansıması olarak görülebilir. Erkek egemen bir toplumda, erkeklerin belirlediği dil ve söylem, kadınların kültürel cinsiyetini belirler ve sürdürür. Dolayısıyla, çevirilerde görülen eril dil ve kadının başarısına gölge düşürülmesi, toplumsal cinsiyet normlarının ve eril egemenliğin dil üzerindeki etkilerinin birer yansıması olarak okunabilir. Bu bağlamda, çeviri tercihlerindeki eril dilin ve kadının başarısına gölge düşürülmesinin, toplumsal

cinsiyet rollerinin ve erkek egemenliğinin dilsel düzlemde nasıl işlediğini ve kadınların varlığını nasıl sınırladığı görülebilir. Bu, eril egemenliğin ve toplumsal cinsiyet normlarının dil üzerindeki etkilerini anlamak ve sorgulamak adına önemli bir örnek teşkil eder.

Tablo 81. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Hedef Metin Örneği 20

Kaynak Metin	The young girls formed, indeed, the majority of the band, and their heads of luxuriant hair reflected in the sunshine every tone of gold, and black, and Brown (Hardy, 2019, s. 10).
Suna Güler	[...] takımın genç üyelerinden biri başını çevirip o yana baktı. Güzel, alımlı değildi ama, bir şakayığı andıran canlı ağzı, iri, masum bakışlı gözleri yüzünün rengine, biçimine bir başkalık, apayrı bir özellik katıyordu (Hardy, 1986, s. 18).
Özay Süsoy	Alayın genç bir üyesi bu söz üstüne başını çevirip baktı. İnce yapılı, güzel bir kızdı. Belki diğerlerinden daha güzel değildi ama şakayık çiçeğini andıran ağzı, masum gözleri ona bir incelik kazandırıyor (Hardy, 1988, s. 16).
Ayşen Türkmen	Kafilde orta yaşlı, hatta yaşını başını almış adamakıllı kadınlar da vardı ama, bunların sayısı parmakla gösterilecek kadar azdı (Hardy, 2013, s. 15).
Özgür Umut Hoşafçı	Alayın çoğunluğunu gerçekte genç kızlar oluşturuyordu. Gür saçlarının süslediği başları gümüşüğü altında sarı, siyah ve kahverenginin her tonunu yansıtıyordu (Hardy, 2016, s. 19).
Handan Ünlü Haktanır	Gerçekte de bandodakileri çoğunluğunu gür Salı başları ile güneşin altında sarının, siyahın ve kahverenginin her bir tonunu yansıtan genç kızlar oluşturuyordu (Hardy, 2021, s. 19).
Suat Ertüzün	Genç kızlar gerçekten de topluluğun çoğunluğunu oluşturuyorlardı ve gösterişli saçları güneş altında altın, siyah ve kahverenginin her tonunu yansıtıyordu. Kiminin gözleri güzeldi, kiminin burnu, kiminin de ağzı ve endamı: (Hardy, 2021, s. 28).

Kaynak metinde geçen “The young girls formed, indeed, the majority of the band” ifadesi için “yaşını başını almış adamakıllı kadınlar” ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. “Adamakıllı” ifadesi, Türkçede “doğru dürüst, yeterince, iyice” gibi anlamlara gelir ve olumlu bir kuvvet ve yetkinlik vurgusu taşır. Ancak, bu ifade eril tahakküm bağlamında değerlendirildiğinde, kadına atfedilen niteliklerin erkek odaklı bir dil ve algıyla ifade edilmesiyle ilgili bazı sorunları ortaya çıkarır. Öncelikle, “adamakıllı” kelimesi “adam” kökünden türetilmiş olup, erkeğe ait bir terimdir. Bu durum, kadının yetkinlik ve doğruluk ölçütlerinin erkek odaklı bir bakış açısıyla değerlendirildiğini gösterir. Kadınlar için bu terimin kullanılması, eril tahakkümün dil ve söylem üzerindeki etkisini yansıtır. Kadınların başarıları ya da nitelikleri erkek

referanslarıyla tanımlanarak, kadının kendi kimliğinin ve yetkinliğinin gölgesinde bırakılmasına neden olabilir. Bu durum, kadının toplumdaki yerini ve rolünü belirlemede eril normların baskısını gösterir. Kadınlar, kendi doğrulukları ve yetkinlikleriyle değil, erkek referanslarıyla tanımlanır ve ölçülür. Bu da simgesel şiddetin bir yansıması olarak görülebilir, çünkü kadının kendi kimliği ve yetkinliği, erkek egemen dil ve söylem tarafından belirlenir ve sınırlanır. Bu tür dil ve söylem kullanımı, erkek üstünlüğünü pekiştirir ve kadınların kendilerini ifade etme ve var olma özgürlüklerini kısıtlar.

Tablo 82. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* Hedef Metin Örneği 21

Kaynak Metin	“A comely maid that,” said the other” (Hardy, 2019, s. 230).
Suna Güler	“Öbür adam: ‘Güzel kız’ dedi” (Hardy, 1986, s. 258).
Özay Süsoy	“Birisi, ‘Güzel bir kız,’ dedi” (Hardy, 1988, s. 199).
Ayşen Türkmen	“Birisi, ‘Güzel bir kız,’ dedi” (Hardy, 2013, s. 273).
Özgür Umut Hoşafçı	“Güzel bir kız,” dedi içlerinden biri” (Hardy, 2016, s. 301).
Handan Ünlü Haktanır	“ Fena parça değil doğrusu” dedi diğeri” (Hardy, 2021, s. 286).
Suat Ertüzün	“Diğer adam, ‘Güzel kızmış’, dedi” (Hardy, 2021, s. 279).

Bu çeviri örneğinde, kaynak metindeki “A comely maid that,” ifadesinin “Fena parça değil doğrusu” olarak çevrildiği görülmektedir. Orijinal metinde “comely maid” ifadesi, olumlu bir şekilde genç bir kadını tanımlamak için kullanılmıştır. Ancak çeviride “fena parça” ifadesi, kadını nesneleştiren ve aşağılayıcı bir anlam taşıyan bir ifade olarak algılanabilir. “Fena parça değil doğrusu” ifadesi, kadını yalnızca fiziksel özellikleriyle tanımlayan ve onu bir nesne gibi gören bir bakış açısını yansıtabilir. Kadının güzelliği, nitelikli bir birey olarak değil, sadece dış görünüşüyle sınırlı bir şekilde değerlendirilmiş gibi görünmektedir. Bu da kadının kimliğinin ve kişiliğinin özünden ziyade sadece dışsal özelliklerine indirgenmesiyle sonuçlanabilir. Bu tür bir çeviri, kadınların nesneleştirilmesini ve sadece dış görünüşleri üzerinden değerlendirilmelerini pekiştirebilir. Kadınların yalnızca fiziksel özellikleriyle tanımlanması, onların insan olarak sahip oldukları değerleri ve yetenekleri göz ardı ederek, toplumsal cinsiyet eşitliğine zarar verebilir. Bu çeviri, cinsiyet eşitliği ve kadın hakları açısından duyarlı bir yaklaşımı yansıtmamaktadır.

6.1. Değerlendirme

Tezin bu bölümünde kadın söylemi odağında Thomas Hardy'nin *Tess of the d'Urbervilles A Pure Woman* adlı eserinin Türkçedeki altı farklı çevirisi çeviri sosyolojisi yönetsel yaklaşımı ile incelenmiştir. Bu durum, çevirmenlerin öne çıktığı bir yaklaşımın incelenmesine olanak sağlamıştır. Çeviri metinlerinde kullanılan stratejiler, kadın söylemi etiketiyle ele alınıp Pierre Bourdieu kavramları ve toplumsal cinsiyet çalışan kuramcılarının görüşleri ışığında değerlendirilmiştir. Çevirmenlerin izlediği stratejiler, çevirmenin genel geçmişi ve metinsel bağlam gibi faktörlerle belirgin hale gelmektedir. Çevirmenin kişisel deneyimleri ve çeviri anlayışı, çeviri sürecinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, çevirmenin yaklaşımıyla uyumlu olarak çeviri stratejilerinin şekillendiği çeşitli örneklerde gözlemlenmiştir.

Dil, ideolojilerin ve kültürel değerlerin nesiller boyunca aktarılmasında etkin bir rol oynar. Dolayısıyla, dil ile kültür, söylem ve toplumsal cinsiyet arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Dil, cinsiyet rollerinin kültür tarafından biçimlendiği ve bu rollerin yeniden üretildiği bir mekanizma olarak işlev görür. Çeviri örnekleri incelendiğinde, kaynak metindeki ifadelerin hedef dile çevrilirken bazı dönüşümlere uğradığı görülmektedir. Özellikle kadınları nesneleştiren, cinsiyetçi ve aşağılayıcı anlamlar içeren ifadelerin kullanılması, çevirilerin toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından eleştirilmesine yol açmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği ve feminizm, çağdaş toplumun temel gündem maddelerinden biridir ve bu kavramların çeviri sürecinde önemi giderek artmaktadır. Ancak, çeviri sürecinde hala kadınların nesneleştirilmesine ve cinsiyetçi stereotiplerin pekiştirilmesine yönelik örneklerle karşılaşmaktadır. Kadınların yalnızca fiziksel özellikleri üzerinden değerlendirilmesi veya nesneleştirilmesi gibi durumlar, çevirinin toplumsal cinsiyet eşitliğine uygunluğunun sorgulanmasına neden olmaktadır.

7. SONUÇ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Bu doktora tez çalışması çeviri sosyolojisi ve özelinde Bourdieu sosyolojisinin sunduğu kavramlarla, Thomas Hardy'nin *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* başlıklı eserinin Türk yazın alanındaki dolaşımında ve konumlanışında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sürdürülmesinde simgesel şiddet ve eril tahakkümün rolünü incelemiştir. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman*'ın çevirilerinin hedef metinlerde aldığı konumlara ilişkin sorulan sorular, metodoloji olarak kaynağını pratikten alan Bourdieu sosyolojisini inceleme yöntemi olarak sunmuştur. Pratiğe dayalı soruların cevapları, çeviri sosyolojisi ve Bourdieu sosyolojisinin sunduğu bakış açılarıyla irdelenmiş olup araştırma ve kuramsal alan birbirini tamamlayan bileşenler olarak kabul edilmiştir. Bourdieu'nün uzlaşmacı bakış açısı ayrıca, kaynak ve hedef kültürlerinin birbirleriyle etkileşim halinde olan birimler olduğunu belirtirken, çeviri etkinliğinin bu etkileşimi şekillendiren bir pratik olarak ele alınmasına olanak tanımıştır. Bourdieu'nün önerdiği araştırma modelini temel alan bu çalışma, çeviri faaliyetinin merkezinde çevirmenler ve yayınevleri gibi temel eyleyicileri bulunduran, sürekli değişen ilişkiler ağında mücadeleci bir alana odaklanmıştır. Simgesel şiddet ve eril tahakkümün toplumsal cinsiyet eşitsizliği oluşumundaki etkisini ortaya koymak, anlaşılması güç olan davranış kalıplarını açığa çıkarmak çalışmanın temel tezini oluşturur. Çalışmada, Bourdieu'nün biyografisi, yazıları, temel teorileri, simgesel şiddet ve toplumsal cinsiyet kavramları ile feminist kuramlar incelenerek toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde simgesel şiddetin rolüne odaklanılmıştır. Bu çerçeveden hareketle, Bourdieu'nün eserlerindeki vurgulara dayanarak, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin devamında simgesel şiddetin önemli bir rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu doğrultuda söz konusu çalışmada beş temel çatı altında bir inceleme gerçekleştirilmiştir. Bu başlıklar sırasıyla; İngiliz Edebiyatında Victoria Dönemi, Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet, Thomas Hardy, Edebi Kişiliği ve Öne Çıkan Temaları ve yöntemsel yaklaşım olarak Bourdieu temelli çeviri sosyolojisinin ortaya koyulmasıyla, Bourdieucü bakış odağından Thomas Hardy ve *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* başlıklı eserin çözümlenmesi ve son olarak Hardy eserlerinin çevirilerinin Türk yazın alanında nasıl konumlandıkları Bourdieu sosyolojisi temelinde sorgulanmasıdır.

Bunlardan ilki çalışmanın araştırma nesnesi olan *Tess of the d'Urbervilles*'in Thomas Hardy tarafından yazıldığı dönem olan Victoria Dönemi'dir. Bu dönem, İngiltere'de büyük bir sanayi devriminin yaşandığı ve ülkenin bir dünya gücü haline geldiği zamandır. Victoria Dönemi, İngiliz edebiyatı ve kültürü üzerinde derin etkiler bırakan birçok önemli olaya ve değişime tanıklık etmiştir. Bu dönemde, İngiliz Edebiyatı birçok önemli yazar tarafından zenginleştirilmiştir. Charles Dickens, Charlotte Bronte, Emily Bronte, Anne Bronte, Lewis Carroll, Oscar Wilde ve Thomas Hardy gibi yazarlar bu dönemin önemli temsilcileridir. Victoria Dönemi Edebiyatı, toplumsal ve politik değişimlere yanıt vererek, endüstri devriminin etkilerini, sınıf ve cinsiyet farklarını, kadın haklarını ve insan doğasının karmaşıklıklarını ele almıştır. Thomas Hardy, Victoria Dönemi'nin önemli yazarlarından biridir ve eserleri bu dönemin toplumsal ve kültürel dokusunu yansıtır. Hardy'nin eserlerinde sık sık doğa ve insanın ilişkisi, sınıf farkları, ahlaki çelişkiler ve toplumsal normların eleştirisi gibi temalar işlenir. Eserlerinde gerçekçi bir bakış açısıyla Victoria Dönemi toplumunun karmaşıklıklarını ele alan Hardy, edebi mirasının önemli bir parçasını oluşturur. Bu nedenle, Hardy'nin *Tess of the d'Urbervilles* gibi eserlerini anlamak ve çözümlemek için Victoria Dönemi'nin kültürel, toplumsal ve politik bağlamını bilmek gerekmektedir. Bu bağlamda *Tess of the d'Urbervilles*'i hedef metne aktarmak için çevirmenlerin eserin yazıldığı dönemin normlarına ve değerlerine hâkim olması gerekmektedir. Bu sayede, eserin derinliği, Hardy'nin mesajları ve eleştirileri daha iyi anlaşılabilir. Çevirmenler için, Hardy'nin eserlerini anlamak sadece dönemin sosyal ve kültürel bağlamını anlamakla sınırlı değildir; aynı zamanda yazarın kendi kişisel deneyimlerini, duygularını ve düşüncelerini de dikkate almak gerekmektedir. Ayrıca, Hardy'nin sınıf farkları, ahlaki çatışmalar ve toplumsal normlar gibi temaları ele alışı, Victoria Dönemi'nin toplumsal yapısını anlamak için önemlidir. Bu, okuyuculara özgün eserin derinliklerini doğru bir şekilde aktarmanın ve Hardy'nin toplumsal mesajlarını anlamının önemli bir adımıdır.

Hardy'nin *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* başlıklı eserinin ana temasını başkarakter Tess Durbeyfield üzerinden işlenen dönemin kadın teması ve söylemi toplumdaki cinsiyet eşitsizliği bağlamında okuyucuya aktarılır. Tess'in hikâyesi, o dönemdeki kadınların yaşadığı zorlukları ve cinsiyet eşitsizliğinin yarattığı adaletsizlikleri gözler önüne serer. Bu tezde toplumsal cinsiyet eşitsizliğine odaklanılmasının nedeni, Hardy'nin eserlerindeki kadın karakterlerin yaşadığı

deneyimleri ve toplumdaki cinsiyet rolleriyle ilgili eleştirilerini derinlemesine anlamak ve açıklamaktır.

Bu bağlamda ilk bölüm, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ana başlığı altında literatürde farklı feminist kuramların ve yaklaşımların incelenmesiyle zenginleştirilmiştir. Liberal Feminizm, Marksist Feminizm, Radikal Feminizm, Sosyalist Feminizm ve Postmodern Feminizm gibi farklı yaklaşımlar, cinsiyet eşitsizliği konusunda geniş bir irdeleme sunmuştur. Ayrıca, feminist söylem ve kadın yazını üzerinde yapılan araştırmalar, toplumsal cinsiyetin karmaşıklığını anlamak için önemli bir çerçeve sağlamıştır. Bu çalışmanın sonuçları, cinsiyet eşitsizliğiyle mücadelede daha etkili stratejiler geliştirmek için önemli bir katkı sunmaktadır.

Bir sonraki bölümde bu temeller göz önüne alınarak Victoria Dönemi'nde Hardy'nin eserlerindeki kadın teması ve temsilleri üzerinde durulmuştur. *Far From the Madding Crowd*, *The Return of the Native*, *The Woodlanders*, *Jude the Obscure* gibi eserlerin yanı sıra, çalışmanın odak noktasını oluşturan *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* eserindeki kadın karakterlerin incelenmesi, Victoria Dönemi'nin toplumsal dinamikleri ve kadınların yaşadığı zorluklar açısından incelenmiştir. Özellikle, Tess'in macerası, ailesiyle ilişkisi, evlilik ve cinsellikle olan ilişkisi, Alec d'Urberville ve Angel Clare ile ilişkisi, kadın ve çalışma hayatı gibi konular derinlemesine ele alınmıştır. *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* başlıklı eserde Hardy Victoria toplumunda kadın olmanın yaşadığı eşitsizliklerin farklı boyutlarını tüm yönleriyle ortaya koymuştur. Tess'in kadın olması ve işçi sınıfına mensup olması, onun toplum içinde daha alt bir sınıfta olmasına yol açmıştır. Kendini kardeşlerinden sorumlu hissetmesi ve adeta annesinin vekili gibi davranması, Tess'in yaşadığı bu eşitsizliklerin somut bir göstergesidir. Sonuç olarak, Tess, kadın olmanın tüm zorluklarını tecrübe ederken, toplumun ataerkil yapısı ve sınıfsal ayrımların baskıcı etkisi altında kalır.

Hardy, eserlerinde ataerkil yapıyı belirgin ve egemen bir güç olarak tanımlayarak kadın karakterlerinin trajik yaşamlarının temel nedenini bu sisteme bağlar. Özellikle, kadını evlilik ve annelik rolleriyle sınırlayan ataerkil kurumları sorgular. Victoria Dönemi toplumunun yaygın ideolojisinin, kadınsı erdemlerin yalnızca ev ve aile içinde ifade edilebileceği yanılsamasını yıkmaya çabalamaktadır. Hardy, resmi evlilik kurumunun kadınlardan ekonomik, cinsel ve kişisel özgürlüklerini alarak onları sınırlı bir role hapseden bir yapıya dikkat çeker. Kadınların yaşamlarının genellikle evlilik ve annelik gibi dar rollerle sınırlı olduğunu ve bu rollerin onların kişisel gelişimlerine

engel olduğunu işaret eder. Victoria dönemi kadınlarının çoğunun, toplumun evlilik üzerindeki baskısı altında bu rolü tek seçenek olarak benimsediğini vurgular. Bu bağlamda, Hardy, eserlerindeki kadın karakterlerin trajik yaşamlarını Victoria Dönemi'nin ataerkil kültürüne bağlar ve bu kültürün kadınların hayatlarını nasıl etkilediğini göstermeye çalışır. Ancak “hayatın tüm olumsuzluklarına rağmen Tess’in ruhu; gücünü, cesaretini kaybetmeyen artık cesur ruhlu bir kadının ruhudur” (Hardy, 2019, s. 124).

Buradan hareketle, *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* başlıklı eserin Türkçe çevirilerini kültürel bir bağlamda değerlendirip, inceleme yapabilmek için çeviri sosyolojisi kuramsal çerçevesine başvurmak gerekliliği ortaya çıkmıştır. Eserin Victoria Dönemi İngiltere'sindeki toplumsal, kültürel ve tarihsel bağlamını daha etkili bir şekilde anlamak, çeviri sürecine dahil olan, çeviri sürecinde rol alan tüm eyleyicileri ve toplumsal koşulları çeviri sosyolojisi odağından değerlendirebilmek için gereken yaklaşımlara vurgu yapılmış ve yöntemsel olarak Bourdieu'nün çeviri sosyolojisine dayalı bir yaklaşım benimsenmiştir. Çeviri sosyolojisinin temel hatlarını sunmanın yanı sıra Bourdieu'nün kavramları arasında simgesel şiddet, eril tahakküm ve feminist hareketin çeviri pratiklerine etkisi gibi konular toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden ele alınmıştır. Çeviri sosyolojisi, çeviriyi sadece metinsel ve dilsel boyutuyla değil, aynı zamanda metin-dışı boyutlarıyla da inceleyen bir yaklaşım olarak öne çıkar. Bu bakış açısına göre, çeviri bir metin değil, belirli toplumsal koşullar altında ortaya çıkan bir toplumsal üründür ve çevirmenler de toplumsal etkin figürler olarak kabul edilir. Bu şekilde, çeviri bir toplumsal eylem olarak ele alınır ve metnin sınırlarını aşarak, görünmeyen yapıları ve eyleyicileriyle birlikte incelenir. Bu tezde Bourdieu'nün, simgesel şiddet, eril tahakküm gibi kavramların yanı sıra ek olarak alan, habitus, sermaye, simgesel sermaye, çıkar ve doxa kavramları kullanılmıştır. Bourdieu'nün öne sürdüğü gibi, bu kavramlar birbirleriyle ilişkisel bir biçimde bağlantılıdır ve her biri, diğerleriyle bir bütün olarak anlam kazanır. Bu çalışmada temel oluşturan kavramlardan habitus, bireyin içselleştirdiği toplumsal normlar ve değerlerle şekillenen davranış ve düşünce kalıplarını ifade ederken, doxa ise toplumun ortak bilinci ve kabul gören inançlarını temsil eder. Simgesel şiddet, görünür bir biçimde gerçekleşmese de semboller ve dil aracılığıyla gerçekleşen bir hegemonya biçimidir ve belirli toplumsal grupların üstünlüğünü pekiştirir. Eril tahakküm ise patriyarkal toplumlarda erkeklerin kadınlara karşı üstünlük kurduğu sosyal düzeni

ifade eder. Dolayısıyla, Bourdieu'nün bu kavramları arasındaki ilişki, toplumsal yapıların nasıl işlediğini ve toplumsal eşitsizliklerin nasıl üretildiğini anlamak için derinlemesine bir bakış sunar.

Bu temel bilgiler ışığında yapılan uygulamalı alan incelemesinde Thomas Hardy'nin söz konusu eserinin Türk Edebiyatındaki konumunu yayınevi, editör ve çevirmen görüşmeleri üzerinden çözümlemek için çeviri ürünün üretim, dolaşım ve tüketim aşamalarında etkili olduğu, Bourdieu'nün öne sürdüğü kavramlar odağında ilişkisel bir mercek altında hem metiniçi hem de metindışı olarak aldığı konum incelenmiştir. Türkiye'de farklı yayınevleri ve çevirmenler tarafından farklı başlıklar altında yayımlanan *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* başlıklı eserin, altı farklı çevirisi ve kitap kapakları bu çalışmada mercek altına alınmıştır. Araştırma kapsamında yapılan incelemeler sonucunda, ilk çevirinin Özay Süsoy tarafından Altın Kitaplar yayınevinden Türkçeye kazandırıldığı belirlenmiştir. Daha sonra, Suna Güler tarafından Gümüş Basımevi'nden ve Ayşen Türkmen tarafından Altınpost yayınevinden yayımlanmıştır. Ancak, bu çeviriler çok eski tarihlerde Türk yazın alanında dolaşıma girdiği için hem yayınevleri hem de çevirmenlerine dair herhangi bir veriye ulaşılamamıştır. Sahada gerçekleştirilen çevirmen editör ve yayınevi görüşmeleri başka bir deyişle “çeviri ürünün sosyalleşme süreci” Martı yayınevinden çevirmen Özgür Umut Hoşafçı, Koridor Yayınlarından çevirmen Handan Ünlü Haktanır, Can Yayınları editörü Şirin Etik ve çevirmeni Suat Ertüzün ile yapılmıştır (Bogenç Demirel, 2021, s. 85).

İlk olarak, Martı Yayınevi'nden çevirmen Özgür Umut Hoşafçı tarafından *Yalan Bahçesinde bir Gül Tess* başlığıyla Türk yazın alanında dolaşıma giren eserin metindışı incelemesinde yayınevi hakkında ulaşılan bilgiler ve çevirmenin çeviri politikası ve toplumsal cinsiyet konularına yaklaşımı incelendiğinde, yayınevi ve çevirmenin çeviri sürecinde genellikle nötr bir yaklaşım sergilediği tespit edilmiştir. Martı Yayınevi, edebi değeri yüksek eserlerin yanı sıra, popüler ve güncel konulara da yer veren bir yayınevidir. Bu bağlamda yayınevinin amacı Hardy'nin sahip olduğu simgesel sermayeyi kullanarak, belirli bir türden kazanç elde etme niyetiyle, alan içinde sürdürdükleri mücadele üzerinden tanımlanmaktadır. Aynı şekilde çevirmen Özgür Umut Hoşafçı ile yapılan görüşme sonucunda belirli bir çeviri politikasına dair bilgiye ulaşılamamış ve toplumsal cinsiyet konularına ilişkin net bir görüş ifade edilmemiştir. Çevirmenin çeviri kararlarını genellikle yayınevinin belirlediği eserlere göre

şekillendirdiğini belirtmesi, çeviri sürecinde yayınevinin tercihlerine önem verdiğini ve kendi çeviri politikasını yayınevinin yönlendirmeleri doğrultusunda belirlediğini göstermektedir. Toplumsal cinsiyet konularına dair ise çevirmenin özel bir yorumda bulunmadığı ve çevirisinde cinsiyetçi bir söylem oluşturmadığını belirtmiştir. Ancak çevirmenin çeviri sürecindeki seçimleri ve dil kullanımını belirleyen metniçi unsurlar boyunda ele alındığında Hoşafçı'nın Hardy'nin habitusunu anlamlandıramadığı aşikârdır. Hoşafçı'nın çevirisi, metindeki bazı ifadelerin toplumsal cinsiyet algısını şekillendirmesi ve erkek egemen bir bakış açısını yansıtmasıyla dikkat çekmektedir. Özellikle, Tess karakterini tanımlamak için kullandığı “bekâret”, “temiz”, “dokunulmamış” gibi ifadeler, bekâretin kadının en önemli niteliği olarak sunulduğu eril bir toplumsal paradigmayı yansıtmaktadır. Hoşafçı'nın kullandığı simgesel şiddet içerici ifadelerde kadınlara yönelik olarak namus ve bekâret güzellemleri üzerinden kadına yönelik yaftalamalar, simgesel şiddet yoluyla toplumsal normların içinde yer alan buyruklara itaati sağlamak amacıyla söylemsel olarak kullanılmaktadır. Böylece toplumsal düzenin, temellendiği eril tahakküm onaylamayı amaçlayan devasa “sembolik bir makine gibi işler” durumdadır (Bourdieu, 2018, s. 22).

Bir diğer çeviri metin Koridor Yayınevi'nden çevirmen Handan Ünlü Haktanır tarafından *Tess* başlığıyla Türk yazın alanında dolaşıma girmiş eserin metindışı incelemesinde yayınevi hakkında ulaşılan bilgiler incelendiğinde Koridor Yayınevi, çeviri edebiyatta yayın politikasını genellikle edebi değeri yüksek eserlere odaklanarak belirlemektedir. Özellikle simgesel sermayesi yüksek yazarların eserlerini, klasikleri yayımlamaya özen gösterir. Bununla birlikte, yayınevi bez ciltli klasikler dizisi gibi özel koleksiyonlarla da dikkat çekmektedir. Bu dizi, edebi değeri yüksek klasik eserleri özel bir tasarım ve sunumla okuyuculara sunarak, eserlere ve yayınevine prestij kazandırmayı amaçlar. Bu şekilde, yayınevi hem okuyuculara kaliteli edebiyatı sunmakta hem de kendi imajını ve marka değerini güçlendirmeyi hedeflemektedir. Bez ciltli klasikler dizisi gibi özel koleksiyonlar, yayınevinin simgesel sermayesini artırmanın yanı sıra ekonomik sermayesini de artırmaya yönelik bir strateji olarak görülebilir. Bu politika, yayınevinin edebiyat dünyasındaki konumunu güçlendirmeye ve saygınlığını artırmaya yöneliktir.

Çevirmen Haktanır, çeviri eser kararlarını verirken genellikle Koridor Yayınevi'nin önerdiği eserleri kabul ettiğini ifade etmiştir. Kadın söylemi ve feminizm konusunda ise, Hardy'nin *Tess of the d'Urbervilles* eserindeki kadın karakterlerin zayıflığı ve

toplumsal baskılar altındaki durumunu ele aldığını açıklamıştır. Ancak, Hardy'nin eserlerinin içerdği feminist bir söylemin varlığı konusunda farklı görüşlere sahiptir ve bu konuda kesin bir yargıdan kaçınmaktadır. Hardy'nin de kadın haklarına destek verdiğini, ancak tam anlamıyla feminist bir yazar olarak nitelendirilemeyeceğini savunmuştur: “Döneme göre feminist sayılabileceğini ve daha çok kadın ile erkeğe dayatılan çifte standardı yermeye çalışan bir kadın hakları savunucusu olduğunu düşünüyorum çünkü feminizmde erkekleri rahatsız eden bir başkaldırı durumu da olabiliyor” (Haktanır, 2023). Çevirmenin bu ifadesi feminist literatüre hâkim olmadığını feminizmin “cinsiyet ayrımını göz önüne almadan, insan olarak iyi bir karakter geliştirmek en övülesi hedef” olarak görmemesi Hardy’i feminist bir yazar olarak tanımlamasına engel olmuştur (Wollstonecraft, 1972, s. 12). Bu bağlamda, bireyin insan olarak değer verilmesinin önemine vurgu yapmadan önce kadın-erkek ayrımına girilmiştir. Ancak feminizm eşit konum talebinde bulunabilmek için, yalnızca insan olma niteliğine vurgu yapan bir sistemin gerekli olduğuna işaret eder ve tarih boyunca çeşitli dalgalar halinde gelişmiş, farklı konuları ve sorunları merkeze alarak kadınların farkındalık düzeyini artırmayı hedeflemiştir. Bu dalgalar, kadınların toplumsal hayattaki konumlarını iyileştirmek için birçok hak elde etmiş ve ilerlemeler sağlamıştır.

Haktanır’ın çeviri sürecindeki bu düşünceleri, çeviri metnine de yansımıştır. Özellikle, kendisinin çeviri metninde geçen “bekâret”, “yiğitlik”, “muzaffer bir eda” veya “bir rahibe kadar iffetli” gibi eril değerleri çağrıştıran ifadeleri içermesi çevirmenin bakış açısının yansıması olarak görülebilir. Haktanır’ın “bir rahibe kadar iffetli” ifadesi, kadınların toplumsal ve cinsel normlara uyması gerektiği baskısını yansıtarak erkek egemen bir düşünce yapısının devam ettiğini ortaya koyan simgesel şiddettir ve kadınları cinsiyet rolleriyle sınırlayan ve eril tahakkümü pekiştiren bir araç olarak işlev görmüştür. Diğer taraftan, erkeğe ait sıfatlarla tanımlanan kadının başarısı erkek odaklı bir bakış açısıyla yorumlanmış ve değerlendirilmiştir. Başarı ve zafer gibi olumlu kavramlar, genellikle eril normlara uygun olarak yalnızca erkeklerle ilişkilendirilirken, kadınlar için kullanıldığında genellikle erkeğin varlığına atıfta bulunarak indirgenmiş veya gölgelenmiş simgesel şiddetin en güçlü aracıdır. Çevirmenin bu tercihleri, kadın haklarına ve toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlılığı olmayan bir bakış açısının ürünü olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, çeviri sürecindeki tercihlerin ve metindeki dilin, çevirmenin düşünsel çerçevesinden

kaynaklandığı ve kadın hakları mücadelesini yansıtmadığı görülmüştür. Bu durum, kadınların toplum içinde görünürliğini azaltırken erkeklerin güç ve üstünlüğünü pekiştirmektedir. Bu çeviri tercihleri, toplumsal cinsiyet rollerinin ve erkek egemenliğinin dil üzerindeki etkilerini açıkça ortaya koymaktadır.

Türk edebiyat alanında yer alan bir başka çeviri ise Suat Ertüzün tarafından Can Yayınları'ndan yayımlanmıştır ve *Tess* başlığı altında okuyucuyla buluşmuştur. Bu eserin metindışı analizi, yayınevinin edebiyat alanındaki öncü misyonunu ve modern ve çağdaş edebiyatta öncü bir rol oynamayı hedeflediğini göstermiştir. Can Yayınları, yayın hayatı boyunca siyasi baskılara ve sansüre karşı koymuş ve edebiyat ile kültürün yayılmasına önem vererek Türk yayıncılık sektöründe belirgin bir konum edinmiştir. Yayınevinin politik duruşu ve edebiyat dünyasındaki etkisi, Thomas Hardy gibi sansür ve baskılarla mücadele eden yazarın eserlerini yayımlamasıyla bir kez daha ortaya çıkmıştır. Bu durum, Can Yayınları'nın politik bir duruş sergileyen ve belirli değerleri savunan bir yayınevi olduğunu göstermektedir. Yayınevi, kadın hakları, sınıf ayrımı, cinsellik ve şiddet gibi güncel ve önemli konuları ele alan eserlerin çevirisini yaparak geleneksel normlara meydan okuyan bir tutumla klasik edebiyatta öncü rolünü sürdürmekte ve yayıncılık alanında önemli bir konuma sahip olmaktadır. Thomas Hardy'nin eserlerini yayımlayarak yayınevi edebi mirası ve entelektüel değeri vurgulamakta ve edebiyat dünyasındaki itibarını artırmaktadır. Özellikle *Tess of the d'Urbervilles* gibi önemli bir eseri çevirerek, Can Yayınları'nın edebi itibarını ve simgesel sermayesini daha da güçlendirmiştir.

Çevirmen Suat Ertüzün, dünya edebiyatının klasik eserlerini Türkçe'ye kazandırma konusunda tanınan ve simgesel sermayesi yüksek bir isimdir. Ertüzün, önemli bir yazar olan Hardy'nin eserini tercih ederek, bu çeviri metnini Can Yayınları gibi edebiyat dünyasında öncü bir konuma sahip bir yayınevinin aracılığıyla gerçekleştirmiş ve böylece kendi kariyeri için önemli bir adım atmıştır. Editör Şirin Etik'in de bu karara destek verdiği ve Ertüzün'ün bu projenin geleceği için doğru bir seçim olduğu konusunda olumlu görüşler belirttiği öğrenilmiştir. Ancak, bu kararın altında yatan bir başka faktörü şu şekilde açıklamıştır: “Diğer eserlerin baskısı tükendiğinde genellikle yeniden basılmazken, klasikler genellikle sürekli talep görür. Bu nedenle, ileride maddi sıkıntıların hafiflemesine yardımcı olacağını düşündüm” (Ertüzün 2023). Bu bağlamda çevirmen Ertüzün kaynak kültürdeki Hardy'nin simgesel sermayesinden de yararlanarak bu değeri hedef kültüre aktardığı ifade edilebilir. Özellikle, edebi alanda

etkili bir konuma sahip bir yazarın eserini Türkçeye kazandıran çevirmen, bu eylemle hedef kültürdeki etkisini artırarak simgesel sermayesini ve bu doğrultuda ekonomik sermayesini güçlendirmiştir.

Diğer taraftan Ertüzün'ün çevirisinde “bekâretin sonu”, “taze ve el değmemiş”, “korkuluk gibi kız”, “temiz”, “bir rahibe kadar iffetli” veya “muzaffer hali” gibi eril tahakküme hizmet eden sıfatlarla kadını tanımlaması ataerkil yapıya hizmet etmektedir. Bu ifadelerin genelinde kadın, toplumsal cinsiyet normları ve erkek egemen kültür tarafından belirlenen roller çerçevesinde tanımlanmış ve sınıflandırılmıştır. Kadının değeri genellikle cinsel saflık, masumiyet ve erdemlilik üzerinden ölçülmekte, cinsellikle ilişkilendirilmektedir. Bu durum, kadınların gerçek kimliklerini ve yeteneklerini görmezden gelerek, onları sadece idealize edilmiş nesneler olarak görmeye yönlendirebilir ve bu tür simgesel şiddet, gelişmiş toplumlarda baskının en etkili aracıdır.

Diğer taraftan bu çeviri eserlerin kitap kapakları analizinde yayınevlerinin yayıncılık dünyasında öne çıkma ve ticari başarı elde etme amacı taşıdığını ve aynı zamanda okuyucuların alışkanlıkları ve kültürel birikimleri göz önünde bulundurularak tasarladığı sonucuna varılmıştır. Bu kapaklar, toplumsal normları yeniden üreterek sadece estetik bir öge değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel dinamiklerin bir yansıması ve pazarlama stratejilerinin önemli bir parçası haline gelmiştir. Thomas Hardy'nin Tess karakteri, toplumsal normlara meydan okuyan, bağımsız ve güçlü bir kadındır. Ancak, kitap kapakları genellikle bu özellikleri yansıtmak yerine, geleneksel kadınsı estetik unsurlara odaklanarak pazarlama stratejilerini ön planda tutmuştur. Bu, kitabın gerçek içeriği ve karakterin derinliği ile kapak tasarımı arasında bir uyumsuzluk yaratmıştır. Kitabın özünü ve Tess'in karakterini daha doğru bir şekilde yansıtacak kapak tasarımları, okuyuculara daha uygun bir ilk izlenim sunar ve kitabın eleştirel temalarını daha etkili bir şekilde iletebilir. Bu bağlamda, kitap kapaklarının sadece estetik ve pazarlama stratejileri doğrultusunda değil, aynı zamanda kitabın içeriği ve karakterlerinin derinliği göz önünde bulundurularak tasarlanması gereklidir. Bu yaklaşım, okuyucuların kitap hakkında daha doğru bir izlenim edinmelerini ve eserin gerçek değerini takdir etmelerini sağlar.

Çeviri metinlerinde kullanılan stratejiler ise kadın söylemi odağından incelenmiş ve Pierre Bourdieu'nün kavramları ile toplumsal cinsiyet çalışan kuramcılarının görüşleri ışığında değerlendirilmiştir. Yapılan incelemede çeviri metinlerdeki stratejiler;

çevirmenlerin geçmiş deneyimleri, kişisel bakış açıları ve çeviri sürecindeki etkinliklerini belirleyen çeviri politikaları gibi unsurlarla birlikte bütünsel bir yaklaşımla ele alınmış, çeviri sürecinde yer alan tüm aktörler ve toplumsal koşullar dikkate alınmıştır. İncelenen çeviri örneklerinde, kaynak metindeki ifadelerin hedef dile çevrilirken bazı değişikliklere uğradığı saptanmıştır. Kadınları nesneleştiren, cinsiyetçi ve aşağılayıcı ifadelerin tercih edilmesi, çevirilerin toplumsal cinsiyet eşitliği açısından incelenmesine neden olmuştur. Çevirmenler hem geleneksel söylemden ayrılmamış hem de kadınların mevcut “ikincil” konumuna meydan okumamış, ataerkil dünyada kadınlara yer açmamışlardır. Hardy’nin kaynak metinde oluşturduğu kadınların güçlü ve baskın sesi hedef okuyucu tarafından duyulamamıştır; başka bir deyişle, çevirmenler kadınların sesini kısmıştır ve çeviri metinlerde “öteki”leştirilmiştir. Oysa dil, ideolojilerin ve kültürel değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasında etkili bir araçtır. Bu nedenle, dil, kültür, söylem ve toplumsal cinsiyet arasında sıkı bir ilişki içindedir. Buradan hareketle simgesel şiddetin temel aracı dildir. Bu bağlamda Hardy’nin erkek bir yazar olarak Victoria Dönemi’nde yazdığı feminist söylem içeren, güçlü kadınları konuşturan metni hedef kültür toplumundaki eyleyici olan çevirmenler tarafından şiddet ve şiddete dayalı toplum düzeninin yaratılmasına neden olmuş ve metnin özgün feminist söylemi zedelenmiştir. Bu süreç, çevirmenlerin metne müdahalelerinin, sadece dilsel değil, ideolojik düzeyde de önemli sonuçlar doğurduğunu göstermiştir. Toplumsal cinsiyetin inşası ve sürdürülmesinde, dilin rolü büyüktür. Söylemin her boyutunda, dilin önemli örneklerinde ve topluma yön veren ifadelerde kadınların sesi bastırılmış olup toplumsal cinsiyet ayrımcılığına dayalı şiddet üretilmiştir. Simgesel şiddeti uygulayanlar, bu şiddeti meşrulaştırarak diğerlerini de kendi bakış açılarına zorlarlar ve böylece toplum içindeki egemen düşüncenin dışında kalanlar da simgesel şiddete maruz kalır. Bu şiddet genellikle normal olarak kabul edilir ve dolaylı bir şekilde gerçekleşir, ancak aslında şiddet içerir çünkü detaylarla ve inceliklerle uygulanır. Bu duruma maruz kalan kişiler, bazen farkında olmayabilirler, bu da tahakkümün derinleşmesine ve yayılmasına katkıda bulunur. Böylece kadının yaşamı, eril normların belirlediği sınırlar içinde şekillenir. Eril tahakküm cinsiyet rollerinin kültürel olarak biçimlendiği ve bu rollerin tekrar üretildiği bir mekanizma olarak işlev görür. Çevirmenler yaşadıkları coğrafyanın egemen olduğu ataerkil sistemleri ve bu sistem içinde simgesel alanda gücü elinde bulunduran eril bakış açısı tarafından oluşturulan tahakkümün bir sonucu olarak kadının söyleminde itibarsızlaştırma gerçekleştirmişlerdir. Başka bir ifadeyle, belirli mekânda ve zamanda

düşünsel yapıyı şekillendiren ve genellikle alandaki eyleyiciler tarafından açıkça fark edilmeyen temel önermeler ve kategoriler koşulsuz onaylamayı temsil eden alandaki doxa'ya uygun hareket ederek hedef metinde konum almışlardır. Bourdieu'nün deyimiyle “günlük dünyaya tartışmasız bir boyun eğiş” olan doxa çeviri metinlerde etkin işlenmiştir (Bourdieu, Wacquant, 2007, s. 58). Bu bağlamda manipülatif bir şiddet türü olan simgesel şiddet ve toplumsal normlara itaat etmeyi sağlamak için söylemsel olarak mevcut emirlerin içinde kullanılmıştır. Bu simgesel şiddet aracılığıyla, belirli cinsiyet rolleri ve normları kültürel olarak dayatılıp ve benimsenirken, belirli bir cinsiyet grubuna karşı baskı uygulanmış ve belirli rollerin kabul edilmesi zorlanmıştır (Bourdieu, 2015, s. 181). Hardy'nin erkek bir yazar olarak Victoria Dönemi gibi kapalı bir çağda böylesine özgün ve özgür olarak yarattığı Tess karakterinin bugün feminizm akımlarının birçok değişikliğe uğradığı ve önemli gelişmeler kaydettiği günümüzde çevirmenler tarafından ataerkil yaklaşımlarla dönüşüme uğraması kabul edilemez bir durumdur. Çevirmenlerin, özellikle böylesine önemli bir eseri çevirirken, feminist bilinci ve toplumsal cinsiyet eşitliğini göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Ataerkil çeviri yaklaşımları, eserin ruhunu ve mesajını bozmuş, Tess karakterinin derinliğini kaybettirmiştir. Feminist akımların geldiği noktada, çevirmenlerin de bu bilinçle hareket etmeleri ve Hardy'nin yarattığı Tess karakteri ve kadın söylemi hedef okura aktarılmalıydı.

Toplumda simgesel şiddet, sosyal düzenin bir parçası olarak hemen her alana yerleştirilmiş ve genel olarak toplumun her kesimine sirayet etmiş rol ve görevler şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Tahakkümün günlük biçimlerini incelemek için oldukça önemli bir araç olan habitus kadınların, işçilerin ve ırksal azınlıkların boyun eğmelerinin bilinçli bir tavizi sonucu değildir; aksine tabi olma durumu, habitus ile içsel uyumun bilinçsiz bir sonucu olmuştur ve toplumsallaşmış bedenin en derin katmanlarına yerleşmiştir. Kısacası, ataerkiye itaat, toplumsal tahakküm ilişkilerinin bedenselleşmiş bir ifadesidir (Bourdieu, Wacquant, 2007, s. 30-31). Bu bağlamda, çevirmenleri habitusları, toplumun içindeki yerlerine göre şekillenmiş ve bu habituslar, toplumsal tahakkümün bedensel bir yansıması olarak ortaya çıkmıştır. Toplumsal normlar ve yapılar, çevirmenlerin çeviri kararlarını belirlemede etkili olmuş ve habitus, bu normlara uyumun bir yolu olarak ortaya çıkmıştır. Alanda bir eyleyici olarak kabul edilen çevirmen, çeviri sürecinde aldığı kararlarıyla, “alanın yapısını muhafaza etmeye ya da yıkmaya, değiştirmeye, yeniden üretmeye” çalışabilir (Kutlay,

2015, s. 431). Doxanın çevirmenlerin habituslarına işlemesi ile eril tahakküm çeviri metinlerde bilinç ile irade dışı habitus şemalarının tanıma ve yanlış tanıma edimiyle, çevirmenleri belirli davranışlara zorlamadan gerçekleşmiştir. Bu bağlamda, Hardy metinde oluşturduğu söylem ve dil ile kadını özgürleştirmeyi hedeflerken, çevirmenler ise dilsel tahakkümün farkında olmadan bu tahakkümü dayatarak, simgesel şiddetin bir türünü uygulayarak, kadının sesini bastırmışlardır.

Diğer taraftan cinsiyet rollerinin kültür tarafından şekillendiği ve kullanılan dilin aynı zamanda cinsiyet rollerini yeniden ürettiği gerçeği tartışılmaz. Kadının gerçek özgürlüğüne ve öznelliğine ulaşmanın yolu, dilin içerdiği kültürel kodlamaları ve simgesel anlamları yeniden tanımlamaktan geçmektedir. Hedef metinlerde kullanılan dil ve söylem erkek egemenliği altında şekillenmiş ataerkil sistemin bir ürünüdür. Eril odaklı dil, erkeği üstün ve olumlu bir şekilde konumlandırırken, kadını erkeğin altında ve olumsuz çağrışımlarla dolu bir varlık olarak tasvir etmiştir. Dil sadece iletişim aracı değil, ataerkil yapıyla mücadelede temel bir araçtır ve insanları yapılandırır, aynı zamanda bireylerin kimliklerini, düşüncelerini ve toplumsal rollerini belirleyen büyük bir güçtür. Dil aracılığıyla, mevcut normlar ve anlatılar sorgulanabilir, altı kazılabilir ve yeniden şekillendirilebilir. Böylece yine dil aracılığıyla toplumsal normlara meydan okuyabilir ve ataerkil yapıyı değiştirebilecek devrimci bir güç elde edilebilir. Bu güç ilişkileri bağlamında eril tahakküme karşı söylem ve anlam üretmek amacıyla gelişen feminist çeviri, dilin özgürleştirilmesini amaçlar. Bu bağlamda çevirmenlerin kadının sesini kısmadan, kadın karakterlerin orijinal ses tonlarını, düşüncelerini ve duygularını değiştirmeden veya yumuşatmadan aktarmaları gerekmektedir. Bu, yazarın feminist söylemlerini ve güçlü kadın karakterlerini hedef okuyuculara doğru bir şekilde iletmeyi sağlar ve çevirmenlerin kendi kültürel ve edebi normlarının, kaynak metindeki kadın karakterlerin sesini gölgede bırakmamasını sağlamayı ifade eder.

Bu doktora tezi, özellikle Thomas Hardy'nin *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* başlıklı eseri üzerine yapılacak edebiyat, tarih ve sosyoloji araştırmalarına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca, yayıncılık alanında gerçekleştirilecek çalışmalara, yayınevi faaliyetlerine ve çevirmenlerin rolüne ışık tutarak bu alanda bir kaynak oluşturması hedeflenmektedir. Çalışma, Hardy'nin öne çıkan kadın söylemi ve feminist söylem etiketinin sorgulanması üzerine temellendirilmiştir. Eserin çeviri sürecindeki değişimleri, toplumsal koşulları dikkate alarak analiz edilmiş çeviri çalışmalarının disiplinlerarası alandaki önemini vurgulamıştır. Bu tez, bu toplumsal

dinamiklerin çeviri sürecindeki rolünü anlamamıza yardımcı olarak, çeviri çalışmalarına yeni bir bakış açısı sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Acker, J. (1992). From sex roles to gendered institutions. *Contemporary Sociology*, 21(5), 565-569.
- Adkins L. (2003). Reflexivity, freedom or habit of gender? *Theory, Culture & Society*, 20(6), 21-42.
- Altick, R. D. (1973). *Victorian people and ideas: A companion for the reader of victorian literature*. Norton.
- Arendt, H. (2016). *Şiddet üzerine*. (B. Peker, Çev.). İletişim Yayınları.
- Ataseven, F. (2017). Kadın yazını çevirmek. II. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (29), 91-100.
- Badia, G. (2002). *Sınırsız feminist Clara Zetkin*. (N. R. Çobanoğlu, Çev.), Pencere Yayınları.
- Baker, M. (2005). Translation studies. *Routledge encyclopaedia of translation studies*. Routledge.277-280.
- Beasley, C. (1999). *What is feminism?: An introduction to feminist theory*. Sage.
- Bock, G. (2004) *Avrupa tarihinde kadınlar*. (Z. Aksu Yılmaz, Çev.). Literatür Yayıncılık
- Bogenç Demirel, E. (2013). *Çeviri sosyolojisinin inşası, Bourdieu çözümleri – pratiklerden seçkiler*. Cinius Yayınları.
- Bogenç Demirel, E. (2014). Çevirinin Bourdieu sosyolojisiyle yapılan yüzü, çeviri sosyolojisi. *Cogito*, 76(YKY), 402-416.
- Bogenç Demirel, E. (2021). Çeviride sosyolojik dönemeç ve aktörler. *İletişim ve medya bağlamında çevirmen başvuru kitabı*. (ss. 79-111). Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları.
- Boumelha, P. (1982). *Thomas Hardy and women: Sexual ideology and narrative form*. Harvester Press.
- Bourdieu, P. (1991) *Language and symbolic power*. (G. Raymond & M. Adamson, Çev.), Polity Press.
- Bourdieu, P. (2003). Participant objectivation. *Journal of the Royal Anthropological Institute*, (9), 281-294.
- Bourdieu, P. (2005). *Pratik nedenler*. (H. Uğur Tanrıöver, Çev.), Hil Yayınları.
- Bourdieu, P., & Wacquant, J. D. (2007). *Düşünümsel bir antropoloji için cevaplar*. (N. Ökten, Çev.), İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (2010). *Sermaye biçimleri*. (M. M. Şahin & A. Z. Ünal, Der.). Değişim Yayınevi.
- Bourdieu, P. (2015). *Devlet üzerine*. (A. Sümer, Çev.), İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (2016a). *Sosyoloji meseleleri*. (F. Öztürk, B. Uçar & M. Gültekin, Çev.). Heretik.
- Bourdieu P. (2016b). *Akademik aklın eleştirisi Pascalca düşünme çabaları*. (B. Yalım, Çev.) Metis Yayınları.

- Bourdieu, P. (2017) *Ayrım beğeni yargısının toplumsal eleştirisi*. (D. Fırat & G. Berkurt, Çev.), Heretik Yayıncılık.
- Bourdieu, P. (2018) *Eril tahakküm*. (B. Yılmaz, Çev.), Bağlam Yayıncılık.
- Butler, J. (2012). *Cinsiyet belası: Feminizm ve kimliğin altüst edilmesi*. (B. Ertür, Çev.), Metis Yayınları.
- Calhoun, C. (2014). Bourdie sosyolojisinin ana hatları. (G. Çeğin vd., Der.). *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu derlemesi*, (1. baskı) içinde (77-129), İletişim Yayınları.
- Carpenter, R. (1976). *Thomas Hardy*. The Macmillan Press Ltd.
- Castro, O. (2009). (Re-)examining horizons in feminist translation studies: Towards a third wave? (M. Andrews, Çev.). *MonTI I*.
- Cecil, D. (1963) *Hardy the novelist an essay the novelist an essay in criticism*. Constable and Company Ltd.
- Chanter, T. (2009). Psikanalitik ve post yapısalçı feminizm ve deleuze. *Cogito Feminizm Sayısı*, (58), 93-130.
- Chesterman, A. (2006). *Questions in the sociology of translation. translation studies at the interface of disciplines*. (J. F. Duarte, A. A. Rosa & T. Seruya, Eds.). John Benjamins.
- Cixous, H. (1976) The laugh of the medusa. (K. Cohen & P. Cohen, Çev.). *Signs*, 1(4), 875–893. <http://www.jstor.org/stable/3173239>.
- Clarence, R. (1909). *The stage cyclopaedia - a bibliography of plays*. Burt Franklin.
- Cliff, T. (1981). *Kadınların özgürlüğü ve sınıf mücadelesi*. (Ş. Beştoy, Çev.). Ataul Yayıncılık.
- Creighton, T. R. M. (1977). Some thoughts on Hardy and religion. In (Lance St. John Butler, Ed.), *Thomas Hardy and Religion*, The Macmillan Press Ltd.
- R. W. Davis, R. J. Helmstadter. (1969). *Religion and irreligion in victorian society*. Routledge Pub.
- De Beauvoir, S. (2019). *İkinci cinsiyet olgular ve efsaneler*. Koç Üniversitesi.
- De Beauvoir, S. (2019). *İkinci cinsiyet yaşanmış deneyim*. Koç Üniversitesi.
- Derrida, J. (2010) *Edebiyat edimleri*. (M. Erkan & A. Utku, Çev.), Otonom Yayıncılık.
- Donovan, J. (2013). *Feminist teori*. (A. Bora, M. Ağduk Gevrek, F. Sayılan, Çev.), İletişim Yayınları.
- Dorsay, A. (1988). *Yönetmenler. Filmler, ülkeler 2*. Varlık Yayınları.
- Entwistle, J. (2012). Cinsiyet/toplumsal cinsiyet. *Temel sosyolojik dikotomiler*. (İ. Şahin, Çev.) içinde (ss. 16-36), Birleşik Yayınevi.
- Fawcett, M. G. (1925). *What I remember*. Hyperion Press.
- Firestone S. (1993). *Cinselliğin diyalektiği*. (Y. Salman, Çev.). Payel Yayınları.
- Freedman, J. (2001). *Concepts in the social sciences, feminism*. Open University Press.
- Gandhi M. (2003). *Gandhi ve şiddet dışı direniş*. (T. Merton, Ed.), S. Çiftçi, Çev.). Kaknüs Yayınları.
- Garton, S. (2004). *Histories of sexuality: Antiquity to sexual revolution*. Routledge.

- Gouanvic, J. M. (2005). A bourdieusian theory of translation, or the coincidence of practical instances: Field, 'habitus', capital and 'illusio'. *The translator*, 11(2), 147-166. <https://doi.org/10.1080/13556509.2005.10799196>.
- Han, B. C. (2017). *Şiddetin topolojisi*. (D. Zaptçioğlu, Çev.). Metis Yayınları.
- Orel, H. (1966). *Thomas Hardy's personal writings*. The Macmillan Press Ltd.
- Hardy, T. (1982). *Tess*. (Ö. Süsoy, Çev.). Altın Kitaplar.
- Hardy, T. (1985). *The woodlanders*. Oxford World's Classics
- Hardy, T. (1985). *The woodlanders*. Karbon Kitaplar.
- Hardy, T. (1986). *Tess*. (S. Güler, Çev.). Gümüş Basımevi.
- Hardy, T. (2002) *Jude the obscure*. Oxford World's Classics
- Hardy, T. (2015). *Teresa*. (A. Türkmen, Çev.) Altınpost.
- Hardy, T. (2016). *Yalan bahçesinde bir Gül Tess*. (Ö. U. Hoşafçı, Çev.). Martı Yayınları.
- Hardy, T. (2018). *The Return of the native*. Peacock Books.
- Hardy, T. (2019). *Tess of the d'Urbervilles*. Karbon Kitaplar.
- Hardy, T. (2019). *Far from the madding crowd*. Karbon Kitaplar.
- Hardy, T. (2021). *Tess*. (H. Ünlü Haktanır, Çev.). Koridor Yayınevi.
- Hardy, T. (2021). *Tess*. (S. Ertüzün, Çev.). Can Yayınları.
- Heilbron, J., Sapiro, G. (2007) Towards a sociology of translation: Current issues and future prospects. In (M. Wolf & A. Fukari, Eds.). *Constructing a sociology of translation* (pp. 83-108), John Benjamins.
- Hellerstein, E. O., Hume, L. P., & Offen, K. M. (1981). *Victorian women: A documentary account of women's lives in nineteenth-century England, France and the United States*. Stanford University Press.
- Hermans, T. (1997). Translation as institution. In (M. Snell-Hornby, Z. Jettmarová & K. Kaindl, Eds.), *Translation as intercultural communication* (pp. 3-20), John Benjamins.
- Hooks, B. (2000). *Feminist theory: From margin to center*. Pluto Press.
- Hoock, M., & Demarle, C. (2005). Almanya'da okuma ve yazma. (G. Duby, & M. Perrot, Eds.), (A. Fethi, Çev.). *Kadınların tarihi IV – devrimden dünya savaşına feminizmin ortaya çıkışı içinde* (ss. 138-156). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Houghton, W. (1957). *The victorian frame of mind 1830-1870*. Yale University Press.
- Inghilleri, M. (2005). The sociology of bourdieu and the construction of the 'object' in translation and interpreting studies. *The Translator*, 11(2), 125-145.
- Irigaray, L., & C. Burke, (1980). When our lips speak together. *Signs*, 6(1), 69–79. <http://www.jstor.org/stable/3173966>.
- Irigaray, L. (2006). *Ben sen biz – farklılık kültürüne doğru*. (S. Büyükdüvenci, & N. Tatal, Çev.). İmge Kitabevi.
- Jenkins, R. (1992). *Pierre Bourdieu (key sociologists)*. Routledge.

- Jourdain, A., & Sidonie, N. (2020). *Pierre Bourdieu'nün kuramı ve sosyolojik kullanımları*. (Ö. Elitez, Çev.). İletişim Yayınları.
- Kanwar, A. (1991). *Fictional theories and the three great novels*. Prestige.
- Kılınç, B. (2018). *Aklın cinsiyeti var mı?* (Z. Direk, Ed.). Yapı Kredi Yayınları.
- Lakoff, R. (1973). Language and woman's place. *Language in Society*. Cambridge University Press.
- Lefevere, A. (1992). *Translating, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame*. Routledge.
- Lefevere, A., & Bassnett, S. (1992). *Translation history culture*. Routledge.
- Lignier W. (2021). The discovery of symbolic violence: How toddlers learn to prevail with words. *Ethnography*, 22(2), 246–266.
- Maclean, I. (1980). *The renaissance notion of women*. Cambridge U.P.
- Marx, K. (1999). *A contribution to the critique of political economy*. (S.W. Ryazanskaya, Çev.), Progress Publishers.
- McNay L. (2000). *Gender and agency, reconfiguring the subject in feminist and social theory*. Polity Press.
- McNay L. (2003). Agency, anticipation and indeterminacy in feminist theory. *Feminist Theory*, 4(2), 139-148.
- Mill, J. S. (1911). *The subjection of women*. Frederick A. Stokes Company.
- Millet, K. (2011). *Cinsel politika*. (S. Selvi, Çev.). Payel Yayınları.
- Milligate, M. (2004). *Thomas Hardy a biography revisited*. Oxford University Press.
- Mitchell, J. (2006). *Kadınlar: En uzun devrim*. (G. İnal, G. Savran, Ş. Tekeli, F. Tunç, Ş. Torun, & Y. Zihnioğlu, Çev.), Agora Kitaplığı.
- Morgan, R. (1988). *Women and sexuality in the novels of Thomas Hardy*. Routledge.
- Moseley, T. (1995). *An emancipated, intellectualised bundle of nerves*. Southern University.
- Mudnay, J. (2009). Issues in translation studies. In (J. Munday, Ed.). *The routledge companion to translation studies* (pp. 1-19), Routledge.
- Mumcu, U. (1984). *Sakıncalı piyade*. Tekin Yayınevi.
- Naiman, J. (1988). *Marksizm ve feminizm iki ayrı kuram*. (S. Özkal, Çev.), Amaç Yayınları.
- Nicholson, L. (1996). Feminism and Marks – integrating kingship with the economic. In (S. Benhabib & D. Cornell, Eds.) *Feminism as critique on tje politics of gender* (pp. 16-30). University of Minnesota Press.
- Offen, K. (1988). Defining feminism: A comparative historical approach. *Signs; Journal of Women in Culture and Society*, 14(1), 119-157.
- Öz, E. (2007). Bir tarihçe. *Yayın katalogu* içinde (s. 4-6), Can Yayınları.
- Parla, J. (2011). *Kadınlar dile düşünce, kadın eleştirisi neyi gerçekleştirdi?* İletişim Yayınları.

- Reid, F. (2013). The dorsetshire labourer. In (P. Mallett, Ed.) *Thomas Hardy in context* (pp. 177-187), Cambridge University Press.
- Sapiro, G. (2008). Translation and the field of publishing: A commentary on pierre bourdieu's 'a conservative revolution in publishing'. *Translation Studies*. 1(2), 154-166.
- Sarısayın, A. (2009). *Erdal öz: Unutulmaz bir atlı*. Can Yayınları.
- Simeoni, D. (1998). The pivotal status of the translator's habitus. *Target*, 10(1), 1-39.
- Slaterry, M. (2011). *Sosyolojide temel fikirler*. (Ed. Ü. Tatlıcan, G. Demiriz (Ed.), Ö. Balkız vd. Çev.), Sentez Yayıncılık.
- Snell-Hornby, M. (2006). *The turns of translation studies*. John Benjamins.
- Spurgeon, C. H. (1999). *Spurgeon's sermons*.
- Stone, A. (2007). *An introduction to feminist philosophy*. Polity Press.
- Swartz, D (2011). *Kültür ve iktidar Pierre Bourdieu'nün sosyolojisi*. (E. Gen, Çev.), İletişim Yayınları.
- Titley, G., & Ohana Y. (2014) *Toplumsal cinsiyet konu(şma)ları*. (Ş. Kıymaz Bahçeci, Çev.), İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Tong, R. P. (2006). *Feminist düşünce*. (Z. Cırhinlioğlu, Çev.), Gündoğan.
- Urgan, M. (2010). *İngiliz edebiyatı tarihi*. Yapı Kredi Yayınları.
- Vicinus, M. (1972). *Suffer and be still: Women in the victorian age*. Indiana University Press.
- Voet, R. (1998). *Feminism and citizenship*. SAGE Cogito.
- Von Flotow, L. (1991). Feminist translation: Contexts, practices and theories. *TTR: Traduction, Terminologie, Rédaction*, IV(2), 69-84.
- Von Flotow, L. (1997). *Translation and gender: Translating in the era of feminism*, St. Jerome Publishing.
- Wacquant, L. (2014). *Loïc Wacquant'la söyleşi: Bourdieu'yle birlikte*. (E. Koytak, Çev.).
- Wearing, J. P. (1981). *The London stage 1900-1909: A calendar of plays and players, 1: 1900-1907*, Scarecrow Press.
- Williams, M. (1972). *Thomas Hardy and rural England*. Columbia University Press.
- Wittig, M. 1992. *The straight mind*. Beacon Press.
- Woodhall N. (2006), *Norrie's tale: An Autobiography of the last of the 'Hardy Players'*, Lullworde Publication.
- Woolf, V. (1931). *Professions for women*. <https://www.wheelersburg.net/Downloads/Woolf.pdf>.
- Wollstonecraft, M. (1972) *Kadın haklarının gerekçelendirilmesi*. (D. Hakyemez, Çev.), Türkiye İşbankası Kültür Yayınları.
- Yavuz, S., & Bogenç Demirel, E. (2023). Çeviri sosyolojisi odağında Thomas Hardy'nin tess başlıklı eserinin Suat Ertüzün çevirisi üzerinden incelenmesi.

Söylem Filoloji Dergisi, 8(3), 1024-1046. <https://doi.org/10.29110/soylemdergi.1356572>.

Yılmaz Kutlay, S. (2015). Kişisel tarihin bir ürünü olarak habitus. *International Journal of Language Academy*, 3(Spring), 432-437.

Young Iris, M. (2009). Yaşanan bedene karşı toplumsal cinsiyet: Toplumsal yapı ve öznellik üzerine düşünceler. *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi Feminizm*, (58), 39-57.

Žižek, S. (2018) *Şiddet*. (A. Ergenç, Çev.), Encore Yayınları.

EKLER

Ek 1. Etik Kurul Onay Beyanı

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu

Toplantı Tarihi: 09.11.2023

Toplantı No: 2023.11

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU TOPLANTI KARARI

Yürütücülüğünü Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü öğretim üyelerinden Prof. Dr. Emine Bogenç Demirel danışmanlığında lisansüstü öğrencisi SELMA YAVUZ tarafından yapılacak olan "THOMAS HARDY'NİN ESERLERİNDEKİ KADIN SÖYLEMİNİ ÇEVİRİ SOSYOLOJİSİ EKSENİNDE OKUMAK" adlı çalışmada kullanılacak veri toplama araçları ve yöntemlerine ilişkin bilgilerde etiğe aykırı herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Etik Kurul Üyeleri

Prof. Dr. Murat DONDURAN
Başkan

Prof. Dr. Ali ERYILMAZ
Üye

Prof. Dr. Gülhayat GÖLBAŞI ŞİMŞEK
Üye

Prof. Dr. Şenay OĞUZTİMUR
Üye

Prof. Dr. Yasin ŞEHİTOĞLU
Üye

Doç. Dr. Mehmet Emin KAHRAMAN
Üye

Dr. Öğretim Üyesi Güzin AKYILDIZ
Üye

Ek 2. Çevirmenler için Hazırlanan Çevrim içi Görüşme Soruları

Adınız Soyadınız:

- 1) Eğitim ve meslek hayatınızdan kısaca bahsedebilir misiniz?
.....
- 2) Çeviri yapmaya ne zaman başladınız, başka dillerden de çeviri yapıyor musunuz?
.....
- 3) Çeviriye karar verme süreciniz nasıl ilerliyor? Örneğin yayınevinin size sunduğu kitapları mı çeviriyorsunuz yoksa çevireceğiniz kitaba siz mi karar veriyorsunuz?
.....
- 4) Neden Thomas Hardy eserini çevirmek istediniz, çeviri sürecine nasıl karar verdiniz?
.....
- 5) Thomas Hardy'nin eserleri arasında *Tess of the d'Urbervilles*'i seçmenizin özel bir nedeni var mıdır?
.....
- 6) *Tess of the d'Urbervilles*'i çevirmeden önce Thomas Hardy üzerine herhangi bir araştırma gerçekleştirdiniz mi? Örneğin yaşadığı dönemi araştırdınız mı?
.....
- 7) Thomas Hardy'nin *Tess of the d'Urbervilles* eseri dışında başka eserlerini okudunuz mu? Okuduysanız sizce Hardy'nin eserlerindeki ana tematikler nelerdir?
.....
- 8) *Tess of the d'Urbervilles*'i çevirme aşamasında hangi zorluklarla hangi düzeyde karşılaştınız ve bunlarla baş etmek için nasıl bir yol izlediniz?
.....
- 9) Kaynak metne müdahalede bulunduğunuzu hissettiğiniz zamanlar oldu mu, olduysa daha çok hangi bağlamlarda müdahale ettiğinizi düşündünüz?
.....
- 10) Thomas Hardy genellikle eserlerinde oluşturduğu kadın söylemlerinden ötürü feminist bir yazar olarak bilinir. Siz *Tess of the d'Urbervilles* eserinde Hardy'nin feminist bir söylem oluşturduğunu söyleyebilir misiniz?
.....
- 11) Çevirinizde bir söylem oluştururken dişil bir söylem mi yoksa eril bir söylem mi oluşturduğunuzu düşünüyorsunuz? Bu bağlamda çeviri kararları ve politikanızdan kısaca bahsedebilir misiniz?
.....
- 12) *Tess of the d'Urbervilles*'i okuduğunuzda sizi en çok etkileyen şey nedir? Tess Durberyfield'ı dönemin diğer kadın kahramanlarından farklı kılan bir şeylerin olduğunu düşündünüz mü?

-
- 13) Sizce Hardy'nin *Tess of the d'Urbervilles* eserinde oluşturduğu kadın söylemleri neler olabilir?
-
- 14) Thomas Hardy'nin *Tess of the d'Urbervilles* eserinde oluşturduğu kadın söylemini çeviri metninizde korumaya çalıştınız mı?
-
- 15) Thomas Hardy'nin 1891 yılında İngiltere'de oluşturduğu kadın söylemini günümüzde Türk okuruna aktarırken hangi yöntemlere başvurdunuz?
-
- 16) Eserin başlığının devamı olan *Tess of the d'Urbervilles: A Pure Woman* ifadesindeki “pure” sözcüğü size ne ifade ediyor. Sizce Hardy Tess'i neden “pure woman” olarak tanımlamıştır. Siz çevirinizde pure sözcüğünü Türkçeye nasıl çevirmeyi tercih ettiniz?
-
- 17) *Tess of the d'Urbervilles*'ı yeniden çevirecek olsanız çeviri kararlarınızda herhangi bir değişik söz konusu olur mu? Olursa hangi hususta değişikliğe giderdiniz?
-
- 18) Thomas Hardy ve *Tess of the d'Urbervilles* size neler kazandırdı kısaca bahsedebilir misiniz?
-

Ek 3. Yayınevi ve Editörler için Hazırlanan Görüşme Soruları

Adınız Soyadınız:

1) Yayınevinizin kuruluş amacını ve yayın politikasını paylaşabilir misiniz?

.....

2) Çevirmenlerinizi nasıl seçiyorsunuz, çevirmen seçiminde yayınevinizin yaklaşımı nedir? Çevirmenlerinizi seçerken çeviri eğitimi almış olmalarını önemsiyor musunuz?

.....

3) Yayınevinizde çevrilecek metinleri siz mi öneriyorsunuz yoksa size sunulan çevirileri mi değerlendiriyorsunuz?

.....

4) Çevirmen görünürlüğü konusunda görüşlerinizi paylaşabilir misiniz? Çevirmenlerinizin önsöz ve sonsöz yazması hususunda ne düşünüyorsunuz?

.....

5) Thomas Hardy ve *Tess of the d'Urbervilles* başlıklı eseri yayın politikanıza dahil etmenizin belirli bir nedeni var mıdır?

.....

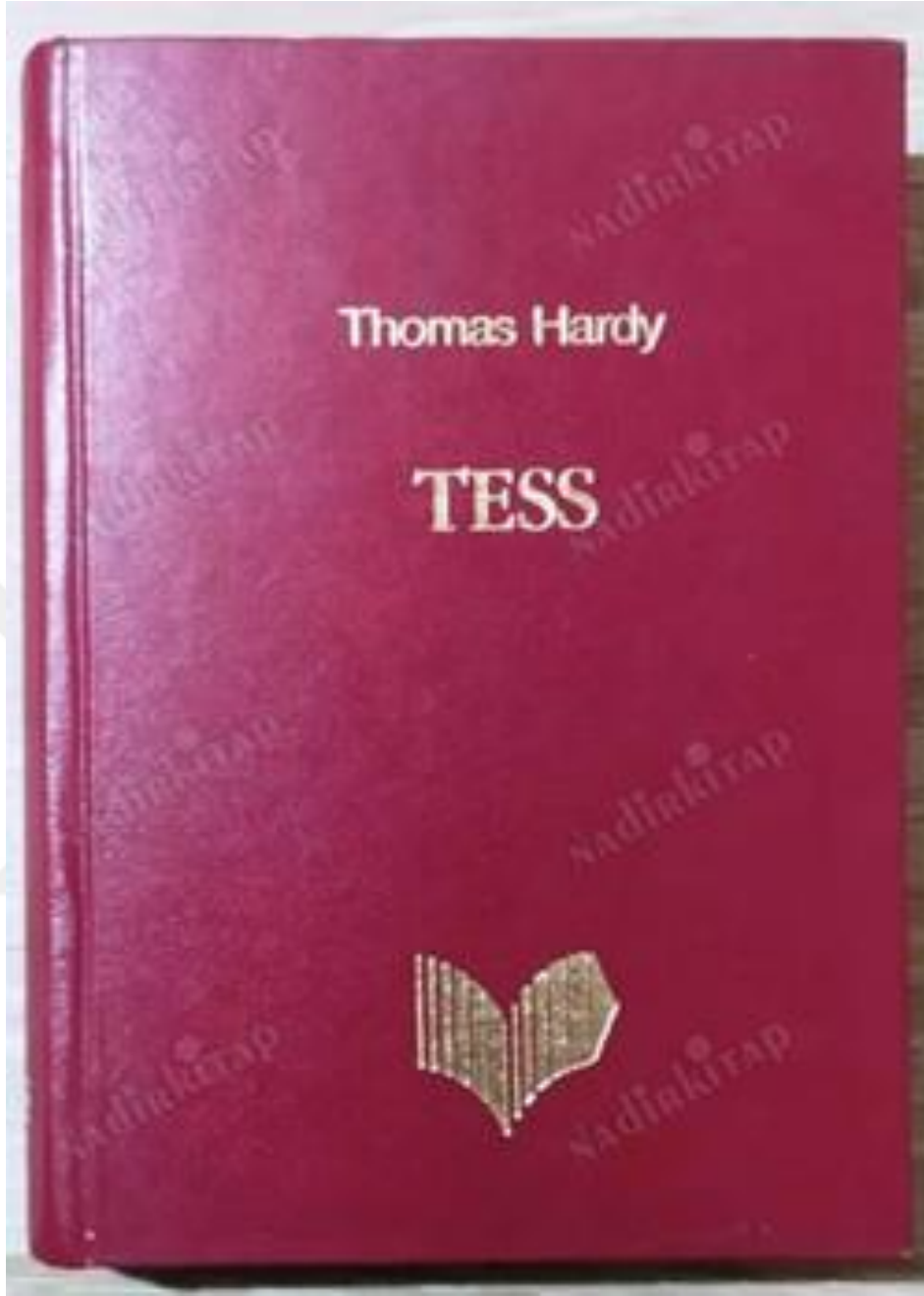
6) *Tess of the d'Urbervilles*'tan sonra başka Thomas Hardy çevirisi yayımlamayı düşünüyor musunuz?

.....

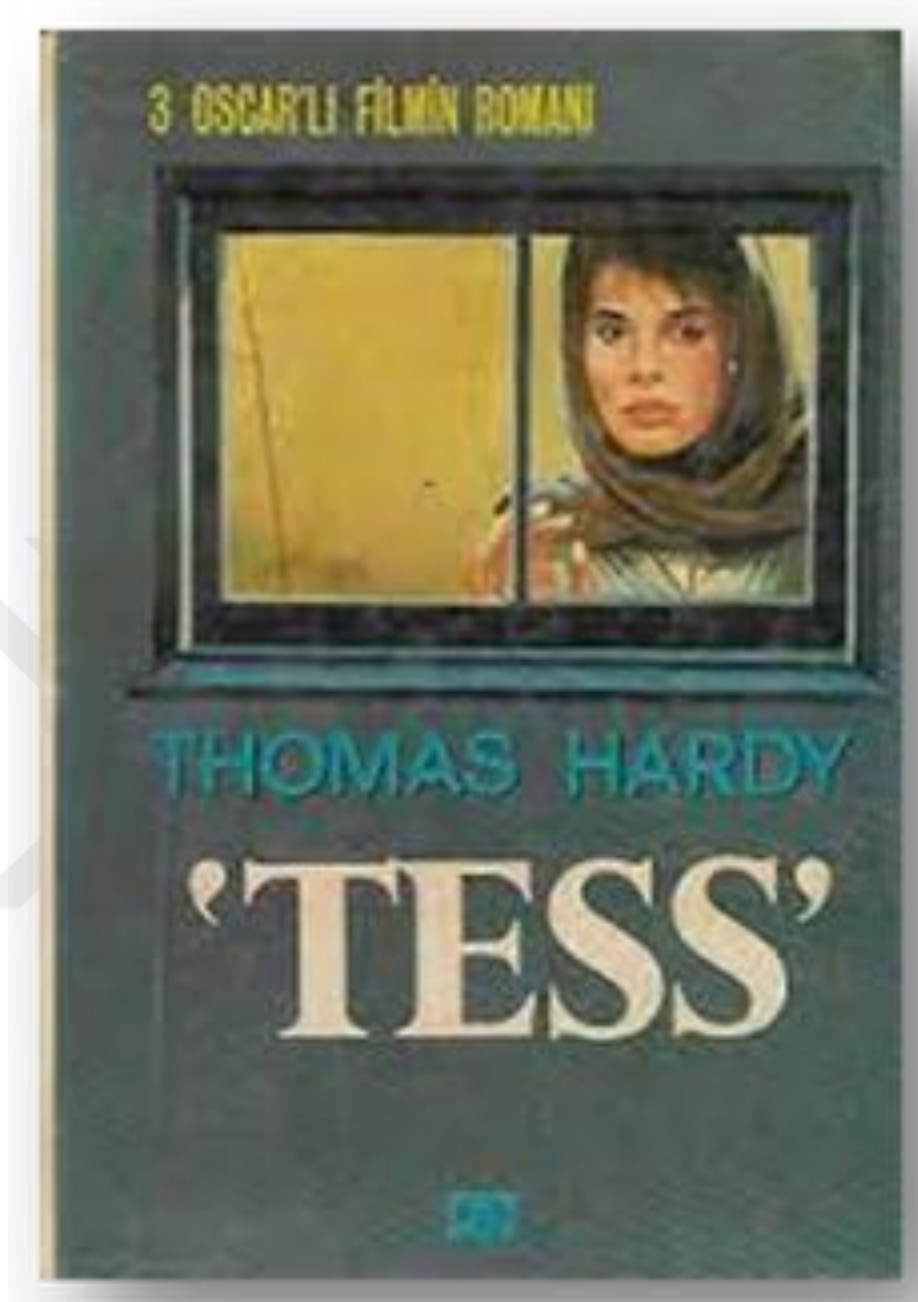
7) Çevirmenlerinizden çeviri süreçlerinde özellikle dikkat etmelerini istediğiniz hususlar var mıdır? Varsa bunları paylaşabilir misiniz?

.....

Ek 4. Altın Kitaplar-Tess Kitap Kapağı

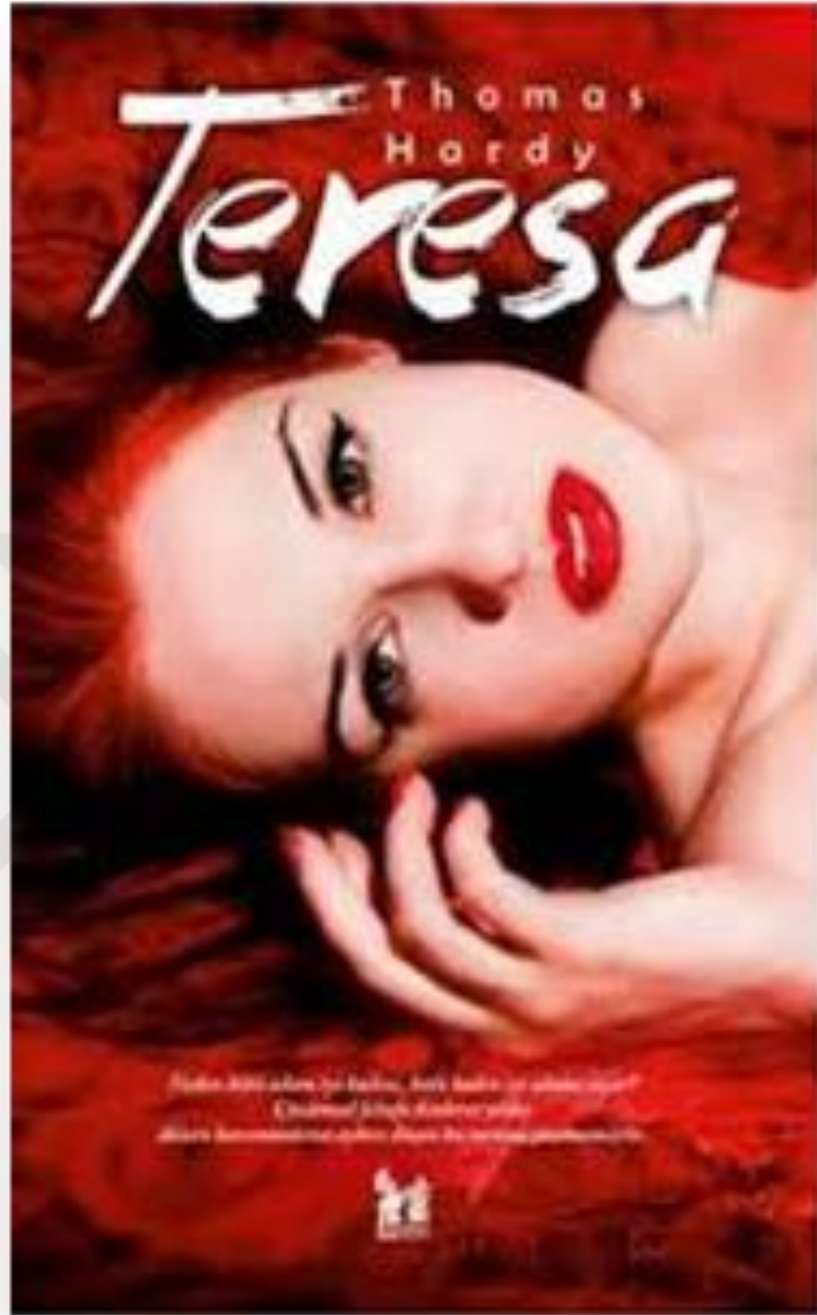
Ek 5. Gümüş Basımevi- Tess Kitap Kapağı

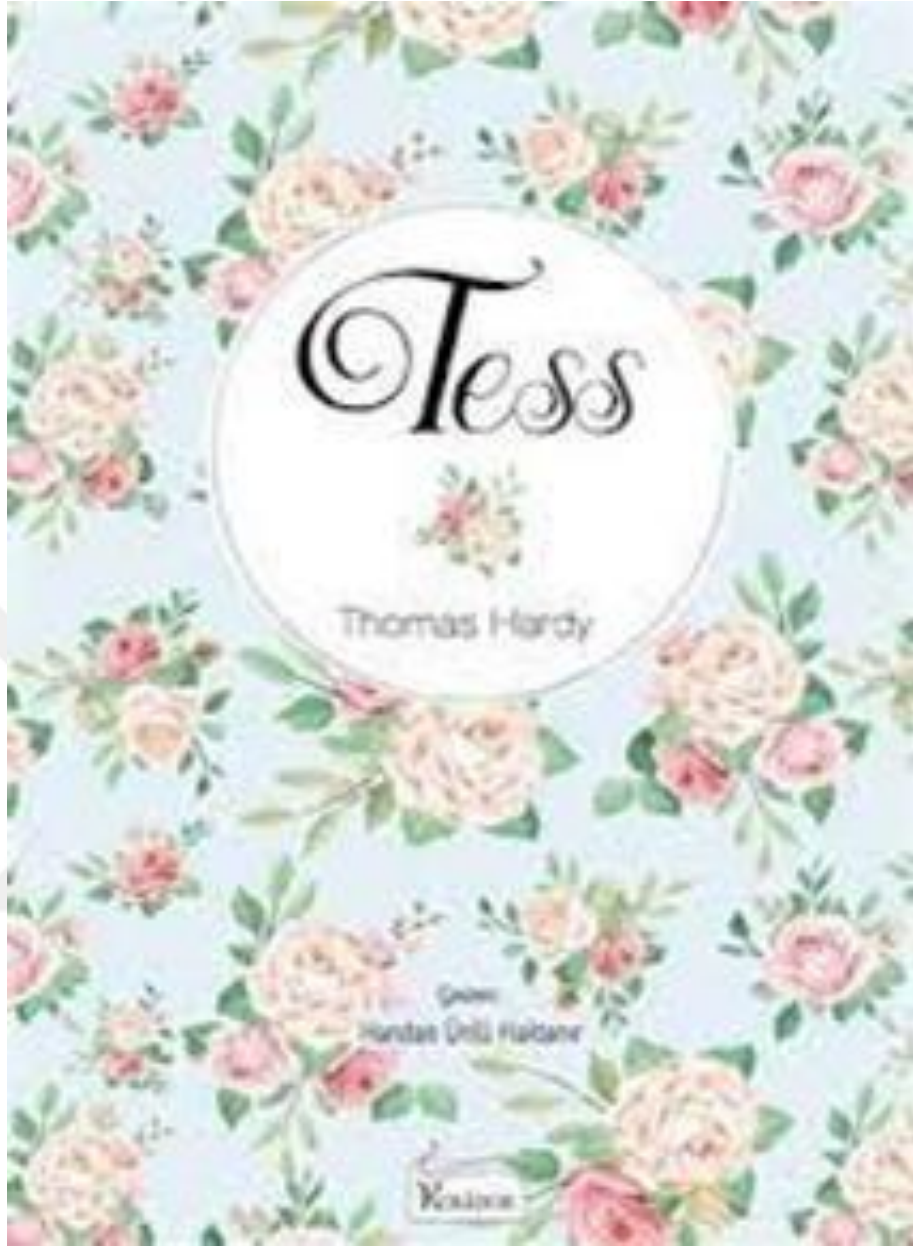
Ek 6. Martı Yayınevi- Yalan Bahçesinde Bir Gül Tess Kitap Kapağı

Ek 7. Altınpost Yayıncılık- Terasa Kitap Kapağı

Ek 8. Koridor Yayınları- Tess Kitap Kapağı

Ek 9. Can Yayınları- Thomas Hardy'nin Tess Kitap Kapağı

THOMAS HARDY

TESS

Çeviri: SUAT ERTÜZÜM

♥ can
klasik